

ISSN: 2299–9922
e-ISSN 2391-9418 [Online]

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

edited by
Marek Mariusz Tytko

Year 2: 2014

Volume 3 (7)

July – August – September 2014

Original title:

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

Working and up-to-date website of the journal (Address):

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info> [The Internet service of the quarterly]

The primary version of the periodical is the electronic format

The quarterly is indexed in the specified databases:

Central and Eastern European Online Library (C.E.E.O.L.) Frankfurt am Main (Germany),
[Online Distribution License Agreement, 13.03.2013]

The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (C.E.J.S.H.), Poznań (Poland),
Praha (Czech Republic), Bratislava (Slovak Republic), Budapest (Hungary),
[Abstracts License Agreement, 03.03.2013, Full Texts License Agreement 07.09.2014]
BazHum (B.H.), Warsaw (Poland) [Full Texts License Agreement 07.09.2014]

Evaluation:

The quarterly will be evaluated by the Polish Ministry of Sciences and Higher Education / the Universities in Warsaw in 2015 (these points concern all publications since the year 2013)

Profile of the Quarterly:

Humanistic sciences (humanities), Social sciences.

Main scientific disciplines: 1. Literature, 2. Pedagogy.

Other scientific disciplines: 3. Cultural studies, 4. Religious studies, 5. Theological sciences

Main scientific area: 1. Field of the humanities.

Other scientific areas: 2. Field of social sciences, 3. Field of theological sciences.

Thomson Reuters category: 1. Cultural studies, 2. Literature, Slavic, 3. Poetry, 4. Religion,
5. Education & Educational research.

Journal's affiliation (through Editor-in-Chief):

Jagiellonian University (Cracow, Poland)

The International External Reviewers of the Quarterly:

Rev. Prof. dr Janusz Artur Ihnatowicz, Th.D. – The University of St. Thomas (Houston, Texas,
the United States of America),

Prof. Dr Eric Ziolkowski, Ph.D. – The Lafayette College (Easton, Pennsylvania, the United States of
America),

Prof. Dr Margaret Ziolkowski, Ph.D. – The Miami University (Oxford, Ohio, the United States
of America),

Prof. dr Kas Mazurek, Ph.D. – The University of Lethbridge (Lethbridge, Canada)

Prof. dr Natal'â Tigranovna Pahsar'ân, Ph.D. – The State University of Lomonosov (Moscow, Russia)

Prof. dr Aleksey Viktorovič Tatarinov, Ph.D. – The State University of Kuban (Krasnodar, Russia)

Dr hab. Peter Káša, Ph.D. – The University of Prešov (Prešov, Slovakia),

Em. Prof. PhDr. Marie Sobotková, CSc. – Palacký University (Olomouc, Czech Republic),

Em. Doc. PhDr. František Všetíčka CSc. – Palacký University (Olomouc, Czech Republic).

The Polish External Reviewers of the Quarterly:

Prof. UKSW dr hab. Krzysztof Koehler, Ph.D. – The University of Cardinal Stefan Wyszyński
(Warsaw, Poland).

The International Scholarly Council:

Em. Prof. UJ dr hab. Bogusław Żurkowski, Ph.D. (**chief** of the International Board, Gdańsk, Poland), Dr hum. sc. Marek Mariusz Tytko, Ph.D. (**secretary**, Cracow, Poland), Univ.-Prof. Mag. Dr. Alois Woldan (Austria/Wien), Doc. Dr philol. sc., C.Sci., Ph.D. Âŕugen Arkadz'evič Paŕkoŭ [Eugeniusz Pańkow] (Belarus, Grodno), Doc. Dr philol. sc., C.Sci. Ph.D., Vol'ga Âŕugen'eŭna Paŕkova [Olga Pańkowa] (Belarus, Grodno), Prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc. (Czech Republic, Praha), Doc. PhDr. Hana Bočková, Dr. (Czech Republic, Brno), Prof. UW: Doc. PhDr. Libor Martinek (Czech Republic, Opava), Doc. PhDr. Martin Pilař, CSc. (Czech Republic, Ostrava), Prof. PhDr. Michaela Soleiman pour Hashemi CSc., (Czech Republic, Brno), Prof. Ph.D., M.A. Janina Falkowska (Canada, London, Ontario), Prof. Dr Peter Drews, apl. Prof., Ph.D. (Germany, Freiburg im Breisgau), Prof. Dr hab. phil. sc. Alicja Teresa Nagórko, Ph.D. (Germany, Berlin), Prof. WSE Dr hab. Teresa Jadwiga Bela Ph.D. (Poland, Cracow), rev. father Dr hab. Roman Bogacz, Th.D. (Poland, Cracow), Dr hab. Beata Maria Gaj Ph.D. (Poland, Opole), Prof. KUL JPII Dr hab. Piotr Juliusz Jaroszyński, Ph.D. (Poland, Lublin), Prof. UKSW Dr hab. Wojciech Feliks Kudyba, Ph.D. (Poland, Warsaw), rev. sister Prof. UPJPII Dr hab., Th.D. Adelajda Sielepin, CHR (Poland, Cracow), Prof. UŚ Dr hab. Urszula Jolanta Szuścik, Ph.D. (Poland, Katowice – Cieszyn), Prof. UJ Dr hab. Maciej Jan Urbanowski, Ph.D. (Poland, Cracow), Prof. UMCS Dr hab. Anna Marta Żukowska, Ph.D. (Poland, Lublin), rev. father Ass. Prof. Dr Vladimir Vukašinović, Th.D. (Serbia, Beograd), Doc. PhDr. Marián Andričik, Ph.D. (Slovakia, Košice), rev. father Prof. PhDr. Pavol Dancák, Ph.D. (Slovakia, Prešov), Doc. PhDr. PaedDr. Miroslav Gejdoš, Ph.D. (Slovakia, Ružomberok), M.Prof. KU doc.PaedDr. Tomáš Jablonský, Ph.D. (Slovakia, Ružomberok), Doc. PhDr. Zuzana Kákošová, CSc. (Slovakia, Bratislava), rev. father Prof. PaedDr. ThDr. Jozef Leštinský, Th.D. (Slovakia, Ružomberok), Prof. PhDr. Viera Žemberová, CSc. (Slovakia, Prešov), rev. father Akad. Prof. Dr Jože Krašovec, Th.D. (Slovenia, Ljubljana), Prof. Dr Jens Herlth, Ph.D. (Switzerland/Helvetia, Freiburg/Fribourg), Prof. Dr hab. Volodimir Ivanovič Antofijčuk, Ph.D. (Ukraine, Chernivtsi), Prof. dr. hab. Oleksandr Grigorovič Astaf'ev, Ph.D. (Ukraine, Kiev), Prof. Dr hab. Boris Ivanovič Bunčuk, Ph.D. (Ukraine, Chernivtsi), Prof. Dr hab. Nadiâ Georgiïvna Kološuk, Ph.D. (Ukraine, Luck), Prof. Dr hab. Svitlana Ivanivna Kravčenko, Ph.D. (Ukraine, Luck), Prof. Dr hab. Mar'âna Bogdanivna Lanovik, Ph.D. (Ukraine, Ternopil), Prof. Dr hab. Zorâna Bogdanivna Lanovik, Ph.D. (Ukraine, Ternopil), Prof. Dr hab. Luïza Konstantinovna Olander, Ph.D. (Ukraine, Luck), Prof. Dr hab. Nataliâ Mikolaïvna Sidorenko Ph.D. (Ukraine, Kiev), Prof. Dr hab. Lidiâ Vitaliïvna Snicarčuk Ph.D. (Ukraine, Lviv), Prof. Dr Anna Frajlich-Zajac, Ph.D. (the United States, New York)

Members of the Editorial Board (the Editorial Team):

Editor-in-Chief: Dr hum. sc. Marek Mariusz Tytko, Ph.D. (marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl),

Vice-Editor-in-Chief: rev. sr. Prof. UPJPII Dr hab. Adelajda Sielepin CHR, Th.D. (s.adelajda[at]gmail.com)

Subject Editors (Sub-editors):

Em. Prof. UJ Dr hab. Bogusław Żurkowski Ph.D. – pedagogy, culture, literature (boguslaw.zurkowski[at]gmail.com), Prof. WSE Dr hab. Teresa Jadwiga Bela Ph.D. – English and American literature (terbela[at]gmail.com), rev. father Dr hab. Roman Bogacz Th.D. – Biblical theology and Biblical studies (atbogacz[at]cyf-kr.edu.pl), rev. sr. Prof. UPJPII Dr hab. Adelajda Sielepin CHR, Th.D. – liturgical theology and liturgical spirituality (s.adelajda[at]gmail.com), Dr hab. Beata Maria Gaj, Ph.D. – Greek and Latin literature, ancient culture, modern classical culture, classical studies, classical tradition (beatagaj8[at]wp.pl), Prof. KUL JPII Dr hab. Piotr Juliusz Jaroszyński,

Ph.D. – philosophy of culture and aesthetics (jarosz[at]kul.lublin.pl), Prof. UKSW Dr hab. Wojciech Feliks **Kudyba**, Ph.D. – literature (kudyba[at]op.pl), Prof. UJ Dr hab. Maciej Jan **Urbanowski**, Ph.D. – literature and contemporary literature (maciej.urbanowski[at]uj.edu.pl), Prof. UŚ Dr hab. Urszula Jolanta **Szuścik**, Ph.D. – psychology of creativity (ulaszus[at]poczta.onet.pl), Prof. UMCS Dr hab. Anna Marta **Żukowska**, Ph.D. – pedagogy, history of education and upbringing (anmartzuk[at]interia.pl), Prof. Dr hab. Svitlana Ivanivna **Kravčenko**, Ph.D. – Russian philology, Ukrainian philology and social communication (grelya64[at]mail.ru), Prof. UWŕ., Doc. PhDr. Libor **Martínek** Ph.D. – Czech philology (libor.martínek[at]fpf.slu.cz), Doc. PhDr. Marián **Andričik**, Ph.D. – Slovak philology, Slovak literature, English philology, theory of literary translation, theory of interpretation of literature (marian.andricik[at]upjs.sk), PaedDr. Ivica **Hajdučeková**, Ph.D. – Slovak philology, Slovak literature (hajducekova[at]gmail.com), Prof. Dr hab. Mar’ána Bogdanivna **Lanovik**, Ph.D. – foreign literature, Russian and Ukrainian literature, literary theory, comparative studies, sacrology, the Bible in literature, literary translation theory (m-z[at]ukr.net), Prof. Dr hab. Zor’ána Bogdanivna **Lanovik**, Ph.D. – foreign literature, Russian and Ukrainian literature, literary theory, comparative studies, sacrology and hermeneutics, the Bible in literature (m-z[at]ukr.net)

Statistical editor:

Em. Prof. AGH Dr hab. Adam Michał **Nodzeński** D.Tech. – statistics (nodzen[at]agh.edu.pl),

Language editors for Polish and native speakers (Polish language consultants):

Agnieszka Luiza **Kubicka**, M.A. – language editor for Polish language (agnieszkaluiza[at]wp.pl)

Language editors for English and native speakers (English language consultants):

rev. sr. Prof. UPJPII Dr hab., Th.D. Adelajda **Sielepin**, CHR – language editor for English language, **chief** of English Section (s.adelajda[at]gmail.com), Prof. WSE Dr hab. Teresa Jadwiga **Bela** Ph.D. – special editor for texts in English (terbela[at]gmail.com), Muir Alan **Evenden** (the United States) – English native speaker (mevenden[at]gmail.com), Thomas **Koziara** M.A. (the United States) – English native speaker (thomas.koziara.polska[at]gmail.com), Linda **Tytko** B.A. (the United States) – English native speaker (ltytko[at]sbcglobal.net), Mark Simon **Bonnett** (the United Kingdom) – English native speaker (Bignoze1[at]hotmail.com), Doc. PhDr. Marián **Andričik**, Ph.D. – English philology (marian.andricik[at]upjs.sk), Mgr. Aleksander Vadzimavič **Babuk**, M.A. – language editor for English language (alexander-babuk[at]yandex.ru)

Language editors for Russian and Ukrainian, native speakers (Russian and Ukrainian language consultants):

Prof. Dr hab. Svitlana Ivanivna **Kravčenko** – language editor for Russian language and native speaker (grelya64[at]mail.ru), Prof. dr hab. Nadiâ Georgiivna **Kološuk** – language editor for Russian and Ukrainian language and native speaker (n_koloschuk[at]ukr.net)

Language editor for Slovak and native speaker:

PaedDr. Ivica **Hajdučeková**, Ph.D. language editor for Slovak language and native speaker (hajducekova[at]gmail.com),

Language editor for Czech and native speaker:

Prof. UW. Doc. Ph.Dr. Libor **Martinek** Ph.D. – language editor for Czech language, Bohemian native speaker (libor.martinek[at]fpf.slu.cz),

Language editors for Belarusian and Polish, native speakers:

Doc. Dr philol.sc., C.Sci., Ph.D. ÄŰgen Arkadz'evič **Pan'koŰ** [Eugeniusz **Pańkow**], subject editor for Belarusian and Polish literature, Polish and Belarusian philology (olgapankov[at]interia.pl, pankov_graal[at]mail.ru), Doc. Dr philol. sc., C.Sci., Ph.D., Vol'ga ÄŰgen'eŰna **Pan'kova** [Olga **Pańkowa**] subject editor for Belarusian and Polish literature, Belarusian and Polish philology, Russian language editor (olgapankov[at]interia.pl, pankov_graal[at]mail.ru).

Language editor for Greek and Latin (Greek and Latin consultant):

Dr hab. Beata Maria **Gaj**, Ph.D. – Greek and Latin literature, ancient culture, modern classical culture, classical studies, classical tradition (beatagaj8[at]wp.pl),

Technical editors and webmaster:

M.Sc. Eng. Krzysztof **Kubicki** – technical editor, webmaster (krzysiek.kubicki[at]gmail.com), Bacc. Beata Anna **Tytko**, Baccalaureate, technical editor (beata.tytko[at]poczta.fm), Andrzej **Szełęga** M.A. – technical editor, photographer, graphic image technology editor, computer graphics, cameraman and film editor, (info[at]asfoto.net)

Editor:

Dr hum. sc. Marek Mariusz Tytko, Ph.D.,

Address of the editorial office:

ul. Włoska 17/27, 30-638 Kraków (Cracow), Poland
phone: +48 511 350 665
e-mail: religious.and.sacred.poetry[at]gmail.com

The Patronage:

The journal “Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” is published under the scholarly patronage of the Polish Theological Society in Cracow

(Polskie Towarzystwo Teologiczne w Krakowie)

<http://www.ptt.net.pl/>

Copyright © by Marek Mariusz Tytko and the Authors of this volume 2014

Copyright © by Fundacja Naukowa Katolików „Eschaton” 2014

The Publisher:

Fundacja Naukowa Katolików 'Eschaton' (Kraków, Polska)
[The Scholarly Foundation of Catholics 'Eschaton', Cracow, Poland]
Number KRS **0000451001** [The Judgement for Cracow-Centre, Department No. XI, 13.02.2013]
Number NIP **6793090655** [The Financial Office for Cracow-Podgorze (Podgórze), 20.03.2013]
Number REGON **122802966** [The Main Statistical Office – GUS Cracow (Kraków), 05.04.2013]

Address of the Publisher:

ul. Włoska 17/27, 30-638 Kraków (Cracow), Poland
phone: +48 511 350 665; e-mail: fundacja.eschaton[at]gmail.com

President of the Scholarly Foundation of Catholics 'Eschaton':

Dr hum. sc. Marek Mariusz Tytko, Ph.D.

Roman Catholic Church Assistants of the Publisher:

Father Dr hab. Roman **Bogacz** Th.D. – Church Assistant (atbogacz[at]cyf-kr.edu.pl),
Father Ireneusz **Okarmus**, Th.M. – Church Assistant (iokarmus[at]parafiapiaskinowe.pl)
[Church assistants (ecclesiastical assistants) were appointed by His Eminence Metropolit Cardinal
Stanisław **Dziwisz**, Th.D., The Metropolitan Curia in Cracow, 15.05.2013, Number 1132/2013]

On the cover of the periodical (first page of the cover):

The Icon of *Our Lady of Perpetual Help* (a copy, 21st century, Our Lady of the Rosary Church in
Cracow-Piaski-Nowe) (photo: Andrzej Szełęga)

On the cover of the periodical (the last page of the cover):

Father Stefan Radziszewski, Father Janusz Artur Ihnatowicz
and Marek Mariusz Tytko, Cracow, June 23rd, 2013 (The PSALM) (photo: Andrzej Szełęga)

The text on the last page of the cover:

Marek Mariusz Tytko, transl. into English by Adelajda Sielepin CHR, Muir Evenden & Mark Bonnet

Cover design:

The cover was designed by Krzysztof Kubicki and inspired by Marek Mariusz Tytko,
Design consultant: Jarosław Kubicki

The graphic trademark of the Quarterly and the Foundation (a Christian fish):

Edward Przebieracz and Krzysztof Kubicki inspired by Marek Mariusz Tytko

ISSN: 2299-9922 [for paper's print version]

[The National Library in Warsaw, The National Centre of the ISSN, 18.02.2013]

e-ISSN 2391-9418 [for online version]

[The National Library in Warsaw, The National Centre of the ISSN, 05.12.2014]

**Additional information on
Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education**

The journal is published both in electronic and in paper version. Both versions of 2013 and 2014 are provided with a list of reviewers.

The journal uses a reviewing procedure which is described in the electronic and paper version. It follows the rules presented in the Communication of the Polish Ministry of Science and Higher Education.

The volume and issue number of the journal that contains a description of the reviewing procedure:
3/2014.

Direct link to the website containing the description of the reviewing procedure:
http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/?page_id=104
The journal has a working and up-to-date website.

All the journal reviewers in 2013-2014 were external reviewers.
All the scholarly articles published in the journal in 2013-2014 are provided with a title and an abstract in English.

In 2013-2014 no joint (double) issues of the journal were published.
In 2013-2014 there was a six-month delay in publishing the journal, due to editorial reasons.

Over 50% of the authors of scholarly articles published in the journal in 2013-2014 are academics working at the universities or other scholarly institutions in the countries other than the country where the journal is published (i.e. Poland)

28 scholarly articles were published in the journal in 2013.

Over 50 % of the people reviewing articles for the journal in 2013-2014 were affiliated to scholarly institutions in the countries outside Poland.

The frequency of publication: every three months

Over 50 % of scholarly articles published in the journal in 2013-2014 were written in English or Russian.

32 members of the Editorial Board work for scholarly or educational institutions in the countries outside Poland, that is outside the country where the journal is published (it refers to the situation on 31.12.2013).

10 members of the Editorial Board work in scholarly or teaching institutions in Poland, that is the country where the journal is published (it refers to the situation on 31.12.2013).

100 % of scholarly articles published in the journal in 2013-2014 are accessible on the Website.

The first year of the journal's publication : 2013.

Spis ilustracji / Table of Illustrations:

Ilustracja 1 / Illustration 1.

Anna Marta Żukowska na tle Klasztoru Norawank
Armenia, wrzesień 2014 r. 214

Ilustracja 2 / Illustration 2.

Klasztor (monaster) Norawank w Armenii (XIII w.). 222

Ilustracja 3 / Illustration 3.

Bogusław Żurkowski w Krakowie
w Podziemnym Salonie Artystyczno-Literacko-Muzycznym (PSALM-ie)
przy Parafii p.w. Matki Bożej Różańcowej na Piaskach Nowych
Kraków, 10 czerwiec 2012 r. 256

Spis treści

<i>Spis ilustracji</i>	8
<i>Spis treści</i>	9
<i>Table of Contents</i>	14

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska), <i>O „Poezji Religijnej i Sakralnej” (7) [tekst po polsku]</i>	19
---	----

I. Dissertations and Articles (Rozprawy i Artykuły) 27

HANA BOČKOVÁ (Brno, Czechy) <i>„Co jsou svatí anjelé, jak jsou na lidi laskaví“. K tematizaci anděla v české literatuře doby barokní [„Czym są święte anioły, jak są dla ludzi miłościwi”. Do tematyzacji anioła w literaturze czeskiej doby baroku [tekst po czesku]</i>	29
--	----

KATEŘINA SMYČKOVÁ (Praga, Czechy) <i>Barokní rukopisné kancionály z Valašska [Barokowe, rękopiśmienne kancjonały z Valašska (Morawskiej Wołoszczyzny)] [tekst po czesku]</i>	47
---	----

NADIĀ GEORGIIŪVNA KOLOŠUK [(НАДІЯ ГЕОРГІЇВНА КОЛОШУК), NADEŽDA GEORGIEVNA KOLOŠUK, (НАДЕЖДА ГЕОРГИЕВНА КОЛОШУК), NADIYA GEORGIIIVNA KOLOSHUK] (Łuck, Ukraina) <i>Лирика «отца Солнышка»: «Какая мощь, как непостижимо велико усилие нести свет» [Liryka „ojca Słoneczka”, „jaka moc, jaki niezmiernie duży wysiłek nieść światło...”] [tekst po rosyjsku]</i>	63
---	----

PRZEMYSŁAW MICHALSKI (Kraków, Polska)
The Churches and Chapels of Ronald Stuart Thomas
 [Kościóły i kaplice Ronalda Stuarta Thomasa]
 [tekst po angielsku] 83

Ks. STEFAN RADZISZEWSKI (Kielce, Polska)
Judas the Cat (Nikos Kazantzakis' Marxist-ish tempter)
 [Judas kot (marksizujący kusiciel Nikosa Kazantzakisa)]
 [tekst po angielsku] 99

Ks. STEFAN RADZISZEWSKI (Kielce, Polska)
Judas kot (marksizujący kusiciel Nikosa Kazantzakisa)
 [tekst po polsku] 119

II. Book Reviews (Recenzje książek) 139

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)
 [Rec. książki:] *Poezja w sutannie*, wybór – opracowanie – komentarz
 ks. Stefan Radziszewski, Jedność, Kielce 2011 [rec. po polsku] 141

JANINA KWIEK-OSIOWSKA (Kraków, Polska)
 [Rec. książki:] Wojciech Kudyba, *W końcu świat*,
 Towarzystwo Przyjaciół Sopotu, Sopot 2014,
 Biblioteka „Toposu”, t. 94 [tekst po polsku] 149

JANINA KWIEK-OSIOWSKA (Kraków, Polska)
 [Rec. książki:] Milena Kindziuk, *Matka Papieża. Poruszająca opowieść o Emilii Wojtyłowej*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2013
 [tekst po polsku] 167

III. Reports (Sprawozdania) 183

JANINA KWIEK-OSIOWSKA (Kraków, Polska)
Wojciech Kudyba, twórca poezji religijnej
 [tekst po polsku] 185

TOMASZ ŻURAWLEW (Olsztyn, Polska)	
ANETA JACHIMOWICZ (Olsztyn, Polska)	
<i>Kultura duchowa w języku i tekście</i> [tekst po polsku]	205

IV. A Sacred Picture (Obraz sakralny) 213

ANNA MARTA ŻUKOWSKA (Lublin, Polska)	
<i>Ikona Matki Bożej Nieustającej Pomocy</i> [tekst po polsku]	215

V. Information for Authors (Informacja dla Autorów) 221

<i>Evaluation Form</i>	
[Formularz recenzji (po angielsku)]	223
<i>Формуляр рецензии</i>	
[Formularz recenzji (po rosyjsku)]	225
<i>Formularz recenzji</i>	
(po polsku)	227
<i>Formulář recenze</i>	
[Formularz recenzji (po czesku)]	229
<i>Formulár recenzie</i>	
[Formularz recenzji (po słowacku)]	231
<i>Формуляр рецензії</i>	
[Formularz recenzji (po ukraińsku)]	233
<i>Фармуляр рэцэнзій</i>	
[Formularz recenzji (po białorusku)]	235
<i>Procedures and timeline of the editorial process</i> [in English]	
[Terminy i procedura postępowania wydawniczego (po angielsku)]	237
<i>Procedures and timeline of the editorial process</i> [in Russian]	
<i>Сроки и процедура издательского процесса</i>	
[Terminy i procedura postępowania wydawniczego (po rosyjsku)]	239
<i>Procedures and timeline of the editorial process</i> [in Polish]	
<i>Terminy i procedura postępowania wydawniczego</i> (po polsku)]	241
<i>Procedures and timeline of the editorial process</i> [in Czech]	
<i>Podmínky a postup publikačního řízení</i>	
[Terminy i procedura postępowania wydawniczego (po czesku)]	243

<i>Procedures and timeline of the editorial process</i> [in Slovak] <i>Podmienky a postup publikačného konania</i> [Terminy i procedura postępowania wydawniczego (po słowacku)]	245
<i>Procedures and timeline of the editorial process</i> [in Ukrainian] <i>Терміни і процедура видавничого процесу</i> [Terminy i procedura postępowania wydawniczego (po ukraińsku)]	247
<i>Procedures and timeline of the editorial process</i> [in Belarusian] <i>Тэрміны і працэдура выдавецкага працэсу</i> [Terminy i procedura postępowania wydawniczego (po białorusku)]	249
<i>Główne zasady procedury recenzowania tekstów złożonych do publikacji w czasopiśmie „Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education” (zgodne z instrukcjami Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej)</i>	251
Autorzy tekstów w tomie 3 (7) 2014	253
Autorzy artykułów recenzowanych w tomie 3 (7) 2014	254

VI. Information on the Editors (Informacja o Redaktorach) .. 255

Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry” [tekst po angielsku]	257
Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry” [tekst po polsku]	258
Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry” [tekst po czesku]	259
Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry” [tekst po słowacku]	260
Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry” [tekst po rosyjsku]	261

Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry” [tekst po ukraińsku]	262
Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry” [tekst po białorusku]	263
Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry” [tekst po angielsku]	264
Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry” [tekst po polsku]	265
Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry” „Religious and Sacred Poetry” [tekst po czesku]	266
Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry” „Religious and Sacred Poetry” [tekst po słowacku]	267
Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry” „Religious and Sacred Poetry” [tekst po rosyjsku]	268
Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry” „Religious and Sacred Poetry” [tekst po ukraińsku]	269
Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry” „Religious and Sacred Poetry” [tekst po białorusku]	270

Table of Contents

<i>Table of Illustrations</i> [in Polish]	8
---	---

<i>Table of Contents</i> [in Polish]	9
--	---

<i>Table of Contents</i> [in English]	14
---	----

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland), <i>On „Religious and Sacred Poetry” (7)</i> [the text in Polish]	19
---	----

I. Dissertations and Articles 27

HANA BOČKOVÁ (Brno, Czech Republic) <i>„Who are the holy angels, how they are kind to people“.</i> <i>The Themes of the Angel in the Czech Literature of the Baroque Period</i> [the text in Czech]	29
--	----

KATEŘINA SMYČKOVÁ (Prague, Czech Republic) <i>The Baroque Hand-written Hymn-books from Moravian Wallachia</i> [the text in Czech]	47
---	----

NADIĀ GEORGIIŦVNA KOLOŠUK [NADEŽDA GEORGIEVNA KOLOŠUK, NADIYA GEORGIIVNA KOLOSHUK] (Luck [Lutsk], Ukraine) <i>The Lyric Poetry of “Father Sun”: “What power, what inapprehensible great effort to carry light...”</i> [the text in Russian]	63
---	----

PRZEMYSŁAW MICHALSKI (Cracow, Poland) <i>The Churches and Chapels of Ronald Stuart Thomas</i> [the text in English]	83
---	----

Father STEFAN RADZISZEWSKI (Kielce, Poland) <i>Judas the Cat (Nikos Kazantzakis' Marxist-ish Tempter)</i> [the text in English]	99
---	----

Father STEFAN RADZISZEWSKI (Kielce, Poland) <i>Judas the Cat (Nikos Kazantzakis' Marxist-ish Tempter)</i> [the text in Polish]	119
--	-----

II. Book Reviews 139

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland) [Review of the book:] <i>The Poets in the Cassock</i> , the selection – edition – comments by father Stefan Radziszewski, Publishing Jednosc, Kielce 2011 [the text in Polish]	141
--	-----

JANINA KWIEK-OSIOWSKA (Cracow, Poland) [Review of the book:] Wojciech Kudyba, <i>The World at last [The World in the End]</i> , Publishing of Sopot's Friends, Sopot 2014 [the text in Polish]	149
--	-----

JANINA KWIEK-OSIOWSKA (Cracow, Poland) [Review of the book:] Milena Kindziuk, <i>The Pope's Mother: A Moving Story about Emilia Wójtyła</i> , Social Publishing Institute "Znak" ["Sign"], Cracow 2013, [the text in Polish]	167
--	-----

III. Reports 183

JANINA KWIEK-OSIOWSKA (Cracow, Poland) <i>Wojciech Kudyba, the Author of Religious Poetry</i> [the text in Polish]	185
--	-----

TOMASZ ŻURAWLEW (Olsztyn, Poland) ANETA JACHIMOWICZ (Olsztyn, Poland) <i>Spiritual Culture in Language and Text</i> [the text in Polish]	205
---	-----

IV. A Sacred Picture 213

ANNA MARTA ŻUKOWSKA (Lublin, Poland)

The Icon of Our Lady of Perpetual Help [the text in Polish] 215

V. Information for Authors 221

The evaluation form [in English] 223

The evaluation form [in Russian] 225

The evaluation form [in Polish] 227

The evaluation form [in Czech] 229

The evaluation form [in Slovak] 231

The evaluation form [in Ukrainian] 233

The evaluation form [in Belarusian] 235

Procedures and timeline of the editorial process [the text in English] 237

Procedures and timeline of the editorial process [the text in Russian] 239

Procedures and timeline of the editorial process [the text in Polish] 241

Procedures and timeline of the editorial process [the text in Czech] 243

Procedures and timeline of the editorial process [the text in Slovak] 245

Procedures and timeline of the editorial process [the text in Ukrainian] 247

Procedures and timeline of the editorial process [the text in Belarusian] 249

The Main Principles of the Peer Review Procedure of the Texts Sent to Publish in "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education" (according to instructions of the Ministry of Science and the Universities in Republic of Poland)
[the text in Polish] 251

The Authors of Texts in the Issue 3 (7) 2014 [the text in English] 253

The Authors of the Peer Reviewed Papers in the Issue 3 (7) 2014
[the text in English] 254

VI. Information on the Editors 255

Information about the Chief of the International Scholarly Council of <i>Religious and Sacred Poetry</i> [the text in English]	257
Information about the Chief of the International Scholarly Council of <i>Religious and Sacred Poetry</i> [the text in Polish]	258
Information about the Chief of the International Scholarly Council of <i>Religious and Sacred Poetry</i> [the text in Czech]	259
Information about the Chief of the International Scholarly Council of <i>Religious and Sacred Poetry</i> [the text in Slovak]	260
Information about the Chief of the International Scholarly Council of <i>Religious and Sacred Poetry</i> [the text in Russian]	261
Information about the Chief of the International Scholarly Council of <i>Religious and Sacred Poetry</i> [the text in Ukrainian]	262
Information about the Chief of the International Scholarly Council of <i>Religious and Sacred Poetry</i> [the text in Belarusian]	263
Information about Editor-in-Chief and the Secretary of the International Scholarly Council of <i>Religious and Sacred Poetry</i> [the text in English]	264
Information about Editor-in-Chief and the Secretary of the International Scholarly Council of <i>Religious and Sacred Poetry</i> [the text in Polish]	265
Information about Editor-in-Chief and the Secretary of the International Scholarly Council of <i>Religious and Sacred Poetry</i> [the text in Czech]	266
Information about Editor-in-Chief and the Secretary of the International Scholarly Council of <i>Religious and Sacred Poetry</i> [the text in Slovak]	267

Information about Editor-in-Chief and the Secretary of the International Scholarly Council of <i>Religious and Sacred Poetry</i> [the text in Russian]	268
Information about Editor-in-Chief and the Secretary of the International Scholarly Council of <i>Religious and Sacred Poetry</i> [the text in Ukrainian]	269
Information about Editor-in-Chief and the Secretary of the International Scholarly Council of <i>Religious and Sacred Poetry</i> [the text in Belarusian]	270

O „Poezji Religijnej i Sakralnej” (7)

Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus! Szczęść Boże!

Laudetur Jesus Christus! Beneficiat vobis Deus!

Ἐυλογῆμενος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς! Ὁ Θεὸς ὑμᾶς ἀπὸ τοῦς ἐυλογεῖ!

Z wielką radością oddajemy w ręce Czcigodnych Czytelników siódmy numer naszego czasopisma „Religious and Sacred Poetry” (RASP). Jesteśmy kwartalnikiem naukowym, który wypełnia niszę tematyczną wśród międzynarodowych oraz krajowych akademickich periodyków. RASP tworzony jest przez zespół badaczy z dwunastu krajów świata (Europy i Ameryki Północnej). Podkreślić należy, że jako czasopismo wypełniamy całkowicie kryteria naukowości, nie będąc przy tym periodykiem konfesyjnym. Jednoczymy uczonych wielu narodów wokół obszaru religijnej kultury literackiej, przy czym szczególnie wokół problematyki poezji religijnej i sakralnej. Przedstawiamy rezultaty badawcze nad kulturą chrześcijańską (katolicką, prawosławną, protestancką), dlatego w poszczególnych woluminach można znaleźć opracowania na temat twórców zarówno prawosławnych, katolickich, jak i protestanckich. Przypominamy, że więcej informacji o nas znajduje się na naszej stronie internetowej, umieszczonej pod adresem: www.religious-and-sacred-poetry.info

1. Skrót RASP (*Religious And Sacred Poetry*)

Tak się złożyło (przypadkowo?), że akronimicznym skrótem od angielskiej nazwy naszego kwartalnika poświęconego poezji religijnej i sakralnej jest *RASP* (*Religious And Sacred Poetry*). Ów akronim angielski *RASP* jest, jak się *post factum* okazuje, znaczący. Nie zdawaliśmy sobie sprawy z tego, tworząc w 2012 r. tytuł naszego kwartalnika. Tytuł ten zresztą ewoluował, zanim został zarejestrowany ostatecznie w krajowym Biurze ISSN w Bibliotece narodowej w Warszawie.

Przy bliższym przyjrzeniu się sprawie „RASP” dowiadujemy się z popularnego słownika¹, że:

1) Po pierwsze, **‘rasp’** (rzeczownik) w tłumaczeniu polskim oznacza **‘zgrzyt’** (‘zgrzyt’ [‘rasp’] po angielsku ma także synonimy: ‘jar’, ‘scraping’, ‘grinding’, ‘scrunch’).

¹ <http://pl.bab.la/slownik/angielski-polski/rasp> [Access: 3.07.2014]

2) Po drugie, **‘rasp’** (rzeczownik) oznacza **‘tarkę’** (istnieje też angielski synonim: ‘grater’), tj. **narzędzie do tarcia**.

3) Po trzecie, **rasp** (rzeczownik) oznacza **‘tarnik’** (**narzędzie do tarcia**).

4) Po czwarte, **rasp** (rzeczownik) oznacza **‘raszplę’** (**narzędzie do skrobienia, zeskrobywania**).

‘Rasp’ (tarnik) jest używany do ścierania różnych materiałów (drewno, kamień, alabaster itd.)².

Zatem *post factum* wytwarza się ze skrótu naszej nazwy czasopisma jakaś akronimiczna metafora: *RASP* jest zgrzytem (zgrzytaniem), tarką, tarnikiem, raszplą. W sensie przenośnym ów akronim odniesiony do czasopisma oznaczać może to, że jesteśmy narzędziem (metaforycznie: ‘tarką’, ‘tarnikiem’, ‘raszplą’, ‘skrobaczką’) do ścierania (tarcia, przecierania) różnych twardych (opornych, niepodatnych) powierzchni albo do zeskrobywania czegoś z powierzchni w naukach humanistycznych, aby ukazać głębię (duchową, kulturową, moralną, religijną).

Zeskrobujemy warstwę uprzedzeń, zasłaniającą poezję religijną jako przedmiot badawczy. Trzemy, niczym tarnikiem lub niczym na tarce – twardą, oporną materię badawczą, której na imię ‘poezja religijna i sakralna’, a raczej trzemy i zeskrobujemy fałszywą otoczkę interpretacyjną narosłą niesłusznie wokół poezji religijnej i sakralnej jako typu tekstów jakoby o gorszej jakości literackiej. Przecieramy nowe drogi badań nad poezją religijną i sakralną. Już tylko przez sam fakt, iż porusza się w naszym czasopiśmie kwestie religijne (zwłaszcza chrześcijańskie) w literaturze, *RASP* stanowi pewien wyłom w europejskiej i amerykańskiej tendencji (modzie) w pewnych środowiskach naukowych, które deprecjonują wszystko w literaturze, co religijne, dotyczące kwestii literatury chrześcijańskiej.

W sensie słownikowym – poza rzeczownikiem, istnieje także słowo **‘to rasp’** jako czasownik.

1) Po pierwsze, **‘to rasp’** (czasownik mający też synonim: ‘to scrape’) oznacza: ‘skrobnąć’.

2) **‘to rasp’** (czasownik mający też synonimy w języku angielskim: ‘to hawk’, ‘to cough’, ‘to cough out’) oznacza: ‘charkać’ (‘charczyć’).

² “A rasp is a tool used for shaping wood or other material. It consists of a point or the tip, then a long steel bar or the belly, then the heel or bottom, then the tang. The tang is joined to a handle, usually made of plastic or wood. The bar has sharp teeth. Rasps generally cut more coarsely than files. // Uses. // In woodworking, rasps are used for rapidly removing wood from curved surfaces. They remove less wood than a drawknife, so they are easier to control. Even though rasps leave very coarse finishes, the cut-away areas can be easily smoothed with finer tools, such as files. // There are several types and shapes of rasps. There is a half round, round and flat. The several types of rasps are bastard, cabinet and wood (finest to coarsest). All these varieties can be used to make different shapes. // In farriery, rasps are used to remove excess hoof wall from a horse's hoof. // Rasps can also be used in shaping alabaster stone. In fact, a rasp is the only tool that is prominently used to shape alabaster. Saws and chisels are also used, but only to rough out the shape of the alabaster sculpture.” <http://en.wikipedia.org/wiki/Rasp> [Access: 03.07.2014].

3) **‘to rasp’** (czasownik będący synonimem do: ‘to croak’) oznacza również ‘chrypieć’³.

W przenośni ‘skrobniemy’ więc to i owo na temat pewnych kwestii w poezji religijnej i sakralnej, przy czym zeszkrobujemy tu nie tyle kurz, ile warstwę wierzchnią, powierzchowną, stereotypową, zamalowaną wielowarstwowo, pragnąc dotrzeć do istoty przedmiotu, do głębi badanej rzeczy (przekazu literackiego, komunikatu o treści duchowej). A tu *TO RASP* jest bardzo użytecznym narzędziem. Przecieramy materię literatury, odświeżamy badawcze spojrzenie na chrześcijańską kulturę. Chrześcijańska, religijna kultura literacka jest nam bliska, niezależnie od narodu, który ją wytworzył, niezależnie od narodowości twórców chrześcijańskich, którzy ją budowali przez wieki i tysiąclecia w różnych krajach świata.

Nie chcemy, by nas kojarzono z drugim i trzecim znaczeniem owego czasownika ‘to rasp’. W szczególności nie chcielibyśmy utracić głosu, czyli zachrypnięć (‘ochrypieć’) lub ‘charczuć’. Można to wyrazić metaforycznie zdaniem: „Our voice will not be reduced to a rasp” (Nasz głos nie będzie zredukowany do ‘chrypienia’ / ‘chrypki’). To tyle, na zasadzie pewnej, niezobowiązującej dygresji, w kontekście metaforycznej myśli, jaka się nasunęła w związku z *RASP*.

2. Przegląd zawartości obecnego numeru RASP

W obecnym, szóstym już tomie czasopisma, licząc w sposób ciągły, w części pierwszej pt. *Rozprawy i artykuły* czytelnik znajdzie sześć oryginalnych tekstów. Tom niniejszy rozpoczynają artykuły dwóch czeskich autorek, pierwszy raz na naszych łamach publikujących.

Tekst Hany Bočkovéj z Brna w Czechach pisany jest w języku czeskim pt. „*Co jsou svatí anjele, jak jsou na lidi laskaví*“. *K tematizaci anděla v české literatuře doby barokní* („*Czym są święte anioły, jak są dla ludzi miłościwi*”). *Do tematizace [problematyzace] aniola w literaturze české doby baroku*). Poprzez ten angelologiczny temat dawnej literatury pięknej w nowożytnym Królestwie Czeskim autorka wprowadza nas w obszar mało znanych motywów barokowych o wymowie sakralnej.

Z kolei Kateřina Smyčková ze stołecznej Pragi w Republice Czeskiej skupia się na analizie barokowych pieśni (kancjonałów) z Wołoszczyzny na Morawach w tekście pt. *Barokní rukopisné kancionály z Valašska* (*Barokowe, rękopiśmienne kancjonały z Valašska (Morawskiej Wołoszczyzny)*). Ów egzotyczny temat wart jest opisu i przybliżenia czytelnikowi.

Nadiâ Georgiïvna Kološuk (Nadija Georgijiwna Koloszuk) z Łucka na Ukrainie wprowadza czytelnika w zagadnienie mało znane, a ważne, zwłaszcza dla niezależnej literatury ukraińskiej w okresie sowieckich ciemności (ciemnym czasie

³ <http://pl.bab.la/slownik/angielski-polski/rasp> [Access: 3.07.2014]

dla wolności słowa), mianowicie analizuje niezależną poezję religijną jednego ze znanych duchownych ukraińskich (księży-poetów), a czyni to w artykule pisanym po rosyjsku, pt. *Liryka „ojca Słoneczka”, „jaka moc, jaki niezmiernie duży wysiłek nieść światło...”* (Лірика «отця Соньшика»: «Какая мощь, как непостижимо велико усилие нести свет»). Autorka artykułu bada poezję ukraińską ojca „Słoneczka” w aspekcie *sacrum* (mistycznego, Tajemnicy).

Następnie Przemysław Michalski, badacz chrześcijańskiej literatury anglojęzycznej⁴, pracujący w polskim Krakowie, dawnej stolicy Lechistanu, prezentuje temat „sakralny” pt. *Kościół i kaplice Ronalda Stuarta Thomasa*, a czyni to w stadium po angielsku (*The Churches and Chapels of Ronald Stuart Thomas*).

Na zakończenie części pierwszej przedstawiamy Państwu dwa artykuły księdza Stefana Radziszewskiego z Kielc w Polsce. Jego dwa teksty (w wersji angielskiej pt. *Judas the Cat* (Nikos Kazantzakis' Marxist-ish tempter) oraz w wersji polskiej pt. *Judas kot* (marksizujący kusiciel Nikosa Kazantzakisa) były oddzielnie recenzowane jako dwa niezależne od siebie artykuły (otrzymując w sumie cztery recenzje), dlatego publikujemy je razem, bo tekst angielski i tekst polski są tu równorzędne. To są dwa artykuły traktowane całkowicie oddzielne, a nie – jeden artykuł recenzowany z dodaniem nierecenzowanego tłumaczenia, co należy zaznaczyć i podkreślić.

Na marginesie tego tekstu dodam tu także ogólną myśl, że nie można się zgodzić z błędną interpretacją polskiego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego – traktowania **jako** wyłącznie **jednego** jedynego **tekstu** – **dwóch** równorzędnych **artykułów** jednego **autora** w **dwóch** różnych **wersjach językowych** (**np. angielskiej i polskiej, angielskiej i słowackiej, angielskiej i rosyjskiej**), recenzowanych **osobno** (**każda wersja językowa oddzielnie!**) przez dwóch różnych recenzentów w odniesieniu do **każdej wersji tekstu** (czyli razem: istnieją dwie różne recenzje razy dwóch recenzentów – co daje w iloczynie cztery niezależne recenzje razem). Polskie Ministerstwo interpretuje ten przypadek jako jeden i

⁴ Przemysław Michalski jest autorem następujących publikacji: *Poetry, Does It Have To Be So Damn Difficult?* [w:] *Current Issues in English Studies*, red. Mariusz Misztal, Mariusz Trawiński (Kraków 2009), *A Comparative Study of Two Poems: G. M. Hopkins's "Felix Randal" and R. S. Thomas's "Evans"*, [w:] *The Contextuality of Language and Culture*, red. Elżbieta Chrzanowska-Kluczevska, Agnieszka Golda-Derejczyk, Bielsko-Biała 2009, *The Inscapes of Hell in Gerard Manley Hopkins's "Terrible Sonnets"*, [w:] *New Trends in English Teacher Education*, red. Ignacio Ramos Gay, A. Jesús Moya Guijarro, José Ignacio Albentosa Hernández (La Mancha 2008), *The Eckhartian Notion of Abgeschiedenheit in the Selected Poetry Of Gerard Manley Hopkins*, [w:] *Language and Identity, English and American Studies in the Age of Globalization*, red. Zygmunt Mazur, Teresa Bela (Kraków 2006), *Szkoccy naśladowcy Chaucera*, [w:] *Wielka historia literatury anglojęzycznej*, tom 2: *Literatura średniowieczna. Od najazdu normandzkiego do 1485*, red. Mariusz Misztal (Warszawa 2012).

ten sam artykuł (instrukcja Polskiej Bibliografii Naukowej, to jest podejście błędne w tym przypadku, tak nie powinno być), a nie jako dwa różne artykuły (prawidłowo, tak powinno być). Tymczasem to są dwa odrębne studia, a zarówno jedno, jak i drugie studium było w całym procesie redakcyjnym traktowane oddzielnie przez autora, redakcję i recenzentów. Dla każdej z tych wersji językowych stosuje się tę samą procedurę anonimowego, podwójnie ślepego recenzowania przed wydaniem (Peer Review, double-blind review process).

W części drugiej naszego periodyku pt. *Book Reviews* (*Recenzje książek*) prezentujemy kilka omówień publikacji dotyczących polskiej poezji religijnej. Staramy się zawsze, aby ta rubryka nie była pusta. Dlatego zachęcamy autorów do nadsyłania recenzji z książek zarówno literaturoznawczych, jak i źródłowych książek (tomików lub antologii) poezji religijnej, której tematyką wszak się zajmujemy. Recenzje w naszym czasopiśmie publikujemy w zasadzie w różnych językach (np. angielskim, rosyjskim, polskim, czeskim, słowackim). W tomie znajdują się tylko recenzje po polsku.

W pierwszej recenzji Marek Mariusz Tytko analizuje ważną, polską antologię pt. *Poezja w sutannie* (Kielce 2011), w której wybór – opracowanie – komentarz dokonał ks. Stefan Radziszewski.

W drugiej recenzji (omówieniu) Janina Kwiek-Osiowska ze stołecznego, królewskiego Krakowa dokonuje przeglądu autoantologii poetyckiej Wojciecha Kudyby pt. *W końcu świat* (Sopot 2014), zawierającej przeredagowane teksty z trzech tomików: *Tyszwce i inne miasta*, *Gorce Pana*, *Ojciec się zmienia*. Książkę tę recenzowaliśmy już w tomie poprzednim RASP nr 2/2014 (uczynił to inny recenzent). Tu prezentujemy odmienne spojrzenie na tę samą publikację.

Następnie też sama Janina Kwiek-Osiowska omawia książkę Mileny Kindziuk pt. *Matka Papieża. Poruszająca opowieść o Emilii Wojtyłowej* (Kraków 2013). Tekst recenzji pisanej po polsku dotyczy oczywiście matki papieża Jana Pawła II (Karola Wojtyły).

W trzeciej części pt. *Reports* (*Sprawozdania*) też sama Janina Kwiek-Osiowska prezentuje nieco inny wariant ogólniejszego nieco spojrzenia na wiersze z motywiką religijną W. Kudyby, a czyni to w polskim tekście pt. *Wojciech Kudyba, twórca poezji religijnej*.

Tomasza Żurawlew oraz Aneta Jachimowicz z polskiego Olsztyna prezentują założenia programowe konferencji interdyscyplinarnej pt. *Kultura duchowa w języku i tekście*. Tekst publikujemy dla zaznaczenia faktu istnienia zainteresowania kwestiami duchowości specjalistów z różnych dziedzin i dyscyplin naukowych.

W części czwartej, poświęconej chrześcijańskiemu obrazowi sakralnemu (*Obraz sakralny / A Sacred Picture*), Anna Marta Żukowska z polskiego Lublina prezentuje komentarz do jednego z bardzo znanych typów przedstawień w Kościele Łacińskim. Jej tekst pt. *Ikona Matki Bożej Nieustającej Pomocy* dotyczy oryginału obrazu a propos reprodukcji ikony zamieszczonej na okładce obecnego numeru

naszego czasopisma w postaci kopii z jednego z krakowskich kościołów pod wezwaniem Matki Bożej Różańcowej.

W części piątej, przeznaczonej dla autorów (*Informacje dla autorów*) zamieszczono wzory formularzy recenzyjnych w językach: angielskim, rosyjskim, polskim, czeskim, słowackim, ukraińskim i białoruskim.

W części tej dodano także w tychże samych siedmiu językach (angielskim, polskim, czeskim, słowackim, rosyjskim, ukraińskim i białoruskim) ogólne informacje o procedurze recenzowania, przyjętej w naszym czasopiśmie od początku istnienia, tj. jeszcze w 2012 r. oraz jej uszczegółowienie (już tylko po polsku) z 2013 r. według nowych założeń zasad naukowego recenzowania, ogłoszonych przez polskie Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Część ta zawiera także alfabetyczne wykazy autorów tekstów zamieszczonych w obecnym numerze. Znajdują się tam dwa osobne rejestry: 1) lista autorów wszystkich tekstów oraz 2) lista autorów tekstów naukowych, recenzowanych (Peer Review).

W części szóstej zawarto informacje w siedmiu językach (angielskim, polskim, czeskim, słowackim, rosyjskim, ukraińskim i białoruskim) o przewodniczącym Międzynarodowej Rady naukowej oraz redaktorze naczelnym „Religious and Sacred Poetry”.

Czytelników zapraszamy do lektury. Autorów zachęcamy do współpracy. Szczególnie mile widziane są artykuły naukowe w językach kongresowych (po angielsku i rosyjsku). Prosimy o kontakt oraz nadsyłanie propozycji oryginalnych tekstów dotąd niepublikowanych i niezłożonych do druku u innych wydawców, w innych redakcjach. Korespondencję należy nadsyłać najlepiej na uniwersytecki adres poczty elektronicznej: marek.mariusz.tytko@uj.edu.pl.

Informuję, że dla pewnej ochrony przed automatami spamującymi z Internetu stosujemy w naszym czasopiśmie zapis [at] zamiast @ w adresach e-mail. Informacje o czasopiśmie można znaleźć na naszej wciąż aktualizowanej stronie internetowej: www.religious-and-sacred-poetry.info

Jak zawsze liczymy na ciekawą współpracę naukową z uczonymi różnych dyscyplin (teologii, filozofii, literaturoznawstwa, językoznawstwa, kulturoznawstwa, religioznawstwa, etnologii, psychologii, pedagogiki itd.) i różnych krajów, zwłaszcza – słowiańskich.

Dziękuję zespołowi redakcyjnemu, szczególnie redaktorom językowym: prof. Teresie Beli (z Krakowa), siostrze Adelajdzie Sielepin, jadwizance wawelskiej (także z grodu Kraka), naszym anglojęzycznym native speakerom Muirowi Alanowi Evendonowi z USA oraz Markowi Simonowi Bonnettowi z Wielkiej Brytanii. Nadto Thomasowi Koziarze z USA dziękuję za zrewidowanie tekstu angielskiego na naszą stronę internetową, którą chcemy także udostępnić w języku angielskim. Dziękuję prof. Nadiji Georijiwnej Koloszuk oraz Switłanie Iwaniwnej Krawczenko (obydwu – z Łucka na Ukrainie), prof. Marianie i Zoranie Łanowy-

kównom (z Tarnopola na Ukrainie), doc. Oldze i Eugeniuszowi Pańkowom wraz z zespołem pomocników (z Grodna na Białorusi), prof. Liborowi Martinkowi (z czeskiej Opawy), dr Ivicy Hajdučekowej (ze słowackich Koszyc) za wszelką, bardzo solidną pomoc redakcyjną. Nadto mgr. inż. Krzysztofowi Kubickiemu z Krakowa – za projekt okładki także obecnego numeru i stałe, rzetelne prowadzenie serwisu internetowego naszego kwartalnika. Mgrowi Andrzejowi Szeleńdze dziękuję za wykonywane pracownice fotografie dla potrzeb naszej Redakcji. Prof. UMCS dr hab. Annie Marcie Żukowskiej osobne podziękowanie należy się za drobne wsparcie finansowe (dar na cele statutowe Fundacji Naukowej Katolików „Eschaton” – w celu pokrycia części kosztów wydania jednego numeru czasopisma w wersji papierowej). Prof. dr. hab. Teresie Nagórko z Berlina – dzięki za pomoc w języku niemieckim.

Całemu zespołowi redakcyjnemu składam serdeczne podziękowania za rzetelność i solidność. Recenzentom dziękuję za wnikliwe uwagi. Czytającym – za lekturę.

Marek Mariusz Tytko

Redaktor Naczelny / Editor-in-Chief “Religious and Sacred Poetry”

e-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Abstract (summary) in Polish / Abstrakt (Streszczenie) po polsku:

Wprowadzenie do “Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” dotyczy głównie zawartości czasopisma i jego struktury. Redaktor naczelny (Marek Mariusz Tytko) opisuje cele kwartalnika, jego program i plany redakcyjne. Chrześcijańska kultura, religijna kultura literacka, chrześcijańska poezja religijna i sakralna (poezja metafizyczna i duchowa) są głównym polem badawczym dla autorów tego kwartalnika. Autor wyjaśnia także znaczenie akronimu RASP (od *Religious And Sacred Poetry*).

Słowa-klucze:

poezja religijna, poezja sakralna, literatura, kultura, wychowanie, czasopismo naukowe, religijna kultura literacka, filologia słowiańska, kultura chrześcijańska,

The Title in English:

On “Religious and Sacred Poetry”, No. 7

Abstract (Summary) in English:

The introduction to *Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education* concerns mainly the content of the journal and its structure. The editor-in-chief (Marek Mariusz Tytko) describes the aims of this quarterly, its program and editorial plans. Christian culture, religious literary culture, Christian religious poetry and sacred poetry (metaphysical and gospel / spiritual poetry) are the main research area for authors of this quarterly. The author explains also the sense of the acronym 'the RASP' (from *Religious And Sacred Poetry*).

Key words:

religious poetry, sacred poetry, literature, culture, education, scholarly periodical, religious literary culture, Slavic philology, Christian culture,

Bibliography (First Literature):

Michalski Przemysław, *Poetry, Does It Have To Be So Damn Difficult?* [w:] *Current Issues in English Studies*, red. Mariusz Misztal, Mariusz Trawiński (Kraków 2009).

Michalski Przemysław, *A Comparative Study of Two Poems: G. M. Hopkins's "Felix Randal" and R. S. Thomas's "Evans"*, [w:] *The Contextuality of Language and Culture*, red. Elżbieta Chrzanowska-Kluczevska, Agnieszka Gołda-Derejczyk, Bielsko-Biała 2009.

Michalski Przemysław, *The Inscapes of Hell in Gerard Manley Hopkins's "Terrible Sonnets"*. [w:] *New Trends in English Teacher Education*, red. Ignacio Ramos Gay, A. Jesús Moya Guijarro, José Ignacio Albentosa Hernández (La Mancha 2008).

Michalski Przemysław, *The Eckhartian Notion of Abgeschiedenheit in the Selected Poetry Of Gerard Manley Hopkins*, [w:] *Language and Identity, English and American Studies in the Age of Globalization*, red. Zygmunt Mazur, Teresa Bela (Kraków 2006).

Michalski Przemysław, *Szkoccy naśladowcy Chaucera*, [w:] *Wielka historia literatury anglojęzycznej*, tom 2: *Literatura średniowieczna. Od najazdu normandzkiego do 1485*, red. Mariusz Misztal (Warszawa 2012).

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education. Edited by Marek Mariusz Tytko. Year 2: 2014. Volume 3 (7). July – August – September 2014.

Netografia:

<http://pl.bab.la/slownik/angielski-polski/rasp> [Access: 3.07.2014]

<http://en.wikipedia.org/wiki/Rasp> [Access: 03.07.2014].

I. Dissertations and Articles

(I. Rozprawy i artykuły)

HANA BOČKOVÁ (Brno, Czech Republic)

e-mail: bockova[at]phil.muni.cz

„Co jsou svatí anjelé, jak jsou na lidi laskaví“. K tematizaci anděla v české literatuře doby barokní

Anděl¹, jeho původ, podoba, vlastnosti a působení náleží k tématům, jež jsou nedílnou součástí literatury doby baroka: konvenuje s její spiritualitou i obrazností, anděl jako prostředník mezi člověkem a Bohem je jedním z nástrojů realizace oné často připomínané lidské touhy po zpřítomnění Boha. Je subjektem, jenž díky své výsadní pozici může působit směrem ke člověku jako posel, tlumočník a realizátor boží vůle, současně ochránce a strážce člověka, je recipientem i prostředníkem v religiózní komunikaci (F. Miko²), jíž se člověk-expedient obrací k duchovním autoritám. Už z těchto několika slov je patrné, že se nepohybujeme na poli precizních dobových teologických úvah a angelologických spekulací, naše úvahy míří jiným směrem, jejich cílem je na příkladu prací dvou českých autorů doby baroka zachytit, jakým způsobem a s jakými cíli byla tato „andělská“ látka zprostředkována laickému recipientovi.

Prohlubování zbožnosti v širokých vrstvách obyvatelstva se zejména od počátku raného novověku děje – ve shodě se šířící se gramotností a rozvojem knihtisku – také prostřednictvím nábožensky vzdělávací literatury. W. Brückner³ nalézá principy, jež by tuto žánrově bohatou tvorbu pomohly usoustavit, v trojím funkčním zaměření, jež lze textům přisoudit: propagandistickém (v něm převládají narativní postupy a intence persvazivní), katechetickém (postupy rétorické, intence poučující s cílem získat) a nábožensky povznášivé s postupy meditativními směřujícími k posílení zbožnosti pomocí prožitku víry. Tyto tři směry jsou zřídka realizovány samostatně, častější je jejich spojení, v němž však zpravidla jeden převažuje: výsledné směřování takového souboru působí jako souzvuk; objevíme jej nejen

¹ Studie vychází s podporou Filozofické fakulty Masarykovy univerzity (Brno, Česká republika).

² Miko František, *Funkčný a výrazový synkretismus v barokové literatuře*, [In:] *Literární barok. Litteraria XIII*, Bratislava 1971, s. 199n. K otázce vnímání anděla od středověku po počátek moderní doby viz např. Schlieper Andreas, *Himmlische Heerscharen. Eine Geschichte der Engel*, WJS Verlag, Wolf Jobst Siedler jr., Berlin 2006.

³ K tomu srov. – vide: Brückner Wolfgang, *Thesen zur literarische Symbol des sogenannten Erbaulichen*. [In:] *Literatur und Volk im 17. Jahrhundert: Probleme populärer Kultur in Deutschland. Wolfenbütteler Arbeiten zur Barockforschung*, Bd. 13, Teil 2, Wiesbaden 1985, s. 507.

v každém textu posuzovaném odděleně, ale i v makrostruktuře spisu tvořeného souborem prací.

„Modelovým čtenářem“ takového spisu je především laik; poučený teolog, jehož znalost dané problematiky je přirozeně mnohem hlubší, jako recipient není sice vyloučen, předpokládá se však, že mu spíše než jako zdroj informací slouží jako podnět, jež může posléze využít ve své vlastní kněžské práci. Texty jsou určeny jak k individuální četbě „pro sebe“, tak i k předčítání užšímu, zpravidla rodinnému kolektivu. Vedle tradičního poslechu kázání se tak nabízí další významný nástroj působení na recipienta s cílem kultivovat jeho víru, prohloubit znalosti jejích základů, otevřít nové cesty k jejímu hlubšímu prožití (meditace), případně též upevnit jeho pocit sounáležitosti s vlastní církví ve společnosti konfesijně rozdělené.

Anděl jako téma je pro text nábožensky vzdělávací mnohostranně využitelný, jak se pokusíme doložit na příkladu prací dvou českých autorů, vzdálených navzájem nejen časově, ale i konfesijně. Každý z nich zpracovává téma anděla poněkud odlišnou metodou a volí i jiné akcenty výkladu, oba však zohledňují předpokládaný vědomostní horizont svého modelového čtenáře a s tím související možnosti jeho mentální aktivizace. V obecné rovině tak chceme poukázat na některé z dobových autorských strategií a současně i upozornit na způsob uvažování o andělech, na ty z aspektů tohoto myšlení, které považovali autoři za aktuální či pro čtenáře přitažlivé a současně i za vhodné k realizaci vytčených nábožensky vzdělávacích cílů.

Práce *Theatrum divinum, to jest Divadlo boží, anjelům i lidem žádostivé* (1616) Matouše Konečného (1569–1622), biskupa Jednoty bratrské, navazuje na tradici encyklopedií-theater, jak je vytvořil evropský humanismus. Je dokladem přetrvávající představy o přehledně uspořádaném nadměsíčním prostoru-makrokosmu a jemu analogicky odpovídající skladbě mikrokosmu-člověka; ideje, která je v české literatuře právě touto encyklopedickou prací detailně a všestranně vyložena (o generaci mladší Jan Amos Komenský, ač chce z jejích obrysů vyjít ve svém plánu *Theatra universitatis rerum*⁴, tuto ideu jako zastaralou nakonec opouští). Je tedy *Theatrum divinum* výrazným (a pozdním) reprezentantem tohoto způsobu myšlení v celé jeho komplexnosti.

Kompozice spisu se opírá o schéma biblického stvoření světa v šesti dnech, jež jako šest dějství velkého divadla božího defilují před čtenářem-divákem usazeným v pomyslném hledišti. Sdělná představa světa jako divadla a současně úzké provázání výkladu světa s biblí dodává této vizi na autoritativnosti. Konečného explikace podoby sublunárního, „podměsíčního“ světa (2. – 6. den stvoření) je zajímavým exkursem do dobového uvažování o světě, nikoli ovšem v jeho reprezentativní, elitní vrstvě, která otvírá cestu moderní vědě. Mnohem spíše odhaluje

⁴ Plán *Theatra universitatis rerum*, v rozšířené podobě pod titulem *Amphitheatrum universitatis rerum*, Komenský připravoval v letech 1614–1627, nakonec jej jako neaktuální opustil.

kontury tradičního myšlení, opřené ještě o relikt středověkého symbolického myšlení a vizi jednoty poznání a víry.⁵

V centru naší pozornosti však bude „stvoření 1. dne“, úvodní obsáhlá kapitola zahrnující: „nebe, anjely, zemi a světlo“. Pasáž věnovaná andělům má rozsah větší než sto stran a zaujímá přibližně jednu čtvrtinu celé encyklopedie, autor tedy na výklad této látky klade velký důraz – prostřednictvím „andělské“ látky podniká poměrně detailní exkurs do oblasti věrouky, v míře, jaké se těmto otázkám při výkladu dalších pěti dnů stvoření už nedostává (v nich tematizuje svět ve všech jeho částech a člověka tak, aby k recipientovi promlouvali skrze svůj tradiční symbolický význam: tím způsobem pak učí člověka víře a morálce).

Základním pretextem této encyklopedie je bible: o ni se opírá hodnocení každé části jsoucna a jí je také stvrzováno, biblický text podává „návod“ k pochopení explikovaného jevu, jeho podoby, funkce i místa v celku. Výsadní pozice Písma a jeho soustavné využití má oporu v myšlení Jednoty bratrské, encyklopedie z těchto tradic vychází, a přestože zejména v oblasti výkladu přírody a člověka časem zastarala, právě ony duchovní a moralistní aspekty ji činí u čtenářů dlouhodobě oblíbenou. Pozornost zde věnovaná „andělské“ problematice dosvědčuje i úsilí českobratrských teologů vést laického čtenáře k hlubší znalosti věrouky a ovšem i morálky – „andělský“ vzor nastavuje člověku zrcadlo.

Tato látka vytváří tedy v encyklopedii uzavřený celek, může tak být recipientem vnímána jako organická součást šesti dnů stvoření, současně díky svým specifickým rysům je schopna stát i samostatně. Osnovu výkladu tvoří nejprve teze a poté její stručná explikace doprovázená odkazem (heslovitým či naopak dějově rozvinutým) na příslušnou biblickou pasáž; jde tedy o jakýsi „dialog“ s biblickým textem, připomínky dalších autorit (církevních otců či mladších teologů) zaujímají prostor mnohem menší. Konečný zná způsob myšlení svých čtenářů, dokáže předvídat i laicky zjednodušené soudy – a vyvrátit je. Tak vysvětluje, proč jsou „anjelé důstojnější tvor nežli nebe“, přestože nebe bylo stvořeno před nimi. Příčinou je, že bylo třeba, aby Bůh

„nejprve přibytěk pro svůj rozumný tvor anjelský [...] učinil, aby i hned po stvoření svém měli kde bydlet“, především ale „když prvé nebe stvořil než anjely, tak i Mojžiš svým vypisováním vyšel vstříc bludu a zlému důmyslu lidskému, aby se někdo nedomníval, že Bohu všemohoucímu Stvořiteli anjelé něčto napomáhali při stvoření světa“.⁶

Obezřetnost teologa vůči laickému publiku a jeho odpovědnost za správné pochopení závažné látky je patrná i z varovných formulací,

⁵ K tomu např. vide: H. Bočková, *Knihy nábožné a prosté. K nábožensky vzdělávací slovesné tvorbě doby barokní*, Maticе moravská, Brno 2009.

⁶ Konečný Matouš, *Theatrum divinum*, s. 40.

„aby o nich (andělech – pozn. H. B.) snad někdo více aneb zase méně, než se sluší, s potupou jich i Stvořitele jejich, o nich nesmejše!“⁷

Výjadřuje se proto precizně, aby se vyhnul možností laické dezinterpretace důležitých teologických otázek. Vyvrací i špatné domněnky dávné, ovšem zřejmě stále aktuální: Mojžiš o andělech psal,

„aby lidu hloupému a k modlářství schopnému příčina se nedala“⁸.

Je tu sice řeč o starozákonních Izraelitech, ale jistě i o člověku 17. století; otevřený či skrytý dialog vede autor právě s ním, i odkaz na dávný „pohanský důmysl“, že andělé byli stvořeni před světem, kritizuje laické rozumování doby autorovy.

Prohloubení znalostí laiků v oblasti věrouky není ovšem jediným užtkem, jak už bylo zmíněno, podstatnou roli v textech tohoto typu hraje i možnost vyvození moralistních poučení z použité biblické látky. Někdy je biblický výrok či narativ interpretován jinou pasáží bible samé (především v rámci analogických vztahů mezi Starým a Novým zákonem), většinou však jeho interpretace směřuje přes objasnění „andělské“ látky k hlubším moralistním úvahám, jež mají zpravidla nadčasovou platnost, ale lze je vztáhnout i k aktuálnímu dobovému myšlení či dokonce situaci: ve všech případech tak stvrzují nezpochybnitelnou autoritu svého zdroje. Konečný z ní přejímá pasáže různého charakteru: řetězcem pojmů sumarizujících aspekty jistého subjektu či jevu, jednověté odkazy na biblickou epizodu, dostatečně známou, aby čtenář ze své paměti doplnil příběh v jeho celistvosti (*in margine* uvedená lokace pasáže stvrzuje její autentičnost, případně nabízí možnost snadno ji nalézt v bibli a dobrat se větších podrobností). V takovém případě jde spíše o jakési „exemplum v zárodku“, narativ nerozvinutý, spoléhající na čtenářovu znalost látky či ochotu obrátit se na primární zdroj. S tímto typem exempla pracuje Konečný nejčastěji, vzácněji uvádí narativ rozvinutý, dokonce i beletrizovaný do takové míry, že přesahuje svůj původní biblický rozsah.

Sám výklad je jasně strukturovaný, dotýká se prostoru, v němž andělé sídlí (třetí nebe, spolu s Bohem a vyvolenými, což otvírá zbožnému čtenáři perspektivu spásy; jeho krásu přiblíží obraz nebeského Jeruzaléma z Apokalypsy). Zachycuje akt stvoření andělů, jejich rozdíly, vlastnosti (rozumnost, svatost, svobodnost, nesmrtnost), zmiňuje jejich hierarchii a specifikuje každý z „andělských kůrů“, podrobně popisuje všechny atributy „andělů dobrých“, jejich jména, „utvření“, známost, moc a sílu, řeč, zjevování se, povinnosti i pocty, které jim člověk má činit. Nejživěji působí výklad o vztahu andělů a lidí a jejich vzájemných povinnostech:

⁷ Ibidem, s. 56.

⁸ Ibidem.

andělé lidi vyučují, chválí, těší, trestají, provázejí duše zemřelých, chrání jejich těla před ďáblem a u Posledního soudu oddělují dobré od zlých; člověk je tak po celý život pod jejich ochranou, na niž je povinen reagovat vděčností – zde zřejmě autor využívá i vlastní kněžskou zkušenost a reflektuje i dobovou úctu k andělům a její fasety.

Snad až překvapivě obsáhle je rozvinuto téma „zlých andělů“. Osnova výkladu je podrobná podobně jako u „andělů dobrých“, nicméně autor opouští původní tón mírně moralizující, aby přešel k důraznému naléhání, napomínání, varování, zákazům. Čtenář se poučí, jak ďábelské nebezpečí ve svém životě rozpoznat, jak se mu bránit. V opozici k předchozímu útěšnému obrazu soužití zbožných lidí a andělů je tu předkládán negativní obraz porušení všech předchozích zásad lidskou hloupostí, pověrečností – a nedbalostí špatných kněží. Tematizace zavržených stránek lidského jednání je přirozeně použita jako nástroj k ostřejšímu, moralistně vyhocenějšímu výkladu. Oba obrazy jsou tak emočně velmi rozdílné: apel, příkaz, varování před hříchem s jeho fatálním dopadem na spásu člověka je přirozeně mnohem vypjatější. Zaujme především podrobná typologie čarodějnictví (osm druhů⁹), zde se vedle biblických důkazů o jejich existenci výjimečně prosazuje i dobová praktická zkušenost, stejně jako u popisů všech zakázaných magických praktik („točení říčící, kolem mlejnským, sekerou“, četba čarodějnických knih), hovoří se o „nynějších pověrných lidech“ a opět o „špatných kněžích“, kteří jim nedokážou v pěstování magie zabránit. Biblické příběhy použité jako varovná exempla nevytvářejí jako v případě líčení dobrých andělů vizi jednotného proudu, v němž biblické postavy jednají v souladu s nimi, jsou jimi vedeny a chráněny. Takový kýžený pozitivní a následováníhodný obraz duchovní vzájemnosti „andělé zlí“ přirozeně porušují: už sám fakt jejich odpadlictví otvírá prostor pro tematizaci zla, víc tu vynikne odvěkost konfliktu mezi dobrem a zlem, nástrahy kladené nejprve biblickým postavám se znovu a znovu opakují i v přítomnosti; namísto klidného plynutí života s „dobrymi anděly“ je tu obraz dramatických konfliktů. Konečného výklad o zlých andělech působí jako „negativní katechismus“, na jehož pozadí výrazněji vyniknou ctnosti, o něž má člověk ve svém životě usilovat – více než na jiných místech *Theatra divina* tu vystávají důležité cíle nábožensky vzdělávací.

Příznačné je též uvažování o zázracích. Je to téma živé, rozvíjející se barokní zbožnost téma zázraku jako důkazu boží vůle soustavně pěstuje, ovšem zejména ve svém katolickém proudu. Konečný jako nekatolík k zázraku přistupuje z jiného úhlu pohledu: zabývá se jím až ve výkladu o zlých andělech, a tedy větší důraz než na pravý, boží zázrak, klade na otázku jeho správného rozpoznání od zázraku, jenž je dílem ďábla. Ten pak zevrubně vysvětluje v opozici k zázraku božímu („ďáblův“ je lživý, klamavý, pravdu boží zatemňuje, zlehčuje čest a slávu

⁹ Patří sem věstec, planetář či snář, čarodějník, kouzelník či kejklíř (kteří lidský zrak mámí), losník, zaklínač, hadač, čemokněžník. Viz Konečný Matouš, op. cit., s. 151.

boží, vede člověka „k zahynutí věčnému“). Víc pozornosti věnuje tedy nekatolík Konečný aspektu možnosti špatné interpretace, a tedy nebezpečí ohrožení člověka, ostatně zde už připomenutý jeho souvěrec Komenský se domnívá, že doba, kdy Bůh promlouval k člověku prostřednictvím zázraků, už pominula.

Navzdory všem uplatněným postupům, jež původní strohou strukturu textu mohou beletrizovat, zůstává Konečného *Theatrum divinum* prací naukovou, encyklopedickou, v níž dominuje důraz na strukturování látky, aby jasně vynikly vztahy, analogie i protiklady pojmů a témat, jež lze pomoci poměrně jednoduchého a sdělného pojmového aparátu zachytit. Vize světa-theatra božího defilujícího před divákem v šesti dějstvích, jakkoli má potenciálně dramatický charakter, je využita jako přehledné schéma, v jehož kompozici čtenář (velmi často nezkušený) neztratí orientaci, jeho pohyb takto interpretovaným světem mu dává jistotu, že každý z prvků, u něhož se se zájmem zastaví, je součástí logického systému zaštitěného nejvyšší, boží autoritou.

Druhým textem tematizujícím anděla je spis *Knížka pobožná o svatých anjelích, v níž se vysvětluje, co jsou svatí anjelé, jak jsou na lidi laskaví, jak mnohá dobrodíní lidem činí a jak mají býti od lidí vážení a ctěni* (1699). Napsal jej Valentin Bernard Jestřábský (1630-1719), rodák z Moravské Ostravy, jezuita, jenž většinu života prožil jako kněz v obcích na Brněnsku. Je to typ autora pevně svázaného s prostředím moravských městeček a venkova, s jasně stanovenými cíli pastorační činnosti a velkými zkušenostmi, které zúročil ve svých nábožensky vzdělávacích textech¹⁰. Jeho spisy obecněji reprezentují dobové metody práce kněží s širokými vrstvami laických čtenářů a posluchačů. Jestřábský je invenčním autorem, který dokáže účinně toto publikum oslovit a jemuž předává poznatky, které by jinak bez poučeného vedení neumělo adekvátně absorbovat.

Od *Theatra divina* dělí *Knížku pobožnou* téměř jedno století společenského a literárního vývoje. Spojuje je sice společná intence výchovy čtenáře k poučenější víře, autory však odlišuje jejich konfesijní příslušnost se všemi důsledky z toho plynoucími: vedle českého bratra tvořícího těsně před protihabsburským povstáním, jehož důsledky jeho církev těžce zasáhly, je tu jezuita, do jisté míry realizující svým dílem i protireformační program, „svědek“ vrcholícího katolického baroka.

Knížka pobožná o svatých anjelích, jakkoli sepsaná až v posledním dvacetiletí autorova života, je fakticky Jestřábského prvotinou na poli tvorby nábožensky vzdělávací. V ní použitá autorská strategie se poté v mírných modifikacích objevuje ve všech jeho česky psaných textech. Je důkazem, že vytvořený model práce se

¹⁰ Kromě zmíněného jsou např. – vide: *Stellarium novum* (1701), *Vidění rozličné sedláčka sprostného* (1710 nebo 1716), *Kazatel domácí proti sedmi hlavním smrtedlným hříchům* (1709), *Katechismus domácí pod titulem a způsobem rozmlouvání hospodáře s hostem* (1715); je též autorem souborů latinských kázání *Opus novum tripartitum concionum moralium* (1712) a *Concionator extemporaneus* (1717).

čtenářem se osvědčil už v první jeho práci, a zůstal proto zachován i v textech dalších, byť žánrově odlišných (alegorické putování, katechizující výkladové texty, dialogy aj.). *Knížka pobožná* je dvoudílný text, v první části tematizující andělskou látku, v druhé přecházející od katechizačního výkladu k „meditatio“, k níž čtenáře vedou zde shromážděné modlitby k andělům. Latinská dedikace archandělu Michaelovi i ostatním andělům je tradičním vyjádřením úcty, stvrzeným ilustrací na frontispisu, andělem doprovázejícím člověka do kostela, k modlitbě: vzájemný vztah člověka a anděla je ústředním tématem spisu. Zdůvodnění jeho vzniku

(„... ut homines simplices et plebejos de vobis, de vestra in homines charite, sollicitudinem, providentia et beneficiis edocerem“¹¹)

je posléze rozvinuto v krátké Předmluvě pobožnému čtenáři, v níž předkládá knihu jako nástroj k prožití úcty k andělům, aby se

„dočísti mohl každý, co jest anjel a co anjel strážce: item, jaká jeho láska k člověku, jaká dobrodiní lidé od svatých anjelův přijímají: a tomu vyrozumějí, aby se naučil, jak jest povinen jim býti vděčný, je ctíti, pozdravovati a před nimi šetně a počestně se chovati.“¹²

Je tedy Jestřábského přístup k látce poněkud jiný než je tomu u Konečného, ostatně Jestřábský nepřímě reflektuje jiný stav společnosti, než v jakém tvořil Konečný. Na konci 17. století je již katolická víra ve společnosti plně prosazena, její součástí je i úcta k andělům (podobně jako velmi rozšířená úcta ke světcům či úcta mariánská). Odlišný je však autorský přístup k tématu a poněkud i cíle, k nimž text směřuje. Jako ostatně ve všech Jestřábského česky psaných pracích, jimiž oslovuje především laika, je i zde teologické zázemí „andělské látky“ vyloženo s ohledem na předpokládaný vědomostní horizont čtenářů a do jisté míry i čtenářský vkus, jak se pokusíme doložit dále. Jestřábský nemusí ideu o světě „plném andělů“, jež člověka chrání a zprostředkují jeho kontakt s Bohem, probojovávat, je zažita, jeho cílem je ji účelně a názorně propojit s morálkou, aplikovat na otázky lidské existence a perspektivy spásy.

Jako metodu výkladu volí dialog, není to však „oživený“ výklad, jaký později použil ve svém *Katechismu domácím pod titulem a způsobem rozmlouvání hospodáře s hostem* (1715), kdy je věrouka traktována na osnově rozhovoru dvou subjektů, aspoň formálně zakotvených v realitě venkovského života, který je recipientovi blízký. V *Knížce pobožné* je to formální didaktické schéma, které umožní látku přehledně rozčlenit a vyložit.

Z dvanácti kapitol prvního dílu se pouze úvodní dvě soustředí na podstatu andělské problematiky: co jsou andělé, kdo a kdy je stvořil; ve výkladu objasňuje

¹¹ Jestřábský Valentin Bernard, *Dedicatoria*, [In:] *Knížka pobožná*, s. II.

¹² Idem, *Předmluva*, [In:] ibidem, s. IV.

jejich krásu jako kategorii duchovní i estetickou, jejich sílu, rozumové schopnosti – andělské atributy tak tvoří trojice:

„Krásný, moudrý a mocný“.¹³

Příliš nerozvádí ani výklad andělské hierarchie, devět kůrů andělských explikuje ve shodě s dobovou teologií.¹⁴ Od kapitoly třetí následují výklady spočívající na linii anděl – člověk: anděl-strážce člověka, andělská péče o člověka duchovní i fyzická, andělské trestání nedobrych lidí a radost z lidí dobrých a pobožných. Vzájemnost lidí a andělů je ovšem oboustranná, text radí, jak se člověk může andělu svým životem „připodobnit“, jak má projevovat svůj vděk a lásku k němu. Vytváří tedy radostný obraz existence žité pod boží ochranou, jež je realizována především anděly jako laskavými strážci, pečovateli (někdy v pozici i mile komické, „polidštěné“ – anděl šeptá do ucha kazateli a radí mu, o čem má mluvit), samozřejmě i karateli. Snad v tom lze sledovat i jistou analogii k myšlenkám A. Gureviče, který ve výkladu o rozmachu středověkého kultu svatých uvádí:

„Vzdálené a pro prostáčky málo pochopitelné božstvo, panující nad světem, je zastihováno světci, blízkými a dostupnými každému chápání; jsou nadáni lidskými rysy a emocemi a působí mezi lidmi.“¹⁵

Přítomnost andělů v každé životní chvíli a situaci pomůže tedy člověku do jisté míry zjasnit představu boží moci, rozhodně však mohou posloužit (podobně jako světci) jako vzor, jemuž se má dobrý křesťan přiblížit. Andělé však nejsou jen ochránci lidského života,

„jsou také strážcové celých království, zemí, měst a městeček a vesnic, i také kostelův, oltářův posvěcených, domův a palácův velikých knížat a monarchův světa tohoto.“¹⁶

Tato intenzivní představa světa obklopeného ve všech jeho částech boží vůlí zprostředkovanou anděly je součástí duchovního prostoru doby barokní, ostatně sám Jestřábský ve své další práci *Stellarium novum. To jest Knížka pobožná o*

¹³ Ibidem, s. 3.

¹⁴ „Zpravidla se rozeznává devět andělských kůrů rozdělených na tři hierarchie (podle Pseudo-dionýsiova díla *De hierarchia caelesti*): Cherubíni (Cherubim), Serafini (Seraphim) a trůny (Throni) – hledí na Boha; panstva (Dominiones), knížectva (Principatus) a mocnosti (Potentiae) – pečují o věci světa; síly (Virtutes), archandělé (Archangeli) a andělé (Angeli) – plní zvláštní Boží příkazy.“ Rulišek Hynek, *Postavy, atributy symboly. Slovník křesťanské ikonografie*, 2. vyd., České Budějovice, 2006 [heslo: *Anděl*].

¹⁵ Gurevič Aron, *Nebe, peklo, svět. Cesty k lidové kultuře středověku*, H & H, Jinočany 1996, s. 156-157.

¹⁶ Jestřábský, op. cit., ibidem, s. 13-14.

blahoslavené Panně Maryji, v níž se naučení dává, jak má býti od lidí ctěna a chválena blahoslavená Boží rodička Panna Maria (1701) vytváří analogický a dobově zažitý obraz světa chráněného Pannou Marií – obě tyto vize konvenují s dobovou zbožností.

V *Knížce pobožné o svatých anjeli*ch Jestřábský také poprvé používá autor-skou metodu, která se postupně v různých variantách objevuje i v dalších jeho českých nábožensky vzdělávacích pracích. Výkladové úseky, krátce a výstižně (snad i pro lepší zapamatovatelnost) formulované doprovází bohatým argumentačním materiálem. Je vzat z dobových oblíbených textů, jejichž seznam, podle tematického zaměření práce, k níž je připojen, mírně variováný, občas vloží do závěru. Jeho jádro tvoří samozřejmě bible, texty církevních otců a poté několik populárních souborů exempl v různých vydáních (*Magnum speculum exemplorum*, *Flores exemplorum*, *Atlas Marianus*¹⁷), ale též úryvky z kronik aj. Biblický materiál uvádí Jestřábský buď jen v krátkých odkazech doplněných lokací, nebo v podobě beletrizované. Přidává tak k přítomnému světu i exkurs do biblického časoprostoru – a čtenář se cítí být svou existencí jeho pokračovatelem: podobně jako je v péči andělů nyní, byl tehdy Lot utíkající ze Sodomy, anděl ochlazoval mládence v peci ohnivé, chránil Daniela v jámě lvové, třikrát napomínal spícího sv. Josefa, aby neopustil těhotnou pannu Marii atd. atd. Stejně působí na čtenáře i příběhy ze života současníků ve vzdálených končinách světa – andělé chrání misionáře v Číně, Indii, Brazílii. Andělé však také „tvoří“ i dějiny, pomáhají v boji s Turky – boží svět je tak vylíčen v celé své časové i prostorové šíři.

Jestřábský zde poprvé a napříště i ve většině svých prací doslova sytí výklad narativy ve funkci exempla: vše může být využito k účinnému moralistnímu napomenutí. Mezi příběhy umísťuje výzvy, upozornění na důležitou pointu: vede tak čtenáře k soustředěnému čtení, schopnosti (jež jistě ještě není všem samozřejmá) promýšlet přečtené pasáže, vyhmátnout podstatné duchovní poselství v nich skryté. Někdy však jeho vstupy mezi narativy působí dojmem, že je sám stržen proudem vyprávění a upozorňuje:

„Ale to jsou známé a často slychané historie. Slyšme jiné“, nebo „Co jsem až posavad pověděl, divné věci jsou, ale poslyš divnější“, podobně gradační účinek má i „Pěknější ještě historii nacházím...“.

Na některých místech se tak exempla hromadí a vytvářejí shluky, jež – aniž by zradily svůj původní moralistní význam – dokážou čtenáře zaujmout někdy napínavostí příběhů, jindy exotičností prostředí nebo originalitou zápletky. V tomto

¹⁷ *Magnum speculum exemplorum* jezuita Ioannesa Majora (čtená vydání, poprvé r. 1603), *Flores exemplorum* [...] jezuita Antoina d'Averoult (Jestřábský používá lat. podobu Dauroultius, opět čtená vydání, poprvé r. 1603), *Atlas Marianus* Wilhelma Gumppenberga (poprvé vydán r. 1657).

ohledu dosahuje i dalších než nábožensky vzdělávacích cílů, „vychovává“ čtenáře beletrie.

Druhý díl *Knížky pobožné* tvoří soubor modliteb k andělům, v němž se Jestřábský odvolává na „knihu o svatých anjeli Jeremiáše Drexelia“. Jezuita Jeremiáš Drexel (1581 – 1638), kazatel na kurfiřtském dvoře v Mnichově, byl podle Josefa Vašici „nejskvělejším představitelem asketické literatury německé“¹⁸ proslulým i díky tomu, že jeho texty přijímali i protestanti. Mezi jeho texty přeloženými do češtiny nalezneme především takové, jež emfaticky poukazují k vyústění života nazíraného z pohledu konečného účtování. K nim náleží i jeho práce *Horologium auxiliaris tutelariorum angelorum* (1623), do češtiny přeložená Tomášem Ignácem Placaliem pod názvem *Orloj aneb Budič anjela strážci, dnem i nocí k dobré smrti horlivému modlení a k příkladnému životu křesťana zbuzující* (1636).

Je to kniha zaměřená na modlitební praxi; v úvodní promluvě k andělu strážci vytyčuje autor tři základní úkoly člověka – učit se zemřít (podmínka, bez níž nelze žít v Bohu), učit se žít (podmínka, bez níž se nelze modlit) a učit se modlitbě: spis je mu kompendiem vedoucím člověka trojímu podstatnému: mori, vivere, orare, kompozičně spočívající na představě „orloje“ s jeho vyobrazením dvakrát dvanácti hodin. Každá z dvanácti hodin denních má své duchovní téma, nazírané z perspektivy smrti, života a modlitby, v rozjímavých modlitebních textech, výzvách, napomenutích. Dvanáct hodin nočních považuje autor za vhodný prostor pro osvojení si všech návodů sdělených v hodinách denních, proto v každé noční hodině předkládá čtenáři rozjímavé téma.

Drexelovo *Horologium* je bezesporu velmi účinnou učebnicí modlitby a rozjímání a zřejmě oslovilo i Jestřábského. Jakkoli uvádí, že modlitby v jeho *Knížce pobožné*

„pobožný čtenáři teď v hojnosti vypsáné z jiných pobožných knížek a dávno schválených máš“¹⁹

k Drexelovi se hlásí jako k jedinému jmenovanému autorovi. V úvodu ke druhému dílu *Knížky pobožné* cituje devět Drexelových „naučení před hodinami nočními“, proč máme „svaté anjely strážce naše a jiné všechny svaté anjely ctíti“.²⁰ V souboru modliteb k andělům nalezneme z *Horologia* převzaté modlitby zařazené k 3. hodině denní (u Jestřábského označené jako „Jiné hodinky o svatých anjeli“),²¹ podobně Drexelova litanie u 4. hodiny denní je u Jestřábského „Letanya druhá o svatých anjeli“,²² na některých místech Jestřábský sám na přejímku

¹⁸ Vašica Josef, *České literární baroko. Příspěvky k jeho studiu*, Atlantis, Brno 1995, s. 138.

¹⁹ Jestřábský, op. cit., ibidem, s. 103.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem, s. 121-130.

²² Ibidem, s. 130-135. V některých místech však Jestřábský verše rozšiřuje, případně třikrát opakuje.

z Drexelova spisu upozorňuje.²³ K úvaze o vzájemných vztazích obou spisů vedou i příklady, jakým způsobem andělé pomáhali biblickým postavám (*Horologium*, 5. hodina denní). Našli bychom je u Jestřábského výkladů prvního dílu *Knížky pobožné*, je však třeba dodat, že jde o témata natolik známá, že jejich převzetí z bible nevyžadovalo velkou invenci. Jestřábský se tedy mohl o Drexelovu práci opřít při výběru textů k „andělské“ tematice, koncepci *Knížky pobožné* však neovlivňuje. Drexelův text navíc, zejména ve své původní latinské verzi, předpokládá připraveného recipienta, schopného ocenit nabízené podněty, *Knížka pobožná*, jak už bylo zmíněno, je primárně určena „sprostnému“ čtenáři a jemu uzpůsobuje i svou náročnost.

V Jestřábského díle se s postavou anděla setkáme ještě jednou, a to v jeho alegorizující próze-putování nazvaném *Vidění rozličné sedláčka sprostného* (1710 nebo 1716), v němž anděl spolu s další postavou, sedláčkem, reprezentantem stavu, jehož má Jestřábský tradičně na paměti jako čtenáře svých prací, poznávají svět. Anděl v roli „průvodce pravého“²⁴ vede sedláčka za ruku tímto světem, v dialogu, jenž, ač je od podstaty opět jen didaktickou pomůckou výkladu, mu dovolí klást „všetečné otázky“, ponechává mu tedy i jakousi názorovou volnost, pobízí jej:

„Schváliš to, aneb ne, potom mně oznámíš.“²⁵

A sedláček v jakési jednoduché reflexi poznávané reality reaguje jako zástupce lidového světa a jeho myšlenkového horizontu. Anděl mu umožňuje poznat podstatu dobra a zla a jejich vázanost na lidské činy, také pravidla, podle nichž Bůh rozděluje svou přízeň: sedláček totiž nechápe,

„že zlým lidem obyčejně dobře se dařilo, a dobrým zle a nevesele.“²⁶

Důležité je proto pozorovat svět (ve všech sociálních vrstvách, ale i v neomezeném geografickém či časovém prostoru), kde se dobré a zlé skutky konají, ale stejně nezbytné je navštívit i krajiny posmrtné, neboť tam jsou definitivně rozsuzovány; práce tak získává i eschatologický rozměr. Všední a sváteční život „malého“ člověka je nahlížen z různých stran i v rozdílných fázích svého plynutí. Dokonce, ač skrytě, je tu stále přítomen i ďábel jako andělův protihráč, na nebezpečí jeho vlivu oba poutníci neustále upozorňují. Jestřábského oblíbený korpus exempl

²³ „Vzdychání ke všem milým svatým anjelům, e Drexelio hora 10 [...] Jiná modlitba a vzdychání člověka skonávajícího, e Drexelio hora 11“. Ibidem, s. 157.

²⁴ K tomu srov –vide: Hodorová Daniela, *Jan Ámos Komenský*, [In:] Zeman M. a kol., *Rozumět literatuře. Interpretace základních děl české literatury I*, Praha 1986, s. 43-50.

²⁵ Ibidem, s. 10.

²⁶ Jestřábský Valentin Bernard, *Vidění rozličné sedláčka sprostného*, ed. M. Kopecký, Uherský Brod 1973, s. 26.

je tu v modifikované podobě uplatněn v andělových promluvách: sedláčkova pozorování světa jsou andělovými „příklady“ stvrzována nebo korigována, dodávají jim hlubší morální platnost, závaznou, jak exempla dokládají, v každém okamžiku a na každém místě (a jistě zvyšují i čtenářskou přitažlivost textu). Anděl jako „zasvětitel“ tu fakticky realizuje všechny podstatné funkce, které Jestřábský zaznamenává ve své *Knížce pobožné*. Zdá se, jako by chtěl účinnost svého výkladu „andělské látky“ prověřit na literární postavě, jež má všechny tyto rysy realizovat v syžetovém textu.

Předložené texty jsou jen malou ukázkou barokní české produkce, která se dotýká „andělské“ látky a úcty k andělům. Navzdory odlišnostem pramenicím z konfesijní příslušnosti autorů či z rozdílné žánrové podoby je spojuje společná intence vzdělávat ve víře. Naznačují, že k tomuto cíli lze postupovat různými metodami, avšak svého primárního recipienta-laika, čtenáře „sprostného“, jak jej zejména Jestřábský explicitně oslovuje, vedou shodně k soustředěné četbě a k její ideové reflexi spojené s naplňováním stanovených postulátů, které tohoto čtenáře mentálně a především duchovně rozvíjejí.

Abstrakt / Abstract in Czech:

Článek na příkladu dvou českých textů doby barokní ukazuje, jakým způsobem bylo použito téma anděla a andělské úcty k cílům nábožensky vzdělávacím. *Theatrum divinum* (1616) nekatolika M. Konečného je encyklopedie založená na vizi světa jako božího divadla, v němž je v šesti dějstvích (šesti dnech stvoření světa) vyložena podoba makro- a mikrokosmu. Véra v anděly je jeho součástí a její výklad je ilustrovaný biblickými příklady.

Knížka pobožná o svatých anjelích (1699) jezuita V. B. Jestřábského zachycuje spiritualitu vrcholného baroka. V centru její pozornosti je vzájemný vztah člověka a anděla, kultivuje čtenářovu zbožnost, schopnost meditace a modlitby. Dobovou představu o andělu jako průvodci člověka životem využívá Jestřábský i v alegorické próze *Vidění rozličné sedláčka sprostného* (1710 nebo 1716). Interpretace textů se opírá o strukturální analýzu, pokouší se též charakterizovat autorskou strategii zaměřenou na prohloubení znalosti víry modelového recipienta. Přínos článku lze spatřovat v tom, že zvolené texty sleduje též z hlediska jejich významné funkce mimoliterární, prezentuje metody a postupy, které vedou modelového recipienta k rozvíjení úcty k andělům a tím i k prohloubení jeho zbožnosti.

Klíčová slova

barokní zbožnost, nábožensky vzdělávací literatura, anděl, *Theatrum divinum* Matouše Konečného (1569 – 1622), *Knížka pobožná o svatých anjelích* Valentina Bernarda Jestřábského (1630 – 1710), česká literatura, literatura 17. století.

The title in English:

„Who are the holy angels, how kind they are to people“: the Themes of the Angel in the Czech Literature of the Baroque Period

Abstract in English

Using two examples of Czech texts of the Baroque period the article shows the way how the theme of angels and respect for the angels was used for religious educational goals. *Theatrum divinum* (1616) by a non-Catholic - M. Konečný is an encyclopedia based on the vision of the world as God's theatre which describes in six acts (6 days of the creation of the world) the form of macro- and micro-cosm. The belief in angels is the part of this vision and its interpretation is illustrated by biblical examples.

The pious book about angels (1699) by the Jesuit V. B. Jestrábský captures the spirituality of the high Baroque period. It focuses on the mutual relationship between a man and an angel, cultivates the reader's piety, his ability to meditate and to pray. Jestrábský uses the contemporary idea of angels as man's guides to life also in the allegorical prose *Various visions of an ordinary peasant* (1710 or 1716).

The interpretation of the texts is based on a structural analysis and also attempts to characterize the author's strategy aimed to deepen the knowledge of a model recipient's faith. The contribution of this article can be seen in the fact that it analyses the chosen texts also from the point of view of their significant extra-literary function, it presents the methods and procedures that lead the model recipient to developing a respect for angels and thus to deepening his/ her piety too.

Key words:

Baroque piety, religious educational literature, angel, *Theatrum divinum*, Matouš Konečný (1569 – 1622), *The pious book about holy angels*, Valentin Bernard Jestrábský (1630 – 1710), Czech literature, literature of the 17th century.

Tytuł po polsku:

„Kim są święci aniołowie, jak są dla ludzi uprzejmi [laskawi]”. Do tematu anioła w czeskiej literaturze okresu baroku

Abstract in Polish / Abstrakt v polštinie / Abstrakt po polsku:

Stosując dwa przykłady czeskich tekstów z okresu baroku, artykuł pokazuje sposób, w jaki temat aniołów i szacunek (cześć) dla aniołów używano do celów edukacyjno-religijnych (dydaktyczno-religijnych). *Theatrum Divinum* (1616) napisana przez nie-katolika Matouša Konečného (Mateusza Koniecznego) jest encyklopedią opartą o wizję świata jako teatru Boga, który opisuje w sześciu aktach (6 dni Stworzenia świata) formy makro- i mikro-kosmosu. Wiara w anioły jest częścią tej wizji a jej interpretację zilustrowano biblijnymi przykładami (przykładami z Biblii). *Nabožna kniha o světych aniolech* (1699) jezuita Valentína Bernarda Jestrábského (Walentyna Bernarda Jastrzębskiego) przejmując duchowość wysokiego (wzniosłego) okresu baroku. Ona skupia się na wzajemnych relacjach pomiędzy człowiekiem i aniołem, kultuwuje pobożność czytelnika, usprawnia jego zdolność do medytacji i modlitwy. Jestrábský (Jastrzębski) używa współczesnej mu koncepcji (idei) aniołów jako ludzkich przewodników w życiu także w alegorycznej prozie *Různé vizie zvyklého chłopa* (1710 albo 1716). Interpretacja tekstu opiera się na analizie strukturalnej, spróbowano też scharakteryzować strategię autorską mającą w zamierzeniu pogłębić poznanie wiary modelowego odbiorcy. Wkład artykułu można dostrzec w tym, że wybrane teksty wynikają także z punktu widzenia ich znaczących

funkcji pozaliterackich, prezentuje metody i praktyki, które wiodą modelowego odbiorcę do rozwijania szacunku do aniołów i tym samym także i do pogłębienia jego pobożności (religijności).

[Polski przekład: Marek Mariusz Tytko]

Słowa-klucze (Key words in Polish):

Barokowa pobożność, religijna literatura dydaktyczna, anioł, *Theatrum divinum*, Matouš Konečný (1569-1622), Nabożna księga o świętych aniołach, Valentin Bernard Jestřábský (1630-1710), literatura czeska, literatura XVII wieku.

Bibliography / Bibliografie / Bibliografia:

Primary bibliographical sources / Prameny / Bibliografia podmiotowa:

Konečný Matouš, *Theatrum divinum, to jest Divadlo boží, anjelům i lidem žádostivé*, 1616.

Drexel Jeremias, *Horologium auxilialis tutelariorum angelorum*, 1623.

Jestřábský Valentin Bernard, *Knižka pobožná o svatých anjelích, v níž se vysvětluje, co jsou svatí anjelé, jak jsou na lidi laskaví, jak mnohá dobrodini lidem činí a jak mají býti od lidí vážení a ctění*, 1699.

Jestřábský Valentin Bernard, *Vidění rozličné sedláčka sprostného*, Ed. M. Kopecký, Uherský Brod 1973.

Secondary bibliographical sources / Literatura / Bibliografia przedmiotowa:

Bible. *Český ekumenický překlad*, Česká biblická společnost, Praha 1996.

Brückner Wolfgang, *Thesen zur literarischen Symbol des sogenannten Erbaulichen*, [In:] *Literatur und Volk im 17. Jahrhundert : Probleme populärer Kultur in Deutschland. Wolfenbütteler Arbeiten zur Barockforschung*, Bd. 13, Teil 2, Wiesbaden 1985, s. 499-507.

Hordová Daniela, *Jan Ámos Komenský*, [In:] Zeman M. a kol., *Rozumět literatuře. Interpretace základních děl české literatury I*, SPN Praha 1986, s. 43-50.

Míko František, *Funkční a výrazový synkretismus v barokové literatuře* [In:] *Literární barok. Literatura XIII*. Bratislava 1971, s. 194-231.

Rulišek Hynek, *Postavy, atributy symboly. Slovník křesťanské ikonografie*, 2. vyd., Karmášek, České Budějovice, 2006 [heslo: Anděl].

Schlieper Andreas, *Himmliche Heerscharen. Eine Geschichte der Engel*, WJS Verlag, Wolf Jobst Siedler jr., Berlin 2006.

Vašica Josef, *České literární baroko. Příspěvky k jeho studiu*, Atlantis, Brno 1995.

Information about the Author:

Information about the Author in English:

Doc. PhDr. Hana Bočková, Dr. is an associate professor of Czech literature at the Department of Czech Literature and Library Studies of the Faculty of Arts at the Masaryk University in Brno since 2010. Her research field includes the history of older Czech literature, especially the early modern period, as well as editorial work and bibliography. She is the author of the monograph *Knihy nábožné a prosté. K nábožensky vzdělávací slovesné tvorbě doby barokní* [Plain and Pious. Books. Religious Educational Writings of the Baroque Period] (Brno 2009), she edited the texts *Nathanael Vodňanský z Uračova: Theatrum mundi minoris* [Nathanael Vodňanský of Uračov: Theatrum mundi minoris] (Brno 2001), *Oldřich Prefát z Vlkanova: Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny* [Oldřich Prefát of Vlkánov: The Pilgrimage from Prague to Venice and then from there by sea to Palestine] (Praha 2007), together with M. Čejka *Jan Blahoslav: Čtyři menší spisy* [Jan Blahoslav: Four shorter Treatises] (Brno 2014). She prepared eleven volumes of bibliographic listing *Literární kritika v denním tisku* [The criticism of literature in the daily press] (Brno 1987–1997).

Contact: bockova[at]phil.muni.cz

Informacja o autorce po polsku / Information about the Author in Polish:

Doc. PhDr. Hana Bočková, [Hanna Boczkowa], Dr., jest od 2010 r. docentką literatury czeskiej w Instytucie Literatury Czeskiej i Bibliotekoznawstwa na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Masaryka w Brnie. Zajmuje się dziejami literatury staroczeskiej [dawnej literatury czeskiej], szczególnie wczesnej nowożytności, jak również edytorstwem i bibliografistyką. Jest autorką monografii *Knihy nábožné a prosté. K nábožensky vzdělávací slovesné tvorbě doby barokní* [Księgi religijne i proste. Do religijnej twórczości dydaktycznej okresu baroku] (Brno, 2009), wydawniczo przygotowała teksty *Nathanael Vodňanský z Uračova: Theatrum mundi minoris* [Nathanael Wodniański z Uračowa *Theatrum mundi minoris* (Teatr świata pomniejszonej)] (Brno, 2001), *Oldřich Prefát z Vlkanova: Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny* [Oldřich (Ulryk) Prefát z Wilkanowa: Droga z Prahy do Wenecji, i stąd potem przez morze aż do Palestyny] (Praha, 2007), wspólnie z M. Čejką (M. Czejką) *Jan Blahoslav: Čtyři menší spisy* [Jan Błogosław (Blahoslav): Cztery pomniejsze pisma (traktaty)] (Brno, 2014). Przygotowała jedenastkę tomów bibliograficznego inwentarza (katalogu) *Literární kritika v denním tisku* [Krytyka literacka w prasie codziennej] (Brno 1987–1997). Kontakt: bockova[at]phil.muni.cz

[Polski przekład: Marek Mariusz Tytko]

Informace o autorce v češtině / Information about the Author in Czech:

Doc. PhDr. Hana Bočková, Dr., je od r. 2010 docentkou české literatury na Ústavu české literatury a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Zabývá se dějinami starší české literatury, zejména období raného novověku, dále ediční prací a bibliografií. Je autorkou monografie *Knihy nábožné a prosté. K nábožensky vzdělávací slovesné tvorbě doby barokní* (Brno, 2009), edičně připravila texty *Nathanael Vodňanský z Uračova: Theatrum mundi minoris* (Brno, 2001), *Oldřich Prefát z Vlkanova: Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny* (Praha, 2007), spolu s M. Čejkou *Jan Blahoslav: Čtyři menší spisy* (Brno, 2014). Připravila jedenáct svazků bibliografického soupisu *Literární kritika v denním tisku* (Brno 1987–1997). Kontakt: bockova[at]phil.muni.cz

Informácie o autorkе v slovenčine / Information about the Author in Slovak:

Doc. PhDr. Hana Bočková, Dr., je od r. 2010 docentkou českej literatúry v Ústave českej literatúry a knihovníctva Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne. Zaoberá sa dejinami staršej českej literatúry, najmä obdobia raného novoveku, ďalej edičnou prácou a bibliografiou. Je autorkou monografie *Knihy nábožné a prosté. K nábožensky vzdelávaci slovesné tvorbě doby barokní (Knihy náboženské a prosté. K nábožensky vzdelávacej slovesnej tvorbe doby barokovej*; Brno, 2009), edične pripravila texty *Nathanael Vodňanský z Uračova: Theatrum mundi minoris (Nathanael Vodňanský z Uračova: Theatrum mundi minoris*; Brno, 2001), *Oldřich Prefát z Vlkanova: Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny (Oldřich Prefát z Vlkanova: Cesta z Prahy do Benátek a odtiaľ potom po mori až do Palestiny*; Praha, 2007), spolu s M. Čejkou *Jan Blahoslav: Čtyři menší spisy (Jan Blahoslav: Štyri menšie spisy*; Brno, 2014). Pripravila jedenáct svazků bibliografického soupisu *Literární kritika v denním tisku (Literárna kritika v dennej tlači*; Brno 1987 – 1997). Kontakt: bockova[at]phil.muni.cz

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке / Information about the Author in Russian:

Doc. PhDr. Ханна Бочкова, доктор философии; с 2010 г. доцент чешской литературы и библиотекведения на философском факультете Университета Масарика в Брно. Изучает историю старочешской литературы, в особенности ранний период, а также историю [старочешских] изданий и библиографику. Автор монографии *Knihy nábožné a prosté. K nábožensky vzdelávaci slovesné tvorbě doby barokní* [«Книги религиозные и обычные. О религиозной дидактической литературе эпохи барокко»] (Брно, 2009). Подготовила к изданию тексты *Nathanael Vodňanský z Uračova: Theatrum mundi minoris* [«Натаниел Воднянский из Урачова: *Theatrum mundi minoris*» (театр второстепенного мира)] (Брно, 2001), *Oldřich Prefát z Vlkanova: Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny* [«Олдржих Префат из Влканова: дорога из Праги в Венецию, а оттуда через море до Палестины»] (Прага, 2007); вместе с М. Чейка: *Jan Blahoslav: Čtyři menší spisy* [«Ян Благовослав: Четыре кратких письма / трактата»] (Брно, 2014). Подготовила [к изданию] 11-томный библиографический каталог *Literární kritika v denním tisku* [«Литературная критика в ежедневной прессе»] (Брно, 1987–1997). Контакт: bockova[at]phil.muni.cz

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the Author in Ukrainian:

Doc. PhDr. Ганна Бочкова, доктор філософії; з 2010 року доцент чеської літератури в Інституті чеської літератури та бібліотекознавства на філософському факультеті Університету Масарика у Брно. Вивчає історію давньої чеської літератури, зокрема ранній новочасний період, а також історію книговидавання та бібліографістики. Автор монографії *Knihy nábožné a prosté. K nábožensky vzdelávaci slovesné tvorbě doby barokní* [«Книги релігійні та звичайні. Про релігійну повчальну літературу епохи бароко»] (Брно, 2009). Підготувала до видання тексти: *Nathanael Vodňanský z Uračova: Theatrum mundi minoris* [«Натаніел Воднянський з Урачова: *Theatrum mundi minoris*»]

(театр другорядного світу)] (Брно, 2001), *Oldřich Prefát z Vlkanova: Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny* [«Олдржих Префат зі Влканова: дорога з Праги у Венецію, а звідти через море до Палестини»] (Прага, 2007); разом із М. Чейка: *Jan Blahoslav: Čtyři menší spisy* [«Ян Благослав: Чотири коротких трактати»] (Брно, 2014). Підготувала [до видання] 11-томний бібліографічний каталог *Literární kritika v denním tisku* [«Літературна критика у щоденній пресі»] (Брно, 1987–1997). Kontakt: [bockova\[at\]phil.muni.cz](mailto:bockova[at]phil.muni.cz)
[Український переклад: Надія Георгіївна Колошук]

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

KATEŘINA SMYČKOVÁ (Praha, Czech Republic)

e-mail: katerina.smyckova[at]seznam.cz

Barokní rukopisné kancionály z Valašska

1. Rukopisné kancionály a jejich místo v dějinách české duchovní písně

Stěží je možné určit, jak velký podíl tvořila ve starší české lyrice duchovní poezie. Nicméně až do 19. století představuje duchovní básnictví převážnou část písemně dochované lyrické produkce. Až na nečetné výjimky jsou to písně skryté v tištěných a rukopisných kancionálech, z nichž většina dosud čeká na zveřejnění. Zájem o poezii uchovávanou starými zpěvníky vzešel na konci 19. století především z pozic hudebních, a to v souvislosti se snahou o obnovu kostelního zpěvu. Tak vznikly např. dodnes hojně využívané *Dějiny posvátného zpěvu staročeského* od Karla Konráda.¹ V téže době začali kancionály zkoumat také literární vědci, zvláště je třeba připomenout *Dějiny církevního básnictví českého (Hymnologia bohémica)* od Josefa Jirečka.² Obnovená vlna zájmu o starší českou, resp. barokní lyriku přišla do české literární vědy ve 30. letech 20. století (Josef Vašica, Zdeněk Kalista). Po komunistickém převratu v únoru 1948 byla barokní kultura i literatura odsunuta na okraj zájmu, do centra násilné pozornosti hudebních i literárních vědců se dostala jiná období, zvláště pak husitství. Přesto i tehdy vznikaly hodnotné studie o duchovní písni 17. a 18. století a její ediční zpracování, největší zásluhu na tom mělo dílo Antonína Škarky.

V 90. letech 20. století se spolu se svobodou vědeckého zkoumání vrátil i zájem o duchovní píseň v době baroka. Zájem upoutávalo pochopitelně dílo výrazných básnických (příp. i skladatelských) osobností, jež se výrazně odlišovalo od průměru dobové písňové produkce a nejvíce odpovídalo dnešním estetickým měřítkům. Tak byly znovu zkoumány a vydávány písně Adama Michny z Otradovic, Fridricha Bridela, Felixe Kadlinského. Stranou zůstávala anonymní písňová tvorba vyskytující se obvykle v různých kancionálech, a proto obtížně datovatelná a uchopitelná, většinou také nedosahující kvality výše zmíněných básnických děl. Postupně se však zájem literárních historiků začal obracet i ke kancionálům anonymním a

¹ K. Konrád, *Dějiny posvátného zpěvu staročeského od 15. věku do zrušení literátských bratrstev*, Praha 1893.

² J. Jireček, *Dějiny církevního básnictví českého až do XVIII. století*, Praha 1878.

kromě estetického kritéria začaly být zpěvníky posuzovány jako komplexní dílo vypovídající o dobovém literárním, hudebním, kulturním i náboženském kontextu. Čtenáři se tak dočkali antologie z rozsáhlého kancionálu *Slaviček rájský* (1719),³ jež převážně ze starších písní sestavil Jan Josef Božan, monografického zpracování se dostalo rovněž rozsáhlému *Kancionálu českému* (1683), jež opět zvláště ze starších, příp. nově upravených písní sestavil jezuita Matěj Václav Šteyer.⁴

V celé tradici české hymnologie však výrazně převažuje orientace na díla, jež vyšla tiskem. Muzikologové a zvláště literární vědci věnují většinou pozornost rukopisné písňové produkci vzniklé před vynálezem knihtisku (např. *Jistebnickému kancionálu* z 1. poloviny 15. století)⁵ a jen ojediněle dílům mladším, jako je např. *Kolínský kancionál* z r. 1517.⁶ Barokní rukopisné zpěvníky se, kromě spisů K. Konráda, ocitly na periferii pozornosti, příp. byly zkoumány ve vztahu k dílům tištěným (Devotyho opis Michnových písní). Důvody této asymetrie jsou pochopitelné: tisky jsou lépe podchyceny v evidenci a z technického hlediska jsou pro zkoumání většinou méně problémové (čitelnost písma, datace). Obvykle se také dochovaly ve více exemplářích, jsou proto jednak známější než jednotlivé rukopisy, jednak (pro badatele velmi prakticky) přístupné na více místech. Kromě těchto aspektů spíše mimovědeckého rázu poskytují i metodologické výhody: vytištění díla většinou svědčilo o tom, že směřovalo k širšímu okruhu recipientů (výjimkou jsou tisky pro soukromou potřebu, např. zpěvníčky náboženských bratrstev) a že bylo rovněž širším publikem recipováno.

Právě kritérium recepce se nicméně může ukázat jako ošidné. Tištěné kancionály pracovaly do značné míry s modelovým, ideálním čtenářem (posluchačem) – jejich repertoár se tudíž musel přizpůsobovat obecné praxi duchovního zpěvu a nemohl vycházet vstříc jeho konkrétní podobě v jednotlivých lokalitách. Nadto nebyly kancionály většinou vydávány pouze jako svod nejrozsáhlejších duchovních písní, ale vycházely se záměrem jejich redaktora ovlivnit repertoár kostelního zpěvu, kodifikovat či přímo pozměnit dobový hymnografický kánon,⁷ a to zejména v souladu s kritériem náboženské pravověrnosti, příp. i jinými kritérii, např. estetickým. Nezpochybnitelnou roli přitom měl také vliv cenzury, jež sice postihovala i kancionály rukopisné, ale v daleko menší míře.

Oproti tomu rukopisné zpěvníky byly vytvářeny pro relativně malé komunity a vznikaly v těsném sepětí s lokálním repertoárem: obvykle je psal místní kantor pro zpěv na konkrétním kostelním kůru. Jejich normotvorná funkce byla proto mnohem slabší a lze je zkoumat právě jako přesnější obraz lokálního písňo-

³ J. Malura, P. Kosek (edd.), *Jan Josef Božan: Slaviček rájský*, Bmo – Ostrava 1999.

⁴ M. Škarpová, *Štejerův kancionál a český hymnografický kánon 17. století*, Praha 2014 [v tisku].

⁵ J. Kolár, A. Vidmanová, H. Vilhová-Wömer (edd.), *Jistebnický kancionál*, Bmo 2005.

⁶ Baťová E., *Kolínský kancionál z roku 1517 a bratrský zpěv na počátku 16. století*, Praha 2011.

⁷ M. Škarpová, *Štejerův kancionál a český hymnografický kánon 17. století*, Praha 2014 [v tisku].

vého kánonu, než poskytují tisky. Omezovaly se sice na úzkou obec recipientů, nicméně samo jejich sepsání (a většinou i četné pozdější přípisky písní) dokládá, že pro zpěv v dané lokalitě byly nezbytnou pomůckou. Lze tedy předpokládat, že repertoár v nich obsažený byl skutečně provozován; u tisků chybí přesvědčivé doklady o tom, jak konkrétní kostelní kůry nakládaly s množstvím repertoáru, jež jim tištěné kancionály přinášely.

Za důležitou oblast výskytu barokních rukopisných zpěvníků jsou považovány východní Čechy – např. díla Matěje Devotyho, Pavla Bohunka či ovčáků Volných. Neprávem však v zapomenutí upadla oblast východní a jihovýchodní Moravy, jež se ukazuje jako nejproduktivnější rodiště rukopisných kancionálů z konce 17. a zvláště 1. poloviny 18. století. Některé z těchto rukopisů, popsané v etnografických studiích z přelomu 19. a 20. století, jsou dnes nezvěstné. Přesto se až dosud podařilo dopátrat přibližně třiceti kancionálů, z nichž většina je buď díky monumentálnímu rozsahu, výtvarné výzdobě nebo výběru textů či vícehlasé úpravě písní v nejvyšší míře hodna pozornosti etnografů, literárních a hudebních vědců. Přední místo zde zaujímá hymnografická tvorba na tzv. Hornácku (Jižní Morava), soustředěná zvláště ve vesnicích Nová Lhota, Kuželov, Lipová a Boršice. Od konce 20. let 18. století až na práh století 19. zde byly sepisovány bohatě iluminované, obvykle nenotované zpěvníky, jejichž repertoár i výtvarná výzdoba svědčí o vzájemných kontaktech mezi jejich tvůrci. Nejranějším a zároveň nejzdobnějším z nich je kancionál Martina Pomykala (1727 – 1733), od poloviny 18. století vznikalo neuvěřitelně rozsáhlé dílo písaře a rektora Pavla Rašky (cca 10 kancionálů). Druhým ohniskem rukopisné písníové produkce bylo okolí Zlína, resp. nedaleké Želechovice a vzdálenější Otrokovice a Bzenec. Tamější zpěvníky jsou blízce příbuzné, možná jsou dílem jediného písaře, Jana Klabíka, působícího v 70. letech 17. století. Jejich malířská výzdoba je sice mnohem skromnější, zato však obsahují velké množství písní, a to z valné části ve vícehlasé úpravě. Kromě těchto dvou okruhů samozřejmě vznikalo i množství jednotlivých zpěvníků na sobě vzájemně nezávislých. Poslední moravskou oblastí s dochovanou hojnější rukopisnou kancionálovou produkcí je Valašsko, na něž se tato studie zaměřuje.

2. Rukopisné kancionály z Valašska

Valašsko je specifickou oblastí na východě České republiky, vymezenou zhruba městy Frenštát pod Radhoštěm – Valašské Meziříčí – Holešov – Vizovice a hranicí se Slovenskem. Bylo osídleno později než jiné oblasti, jeho obyvatelé byli pastevci a dodnes si zachovává svébytné zvyky a nářečí. Odlehlost tohoto kraje byla mj. příčinou, proč v 17. století nejdéle vzdoroval rekatolizaci. Nicméně kancionály, jež se z této oblasti dochovaly, jsou již katolické. Pocházejí z konce 17. a 1. poloviny 18. století a důvodem jejich vzniku může právě být nedostatek vhodného kostelního zpěvníku po nahrazení nekatolické bohoslužby katolickými obřady. Z

Valašska je dosud známo šest dochovaných rukopisných katolických kancionálů. Čtyři z nich jsem zatím měla příležitost prostudovat: kancionál Mikuláše Zigmundíka z Lidečka (Moravské zemské muzeum – Oddělení dějin hudby, sign. A 21 049), zpěvník psaný Martinem Mužikovským pro kostel v Růžďce (Vlastivědné muzeum Olomouc, sign. R 84) a dva rukopisy ze Vsetína, a to J. Mžíka (Muzeum Valašské Meziříčí, sign. L2121) a Ondřeje Štefka (Muzeum Vsetín, inv. č. 3402).

Autorem dalších dvou kancionálů byl Josef Kristián Rund, rozený v Místku, ale působící jako rektor v Rožnově pod Radhoštěm, kde učil až do r. 1786. Na počátku 20. století byl jako zdroj lidových koled využit Rundův kancionál, resp. jeho oddíl „Pastorellae aneb písničky vánoční kolední, které se v domích zpívají a potřebovati mohou“; tento rukopis je dnes nezvěstný. V rožnovském muzeu se údajně nalézají dva jiné Rundovy zpěvníky – notovaná sbírka písní o svatých *Cantionale sanctis* (1764) a útlý nedatovaný svazek *Písničky při vyprovázení Nejsvětější Svátosti Oltářní k nemocným*. Blíže je zatím možno odkázat pouze na stručný článek J. Tiché.⁸

Nejstarším ze zkoumaných zpěvníků je **kancionál Mikuláše Zigmundíka** (cca 280 listů kvartového formátu) z roku 1696. Zigmundík jej sepsal v Lidečku, kde jako rektor působil v letech 1696 – 1729. Většinu písní doprovodil notací, obvykle jednohlasou, několikrát se objevuje též vícehlasá úprava. Mnohé iniciálky rozvedl Zigmundík do jednoduchých ornamentálních motivů s využitím rostlinných prvků, hojně též využil iniciálek stylizovaných do podoby hada, ojediněle se objevuje lidská hlava. Způsob výzdoby Zigmundíkova kancionálu se v některých případech vzdáleně podobá ornamentům užitým u Martina Mužikovského, zdaleka však nedosahuje jejich množství, barevnosti (Zigmundík používá pouze černé kontury s okrovou, výjimečně modrou) ani rozmanitosti.

Rukopis není psán příliš pečlivě, písařské chyby (např. vynechání písmen) jsou poměrně běžné, slova jsou zkracována bez grafického naznačení zkratky, nezřídka chybí háčky pro označení měkkosti (např. -č-). Objevuje se zde slabá tendence k rozlišování kvantity i/í, v rukopisech této doby ne zcela běžná; oproti tomu zaměňuje Zigmundík mnohdy libovolně i/y. Pravopis je zřetelně ovlivněn výslovností slov (spodoba znělosti, zjednodušování souhláskových skupin) a nářečními prvky (např. souhlásková skupina -šč- místo -št-). Interpunkce se objevuje jen zřídka a pouze pro oddělení veršů, není v ní zohledněn syntaktický princip.

Podobně jako i jiné zpěvníky byl Zigmundíkův kancionál používán dalšími generacemi zpěváků, o čemž vypovídají písně později připsané jinými písařskými rukama. Jeho repertoár je ale od většiny známých katolických kancionálů značně odlišný. Velmi rozsáhlou část kancionálu totiž tvoří tropovaná ordinária, tj. české překlady zpěvů Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus a Agnus s volně rozvedeným

⁸ J. Tichá, *Rožnovský rektor Josef Rund také ve sbírkách Valašského muzea*, „Museum vivum“, red. V. Koukal, r. 2: 2006, s. 256-261.

textem, tematizujícím obvykle příslušné liturgické období či určitý svátek. Tropy, resp. český zpěv jako součást mše, nikoli pouze její doprovod, představovaly v českém prostředí příznakově nekatolickou záležitost. Přesto se s nimi lze setkat v mnoha katolických zpěvnících, v nichž však tvoří pouze malou část ve srovnání s jinými duchovními písněmi neliturgického charakteru.

Zigmundíkuv kancionál tak ukazuje, že se bohoslužebný zpěv v praxi mohl značně odchylovat od oficiálních církevních předpisů, přinejmenším na malých vesnických kůrech.⁹ Další repertoár Zigmundíkova rukopisu tvoří písně ke svatým uspořádané podle běhu liturgického roku, dále mariánské a eucharistické, na začátek je zařazeno ještě několik ranních. Udivuje naprostá absence duchovních písní k jednotlivým příležitostem církevního roku – adventních, vánočních, postních atd. a písní obecných; repertoár jiných kancionálů je totiž tvořen zejména těmito skupinami písní.

Lidečko, malá obec poblíž Valašských Klobouk, je volně spojeno i se vznikem **kancionálu Martina Mužikovského**. Mužikovský sice od 30. let 18. století působil jako rektor v Przně u Vsetína, podle zápisu v místní matrice ale pocházel z Lidečka. Lze tudíž očekávat, že znal rukopis Zigmundíkuv či alespoň že při sestavování svého kancionálu vycházel částečně z repertoáru, jež si osvojil v Lidečku. Kromě učitelské profese se Mužikovský živil také jako kožišník, zemřel r. 1755 ve věku 53 let.¹⁰ Ačkoli působil v Przně, kancionál daroval kostelu v nedaleké Růžďce – Růžďka spadala pod přženskou duchovní správu, a není proto nepravděpodobné, že spolu s přženským farářem docházel do tamního filiálního kostela také kantor Mužikovský.¹¹

Rukopisný zpěvník byl darován růžděckému chrámu r. 1755, jiné údaje o jeho stáří nejsou k dispozici. Jako jediný z valašských kancionálů je psán na listech foliového rozměru (136 listů) a je zdoben bohatě iluminovanými iniciálami a ozdobnými pruhy ohraničujícími jednotlivé písně. Kromě základní tmavé barvy, již jsou provedeny kontury i výplně některých ornamentů, používá zelenou a okrovou. Typické jsou pro Mužikovského motivy zvířat: ptáků, jelenů, stylizovaných hadů či dračích hlav připomínajících zpěvníky z Hornácka. Kromě nich se objevují i lidské postavy či obličej. Zpěvník je dnes nově restaurován, ztratilo se však mnoho listů, mj. i titulní. Na konec rukopisu je přivázáno ještě několik postních písní z jiného kancionálu.

⁹ Problematice českého zpěvu při mši se blíže věnovali zvláště J. Sehnal a T. Slavický: J. Sehnal, *Český zpěv při mši*, *Hudební věda*, red. M. Kuna, roč. 29, 1992, s. 3-15. T. Slavický, *K otázce vlivu jezuitů na český lidový duchovní zpěv*, in *Bohemia Jesuitica 1556 - 2006*, sv. 2, P. Cemus (red.), Praha 2010, s. 1113-1135.

¹⁰ J. Rous, *Prženští rektori od polovice XVII. do počátku XIX. století*, „Naše Valašsko“, red. M. Kašík, roč. 4, 1938, s. 118.

¹¹ *Ibidem*.

Mužikovský sice předepsal notovou osnovu u převážné části písní, noty však doplnil jen málokdy; v některých případech byly doplněny pozdější písařskou rukou, kromě základní melodie se také objevuje generálbasový doprovod. Ve srovnání se Zigmundíkem je jeho pravopis mnohem pečlivější a více se blíží pravidlům užívaných v soudobých tiscích. Oproti nim však neliší kvantitu samohlásek, interpunkci používá podobně jako Zigmundík velmi zřídka, a to jen pro oddělení hudebních frází, velká písmena distribuuje nesystematicky, resp. používá jen některá.

Repertoár růždeckého zpěvníku reprezentuje obvyklý typ barokního zpěvníku pro katolické kůry. Jednotlivé jeho oddíly jsou řazeny podle běhu liturgického roku, uvozují je opět tropovaná ordinária, ale základ repertoáru tvoří obvyklé duchovní písně, z nichž většinu lze dohledat ve starších rukopisných i tištěných kancionálech. Podobně jako u jiných děl jsou zhruba stejně rozsáhlé skupiny písní adventních, vánočních, postních a velikonočních, méně početné pak písně o Nanebevstoupení Páně a Seslání Ducha Svatého, po nich následuje několik málo písní mariánských a ke svatým, dále početný soubor tropovaných ordinárií a eucharistických písní patrně pro liturgické mezidobí, oddíl obecných písní (zvlášť lze vyčlenit písně s prosbou za pokoj) a kancionál je zakončen opět písněmi mariánskými – jejich dvojí výskyt byl možná způsoben až pozdějším převazováním rukopisu. V souhrnu se kancionál Mužikovského ze všech valašských zpěvníků nejvíce podobá dílům tištěným co do repertoáru i jeho uspořádání; výrazně se od nich však odlišuje výtvarným pojetím.

Po dvou zpěvnících spjatých s Lidečkem je třeba podrobněji popsat také oba rukopisy ze Vsetína, vzdáleného cca 20 km. Starší z nich, **kancionál J. Mžíka**, představuje silný svazek malého formátu, původně o rozsahu cca 350 folií; dnes jsou však některé listy uvnitř kancionálu ztraceny a nešťastná je zejména ztráta počátečních 32 listů. Z rukopisu byly možná vyříznuty, jak se zdá podle jejich dochovaných pozůstatků ve vazbě; zpěvník je dnes ve velmi špatném stavu. Protože chybí též titulní list, umožňují bližší určení kancionálu pouze letopočty, jimiž písař průběžně opatřoval jednotlivé písňové oddíly i některé jednotlivé písně; tato data kladou rukopis do let 1731-1734. Patrně kolem poloviny 20. století byl do zpěvníku vložen lístek s nápisem „Katolický psaný kancionál Mžíkův: občana na Vsetíně dle str. 327.“ Na zmíněné straně se nachází píseň, v níž se k Panně Marii obrací zpěváci slovy „my zdejší obyvatelé města tohoto Vsetína“. Jméno Mžík je možná skryto v iniciálách „J. M.“ na titulním listu písní o Božím Těle (fol. 248r), jiný doklad se pro ně nalézt nepodařilo. Písmeno „J“ zastupuje patrně křestní jméno začínající na „J“ (Ioannes/Jan, Iosephus/Josef?).

Mžík opatřil obvykle písně notací, a to jednohlasou; z hudebního hlediska je pozoruhodná častým zaznamenáním odchylek od rytmických hodnot známých z tištěných verzí i některých melodických ozdob folklorního charakteru. Notace i texty jsou zapsány až kaligraficky úhledným rukopisem. Mžík vyzdobil kancionál jemnou perokresbou v iniciálkách a občas i drobnými vinětami na konci písní.

Využil přitom geometrických prvků, rostlinných motivů (květy, hrozny vína) i velmi názorných vyobrazení dobové architektury. Ač je výzdoba provedena pouze černobíle, patří ke skvostům knižní malby.

Stejně jako je pečlivá grafická stránka textu, tak je Mžík důsledný i v dodržování pravopisné systematičnosti. Jako jeden z mála písařů důsledně rozlišuje kvantitu i/í, dobře značí palatálnost. Ač rukopis vznikl v nářeční oblasti, jeho jazyk to prozrazuje jen velmi málo, např. palatalizací v i-kmenech („smrt^x“). Majuskule jsou psány systematicky, interpunkce je používána důsledně a opět jako u jiných rukopisných zpěvníků značí předěly mezi verši.

Mžíkův kancionál pravděpodobně začínal oddílem adventních písní, dnes již ztraceným. Naštěstí se však zachovaly téměř všechny písně vánoční, jichž Mžík zapsal velké množství. Jsou též dohledatelné ve starších zpěvnících, při jejich výběru nicméně nelze Mžíkovi upřít, že měl citlivou ruku editora. Zapisuje totiž starší i novější písně, jejichž texty vynikají nad průměr dobové tvorby originalitou svých textů (poměrně hojně např. čerpá z díla Michnova), a to i v případech, že píseň byla velmi málo známá, je-li tak možno soudit z jejího dochování v jiných rukopisných a tištěných kancionálech. Mžík k nim připojil ještě několik koled, známých později z lidové tradice.

Dále Mžík zaznamenal velký počet postních písní, opět velmi zdařile vybraných. Podle pořádku liturgického roku dále následuje oddíl zpěvů velikonočních, prosebných za příhodné počasí a hojnou úrodu (v souvislosti s procesími na tzv. Křížové dni), o Nanebevstoupení Páně, seslání Ducha Svatého, o Nejsvětější Trojici, o Božím Těle a o svatých. Kancionál pokračuje několika tropovanými ordinárii (ta se občas vyskytla i v předchozích částech) a je zakončen obecnými duchovními písněmi. Pro celý repertoár platí výše zmíněný výrazný estetický cit při výběru textů, jenž se neomezoval pouze na písně široce známé. U některých zde zapsaných textů se zatím nepodařilo doložit jejich další výskyty; mohou být buď vlastním dílem Mžíkovým, či pouze lokálně rozšířeným repertoárem. Výjimečně lze tyto „neznámé“ písně nalézt také v mladším vsetínském zpěvníku.

Tím je **kancionál Ondřeje Štefka** z let 1769–1770 (kvartový formát, cca 200 listů). Ačkoli není tento rukopis v nejlepším stavu, chybí v něm jen několik málo listů, zachoval se jak titulní list, tak závěrečná poznámka o dopsání. V titulu se Štefek představuje jako rektor na Vsetíně, více informací se o něm nedochovalo. Písně opatřil jednohlasou notací. Texty i noty zapsal sice dosti čitelně, ovšem bez jakékoli snahy o zdobnost. Z hlediska pravopisu patří Štefkův rukopis k méně pečlivým – nerozlišuje kvantitu samohlásek, nemá propracovaný systém pro distribuci majuskulí, interpunkční znaménka pro oddělení veršů používá nedůsledně.

Repertoár zpěvníku zahrnuje pouze tři liturgická období: advent, Vánoce a půst. Absence velikonočních písní i dalších, běžně zařazovaných do jiných kancionálů, není zapříčiněna nekompletním dochováním kancionálu – záznam o dokončení je připojen bezprostředně za poslední postní píseň. Protože lze předpokládat, že

lidový duchovní zpěv se ve Vsetíně neomezoval pouze na období od adventu do postu, měl Štefkův kancionál možná další, dnes nedochovaný díl – je to kniha poměrně obsáhlá, a proto si rozdělení repertoáru mohly vyžádat čistě technické důvody. Je ale také možné, že Štefkovy síly byly sepsáním tohoto díla vyčerpány a že pro zpěv na Velikonoce, mezidobí a různé svátky využíval jiných pomůcek. Není třeba připomínat, že v této době byl ve Vsetíně k dispozici minimálně zpěvník Mžíkův; není však zcela zřejmé, nakolik sloužil ke zpěvu na kůru, či zda byl pouze soukromým vlastnictvím – druhá možnost by lépe osvětlovala příčiny, proč musel být rektorem Štefkem sepsán další kancionál.

Naopak rukopis Štefkův sloužil potřebám kostelního kůru s vysokou pravděpodobností; Štefek jakožto rektor měl povinnost pečovat o hudbu a zpěv v kostele. To často obstarával rektor se svými žáky, a nejinak tomu patrně bylo i ve Vsetíně, jak ukazují koledy připojené k vánočním písním a dokonce jednoduchá štedrovečerní hra o prvotním hříchu, již provozovali právě školní žáci. Lidové koledy, jež vypisuje Štefek, jsou tytéž jako koledy zapsané Mžíkem. Také u ostatních vánočních a postních písní (jinými oddíly se oba kancionály nestýkají) lze pozorovat nápadné shody ve výběru repertoáru, dokonce část postních písní u Štefka se svým pořadím přesně shoduje s druhou polovinou postních písní Mžíkových – je tudíž zjevné, že Štefek měl Mžíkův rukopis při psaní svého kancionálu k dispozici. Zaznamenal však mnohem bohatší repertoár, mj. také tropovaných ordinárií, a jeho inspirace Mžíkem nespočívala v trpném opisování – např. u písně *O neštěstí tmavej noci* má Mžík pouze odkaz na nápěv známé písně *Ach můj nejšladší Ježíši*, Štefek k ní však připojuje notaci zcela odlišného nápěvu.

3. Specifika valašských kancionálů a jejich význam pro vědecké zkoumání

Všechny čtyři zmíněné zpěvníky nebyly dosud podrobeny vědeckému zkoumání, tato studie může pouze předestřít některé poznatky obecnějšího charakteru, jež bude potřeba korigovat a zpřesnit podrobnou analýzou. Kromě starší práce Houdkovy¹² o kancionále M. Mužikovského se zatím nedočkala zhodnocení výtvorná výzdoba rukopisů, zcela nezpracovány jsou jako pramen hudební a jazykový. Závěrečná část této studie se pokusí shrnout dosavadní výsledky jejich zkoumání z hlediska literárního.

Dochované rukopisné kancionály z Valašska se od soudobých kancionálů tištěných neodlišují nikterak výrazně, zahrnují převážně tytéž základní skupiny písní pro kostelní zpěv ve všech obdobích liturgického roku. Neobvyklý je pouze hojný výskyt tropovaných ordinárií; protože lze tento jev dokumentovat i na jiných rukopisných kancionálech, nejen valašských, nebyla praxe českého zpěvu při mši pouhou lokální zvláštností, ale spíše zvyklostí rozšířenou v hojnější míře. Do úvah

¹² V. Houdek, *Moravské ornamenty III*, Olomouc 1891, s. 79-81.

tady vstupuje spíše rozdíl mezi tištěnými zpěvníky, jež musely odpovídat oficiálním církevním požadavkům na kostelní zpěv, a rukopisy, jež věrněji odrážely dobovou realitu lidového zpěvu při mši.

Také skladbou písňového repertoáru se rukopisy do značné míry shodují s tištěnou hymnografickou produkcí. Především se tyto shody týkají nejstarší části české duchovní písně s kořeny přibližně od konce 14. století do počátku 16. věku. Na konci 17. století byly tyto písně, pokud se vyhýbaly sporným věroučným otázkám, společným duchovním vlastnictvím všech křesťanských církví a přirozenou součástí jejich písňového repertoáru. Samozřejmě u nich nelze hovořit ani o omezení regionálním. Mnoho z těchto písní tvořilo základ repertoáru adventních, vánočních, postních a velikonočních oddílů většiny barokních kancionálů, tištěných i rukopisných.

Rovněž písně, jež se v české hymnografii objevují až v 17. či na počátku 18. století, sdílí rukopisy do značné míry s kancionály tištěnými. Předpokládaný vliv tisků a rukopisů není pouze jednosměrný – rukopisné zpěvníky sice často čerpaly z tištěných, sestavovatelé tištěných zpěvníků však nezdědkakdy přejímali oblíbené texty a melodie tradované pouze rukopisně či orálně. Ve valašských rukopisech jsou obsaženy písně z nejznámějších barokních tištěných zpěvníků – Šteyerova (1683), Holanova (1694) i Božanova (1719). Jako výše zmíněné starší písně, ani některé z těchto novějších nebyly původně katolické. Jejich texty buď shledali redaktori katolických zpěvníků jako věroučně nezávadné, nebo je otiskli s textovými úpravami.¹³ Rukopisné zpěvníky přebíraly tudíž z tisků repertoár se zárukou katolické pravověrnosti, ať byl jeho původ jakýkoli.

O skutečnosti, že valašští rektoři měli při sepisování svých kancionálů k dispozici písňové tisky, napovídá také jazyk jejich textů. Stěží lze rekonstruovat dobovou podobu nářečí, ale i na základě analogie s jeho dnešním stavem se jeví jako pravděpodobné, že jazyk rukopisných kancionálů měl mnohem blíže jazyku tištěných („spisovných“) textů než místní mluvě. Nářeční prvky sice v různé míře pronikly do všech zkoumaných rukopisů, kantoři však měli zřetelně určité povědomí o psané normě, nebyli zcela bez kontaktů se soudobou vzdělaností, resp. dobovou hymnografickou tvorbou.

Navzdory dosavadním výzkumům však zůstává určitá část písní, již se nepodařilo dohledat jinak než v rukopisném zápisu. Některé z nich se vyskytují v různých rukopisných kancionálech v Čechách i na Moravě, jiné jsou zatím doloženy pouze na Moravě, malá část písní je specifická pro kancionály valašské. Ačkoli je možné, že budoucí bádání ukáže ještě další prameny, z nichž písaři rukopisných kancionálů čerpali, přece se jako pravděpodobné jeví, že určitá část písňového repertoáru se tradovala pouze v rukopisné, resp. orální formě. Tento předpoklad se

¹³ Podrobněji – vide: M. Škarpová, *Šteyerův kancionál a český hymnografický kánon 17. století*, Praha 2014 [v tisku].

potvrzuje i v jiných oblastech, v nichž vznikaly rukopisné zpěvníky, např. na Horňácku – tamější rukopisy sdílejí mezi sebou navzájem určitou část repertoáru, jež nebyla nikdy součástí tištěné hymnografie.¹⁴

Zpěvníky valašské nejsou v tomto ohledu tudíž žádnou výjimkou. Jejich význam pro výzkum české duchovní písně doby baroka spočívá právě v uchování oné části repertoáru, jenž se šířil mimo tisky; pozoruhodné jsou také jako bohatý zdroj vánočních písní a zvláště koled, neboť koledy jakožto světské písně se v tištěných ani rukopisných kancionálech obvykle nevyskytovaly. Přestože tedy dosud chybí jejich ocenění muzikologické, uměnovědné i lingvistické, z hlediska literární historie představují cenný pramen pro zkoumání starší české duchovní lyriky.

Abstrakt / Abstract in Czech:

Tento výzkumný článek je založen na analýze čtyř rukopisných zpěvníků: kancionál Mikuláše Zigmundíka z Lidečka (1696), Martina Mužikovského z Pržna (před 1755), J. Mžíka ze Vsetína (1731–1734) a Ondřeje Štefka ze Vsetína (1769–1770). Jeho cílem je představit málo známé prameny české duchovní písně 17. a 18. století. V českém prostředí se hymnografické výzkumy dosud zaměřovaly primárně na tištěnou produkci, ačkoli rukopisná produkce byla neméně početná. Tato studie se zaměřuje na čtyři barokní rukopisné kancionály z Valašska, svěbytného kulturního regionu na východě České republiky. Tyto prameny jsou dostupné v regionálních muzeích a nebyly dosud zpracovány v odborné literatuře. Proto se článek věnuje jejich podrobnému popisu: datace, autorství, místo vzniku, rozsah rukopisu. Ve zkratce se zabývá také iluminacemi, jazykem a notací pramenů, zaměřuje se ale zvláště na jejich písňový repertoár. Literárněhistorická analýza rukopisných kancionálů ukazuje, že se od tištěných zpěvníků lišily vyšším počtem tropovaných ordinárií a že určitá část písní se dochovala pouze v rukopisné, nikoli tištěné podobě. Tropovaná ordinária ukazují, že se praxe katolického kostelního zpěvu mírně odlišovala od oficiálních církevních předpisů, jež nepovolovaly nahrazovat mešní texty vernakulárním zpěvem. Výskyt specifického repertoáru dokládá určitou nezávislost rukopisného média na tištěné hymnografii. Studie přináší zatím předběžné závěry z rozsáhlejšího výzkumu moravských rukopisných kancionálů. Mnoho informací zůstává dosud neznámých (např. o autorech zpěvníků), mnoho čeká na budoucí zpřesnění.

¹⁴ K. Smyčková, *Rukopisné hymnografické školy na Moravě*, „Acta Universitatis Carolinae”, A. A. Fidlerová (red.), 2014 [v tisku].

Klíčová slova

kancionál, duchovní píseň, česká literatura 17. a 18. století, Valašsko, rukopis

The title in English:

The Baroque Hand-written Hymn-books from Moravian Wallachia

Abstract / Summary in English:

This article is based on an analysis of four hand-written hymn-books: the hymnal by Mikuláš Zigmundík from Lidečko (1696), Martin Mužikovský from Pržno (before 1755), J. Mžík from Vsetín (1731–1734) and Ondřej Štefek from Vsetín (1769–1770). The aim of the article is to present some unknown sources of the Czech spiritual song of the 17th and 18th century. The hymnological studies in the Czech milieu focus still in the first place on the printed production, but the hand-written production was no less plentiful. This study focuses on four hand-written baroque hymn-books from Moravian Wallachia which is a unique cultural region in the eastern part of the Czech Republic. These sources are accessible in some regional museums and have not been described yet in any reference book. The article deals with the detailed description of the manuscripts: the date and the place of origin, the authorship, the extent of the manuscript. The study deals briefly with the illumination, language and music notation, focusing especially on the song repertoire. The literary-historical analysis of the hand-written hymn-books shows that the manuscripts differ from the printed hymn-books in the high number of *ordinarium tropes* [the addition to the *ordinarium missae*] and in the fact that a specific part of the repertoire survived only in the manuscript form, not in the printed form. The *ordinarium tropes* [the addition to the *ordinarium missae*] demonstrate that the practice of the Catholic Church singing was a little different from the official church regulations. These regulations forbade to replace the Mass texts with vernacular songs. The occurrence of the specific repertoire is a proof of some independence of the printed hymnography. The article offers some provisional results of the large research (focused on Moravian hand-written hymn-books). Much information is still unknown (e. g. about the authors), much is waiting for the next specification.

Key Words in English:

hymn-book, spiritual song, Czech literature of the 17th and 18th century, Moravian Wallachia, manuscript

The title in Polish:

Barokowe manuskrypty zbiorów hymnów z Morawskiej Wołoszczyzny

Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Streszczenie) po polsku:

Niniejszy artykuł opiera się na analizie czterech ręcznie spisanych zbiorów hymnów, którego autorami są kolejno: Mikuláš Zigmundik z Lidečka (1696), Martin Mužikovsky z Pržna (przed 1755), J. Mžík z Vsetína (1731-1734) i Ondřej Štefek z Vsetína (1769-1770). Celem artykułu jest przedstawienie mało znanych źródeł czeskiej pieśni religijnej z XVII i XVIII wieku. Studia hymnologiczne w Czechach skupiają się przede wszystkim nadal na materiale publikowanym, ale ręcznie pisane materiały są nie mniej liczne. Ten artykuł dotyczy czterech ręcznie napisanych, barokowych zbiorów hymnów z Morawskiej Wołoszczyzny, która jest unikalnym regionem kulturowym we wschodniej części Republiki Czeskiej. Te źródła są dostępne w regionalnych muzeach i nie zostały jeszcze dotąd opisane w żadnej literaturze przedmiotu. Dlatego artykuł przedstawia dokładny opis manuskryptów, podając datę i miejsce pochodzenia, autorstwo i długość tekstu. W opisie zajęto się także iluminacjami, językiem i muzyczną notacją, zwracając specjalną uwagę na repertuar pieśni. Analiza historycznoliteracka tych ręcznie spisanych zbiorów hymnów pokazuje, że rękopisy różnią się od drukowanych książek z hymnami ze względu na wysoką ilość *ordinarium tropes* [dodatków, rozszerzeń liturgicznego śpiewu gregoriańskiego do *ordinarium missae*, czyli do obowiązowego kanonu stałych części mszy śpiewanej] i ze względu na fakt, że specyficzna część repertuaru przetrwała tylko w formie rękopiśmiennej, nie w formie drukowanej. *Ordinarium tropes* [dodatki, rozszerzenia śpiewu gregoriańskiego do *ordinarium missae*] wskazują, że w praktyce śpiew w kościele katolickim różnił się trochę od obowiązujących w tej materii oficjalnych regulacji (przepisów) kościelnych. Te regulacje zakazywały zastępowania tekstów Mszy św. pieśniami w języku narodowym. Pojawienie się odrębnego repertuaru jest dowodem na pewną niezależność drukowanej hymnografii. Artykuł przedstawia wstępne rezultaty tego szeroko zakrojonego badania (skupiającego się rękopiśmiennych zbiorach hymnów). Nieznana jest jeszcze spora ilość informacji (np. dotycząca autorów hymnów), a wiele informacji oczekuje jeszcze na dalszą specyfikację.

[Przekład polski: Teresa Bela]

Słowa-klucze / Key Words in Polish:

zbiór hymnów, pieśń religijna, literatura czeska 17. i 18. wieku, Wołoszczyzna Morawska, rękopis

Bibliography / Bibliografia:

Prameny:

Mužikovský M., *Kancionál*, 1755 (Vlastivědné muzeum Olomouc, sign. R 84).

Mžík J., *Kancionál*, 1731 – 1734 (Muzeum Valašské Meziříčí, sign. L2121).

Štefek O., *Kancionál*, 1769 – 1770 (Muzeum Vsetín, inv. č. 3402).

Zigmundík M., *Kancionál*, 1696 (Moravské zemské muzeum Brno, Oddělení dějin hudby, sign. A 21 049).

Literatura:

Bat'ová E., *Kolínský kancionál z roku 1517 a bratrský zpěv na počátku 16. století*, Koniasch Latin Press, Praha 2011.

Houdek V., *Moravské ornamenty III*, Vlastenecký muzejní spolek, Olomouc 1891.

Konrád K., *Dějiny posvátného zpěvu staročeského od 15. věku do zrušení literátských bratrstev*, Dědictví sv. Prokopa, Praha 1893.

Rous J., *Przenští rektori od polovice XVII. do počátku XIX. století*, [In:] *Naše Valašsko*, red. M. Kašík, 1938, č. 3 (4), s. 113-124.

Sehnal J., *Český zpěv při mši*, [In:] *Hudební věda*, red. M. Kuna, 1992, č. 1 (29), s. 3-15.

Slavický T., *K otázce vlivu jezuitů na český lidový duchovní zpěv*, [In:] *Bohemia Jesuitica 1556 – 2006*, sv. 2, red. P. Cernus, Karolinum, Praha 2010, s. 1113-1135.

Smyčková K., *Rukopisné hymnografické školy na Moravě*, [In:] „Acta Universitatis Carolinae“, red. A. A. Fidlerová, r.: 2014 [v tisku].

Škarpová M., *Štejerův kancionál a český hymnografický kánon 17. století*, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2014 [v tisku].

Tichá J., *Rožnovský rektor Josef Rund také ve sbírkách Valašského muzea*, [In:] *Museum vivum*, red. V.Koukal, 2006, č. 2, s. 256-261.

Hymnorum thesaurus Bohemicus, *Databáze českých duchovních písní z tištěné kancionálové produkce 16. – 18. století*, <http://www.clavmon.cz/htb> [přístup: 17.05.2014].

Melodiarium hymnologicum Bohemiae, <http://www.musicologica.cz/melodiarium> [přístup: 17.05.2014].

Information about the Author:

Information about the Author in English:

Kateřina Smyčková, M. A. is a doctoral student at the Department of Czech Literature and Literary Theory in the Faculty of Arts of Charles University in Prague. She works in the Library of the Institute of Czech Literature in the Academy of Sciences of the Czech Republic in Prague. She graduated from the Faculty of Arts of Charles University in Prague in 2012, receiving an M. A. in Secondary School Education in two subjects (in Czech Language and Literature and in History - Czech Early Modern History) in 2012. Her M. A. theses: *Analýza repertoáru „Kancionálku aneb Písní křesťanských“* [Repertoire analysis of the hymn-book *Kancionálek aneb Písně křesťanské* (Hymn-book or Christian Songs)] and *Mariánská úcta v pobělohorských Čechách na příkladu díla J. I. Dlouhovského* [Marian devotion in Bohemia after the Battle of White Mountain: example of the work of J. I. Dlouhovský]). She conducts her research in the Czech literature of the 17th and 18th century and specializes in spiritual song and manuscript culture. She has contributed to two collective monographs *Salve Regina*.

Mariánská úcta ve středních Čechách [Salve Regina. Marian devotion in Central Bohemia] (Prague 2014, Ed. M. Holubová) and *Cenzura v literatuře a umění střední Evropy* [Censorship in the Literature and Art of Central Europe] (Olomouc 2014, Ed. J. Hrabal). Her e-mail address is katerina.smyckova[at]seznam.cz

[English translation by Teresa Bela]

Informacja o autorce po polsku / Information about the Author in Polish:

Kateřina Smyčková, mgr filologii, mgr historii, doktorantka historii literatury czeskiej i teorii literatury na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Karola w Pradze. Obecnie pracuje w Bibliotece Instytutu Literatury Czeskiej w Akademii Nauk Republiki Czeskiej. W 2012 r. ukończyła nauczanie języka czeskiego i literatury w szkole średniej oraz historię ze specjalizacją wczesne dzieje nowożytne Czech na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Karola w Pradze. Jej prace dyplomowe: *Analýza repertoáru „Kancionálku aneb Písní křesťanských“* [Analiza repertuaru „Kancjonau lub Pieśni chrześcijańskich”] oraz *Mariánská úcta v pobělohorských Čechách na příkladu díla J. I. Dlouhoveského* [Maryjna pobożność w Czechach pobiałogórskich (po bitwie pod Białą Górą) na przykładzie dzieła J. I. Długowieskiego (Dlouhoveský’ego)]. Zajmuje się literaturą czeską XVII i XVIII wieku, specjalizuje się w pieśni duchowej i kulturze rękopiśmiennej. Brała udział w publikacjach zbiorowych: *Salve Regina. Mariánská úcta ve středních Čechách* [Salve Regina. Maryjna pobożność w Środkowych Czechach] (Praga 2014, red. M. Holubová) i *Cenzura v literatuře a umění střední Evropy* [Cenzura w literaturze i sztuce Europy Środkowej] (Olomuniec 2014, red. J. Hrabal).

Kontakt: katerina.smyckova[at]seznam.cz

[Polski przekład: Marek Mariusz Tytko]

Czech Informace o autorce v češtině / Information about the Author in Czech:

Mgr. et Mgr. Kateřina Smyčková studuje doktorské studium Dějiny české literatury a teorie literatury na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V současnosti pracuje v Knihovně Ústavu pro českou literaturu Akademie věd České republiky. V roce 2012 absolvovala Učitelství českého jazyka a literatury pro střední školy a Historii se specializací České raně novověké dějiny na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (diplomové práce: *Analýza repertoáru „Kancionálku aneb Písní křesťanských“* a *Mariánská úcta v pobělohorských Čechách na příkladu díla J. I. Dlouhoveského*). Zabývá se českou literaturou 17. a 18. století, specializuje se na duchovní píseň a rukopisnou kulturu. Podílela se na kolektivních publikacích *Salve Regina. Mariánská úcta ve středních Čechách* (Praha 2014, ed. M. Holubová) a *Cenzura v literatuře a umění střední Evropy* (Olomouc 2014, ed. J. Hrabal). Kontakt: katerina.smyckova[at]seznam.cz

Informácie o autorke v slovenčine / Information about the Author in Slovak:

Mgr. et Mgr. Katarína Smyčková študuje doktorské štúdium Dejiny českej literatúry a teória literatúry na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe. V súčasnosti pracuje v Knížnici Ústavu pre českú literatúru Akadémie vied Českej republiky. V roku 2012 absolvovala Učiteľstvo českého jazyka a literatúry pre stredné školy a História so špecializáciou na České ranonovoveké dejiny na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe (diplomová práca: *Analýza repertoáru „Kancionálku aneb Písní křesťanských“* a *Mariánská úcta v pobělohorských Čechách na příkladu díla J. I. Dlouhoveského*). Zaoberá sa českou literatúrou 17. a 18. storočia, špecializuje sa na duchovnú pieseň a rukopisnú kultúru.

ru. Podílela sa na kolektívnych publikáciách *Salve Regina. Mariánská úcta ve středních Čechách* (Praha, 2014, ed. M. Holubová) a *Cenzura v literatuře a umění střední Evropy* (Olomouc, 2014, ed. J. Hrabal). Kontakt: katerina.smyckova[at]seznam.cz

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке/ Information about the Author in Russian:

Катержина Смычкова, магистр филологии и истории, докторант по специальности «чешская литература и теория литературы» на философском факультете Карлова университета в Праге. Работает в библиотеке Института чешской литературы в Академии наук Республики Чехия. В 2012 году закончила философский факультет Карлова университета по специальности «изучение чешского языка и литературы в средней школе», а также «история Чехии в новые времена». Дипломная работа *Analýza repertoáru „Kancionálku aneb Písni křesťanských“* («Анализ репертуара сборника гимнов “Канционалек, или Песни христианские”»), а также *Mariánská úcta v pobělohorských Čechách na příkladu díla J. I. Dlouhoveského* («Мариинский культ в Чехии после битвы под Бялой Гурой на примере произведений Й. И. Длуговского»). Изучает чешскую литературу XVII и XVIII столетий, специализируется в тематике религиозной песни и рукописной литературы. Принимала участие в издании коллективных монографий: *Salve Regina. Mariánská úcta ve středních Čechách* [«Salve Regina. Мариинский культ в Центральной Чехии»] (Прага, 2014, ред. М. Голубова) i *Cenzura v literatuře a umění střední Evropy* [«Цензура в литературе и искусстве Центральной Европы»] (Оломоуц, 2014, ред. Й. Грабал). E-mail: katerina.smyckova[at]seznam.cz

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the Author in Ukrainian:

Катержина Смичкова, магістр філології та історії, докторант за фахом «чеська література і теорія літератури» на філософському факультеті Карлового університету в Празі. Працює в бібліотеці Інституту чеської літератури в Академії наук Республіки Чехія. У 2012 році закінчила філософський факультет Карлового університету за фахом «вивчення чеської мови і літератури в середній школі», а також «новочасна історія Чехії». Дипломна робота *Analýza repertoáru „Kancionálku aneb Písni křesťanských“* («Аналіз репертуару збірки гімнів “Канционалек, або Пісні християнські”»), а також *Mariánská úcta v pobělohorských Čechách na příkladu díla J. I. Dlouhoveského* («Маріїнський культ у Чехії після битви під Бялою Гурою на прикладі творів Й. І. Длуговського»). Вивчає чеську літературу XVII та XVIII століть, спеціалізуючись у царині релігійної пісні та рукописної літератури. Брала участь у виданні колективних монографій: *Salve Regina. Mariánská úcta ve středních Čechách* [«Salve Regina. Маріїнський культ у Центральній Чехії»] (Прага, 2014, ред. М. Голубова) i *Cenzura v literatuře a umění střední Evropy* [«Цензура в літературі та мистецтві Центральної Європи»] (Оломоуц, 2014, ред. Й. Грабал). E-mail: katerina.smyckova[at]seznam.cz

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

NADIÂ GEORGIIŪVNA KOLOŠUK
[(НАДІА ГЕОРГІЇВНА КОЛОШУК),
NADEŽDA GEORGIEVNA KOLOŠUK,
(НАДЕЖДА ГЕОРГИЕВНА КОЛОШУК),
NADIYA GEORGIIŪVNA KOLOSHUK] (Luck [Lutsk], Ukraine)
E-mail: n_koloshuk[at]ukr.net

Лирика «отца Солнышка»: «Какая мощь, как непостижимо велико усилие нести свет»

Греко-католический священник и поэт Ярослав Лесив (1945-1991) – человек необычный. Диссидент «шестидесятнического» поколения, он провёл в советских тюрьмах и лагерях свыше 13 лет своей короткой жизни и погиб в автомобильной аварии «при невыясненных обстоятельствах», поскольку самоотверженно и бескомпромиссно боролся за легализацию и реабилитацию униатской украинской церкви, загнанной при советской власти в подполье. Истощённый многолетним лишением свободы, больной и полуслепой, он оказался на воле неутомимым общественным деятелем, и советские спецслужбы отомстили ему за то, что теряли свою власть в разваливающемся СССР.

Поэзия Я. Лесива, которого прихожане за самоотверженность и чистую душу называли «отцом Солнышком», создана преимущественно в заточении, опубликована спорадически (единственный прижизненный сборник, составленный Н. Свитлычной, вышел в Нью-Йорке в 1982 году; три другие вышли посмертно), мало известна и почти не исследована. О её авторе писали преимущественно те, кто знал его как диссидента, – соратники и друзья: Надия Свитлычна, Панас Залываха, Евгений Сверстюк, Юрий Вивташ, Раиса Лыша. Кроме этих отзывов, публикации о Я. Лесиве единичны (даже в интернете): статьи-предисловия Тараса Салыги и Дмитрия Юсыпа, диссертация Марии Якибчук (и её же статьи), рецензия Евгена Барана, краеведческие и некрологические заметки, публицистические отклики. В них нередко встречаются неточности, которые следует учитывать¹. Последнее и самое

¹ Например, в биографической справке от составителя новейшей антологии неправильно указаны важные факты: начало второго срока заключения, время пребывания на воле, название первого сборника и т.д. Vide: *Поєзія із-за ґрат: Антологія*, О. Голуб (упоряд.); передм. Л. Тарнашинська, Київ 2012, с. 393-394.

полное издание произведений (кроме стихов – письма, публицистические выступления и документы), подготовленное сестрой автора Орысей Сокульской-Лесив, – «Сніг без грат» (К., 2014). В нём поэзия представлена наиболее полно, но не хватает комментариев и датировки, необходимых для исследователя.

Большинство лирических произведений Я. Лесива созданы, видимо, до того, как он принял священнический сан (после окончания третьего срока заключения в сентябре 1986-го закончил подпольную семинарию Украинской Греко-Католической Церкви и рукоположен в декабре 1988 года). Те друзья, кто знал его с детства, утверждают, что он начал слагать стихи ещё в 1960-х². Лирика Я. Лесива представляет мировоззрение искренне верующего человека. В ней утверждаются общечеловеческие и христианские ценности, органическими и несомненными явлены моральные аксиомы христианства. Проследить становление такого мировоззрения, опираясь только на стихи, невозможно, поскольку все опубликованные сборники разнятся составом и порядком размещения текстов, не содержат датировки и объяснений, из каких источников напечатаны; тексты имеют существенные отличия. Видимо, надлежит сделать текстологическое исследование, опираясь на архивы.

Мнения о поэзии Я. Лесива, высказанные доньше, во многих аспектах совпадают, но в некоторых противоречат друг другу. Для одних это – «поэзия борьбы» (Д. Юсип)³, для других – интимная лирика с ощутимым автобиографическим содержанием (Т. Салыга)⁴, для третьих – «преимущественно проблематика духа» (Ю. Вивташ)⁵. Одни говорят о простоте и органической естественности формы (Е. Сверстюк:

«Формой поэзия Лесива проста. Она плывёт, как молитва, как дыхание души. Метафора прозрачна, слово веско, рифма свежа и её не замечаешь»)⁶,

другие – об «олитературности» (Ю. Вивташ)⁷, об аналогии с японскими танка (П. Залываха)⁸,

² Vide: Лесів Я. *Сніг без грат: поезія, епістолярій, публіцистика, спогади, документи*, [укл. О. Сокульська], Київ 2014, с. 659, 676, 701-703; *Лесів Ярослав Васильович*, Вікіпедія http://uk.wikipedia.org/wiki/Лесів_Ярослав_Васильович [доступ: 25.07.2014]; Терещук Г. «Не великими будьте, а святими». 18 років від загибелі священника Ярослава Лесіва, Радіо Свобода. 03.10.2009. <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1842412.html> [доступ: 26.07.2014].

³ Юсип Д. «Мій хрест – в руках, його нести му...», [в:] Лесів Я. *Сніг без грат : поезія, епістолярій, публіцистика, спогади, документи*, [укл. Оріся Сокульська], Київ 2014, с. 665.

⁴ Салига Т. «Щоб не лишати внукам... кайдани», [в:] *ibid.*, с. 35.

⁵ Вивташ Ю. *Краплини на ґратах; Мужній лицар, добрий пастир...*, [в:] *ibid.*, с. 650.

⁶ Сверстюк Є. *Прагнення святости*, [в:] *ibid.*, с. 16.

⁷ Вивташ Ю., *op. cit.*, с. 650.

«перенасыщенности образностью, как бы сказать, не для крестьян» и одновременно недостатке «технической обработки» (Т. Салыга)⁹, и т. п.

Поэтическое наследие Я. Лесива многомерно и требует неоднократного прочтения и критической интерпретации.

Аспект религиозной проблематики и связь образной поэтики Я. Лесива с религиозным мировоззрением, на наш взгляд, требует истолкования в первую очередь (на данный момент его стремилась исследовать М. Якибчук: «религиозной лирике» двух авторов – Зеновия Красивского и Я. Лесива – посвящен раздел 3.2 в её диссертации¹⁰). Ведь писал Я. Лесив не столько для читателей (такими могли быть разве что самые родные люди, письма к которым пересыпаны поэтическими строфами; да ещё – тюремные цензоры, чьих глаз было не миновать), сколько для Того, к кому обращался, исповедуясь, поэтическим словом и ежедневной молитвой. Поэтому в стихотворном наследии Я. Лесива преобладают письма-обращения и поэтические миниатюры.

Тематически и проблемно, как заметил Т. Салыга, оно действительно невелико, как и количественно, хотя об этом судить ещё рано (самое полное – последнее – издание явно неполно, поскольку в антологиях украинской тюремно-лагерной поэзии были напечатаны стихи, которых в персональном сборнике не оказалось). Большинство тем относятся к миру природы, внутренней жизни, человеческих чувств; мотивы повторяются и варьируются, но для вдумчивого читателя каждый раз открывают глубину новых переживаний лирического героя. Почти нет стихотворений «ролевых» (когда лирический субъект выступает в отличной от собственно авторской ипостаси – как в стихотворении «У Василька й Дмитрика є тато...»¹¹, где персонажем и одновременно субъектом является мальчик-сирота), «нарративных» (когда в стихотворении есть сюжет или хотя бы его контур, персонажи, конфликт – как, например, в балладах), абстрактно-интеллектуальных, декларативно-публицистических... Последние у Лесива стиснуты до афоризмов:

⁸ Заливаха О. *З вірою і любов'ю; Нескорений*, [в:] Лесів Я. *Сніг без трат : поезія, епістолярій, публіцистика, спогади, документи*, [укл. Орія Сокульська], Київ 2014, с. 644.

⁹ Салыга Т., *op. cit.*, с. 34-38.

¹⁰ Vide: Якибчук М. В. *Творчість Зеновія Красівського та Ярослава Лесива: дискурс національної ідентичності*: автореф. дис. канд. філол. наук : 10.01.01 – укр. л-ра, Львів 2010, 19 с.

¹¹ «У Василька и Дмитрика есть папа...». Все названия и цитаты с указанием страницы в квадратных скобках, без указания источника (стихи и письма Я. Лесива), приведены по изданию: Лесів Я. *Сніг без трат: поезія, епістолярій, публіцистика, спогади, документи*, [укл. Орія Сокульська], Київ 2014, 784 с. В примечаниях подан подстрочный перевод с украинского. Биографические и критические материалы указаны как отдельные источники, цитируются в переводе.

*«Коли і як це сталося, скажіть, / Що Золоті Ворота ми навстіж / Зсередини відкри-
ли ворогам / І молимося чужим Богам?!» [с. 189]¹².*

Преимущественно эти стихи – скупко выписанные миниатюры, в которых доминируют образы природного мира, эмоциональные переживания или обращение к родному человеку (к жене, сестре, сыну...). Кратчайшие составляют две-три строки:

*«Змерзлий кетяг калини – / Пульсар замордованих / Душ» [с. 98]; «Заскліле більмо вік-
на / Через трати за мною / зиркає» [с. 99]; «Сумно шепоче вітка. / Не торкайся, вітре, / Рани на
душі...» [с. 105]¹³.*

Как подсказывает П. Зальваха в своих воспоминаниях об увлечениях Я. Лесива, в стихах есть что-то от поэтики японских танка и хокку: глубина подтекста при минимуме словесного выражения, тонкий рисунок чувств и благородная сдержанность их проявления.

Стихи производят впечатление удивительно светлого, любовного взгляда на мир. Показательно восприятие этой лирики и её автора художницей и поэтессой из круга его днепропетровских друзей-диссидентов – Р. Лышней: «Лучистая собранность... и одновременно лёгкость, негромкость, простота... будто ангельская приветливая бесшумность его присутствия – всё это как бы расширяло пространство, делало всё вокруг вольным, чистым, прозрачным. [...] Тогда же... впервые открыл нам Ярослав и свои – действительно похожие на капли росы, бездонно-прозрачные, будто промытые небом стихи»¹⁴.

Не зная биографии автора, трудно поверить, что они могли быть созданы не просто в заключении, а в условиях пребывания в карцерах, во время изнурительных голодовок и нескончаемых истязаний – физических и моральных. В исторических исследованиях диссидентского движения в Украине указано, что Я. Лесив неоднократно держал голодовки и считается «рекордсменом» их длительности: длиннейшая из них длилась 192 суток (заключённого периодически истязали процедурой принудительного искусственного кормления), когда он боролся против произвола советских властей, осудивших его в конце второго срока заключения на третий, в очередной раз

¹² «Когда и как это случилось, скажите, / Что Золотые Ворота мы настежь / Изнутри отперли врагам / И молимся чужим Богам?!».

¹³ «Замёрзшая гроздь калины – / Пульсар замученных / Душ»; «Остекленевшее бельмо окна / Через решётку за мной / Посматривает»; «Грустно шепчет ветка. / Не касайся, ветер, / Раны на душе».

¹⁴ Лиша Р. *Ярослав і ковчег* [в:] Лесів Я. *Сніг без трат : поезія, епістолярій, публіцистика, спогади, документи*, [укл. Орися Сокульська], Київ 2014, с. 198, 202.

сфабриковав обвинения, чтобы не выпускать из тюрьмы ни на день. Об истязаниях можно догадаться, сопоставив некоторые факты биографической справки и проследив линию упоминаний о здоровье в письмах: в них скупо, осторожно, лишь в общих чертах обозначены детали быта заключённого Лесива. С одной стороны, осторожность – чтобы не травмировать родных, с другой – чтобы избежать репрессий цензуры, которая часто изымала письма по своему усмотрению. Письма показывают, как катастрофически ухудшалось состояние Я. Лесива и как это влияло на моральный дух, как всё тяжелее было ему говорить с родными из-за тюремных стен:

«...пишу листи і як каміння у воду, лише чорні кола обручами – не розходяться, а стискають моє серце» (сестре Орысе – 23.02.1981) [с. 310]; *«...писав листа, заледве спромігся на кілька слів, так ми зіпило мову і душу»* (сестре Орысе – 23.02.1982) [с. 328]; *«Аж не віриться, що мені вже 40 років, а якщо додати, що більше ¼ по сих заповідниках, то стає досить таки сумно й скверно на душі. [...] Якби ти знала, який я зболений, пишу це тобі, бо не виджу нікого довкола, аби бодай хотів мене зрозуміти. [...] То вже вибач, бо не годна си уявити, яка тут задуха, я вже починаю вірити, що нема межі людським можливостям»* (сестре Орысе – 28.01.1985) [с. 452-453]¹⁵; и т. п.

От стихов впечатление совершенно иное.

Будучи очевидно ограничен телесной несвободой, лирический герой Я. Лесива в стихах приобретает безграничную свободу и духовную мощь:

«Мов пилінка в сонячній промінні, / Лежа, світла, наче неземна – / Так душа моя в часи прозріння / Яснокрило в небо порина. / Благословенна мить! Немає / Бажань, ні мук, ані тривоги, / І тільки лет в ясній безкраї, / Лиш мить і вічність, / Я і Бог» [с. 141]¹⁶.

Так мог себя чувствовать только человек, в душе которого Бог жив постоянно. Показательно, что в письмах этот мотив прослеживается ещё со времён первого заключения: Я. Лесив не собирался скрывать свою религиозность, хотя в восприятии советских властей её было достаточно для политических обвинений. Повторявшиеся изначально просьбы к родителям:

¹⁵ «...пишу письмо и как камни в воду, лишь чёрные круги обручами – не расходятся, а сжимают моё сердце»; «...писал письмо, едва смог [выдать] несколько слов, так оцепенели язык и душа»; «Просто не верится, что мне уже 40 лет, а если добавить, что более ¼ по этим заповедникам, то становится грустно и скверно на душе. [...] Если бы ты знала, как я измучен, пишу это тебе, потому что не вижу никого вокруг, кто бы хотел меня понять. [...] Ты уж извини, потому что не можешь себе представить, какая тут духота, я уже начинаю верить, что нет границ человеческим возможностям».

¹⁶ «Будто пылинки в солнечных лучах, / Лёгкая, светлая, будто неземная – / Так душа моя в часы прозрения / Яснокрыло в небо погружается. / Благословенно мгновение! Нет / Желаний, ни мук, ни тревог, / И только полёт в ясном безбрежье, / Только мгновение и вечность, / Я и Бог».

«...ну буде бідайтесе за мною... [...] Ніколи не думав, що я такий дужий, мені сі мури й грати чи дроти ні при чім...» [с. 239]; «...почуваю себе могутно, я сильний як ніколи, Бог добрий, і все буде гаразд» [с. 292]¹⁷.

Вероятно, это было попыткой примирить родных с неизбежностью утрат, а не самоуспокоением – Ярослав изначально и вполне осознанно избрал мученический путь. За год до освобождения из первого заключения, 13 марта 1972 года, он писал во Владимирской тюрьме (видимо, отбывая очередную срок в карцере):

«...то сиджу так погадую, що вам відписати. А надворі таки весна... Крізь маленьку щілинку ледь пробивається тонесенький, як павутинка, промінець, зачепившись за ґрати, ось-ось обірветься, згине в мороці. Мені здається, що чую, як напружений до краю, він випромінює сталеві звуки. Яка міць, яка незбагненно велика потуга нести світло» [с. 255]¹⁸.

На эту тему – одна из характерных миниатюр Я. Лесива, которая почему-то не попала в последнее персональное издание:

«Сліпуче сонце / Ясна днина / Безмежність неба / І душі / Я більше птах / Аніж людина. / В такі хвилини / Цілий світ / Співається мов пісня / Усім моїм єством. / Бери побільше / Серце світла / Аби боротися / зі злом!»¹⁹.

Видимо, благодаря такому мироощущению в невольничьей поэзии Я. Лесива мало тюремно-лагерных реалий и даже упоминаний о заключении, хотя они и красноречивы:

«[...] "ШИЗО" – аїдовий підвал / Зімкнув безвихідь наді мною. [...]» [с. 84]; «[...] Всевидячого ока / В дверях зирк: / "Ей, ти живої?" [...]» [с. 93], «[...] На двісті душ один барак. [...]» [с. 96]²⁰ и т. п.

¹⁷ «...ну будет плакаться обо мне... [...] Никогда не думал, что я такой крепкий, мне эти стены и решётки или проволока ни при чём...»; «...чувствую себя крепко, я силен как никогда, Бог добр, и всё будет хорошо».

¹⁸ «...вот сижу да помышляю, что вам отписать. А на дворе так и весна... Сквозь маленькую щёлку едва пробивается тонюсенький, как паутинка, лучик, зацепившись за решётку, вот-вот оборвётся, стинет во мраке. Мне кажется, что слышу, как, напряжён до предела, он излучает стальные звуки. Какая мощь, как непостижимо велико усилие нести свет».

¹⁹ *Поетія із-за ґрат*: антологія / упоряд. О. Голуб; передм. Л. Тарнашинська, Смолоскип, Київ 2012, с. 399: «Слепящее солнце / Ясный день / Безграничье неба / И души / Я более птица / Чем человек. / В такие минуты / Целый мир / Поётся как песня / Всем моим естеством. / Бери побольше / Сердце света / Чтобы бороться / со злом».

²⁰ «[...] "ШИЗО" – аїдов подвал / Замкнул безысходность надо мной. [...]»; «[...] Всевидящего глаза / В двери взгляд: "Эй, ты живой?" [...]»; «[...] На двести душ один барак. [...]».

Зато возникают неожиданные ассоциации предметов и обстоятельств видимой реальности со знаками, символами Божественного присутствия в мире:

«[...] Немов церкваця біла, ніч / Над твердю грішної землі / Леліяла – ми віч на віч. / Утаємнічені, малі, / Молилися устами віт / І шелестом розрив-трави. / Новий народжувався світ / У древнім хаосі доби» [с. 83]; „[...] Лиш береги закам'яніло / Глядять у вись / На лик святий» [с. 89]; «Співають, шелестять, гудуть / Ліси на благовіст далекій. / Хрестами срібними плывуть / Знаменія оновлення – лелеки» [с. 103]; «Після денних тривог / Літній вечір, як Бог, / Втихомирює світ. [...]» [с. 184]²¹.

В контексте тогдашней советской литературы (то есть 1970-1980-х годов, когда эта лирика создана) резким диссонансом звучит тема христианского прощения врагам:

«[...] Із дна страждань, / Із серця глибини / В терпкому розпачі-печалі / Благословляю суще на землі / І вас, кати мої, прощаю. / І прощаюсь...» [с. 84]²².

В таком жертвенном всепрощении нет ни грана позы (в заключении Лесив неоднократно побывал на грани смерти), хотя тогдашнему «нормальному» человеку трудно было его понять, как и поверить в его искренность. Я. Лесив не был «нормальным» человеком – иначе не выдержал бы испытаний, уготовленных нераскаившемуся диссиденту. Тем не менее, он был человеком из плоти и крови, из страданий и боли. Одно из известнейших стихотворений (перепечатано в нескольких антологиях и персональных сборниках) звучит как клятва и пророчество, но слышны в нём и ноты горестного укора судьбе:

«Я все віддав тобі в офіру. / Я кинув все тобі під ноги, / Собі лишив бесаги й ліру, / І терном встелену дорогу. / І вже видніється Голгота – / Мій хрест – в руках, його нестиму. / І гавкає за мною псо́та, / Сміються й плачуть мені в спину. / І я їду, бреду поволі / Ілюзій хижими зробами. / Вишкірюються мрії кволі: / – О, доле, що ти робиш з нами?!» [с. 127]²³.

²¹ «[...] Будто церквушка белая, ночь / Над твердью грешной земли / Леліяла – мы с глазу на глаз. / Утаённые, малые, / Молились устами ветвей / И шелестом разрыв-травы. / Новый рождался мир / В древнем хаосе времени»; „[...] Лишь берега закаменило / Глядят в высь / На лик святой»; «Поют, шелестят, гудят / Леса на благовест далёкий. / Крестами серебряными плывут / Знаменья обновления – аисты»; «После дневных тревог / Летний вечер, как Бог, / Умиротворяет мир. [...]».

²² „[...] Со дна страданий, / Из сердца глубины / В терпком отчаянии-печали / Благословляю сущее на земле. / И вас, палачи мои, прощаю. / И прощаюсь...».

²³ «Я всё отдал тебе в жертву. / Я бросил всё тебе под ноги, / Себе оставил суму и лиру, / И тернием устланную дорогу. / И уже видна Голгофа – / Мой крест – в руках, его буду нести. / И гавкает за мною псо́та (песья свора), / Смеются и плачут мне в спину. / И я еду, бреду помалу

Горечь, боль и отчаяние, переживаемые Я. Лесивым в его безнадежном донкихотском противостоянии Системе, иногда были невыносимы:

«Ні слів нема, ні сліз, / Проклять і молитов, / Бо біль уже не біль / І кров уже не кров – / Важка ганебна лжа / Вокняжилась давно, / І нищості іржа, / І нігілізму дно» [с. 85]²⁴. Лирика становилась дневником отчаянного сопротивления тёмной силе, и всегда вопреки отчаянию звучал звон колоколов – тревоги и надежды: *«Вся камера моя в хрестах, / На них усіх я розіп'ятий, / Запекся кров'ю на вустах / Мій крик – не закричати! / А десть далеко б'ється дзвін... [...]»* [с. 110]²⁵.

Звуки или отголоски колокольного звона – один из немногих звуковых лейтмотивов в образной поэтике Я. Лесива; звон принадлежит не только человеческому, но и природному, гармоничному миру, иногда – воспоминаниям:

«[...] Угорі кажан літає, / На дзвіниці будить дзвін. [...]» [с. 122]; *«[...] Поля – як щойно зняті дзвони, / Упізнають свою лулу: [...]»* [с. 131]²⁶.

Созвучны звону звуки пtiц в небе

(«[...] В зеніті жайвори безсмертні: / – Жура... [...]» [с. 130]²⁷), в садах *(«[...] А десть в садах кують зозулі, / В чужих... [...]»* [с. 130]²⁸),

на сельском подворье

(«Вуйко плели кошики. / Ластівки ліпили гніздо. / Діти грались у війну. / Переплітались вуйкові думи / З ластів'ячим щебетом... [...]» [с. 135]²⁹) –

(медленно) / Иллюзий хищными гробами. / Оскливаются мечты хилые: / – О, судьба, что ты делаешь с нами?!».

²⁴ «Ни слов нет, ни слёз, / Проклятий и молитв, / Потому что боль уже не боль / И кровь уже не кровь – / Тяжкая позорная ложь / Вокняжилась давно, / И низости ржавчина, / И нигилизма дно».

²⁵ «Вся камера моя в крестах, / На них всех я распят, / Запёкся кровью на губах / Мой крик – не закричать! / А где-то далеко бьётся колокол... [...]».

²⁶ „[...] Вверху летучая мышь летает, / На колокольне будит звон. [...]»; „[...] Поля – будто только что снятые колокола, / Узнают своё эхо. [...]».

²⁷ „[...] В зените жаворонки бессмертны: / – Грусть... [...]».

²⁸ «[...] ...А где-то в садах кукуют кукушки, / В чужих... [...]».

²⁹ «Дядько плели лукошки. / Ласточки лепили гнездо. / Дети играли в войну. / Переплелись дядьковы думы / С ласточкиным щебетом... [...]».

всё вместе означает мир естественной гармонии. Из звуковых мотивов чаще встречается только мотив «ветер», несущий разнообразные ассоциации настроений, хотя большинство – грустные и горестные:

«[...] *Зату́жить вітер білим світом / В калині за вікном. [...]*» [с. 64]; «[...] *Тільки вітер у обличчя, / А її нема... [...]*» [с. 90]; «[...] *Білий вітер – білий птах / По землі волочить крила... [...]*» [с. 155]³⁰.

Благодаря ритмически-звуковой «оркестровке» эти мотивы создают печальную мелодию, разносимую эхом, тоже напоминающим колокольный звон:

«Вітер над полем –/ болем. / Вітер над морем –/ горем. / Вітер над лісом –/ пісню. / Вітер над шляхом –/ стягом / майорить» [с. 163]³¹.

Звуки колоколов и природы контрастируют с глухой тишиной или какофонией тюрьмы – последние доминируют тогда, когда речь идёт о самых трудных для лирического героя испытаниях:

«Повис душі моєї крик... [...] Зі всіх темниць, / зі всіх сторін, / Як велетенська чорна миша, / На арештантську сіру тінь / Накинулась тюремна тиша» [с. 114]; *«За вікном у пратах світ. / Аж до млюсті біла тиша. [...]*» [с. 115]³².

Причём «большая зона» и зона «малая» (так диссиденты-украинцы называли советскую империю и собственно тюремно-лагерную зону за колючей проволокой) в художественном мире Я. Лесива неразделимы и даже не названы, поскольку конкретизировать эти названия не было нужды – они загораживали целый свет:

«[...] *...Над велетам-містом / сторуким – / Пророків сто, / покручів чорних... / Крила сухо скриплять, / наче жорна... [...]* *Одчайдушино кричать / мегафони:– Кілограми, пуди, / кілотонни!»* [с. 125]³³.

³⁰ «[...] *Загужит ветер по белу свету / В калине за окном [...]*». «[...] *Только ветер в лицо, / А её нет... [...]*»; «[...] *...Белый ветер – белая птица / По земле влачит крылья... [...]*».

³¹ «Ветер над полем – / болью. / Ветер над морем – / горем. / Ветер над лесом – / песней. / Ветер над шляхом – / стягом / трепещет».

³² «Повис души моей крик... [...] *Со всех темниц, / со всех сторон, / Как огромная чёрная мышь, / На арештантскую серую тень / Набросилась тюремная тишина;* «За окном – в решётке мир. / Аж до обморока белая тишина. [...]».

³³ «[...] *...Над великаном-городом / сторуким – / Пророков сто, / покручей чёрных... / Крылья сухо скрипят, / как жернова... [...]* / *Отчаянно кричат мегафоны: / Килограммы, пуды, / килотонны!»*.

Наиболее трагические строки в лирике Я. Лесива посвящены жене и родным. Понять их помогают письма, где постоянными мотивами звучит забота о близких, чувство вины и покаяния перед ними. Ведь намереваясь идти до конца добровольно избранным путём борьбы за Украину и истинную церковь, Ярослав мучился тем, что страдали и дорогие ему люди. Что он мог предложить им в утешение, чем помочь, кроме веры в благость Божьей воли и в Божье покровительство? Его интимная лирика насыщена религиозной символикой, в частности символами страданий Христа:

«[...] *Якби, кохана, ти змогла / Піднятися знову на вершину / І звідти поглядом орлиним / Озріти наш терновий шлях.* [...]» [с. 72; выделено здесь и далее мной – Н. К.]³⁴. Он знал, что возврата с этого пути нет: «*Іди. / Прощай, / Моя кохана. / Життя своє таки взяло. / Тепер уже смертельна рана / Не заживе – наче вікно, / Опівночі кимось розбите, / Жахатиме людей. / Бо не вино – / а кров / пролита. / Вістар осквернено / святий*» [с. 79]³⁵. Отношение к любимой постоянно проникнуто благоговейным чувством: «[...] *Мила, заглянь мені в очі, / В чисту бездонну криницю. / Тополею стань окрай ночі, / Буду на тебе молитися*» [с. 51]³⁶.

Образ любимой в немногочисленных любовных стихах Я. Лесива идеализирован и практически лишён каких-либо бытовых, телесных и чувственных черт; именно в таких стихах сталкиваемся с «олитературенностью», о которой писал Ю. Вивташ:

«[...] *Тебе нема – є дивна фея, / Богів творіння неземне. / І трепет зlatih струн Орфея, / І мить, що в безвість не мине. / Не снись, / Не клич, / Не відзивайся!* [...]» [с. 52]³⁷.

То же и в обращениях к сестре:

«*Сестрі Орісі / Ліне хмаринка біла – / Моя молитва до тебе.* [...] *Творю молитву Богу – / У твоїй іпостасі*» [с. 144]³⁸.

³⁴ „[...] Если бы, любимая, ты могла / Подняться снова на вершину / И оттуда взглядом орлиным / Воззреть на наш терновый путь. [...]».

³⁵ «Иди. / Прощай, / Моя любимая. / Жизнь своё всё-таки взяла. / Теперь уже смертельная рана / Не заживёт – словно окно, / В полночь кем-то разбитое, / Будет пугать людей. / Ведь не вино – / а кровь / пролита. / Алтарь осквернён святой».

³⁶ „[...] Милая, загляни мне в глаза, / В чистый бездонный колодец. / Тополем стань на краю ночи, / Буду на тебя молитися».

³⁷ „[...] Тебя нет – есть дивная фея, / Богов творение неземное. / И трепет златых струн Орфея, / И мгновенье, что не канет в бездну. / Не снись, / Не зови, / Не откликайся! [...]».

³⁸ «Сестре Орысе / Плывёт облачко белое – / Моя молитва к тебе. [...] Творю молитву Богу – / В твоей ипостаси».

К матери прямых посланий в ранних стихах (если судить по последнему персональному сборнику) не было, но красноречивы были упоминания о её горе:

«Востанне ліс заголосив, / У небі пісня обірвалась. / Тоді без сина, як без крил, / Упала материна старість. [...]» [с. 94]³⁹.

В письмах чувствуется нежное и трепетное отношение Ярослава к маме: чтобы не бередить её боль, в начале отбывания третьего тюремного срока он даже просил родных, чтобы не пускали её на свидание – слишком очевидны были бы для неё последствия его чудовищной голодовки, – и просил беречь её. В последних стихах появляется непосредственное обращение и посвящение, но сам образ идеализирован и обобщён – мать приравнивается к природе и земле:

«Матері присвячую / Трави проростають руками матері. / Криниці дивляться очима матері. / Дороги снять тривогами матері. / Земля дихає грудьми матері. / Всюди Мати, лише Вона одна!» [с. 180]⁴⁰.

На своём крестном пути Я. Лесив чувствовал себя трагически, бесповоротно «одиноким у рідній чужині» [с. 181]⁴¹, хотя у него были заботливые родственники, верная жена и сын, добрые друзья-единомышленники (и среди них такие непреклонные и кристально чистые в своей самоотверженной борьбе за волю Украины, как Зеновий Красивский, Опанас Зальваха, Иван Сокульский). Мотивы экзистенциального одиночества звучат в лирике Лесива то стоически, то со щемящей скорбью:

«Не відступлюся, рідний краю, / Сам іду на рать ворожу; / Хоч би смертію своєю / Чорні сили переможе!» [с. 188]⁴²; „[...] Відчуваю епоху / І болю за всіх. / І складаю всесвітній / Гімн добру! / Хоч в дорозі самотній, / У дорозі умру!» (из письма жене 26.09.1983 года, пересыпанного стихами, которые составитель персонального сборника не подаёт вместе со стихотворными текстами) [с. 418]⁴³; „[...] Смутні надії, / Як сон цей, / В друзки розбилися / Об віку

³⁹ «В последний раз лес заголосил, / В небе песня оборвалась. / Тогда без сына, как без крыльев, / Упала материнская старость. [...]».

⁴⁰ «Матери посвящаю / Травы прорастают руками матери. / Колодцы смотрят глазами матери. / Дороги видят сны из тревог матери. / Земля дышит / грудью матери. / Всюду Мать, только Она одна!».

⁴¹ «...одиноким в родной чужбине».

⁴² «Не отступлюсь, родной край, / Сам иду на рать вражескую, / Чтобы хоть смертию своєю / Чёрные силы победить».

⁴³ „[...] Чувствую эпоху / И болю за всех. / И слагаю всемирный / Гимн добру! / Хоть в дороге одинок, / В дороге умру!».

жорстокість. / Мила, о мила! / Я знов одинокий» (также из письма жене, июль 1984 года) [с. 441]⁴⁴.

Характерные приметы стилистики в стихах Я. Лесива – сравнения и метафоры, несущие ассоциации с религиозной символикой, с национальным искусством, в частности – фольклорно окрашенные:

«[...] ...За хрестами вікна –/ Неба чорний квадрат. [...]» [с. 151]; *«[...] Три разки коралів, / На калині кров. [...]»* [с. 153]; *«[...] В небі той самий лелека, / Легім лісу, вічність трав. / Церква-писанка здалека / Затитає, що надбав. [...]»* [с. 175]⁴⁵.

Диссидент Я. Лесив оказался не только нестигаемым в борьбе с тоталитарной властью, но и способным отстаивать словом и делом истинно христианские добродетели на протяжении всей своей мученической жизни, не отступая от них ни на шаг. Поэтическая декларация христианской любви

(«Камінь, що в мене кидають, / В чорнозем душі ловлю. / Зійдуть ломикаменем квіти. / Люблю вас, люблю, люблю» [с. 191]⁴⁶)

оказалась крепче репрессивной системы, которой не удалось ни озлобить, ни запугать, ни унижить будущего отца Ярослава даже в глазах тех уголовников, к которым его отправили «на перевоспитание» отбывать сфабрикованные второй и третий приговоры советского суда. Когда он выходил на волю, эти люди просили его:

*«Молись за нас, Ярослав!»*⁴⁷.

Небольшое поэтическое наследие Я. Лесива заслуживает сравнения с наследием великих христианских поэтов, в украинской же литературе его просто не с чем сравнивать – разве что с молитвенной лирикой поэтов барочной эпохи. В XX веке эта традиция не была актуализирована и долго умалчивалась. Но отныне звучит как никогда актуально.

⁴⁴ „[...] Смутные надежды, / Как сон этот, / Вдребезги разбились / О века жестокость. / Милая, о милая! / Я снова одинок».

⁴⁵ «[...] ...За крестами окна – / Неба чёрный квадрат. [...]»; „[...] Три нитки кораллов, / На калине кровь. [...]»; „[...] В небе тот же аист, / Шёпот леса, вечность трав. / Церковь-писанка издалека / Спросит, что нájил (приобрёл). [...]».

⁴⁶ «Камень, в меня брошенный, / В чернозём души ловлю. / Взойдут камнеломкой цветы. / Люблю вас, люблю, люблю».

⁴⁷ Заливаха О., *op. cit.*, с. 645.

The title in English:

The Lyric Poetry of “Father Sun”: “What power; what inapprehensible great effort to carry light...”

Abstract (Summary) in English:

The article deals with the poetic legacy of the Soviet dissident and long-standing prisoner and later Uniat priest Yaroslav Lesiv (1945 – 1991). It presents the outlook on life and the world of the believer and religious symbolism used in his lyric poetry. A considerable part of this lyric poetry was published posthumously. It is simple but refined in form and it sounds like a collection of prayers. Y. Lesiv's lyric poetry reveals indisputable human and Christian values and Christian ethical postulates it expresses form an organic whole and cannot be doubted. Unfortunately, it's impossible to analyze the formation of this world outlook now as all the published collections of Y. Lesiv's lyric poetry differ both in composition and in manner of arrangement of texts, none of them is dated and none points to the sources from which the texts had been taken; in different editions there are substantial discrepancies. Obviously, it is necessary to do textual research based on archives. Y. Lesiv's poetic work is multidimensional and requires repeated reading and critical interpretation. The **aim** of the article is an analysis of religious problems and of the connections between the figurative poetics and the author's religious outlook. The **methodological basis** of the research is the traditional approach of literary history and methods of hermeneutic interpretation.

The basic results of the research are the following observations and conclusions. Y. Lesiv's poems create an impression of light, loving outlook up[on the world. Not knowing the author's biography, one can hardly believe that the poems were written not only in imprisonment but in the hard conditions of living in the dark cell, of exhaustion and starvation after the tortures. Being physically imprisoned, the lyrical- hero acquires unlimited spiritual freedom. In Lesiv's poetry are very few details of prison-camp reality or even mentions concerning the prison, although when they appear, they are very meaningful. But unexpected associations of the objects or circumstances of the reality with symbols and signs of God's presence in the world appear. In the poems. The motifs of existential loneliness sometimes sound stoical, but on other occasions they are permeated with aching grief. Y. Lesiv's modest poetic legacy deserves comparison with the legacy of great Christian poets and there is nothing in the Ukrainian literature with which we can Y. Lesiv's work can be compared, except the lyrical prayer poetry of the baroque epoch. In the 20th century this tradition was not recalled and it was basically ignored. At present, however, it is very important.

Keywords:

prison-camp lyric poetry, Yaroslav Lesiv (1945-1991), Y. Lesiv's poetic legacy, religious world outlook, existential loneliness, Christian symbolism.

Tytuł po polsku / the title in Polish:

Liryka „ojca Słoneczka”, „jaka moc, jaki niezmiernie duży wysiłek nieść światło...”

Abstrakt (Streszczenie) po polsku . Abstract (Summary) in Polish:

Niniejszy artykuł opowiada o dziedzictwie poetyckim sowieckiego dysydenta i więźnia, a później unickiego księdza Jarosława Lesiwa (1945-1991). W artykule się wciela światopogląd człowieka wierzącego i są używane symbole religijne. Wiele z tych wierszy zostały opublikowane pośmiertnie. Proste, ale eleganckie w formie, one brzmią jak zbiór modlitw. W poezji Jarosława Lesiwa są niepodważalnymi wartości chrześcijańskie a ludzkie, aksjomaty moralne Chrześcijan są organiczne a niezaprzeczalne. Niestety, nie możemy zanalizować powstanie takiego świata, ponieważ wszystkie opublikowane zbiory poezji Jarosława Lesiwa różnią się zarówno pod względem składu i kolejności rozmieszczenia tekstów, żaden ze zbiorów poezji nie zawiera dat i nie wyjaśnia źródło, z którego zostały one wydrukowane; w różnych publikacjach istnieją znaczne różnice tekstów. Oczywiście, ma jeszcze być zrobione zbadanie tekstu, w oparciu o archiwum. Poezja Jarosława Lesiwa wielowymiarowa i wymaga wielokrotnego czytania i interpretacji krytycznej. **Celem** pracy jest analiza problemów, komunikacji figuratywnej poetyki a światopoglądu religijnego autora. **Podstawą metodologiczną** badań: tradycyjne historyczno-literackie podejście i metody interpretacji hermeneutycznej.

Głównymi **wynikami badania** są następujące spostrzeżenia i wnioski. Wiersze Jarosława Lesiwa sprawiają wrażenie zaskakująco lekkiego miłosnego poglądu na świat. Nie znając biografii autora, trudno jest uwierzyć, że one mogły być tworzone nie tylko w więzieniu, ale w warunkach pobytu w karcerach, w czasie wyniszczającego głodu, po torturach. Jest oczywistym to, że, będąc ograniczony niewolą ciała, bohater liryczny Jarosława Lesiwa w wierszach otrzymuje nieskończona wolność duchową. W poezji Jarosława Lesiwa, pisanej w więzieniu, nie jest dużo opisywać realiów o więzieniu czyli obozie, a nawet wzmianek o więzieniu, chociaż są one dość wymowne. Ale jednak, tworzą się porównania nieprzewidziane, obiektów lub okoliczności, widocznej rzeczywistości z symbolami, znakami obecności Boga w świecie. Motywy samotności egzystencjalnej to brzmią tragicznie, to z przeciągającym żalem. Niewielkie poetyckie dziedzictwo Jarosława Lesiwa zasługuje na porównanie ze spuścizną wielkich poetów chrześci-

jańskich; a w literaturze ukraińskiej to dziedzictwo po prostu nie ma nic do porównania – chyba poza liryką modlitwy, poetów baroku. W XX wieku, tradycja ta nie została odświeżona i długo była ignorowana. Teraz jednak, ona brzmi tak, jak nigdy ważne.

Słowa kluczowe / Key words in Polish:

liryka więzienia i obozu, Jarosław Lesiw (1945-1991), dziedzictwo poetyckie Jarosława Lesiwa, światopogląd religijny, egzystencjalna samotność, symbolika chrześcijańska.

Аннотация / Abstract (Summary) in Russian:

Лирика «отца Солнышка»: «Какая мощь, как непостижимо велико усилие нести свет».

В статье идёт речь о поэтическом наследии советского диссидента и долголетнего заключённого, а позднее униатского священника Ярослава Лесива (1945-1991). В лирике воплощено мировоззрение верующего человека и использована религиозная символика. Значительная часть наследия опубликована посмертно. Простая, но изысканная по форме, лирика звучит как собрание молитв. В поэзии Я. Лесива предстают несокрушимые общечеловеческие и христианские ценности, органические и несомненные моральные аксиомы христианина. К сожалению, на данном этапе изучения невозможно анализировать становление такого мировоззрения, поскольку все опубликованные собрания стихов Я. Лесива разнятся как по составу, так и порядком размещения текстов, ни одно не содержит их датировки и не объясняет, из какого источника они опубликованы, в разных изданиях имеются существенные отличия текстов. Очевидно, должно быть сделано текстологическое исследование, опираясь на архивы. Поэтическое творчество Я. Лесива многомерно и требует неоднократного прочтения и критической интерпретации. **Целью исследования** является анализ религиозной проблематики и связи образной поэтики с мировоззрением автора. **Методологическая основа** исследования: традиционный историко-литературный подход и методы герменевтического истолкования.

Основными **результатами** исследования являются следующие наблюдения и выводы. Стихи Я. Лесива производят впечатление удивительного светлого, любовного взгляда на мир. Не зная биографии автора, трудно поверить, что они могли быть созданы не просто в заключении, а в условиях содержания в карцере, во время истощающих голодовок, после истязаний. Будучи ограниченным физической несвободой, лирический герой в стихах приобретает

бескрайнюю духовную свободу. В невольничьей поэзии Я. Лесива мало тюремно-лагерных реалий и даже упоминаний о тюрьме, хотя они и красноречивы. Зато возникают неожиданные ассоциации предметов и условий видимой реальности с символами, знаками Божьего присутствия в мире. Мотивы экзистенциального одиночества звучат то стоически, то со щемящей горечью. Небольшое поэтическое наследие Я. Лесива заслуживает сравнения с наследием великих христианских поэтов, в украинской же литературе его просто не с чем сравнивать, разве что с молитвенной лирикой поэтов барокковой эпохи. В XX веке эта традиция долго не была актуализирована и замалчивалась. Но сегодня звучит как никогда актуально.

Ключевые слова:

тюремно-лагерная лирика, Ярослав Лесив (1945-1991), поэтическое наследие Ярослава Лесива, религиозное мировоззрение, экзистенциальное одиночество, христианская символика.

Литература / Bibliography

Bibliography in the Cyrillic Alphabet:

Primary Bibliographical Sources in the Cyrillic:

Лесів Я. *Сніг без трат : поезія, епістолярій, публіцистика, спогади, документи*, [укл. Оріся Сокульська]. – Смолоскип, Київ 2014, 784 с.

Secondary Bibliographical Sources in the Cyrillic:

Вівташ Ю. *Краплини на ґратах ; Мужній лицар, добрий пастир...* [в:] Лесів Я. *Сніг без трат: поезія, епістолярій, публіцистика, спогади, документи*, [укл. О. Сокульська], Смолоскип, Київ 2014, с. 11-17.

Заливаха О. *З вірою і любов'ю ; Нескорений* [в:] Лесів Я. *Сніг без трат: поезія, епістолярій, публіцистика, спогади, документи*, [укл. О. Сокульська], Смолоскип, Київ 2014, с. 643-647.

Лесів Ярослав Васильович, Вікіпедія http://uk.wikipedia.org/wiki/Лесів_Ярослав_Васильович [доступ: 25.07.2014].

Липша Р. *Ярослав і ковчег* [в:] Лесів Я. *Сніг без трат: поезія, епістолярій, публіцистика, спогади, документи*, [укл. О. Сокульська], Смолоскип, Київ 2014, с. 197-205.

Поезія із-за ґрат: антологія / упоряд. О. Голуб; передм. Л. Тарнашинська, Смолоскип, Київ 2012, 872 с.

Салига Т. *«Щоб не лишати в'юкам... кайдани»* [в:] Лесів Я. *Сніг без трат: поезія, епістолярій, публіцистика, спогади, документи*, [укл. О. Сокульська], Смолоскип, Київ 2014, с. 19-41.

Сверстюк Є. *Прагнення святості* [в:] Лесів Я. *Сніг без трат: поезія, епістолярій, публіцистика, спогади, документи*, [укл. О. Сокульська], Смолоскип, Київ 2014, с. 11-17.

Терещук Г. «Не великими будьте, а святими». 18 років від загибелі священика Ярослава Лесіва, Радіо Свобода, 03.10.2009. <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1842412.html> [доступ: 26.07.2014].

Юсип Д. «Мій хрест – в руках, його нестиму...», [в:] Лесів Я. *Сніг без ґрат: поезія, епістолярій, публіцистика, спогоди, документи*, [укл. О. Сокульська], Київ 2014, с. 654-672.

Якібчук М. В. *Творчість Зеновія Красівського та Ярослава Лесіва: дискурс національної ідентичності*: автореф. дис. канд. філол. наук : 10.01.01 – укр. л-ра, Львів 2010. – 19 с.

Bibliography transliterated from the Cirylic Alphabet into Latin Alphabet:

Transliterated primary bibliographical sources:

Lesiv Â. *Snig bez ǵrat: poeziâ, epistolarij, publicistika, spogadi, dokumenti*, O. Sokul's'ka (ukl.), Smoloskip, Kiïv 2014, ss. 784.

Transluterated secondary bibliographical sources:

Âkibčuk M. V., *Tvorčist' Zenoviâ Krasivs'kogo ta Âroslava Lesiva: diskurs nacional'noi iđentičnosti*: avtoref. dis. kand. filol. nauk: 10.01.01 – ukr. L-ra, L'viv 2010, ss. 19 s.

Lesiv Âroslav Vasil'ovič, Vikipediâ, http://uk.wikipedia.org/wiki/Лесів_Ярослав_Васильович [25.07.2014].

Liša R., *Âroslav i kovčeg*, [v:] Lesiv Â. *Snig bez ǵrat: poeziâ, epistolarij, publicistika, spogadi, dokumenti*, O. Sokul's'ka (ukl.), Smoloskip, Kiïv 2014, s. 197-205.

Poeziâ iz-za ǵrat: Antologîâ. O. Golub (red.), peredm. L. Tamašins'ka, Smoloskip, Kiïv 2012, ss. 872.

Saliga T., “Šob ne lišati vnukam... kajdani”, [v:] Lesiv Â. *Snig bez ǵrat: poeziâ, epistolarij, publicistika, spogadi, dokumenti*, O. Sokul's'ka (ukl.), Smoloskip, Kiïv 2014, s. 19-41.

Sverstûk Ê., *Pragnennâ svâtosti* [v:] Lesiv Â. *Snig bez ǵrat: poeziâ, epistolarij, publicistika, spogadi, dokumenti*, O. Sokul's'ka (ukl.), Smoloskip, Kiïv 2014, s. 11-17.

Terešuk G., “Ne velikimi bud'te, a svâtimi”. 18 rokiv vid zagibeli svâšenika Âroslava Lesiva, Radio Svoboda, 03.10.2009. <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1842412.html> [26.07.2014].

Ŭsip D., “Mij hrest – v rukah, jogo nestimu...”, [v:] Lesiv Â. *Snig bez ǵrat: poeziâ, epistolarij, publicistika, spogadi, dokumenti*, O. Sokul's'ka (ukl.), Smoloskip, Kiïv 2014, s. 11-17.

Vivtaš Ŭ., *Kraplini na ǵratah; Mužnij licar, dobrij pastir...*, [v:] Lesiv Â. *Snig bez ǵrat: poeziâ, epistolarij, publicistika, spogadi, dokumenti*, O. Sokul's'ka (ukl.), Smoloskip, Kiïv 2014, s. 11-17.

Zalivaha O., *Z viroû i ľubov'û; Neskorenij*, [v:] Lesiv Â. *Snig bez ǵrat: poeziâ, epistolarij, publicistika, spogadi, dokumenti*, O. Sokul's'ka (ukl.), Smoloskip, Kiïv 2014, s. 643-647.

Information about the Author

Information about the Author in English:

Nadiya Georgijivna Koloshuk (Prof. Ph.D., D.Sci., Doctor of Philology, Professor) graduated from T. H. Shevchenko Kyiv State University in 1982 with a specialty in philology in the Russian language and Russian literature. She is employed at Lesya Ukrainka Eastern European National University in Lutsk, Ukraine as a professor in the Department of Literary Theory and Foreign Literature. She is an expert in literature as a Slavist. Her dissertation, *The author's position in the modern prose about the village (based on the materials of the autobiographic works by V. Astafiev, M. Karim, M. Alekseiev)*, was defended in 1991. Her doctoral dissertation, *Prison-camp Prose as a Literary Phenomenon of the 20th*

Century (on the Basis of Ukrainian, Russian, Belarusian and Polish Literature) was defended in 2007 in T. H. Shevchenko Institute of Literature of The National Academy of Sciences of Ukraine in Kyiv. Her specialties were in Ukrainian and Slavic literature. She published two books and over 130 articles (without coauthors) in Ukraine, Russia, Belarus and Poland. In 2006, she published the monograph, *The Camp Prose in the Paradigm of Post Modernism* in Luts'k. In 2010, she published *Ivan Bahrianyi: The Dominants of Creative Work and the Problems of Study* in Luts'k. Her e-mail address is n_koloshuk[at]ukr.net

Informacja o Autorce (po polsku) / Information about the Author in Polish:

Nadija Georgijwna Kološuk, Nadiâ Georgiŭna Kološuk [Nadežda Georgievna Kološuk, Nadiya Georgijwna Koloshuk (Надія Георгіївна Колошук, Надежда Георгиевна Колошук)]. (Prof. Ph.D., D.Sci.), doktor habilitowany filologii, profesor, literaturoznawczyni, slawistka. Ukończyła studia w Państwowym Uniwersytecie imienia Tarasa Szewczenki w Kijowie w 1982 roku, specjalność – filolog-rusycysta. Profesor Katedry Teorii Literatury i Literatury Obcej w Instytucie Filologii Wschodnioeuropejskiego Narodowego Uniwersytetu imienia Łesi Ukrainki w Łucku (Ukraina). Pracę kandydacką pt. *Pozycja autorska we współczesnej prozie o wsi (na podstawie autobiograficznych dzieł V. Aстаф'єva, M. Karima, M. Aleksejeva)* obroniła w 1991 roku w Państwowym Uniwersytecie imienia Tarasa Szewczenki w Kijowie. Specjalność – «Literatura narodów ZSRR». Pracę doktorską na temat *Proza obozowa jako zjawisko literackie XX wieku (na podstawie ukraińskiej, rosyjskiej, białoruskiej i polskiej literatury)* obroniła w 2007 roku w Instytucie Literatury imienia Tarasa Szewczenki Narodowej Akademii Nauk Ukrainy (Kijów); specjalność: „literatura ukraińska” + „literatura narodów słowiańskich”. Opublikowała dwie książki i ponad 130 artykułów (bez współautorów) ogłoszonych na Ukrainie, Białorusi, w Rosji i Polsce. Autorka książek: *Proza obozowa w paradygmacie postmoderny. Monografia* (Łuck 2006); *Ivan Bahrânij: Dominanty twórczości a problemy badawcze. Podręcznik* (Łuck 2010). Krag zainteresowań naukowych: historia literatury ukraińskiej i literatur słowiańskich XX wieku, literatura dokumentalna ([literatura faktu] czyli *non fiction*), komparatystyka literacka, studia postkolonialne, etnoimagologia. E-mail: n_koloshuk[at]ukr.net

Informace o autorovi (v češtině) / Information about the Author (in Czech):

Nadija Georgijevna Kološuková, Prof. Ph.D., D.Sci., docentka filologie, profesorka, literární vědkyně, slavistka. V r. 1982 vystudovala ruskou filologii na Státní univerzitě Tarase Ševčenko v Kyjevě. Je profesorkou Katedry teorie literatury a cizích literatur v Ústavu filologie Východoevropské národní univerzity Lesy Ukrajinky v Lucku na Ukrajině. V r. 1991 obhájila kandidátskou práci *Autorská pozice v současné próze o venkově (na základě autobiografických děl V. Asafjeva, M. Karina a M. Alexejeva)* na Státní univerzitě Tarase Ševčenko v Kyjevě ve specializaci Literatura národů SSSR. V r. 2007 obhájila doktorskou práci na téma *Proza s tematikou koncentračních táborů jako literární jev 20. století (na základě ukrajinské, ruské, běloruské a polské literatury)* v Ústavu literatury Tarase Ševčenko Národní akademie věd Ukrajiny v Kyjevě ve specializaci Ukrajinská literatura a literatura slovanských národů. Vydala dvě knihy a více než 130 článků (bez spoluautorů) na Ukrajině, v Bělorusku, v Ruské federaci a v Polsku. Je autorkou knih *Proza s tematikou koncentračních táborů v postmoderním paradigmatu, Monografie* (Luck 2006), *Ivan Bahrânij: Dominanty tvorby a výzkumné problémy. Příručka* (Luck 2010). Oblasti vědeckého zájmu: dějiny ukrajinské literatury a slovanských literatur 20. století, dokumentární literatura (literatura faktu – *non fiction*), literární komparatistika, postkoloniální studia, etnoimagologie. E-mail: n_koloshuk[at]ukr.net

[český překlad: Libor Martinek]

Informácie o autorke (v slovenčine) / Information about the Author (in Slovak):

Nadija Georgijevna Kološuková, Prof. Ph.D., D.Sci., docentka filológie, profesorka, literárna vedkyňa, slavistka. V r. 1982 ukončila štúdium ruskej filológie na Štátnej univerzite Tarasa Ševčenka v Kyjeve. Je profesorkou Katedry teórie literatúry a cudzích literatúr v Ústave filológie Východoeurópskej národnej univerzity Lesy Ukrajinky v Lucku (Ukrajina). V r. 1991 obhájila dizertačnú prácu *Autorská pozícia v súčasnej próze o dedine (na základe autobiografických diel V. Asafjeva, M. Karina a M. Alexejeva)* na Štátnej univerzite Tarasa Ševčenka v Kyjeve v špecializácii Literatúra národov ZSSR. V r. 2007 obhájila doktorskú prácu na tému *Próza s tematikou koncentračných táborov ako literárny jav 20. storočia (na základe ukrajinskej, ruskej, bieloruskej a poľskej literatúry)* v Ústave literatúry Tarasa Ševčenka Národnej akadémie vied Ukrajiny (Kyjev) v špecializácii Ukrajinská literatúra a literatúra slovanských národov. Vydala dve knihy a viac ako 130 článkov (bez spoluautorov) na Ukrajinu, v Bielorusku, v Ruskej federácii a v Poľsku. Je autorkou kníh *Próza s tematikou koncentračných táborov v paradigme postmoderny. Monografia* (Luck 2006), *Ivan Bahráňij: Dominanty tvorby a výskumné problémy. Príručka* (Luck 2010). Oblasť vedeckého záujmu: dejiny ukrajinskej literatúry a slovanských literatúr 20. storočia, dokumentárna literatúra (literatúra faktu, t. j. *non fiction*), literárna komparatistika, postkoloniálne štúdiá, etnoimagológia. E-mail: n_koloshek[at]ukr.net

[slovenský preklad: Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе (по-русски) / Information about the Author (in Russian):

Надежда Георгиевна Колошук, доктор филологических наук, профессор кафедры теории литературы и зарубежной литературы Восточноевропейского национального университета имени Леси Украинки, город Луцк, Украина. Закончила филологический факультет Киевского государственного университета имени Т. Г. Шевченко в 1982 году; специальность – филолог-русист («филолог, преподаватель русского языка и литературы»). Кандидатская диссертация на тему «*Авторская позиция в современной прозе о деревне (на материале autobiografических произведений В. Астафьева, М. Карима, М. Алексеева)*»; защита состоялась в 1991 году в Киевском государственном университете имени Т. Г. Шевченко. Специальность – «Литература народов СССР». Докторскую диссертацию на тему «*Лагерная проза как литературный феномен XX века (на материале украинской, русской, белорусской и польской литературы)*» защитила в 2007 году в Институте литературы имени Т. Г. Шевченко Национальной академии наук Украины (Киев). Специальность – «украинская литература» + «литература славянских народов». Опубликовала две книги и свыше 130 статей (без соавторов) в Украине, России, Беларуси, Польше. Книги: *Табірна проза в парадигмі постмодерну: Монографія* (Луцьк 2006); *Іван Багряний: домінанти творчості та проблеми вивчення: посібник* (Луцьк 2010). Научная специализация: литературовед, славист. Научные интересы: история украинской и славянских литератур XX века, документальная / нефикционная литература, сравнительное литературоведение, постколониальные студии, этноиматология. E-mail: n_koloshek[at]ukr.net

Інформація про автора / Довідка про автора (українською мовою) / Information about the Author (in Ukrainian):

Надія Георгіївна Колошук, доктор філологічних наук, професор кафедри теорії літератури та зарубіжної літератури Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, місто Луцьк, Україна. Закінчила філологічний факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка в 1982 році, спеціальність – філолог-русист («філолог, викладач російської мови і літератури»). Кандидатську дисертацію на тему «*Авторська позиція в сучасній прозі про*

село (на матеріалі автобіографічних творів В. Астаф'єва, М. Каріма, М. Алексєєва)» захистила 1991 року в Київському державному університеті імені Т. Г. Шевченка. Спеціальність — «Література народів СРСР». Докторську дисертацію на тему «Табірна проза як літературний феномен ХХ століття (на матеріалі української, російської, білоруської і польської літератур)» захистила у 2007 році в Інституті літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України (Київ). Спеціальність — «українська література» + «література слов'янських народів». Опублікувала дві книги і понад 130 наукових статей (без співавторів) статей в Україні, Росії, Білорусі, Польщі. Книги: *Табірна проза в парадигмі постмодерну: Монографія* (Луцьк 2006); *Іван Багряний: домінанти творчості та проблеми вивчення: посібник* (Луцьк 2010). Наукова спеціалізація: літературознавець, славіст. Наукові інтереси: історія української та слов'янських літератур ХХ століття, документальна / нефікційна література, порівняльне літературознавство, постколоніальні студії, етноімагологія. E-mail: n_koloschuk[at]ukr.net

Звесткі пра аўтара (па-беларуску) / Information about the Author (in Belarusian):

Надзея Георгіеўна Калашук, доктар філалагічных навук, прафесар кафедры тэорыі літаратуры і замежнай літаратуры Усходнееўрапейскага нацыянальнага ўніверсітэта імя Лесі Українки, горад Луцк, Украіна. Скончыла філалагічны факультэт Кіеўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Т. Г. Шаўчэнкі ў 1982 году; спецыяльнасць — філолаг-русіст («філолаг, выкладчык рускай мовы і літаратуры»). Кандыдацкая дысертацыя па тэме «Аўтарская пазіцыя ў сучаснай прозе пра вёску (на матэрыяле аўтабіяграфічных твораў У. Астаф'єва, М. Карыма, М. Аляксеева)»; абарона адбылася ў 1991 годзе ў Кіеўскім дзяржаўным універсітэце імя Т. Г. Шаўчэнкі. Спецыяльнасць — «Літаратура народаў СССР». Доктарскую дысертацыю па тэме «Лагерная проза як літаратурны феномен ХХ стагоддзя (на матэрыяле ўкраінскай, рускай, беларускай і польскай літаратур)» абараніла ў 2007 годзе ў Інстытуце літаратуры імя Т. Г. Шаўчэнкі Нацыянальнай акадэміі навук Украіны (Кіеў). Спецыяльнасць — «украінская літаратура» + «літаратура славянскіх народаў». Апублікавала дзве кнігі і звыш 130 артыкулаў (без суаўтараў) ва Украіне, Расіі, Беларусі, Польшчы. Кнігі: *Лагерная проза ў парадыгме постмодэрну: Манаграфія* (Луцк 2006); *Іван Багряний: дамінанты творчасці і праблемы вывучэння: дапаможнік* (Луцк 2010). Навуковая спецыялізацыя: літаратуразнавец, славіст. Навуковыя інтарэсы: гісторыя ўкраінскай і славянскіх літаратур ХХ стагоддзя, дакументальная /літаратура факту, параўнальнае літаратуразнаўства, посткаланіяльныя даследаванні, этнаімагологія.

[Тлумачэнне на беларускую мову: Eugeniusz Pańkow і Olga Pańkowa]

PRZEMYSŁAW MICHALSKI (Cracow, Poland)

E-mail: przemyslawmichalski[at]wp.pl

The Churches and Chapels of Ronald Stuart Thomas

Introduction

1. Introduction

Bearing in mind that Ronald Stuart Thomas (1913-2000) spent over forty years of his committed ministry in a number of small parishes in Wales, and that over this period of time, as well as after his retirement, he would write roughly one poem every fortnight, it is little wonder that he has bequeathed to us a relatively large body of verse dealing with ecclesiastical issues, which include several poems about places of worship. The churches which figure in these poems are mostly inconspicuous rural buildings, located in some out-of-the-way part of Wales. Occasionally, they may be dignified with a name, especially when Thomas writes about a specific church or chapel, but more often than not they remain steeped in anonymity. All of them seem to share certain qualities: they are usually empty, or there is just one person inside – usually an alter ego of the poet himself – who is down on his knees, engrossed in silent prayer¹. They also appear to be pervaded by a silence so tangible that it becomes an integral part of their stark interior. Because these places have little, historically or architecturally, to command them to a casual tourist, they provide a space in which one can pray or meditate without being disturbed. Thomas has been often called a poet of the hidden God, but he is also a poet of silence and of a hushed voice, which qualities are well attuned to the subject matter of his work². Moreover, these poems are never limited to pure description. This is not to say that he surreptitiously smuggles theological problems into the text, but rather that such questions arise naturally from the description itself. One's reading of these texts depends to a large degree on whether one is inclined to identify specific buildings Thomas describes with the church understood in terms of institutional religion, or

¹ W. J. McGill remarks: "[...] his descriptions of churches tend to emphasize their sparseness, their quiet, and at times their coldness, and not often did he describe the people at prayer." W. J. McGill, *Poets' Meeting. George Herbert, R. S. Thomas, and the Argument with God*, Jefferson 2004, p. 66.

² A particularly perceptive study of this aspect of Thomas's poetry is: D. Z. Philips, *Poet of the Hidden God. Meaning and Mediation in the Poetry of R. S. Thomas*, Eugene 1986.

even with what theology calls the mystical body of Christ – *Corpus Mysticum*. Can those rural, dilapidated churches be symbolic of, or even synonymous with, the Church? This raises the question of universality of these poems. Are they mere elegies bewailing the physical decline of this little parish church or that ancient chapel, or are they more general in scope, thus trying to make an important statement about the role of religion in the modern world?

1. “Country Church (Manafon)”

The first poem to be examined is called “Country Church (Manafon)”. True to its title, it is a description of a small parish church in the village of Manafon³. It is also one of the poems which relate to an actual building rather than church as symbolic of faith in general. Manafon was a little parish in Wales, where Thomas was rector at the local church of St. Michael and All Angels in the years 1942-1953. Here is the text of the poem:

“The church stands, built from the river stone,
Brittle with light, as though a breath could shatter
Its slender frame, or spill the limpid water,
Quiet as sunlight, cupped within the bone.
It stands yet. But though soft flowers break
In delicate waves round limbs the river fashioned
With so smooth care, no friendly God has cautioned
The brimming tides of fescue for its sake.”⁴

It seems that for all its lucidity and straightforwardness, the poem is grounded in what one might call semantic counterpoint of solidity and vulnerability since it features words suggestive of solidity, sturdiness, and strength, but these are juxtaposed with words which imply weakness, fragility, and perishability. The brittle beauty of the church is undercut by vulnerability, which contrasts strongly with the details of its material structure. The poet’s anxiety that it might be shattered by a mere breath follows oddly on the heels of the previous line, in which he matter-of-factly states that it is “built from the river stone”. Most probably Thomas chose to stack such contradictions against each other in order to suggest that these seem-

³ In Brian Morris’s description: “The little church of St. Michael and All Angels, which Mr. Thomas served, is an ancient structure, stone built, with a good timber roof. But it was heavily restored in 1898, its rood screen is uncompromisingly modern, and the overall effect is of a well-kept but quite undistinguished piece of Victorian architecture. It has neither the beauty nor the historical associations of the churches he knew at Chirk and Hanmer. Manafon has nothing of the romantic associations of George Herbert’s Bemerton, or even Henry Vaughan’s Llangantfa, but neither does it exhibit the powerful rural squalor of George Crabbe’s Aldeburgh.” B. Morris, *The Topography of R. S. Thomas* [in:] W. D. Davis (ed.) *Miraculous Simplicity: Essays on R. S. Thomas*, Fayetteville 1993, pp. 48-9.

⁴ R. S. Thomas. *Collected Poems. 1945-1990*, London 2000, p. 11.

ingly contradictory qualities can co-exist side by side. Perhaps in this way he wanted to hint at the inherently paradoxical nature of the institution of the church itself, which, though founded on the rock of Peter's dedicated discipleship, remains every bit as vulnerable as the apostle's own faith.

The second stanza is even more ambiguous. The penultimate line is particularly troubling since the phrase "No friendly God" carries a rather disconcerting suggestion of both (either) atheism and (or) polytheism. The line could be taken to indicate that the God of Christianity proves helpless when confronted with the indifferent forces of nature, represented here by the slow advance of the tides of fescue. It might also mean that out of many gods, none turns out to be a caring, interventionist deity, ready to succour the sacral space from decrepitude. Perhaps another reading is even more disturbing as it implies that the second stanza is an oblique confession of an agnostic – perhaps there are no gods at all, and the slow, but ultimate victory of the grass is just a matter of time. Would it be justifiable to say that the days of religion are numbered in the same way as the days of this church seem to be? Despite its quiet tone and wonderful lucidity of phrase, the poem arouses a feeling of foreboding⁵.

Incidentally, the picture of "unholy" grass slowly invading the space of an abandoned shrine brings to mind a passage from an essay by Zbigniew Herbert: "I remember a certain episode that happened many years ago not far from Paris in an old monastery transformed into a retreat for intellectuals. A park, and in the park the ruins of a Gothic temple. The remains of the walls, white and thin as parchment, grew out of the ground. Their reality was emphasized by the large, ogival windows through which light-hearted birds were flying. There were no longer stained-glass windows or columns, vaults or stone floors; only the skin of the architecture remained, as if hanging in the air. Inside the nave fat, pagan grass"⁶. Herbert describes the church in which time has already completed its destructive work, leaving behind an empty carapace from which sanctity has been effectively exorcised by its physical decline. "The brimming tides of fescue", which look poised to launch a final assault on the vulnerable church in the Thomas's poem, have already pullulated the nave, supplanting the once sanctified floors with "pagan grass". It is difficult to resist the temptation to see both accounts as metaphors of the general decline of religion in the 20th century.

⁵ M. Wynn Thomas half-jokingly prompts an ambitious literary critic: "'No friendly God' – what a fine, minatory title that would make for a study of R. S. Thomas religious poetry". M. W. Thomas, *R. S. Thomas. Serial Obsessive*, Cardiff, p. 29.

⁶ Z. Herbert, *The Collected Prose. 1948-1998*, A. Valles (trans.), New York 2010, p. 248.

2. “Maes-yr-Onnen”

The next poem is a lyrical description of an otherwise inconspicuous chapel at Maes-yr-Onnen, which was “a very important starting point for the Nonconformity that came to dominate Welsh life and culture in the 18th and 19th centuries”⁷. The chapel is north of Glasbury, on the west bank of the Wye, and is now the oldest chapel in Wales still in use for worship. Thomas visited the place in 1947, and in the following year he wrote an essay “Two Chapels” – an account of an unexpected vision in which he saw the past of the chapel when it was still alive with worship: “When I had walked around the building and stared in through the windows (there was no one there to unlock the door for me), I stretched myself out on the grass and let my mind wander back into the past. And indeed after a while, I saw the first worshippers coming through the fields - sober men and women dressed in a sober fashion. I saw them leave the sunlight for the darkness of the chapel and then heard the rustling of the Bible pages and the murmurs of soft voices mingling with the wind. Yes, it was two and a half centuries earlier on a fine August morning. And almost immediately, I saw, I understood. As with St. John the Divine on the island of Patmos I was ‘in the Spirit’ and I had a vision, in which I could comprehend the breadth and length and depth and height of the mystery of the creation”⁸. More importantly for the ends of this article, Thomas later returned to the visit in the poem simply called “Maes-yr-Onnen”:

“Though I describe it stone by stone, the chapel
Left stranded in the hurrying grass,
Painting faithfully the mossed tiles and the tree,
The one listener to the long homily
Of the ministering wind, and the dry, locked doors,
And the stale piety, mouldering within;
You cannot share with me that rarer air,
Blue as a flower and heady with the scent
Of the years past and others yet to be,
That brushed each window and outsoared the clouds’
Far foliage with its own high canopy.
You cannot hear as I, incredulous, heard
Up in the rafters, where the bell should ring,
The wild, sweet singing of Rhiannon’s birds.”⁹.

There are notable similarities between the two poems: both are pictures of old buildings trying to withstand the pressure of indifferent forces of nature. In the

⁷ D. E. Pike, “Two Poets Visit Maesyronen” at: <http://daibach-welldigger.blogspot.com/2013/03/two-poets-visit-maesyronen.html> [Access: 03.07.2014].

⁸ R. S. Thomas, *Two Chapels* [in:] R. S. Thomas: *Selected Prose*, S. Anstey (ed.), Seren 1995, p. 44.

⁹ Thomas, *Collected Poems*, p. 24.

second poem, however, the role of nature is more ambiguous. The imagery of the poem points to the possibility of a higher synthesis between the world of nature and the world of spirit, or even an unlikely symbiosis between the sacred and the profane. It is true that nature has taken over the place, but this is not a “hostile” takeover but a “friendly” one, as things of nature have filled the vacuum created by the departure of human worshippers. Consequently, the reader has an impression that the paganising action of the elements is countermanded by the sanctification they “experience” by acting in the sacred space of worship. Thus the potential hostility between *sacrum* and *profanum* is nullified since the very building erected with the aim of praising the creator of nature is now home to natural forces, which play the part of the departed congregation. The tree in Thomas’s poetry is almost invariably symbolic of the crucifixion, while the sinister phalanx of fescue from the previous poem has disappeared, giving way to the “sweet, singing of Rhiannon’s birds.” At the same time, the trinity of the wind, the foliage and the sun seem to endow the chapel with a new vitality, officiating at a sort of pantheistic thanksgiving.

3. “In Church”

The poem “In Church” was originally published in the 1963 collection *Pieta*:

“Often I try
To analyze the quality
Of its silences. Is this where God hides
From my searching? I have stopped to listen,
After the few people have gone,
To the air recomposing itself
For vigil. It has waited like this
Since the stones grouped themselves about it.
These are the hard ribs
Of a body that our prayers have failed
To animate. Shadows advance
From their corners to take possession
Of places the light held
For an hour. The bats resume
Their business. The uneasiness of the pews
Ceases. There is no other sound
In the darkness but the sound of a man
Breathing, testing his faith
On emptiness, nailing his questions
One by one to an untenanted cross”¹⁰.

¹⁰ Ibidem, p. 180.

The speaker's focus is on the interior of the church. Thomas was not averse to stirring controversy, which might either duly scandalise the rigidly pious or rouse them from their dogmatic slumber. This poem also courts controversy by implying that the church may be a (or even "the") place where God hides from one's searching¹¹. This otherwise anonymous church is depicted as a collection of silence-encircling stones, which cannot be animated from within¹². The "hard ribs" of the building remain an architectural metaphor since prayers have failed to breathe life into them, or transform them into a dwelling place for God. The incessant incursions of various forces (shadows, bats) inimical to the hallowed interior can be staved off only for a limited period of time. The fragile poise between the sacred and the profane is reminiscent of Thomas's other poems about church buildings. Whether it is grass, wind or bats, the churches are exposed to the deleterious influence of forces of nature which are nibbling away at them from without, but in this poem the failure of the congregants to animate the space from within can also be traced back to the disturbing metaphor which concludes the poem. The lines about the untenanted cross have often been quoted and commented on, since they tersely encapsulate many strands of Thomas's theology (and Christology), which once again squarely confront the paradoxes of presence and absence, faith and doubt, silence and speech, crucifixion and resurrection¹³. Certainly the image – which may be also a metaphor – of an untenanted cross is pregnant with hermeneutic possibilities, but diverse readings can be reduced to two main variants: the absence of Christ on the cross may suggest the factual veracity of the Resurrection, or it may serve as a powerful reminder that we live in a post-Christian era, in which the disappearance of God is a fact not only of culture, philosophy and art, but also of theology. As William Davis points out: "Even so, the image of the untenanted cross is perhaps more complex, and more enigmatic, than it at first might seem. On the simplest level, Thomas seems to be referring to the traditional Protestant cross found in churches and distinguishing it from the Roman Catholic crucifix. A 'tenant' is one who uses or occupies a place or property owned by another. If we think of the cross, symbol both of the crucifixion and the resurrection simultaneously, certainly Jesus,

¹¹ According to Davis, "Is it possible, for instance, that God hides from man's specific searching for him in churches either because he cannot be found there, or because he cannot be found there invariably, inevitably or exclusively – that, rather, he is only "visible" unbiddenly, outside of any particular place, and only within one's heart or mind?" W. V. Davis, *R. S. Thomas. Poetry and Theology*, Waco 2007, p. 47.

¹² John Ward writes about the opening lines: "[...] the emptiness itself, in effect a small square yardage of the moorland air, has been netted, to incubate a greater spiritual intensity." J. P. Ward, *The Poetry of R.S. Thomas*, Seren 2001, p. 82.

¹³ As Justin Wintle has noticed, "The untenanted cross is beheld as a marvellously compact image for the great issues of faith and doubt." J. Wintle, *Furious Interiors. Wales, R. S. Thomas and God*, London 1996, p. 294.

as the Christ, is an appropriate tenant for this symbol, as the Roman Catholic crucifix affirms by so depicting him there. If, on the other hand, the cross is empty, untenanted, as it is in the Protestant tradition, this is not to deny the fact of the crucifixion, but to affirm the truth of the resurrection. The symbol, as symbols do, stands for a truth beyond what it suggests or symbolizes; it is a less literal, but equally valid, representation of the truth it signifies or symbolizes”¹⁴.

This may well be true, and there is no reason why one should not opt for the more bracingly orthodox, resurrection-affirming, reading, but at the same time there is no sidestepping the fact that the poem ends with the image of a lonely man who is nailing his question (like Luther once did), and “testing his faith / On emptiness” in a bleak, empty church. This dramatic image must remind us of Christ’s agonised realisation that he had been forsaken and abandoned to die. But Christians believe that the answer came three days later, not in the shape of a philosophically compelling argument, but in a far more unambiguous manner. Like any believer desperately waiting for an answer, the poet has stopped to listen, but he will never stop listening.

4. “Kneeling”

“Kneeling,” the next poem to be discussed, comes from the 1968 collection *Not That He Brought Flowers*:

“Moments of great calm,
Kneeling before an altar
Of wood in a stone church
In summer, waiting for the God
To speak; the air a staircase
For silence; the sun’s light
Ringing me, as though I acted
A great role. And the audiences
Still; all that close throng
Of spirits waiting, as I,
For the message.
Prompt me, God;
But not yet. When I speak,
Though it be you who speak
Through me, something is lost.
The meaning is in the waiting”¹⁵.

¹⁴ W. Davis, *Poetry and Theology*, op. cit., p. 48. Another insightful commentary can be found in: Elaine Shepherd, *Conceding an Absence. Images of God Explored*, New York 1996, pp. 131-133.

¹⁵ Thomas, *Collected Poems*, p. 199.

The title of the poem itself unequivocally locates it in the realm of religious verse. The physical act of genuflecting figures centrally in many strands of Christianity, and can be expressive of many things, such as disinterested worship but also prayer of petition or intercession; it may signal acceptance and humility but it can also be caused by a sensation of utter futility or crushing despair. The poem does not specify what exactly has prompted the speaker to go down on his knees, but it is clear that both his mind and the interior of the church are permeated by a sense of great calm and peace. In other words, it is often argued that God can speak only in silence, but in the poem the “great calm” seems to be not only a feature of the environment, which is still so that the voice of God might resonate all the more strongly, but also the inner state of the speaker himself. Interestingly, the great calm he feels is not the result of a mystical communion with God, but a state prior to such an event; rather surprisingly, the poet asks God to postpone it since “the meaning is in the waiting”, while the words “Prompt me, God; but not yet” allude to the famously flippant appeal of St. Augustine¹⁶. In the words of Rowan Williams: “The poem as a whole makes it clear that the waiting is something that is, at one level, chosen: it is what happens when the praying person refuses premature speech, waiting for the unimaginable moment when God is manifest as God, not as the end of a human process of justification, not as a performance by a human speaker. God cannot be forced to appear, even when the words we speak are good words, authorised words, words of adoration and worship”¹⁷.

“Kneeling” belongs to a vanishingly small category of religious verse which asks God to delay His self-revelation, while Christian poets are far more likely to beseech God to make Himself known to them. The Holy Sonnets of John Donne and the “Terrible Sonnets” of Gerard Manley Hopkins provide plentiful examples of such desperate pleadings. What is more, not only the meaning, but also a feeling of elation is contained in the waiting, and the poem is suffused with an overwhelming sense of serenity as if waiting was a delightful state of peaceful suspension between the triviality of pure immediacy and the ineffable fullness of complete transcendence.

¹⁶ W. M. Merchant makes the following comment: “We carry as its background the earlier poems of the expectant worshipper in an empty church, but the conclusion in this poem is far profounder than simple revelation [...]. There is an ironic revelation – but to what a different end – of St Augustine in the words, ‘But not yet’ (“Convert me, God, but not yet”), but the poem leads to no vision, no creedal conclusion but simply to a process, a meditative patience, a ‘waiting’”. W. M Merchant, *R. S. Thomas*, Fayetteville 1990, p. 61.

¹⁷ R. Williams, *Suspending the Ethical*, [in:] D. W. Davies (ed.), *Echoes to the Amen*, Cardiff 2009, p. 211.

The setting is that of a theatre with a multitude of “spirits” waiting like an audience for some grand finale¹⁸. The air is not an incorporeal portal to a different reality, but a staircase for silence and the possibility of vertical ascension remains the prerogative of natural forces rather than a sublime version of Jacob’s ladder. The speaker feels penetrated by light, which is “ringing” him as if he became a temporarily translucent Aeolian harp. To say that it is a record of a mystical experience is perhaps too grandiose a claim to make, but what links this poem to the writings of great mystics is the emphasis it lays on passivity¹⁹. There is no irritable reaching after visions or voices, but a patient waiting, a more spiritual variety of Keats’ “negative capability”, an ability to remain suspended between the material and the metaphysical, an account of a protracted prelude to some otherwise unspecified encounter with the transcendent, as if that which is happening now and what is about to happen have coalesced into the unity of a positively ecstatic experience. It is a rare example of man’s disappearance into the humility of prayer to such an extent that he does not particularly insist on emerging on the side of vision. The interdependent waiting, silence and light reinforce each other in the aura of deliberate deferral, a willingly arrested dynamics of possible rapture into a colloquy with God, as if their fragile equilibrium could be jeopardised by the actuality of speech.

Although the aim of all prayer is some sort of tangible reciprocity, in this poem the speaker wants to cherish the frozen moment of peaceful contemplation, and prolong the inevitably ephemeral moment of what the German language describes as *Vorfreude*. According to A. M. Allchin, in this poem “We step out from the insistent horizontal line which hurries us from past to future, and begin to be aware of the present moment as a moment which is touched by eternity and thus full of the riches of eternity. And we find that this eternal presence is not as we had thought something transitory. It is something which awaits us, which we find time and time again when we thought we had lost it; or better which is always there to disclose itself to us”²⁰. For once, the fact of God’s ungraspability is a source of joy and not anguish. Paradoxically, waiting, though conceptually but a preamble to true communion, is both waiting for, and being in the presence of, the Other.

Many readers will be intrigued by “the God” in line four. The use of the definite article is rather puzzling as it is not followed by a clause which might justify its unorthodox application. It is made even stranger by the reappearance of the word

¹⁸ According to Elaine Shepherd, “The components in the scene are itemised with the precision and clarity of a set of stage directions”, E. Shepherd, op. cit., p. 134.

¹⁹ John Powell Ward suggests that: “The pastoral vicar moves perceptibly towards the mystic. The echo of Augustine merges with the necessary stance of a twentieth century man. Like Simon Weil and Beckett’s tramps, for this period at least, Thomas waits.” (J. Ward, *The Poetry of R. S. Thomas*, op. cit., p. 90).

²⁰ A.M. Allchin, *Emerging: A Look at Some of R. S. Thomas’ More Recent Poems*, “Theology”, 683: 1978, p. 106.

“God” several lines later, where it is no longer accompanied by the definite article as if linguistic subtleties were half hinting at the possibility of polytheistic confusion²¹. Perhaps by writing about “the God” the poet implies that once the transcendent is “translated” into speech, it becomes reduced to one specific deity, thus compromising its own ineffable otherness? Consequently, the text intimates that the real deity is the truly elusive God of the prophets, whom theology has been ineffectively trying to pin down with an intellectual formula, or a sufficiently sophisticated definition of the divine, so as to anchor him safely in the realm of the definable in order to make sure that the restless mind and the restless heart can find an illusory comfort of having grasped the attributes of God. Thomas, by contrast, has little interest in the God of philosophers and theologians. His is an unpredictable (but predictably inscrutable) God, who transcends the delimiting framework of mutually exclusive categories which predicate our thinking.

5. Conclusion

Let me sound a slightly more personal note at the end of these deliberations. I believe that the poems discussed here show religious verse at its very best, which is to say poetry imperceptibly and seamlessly morphing into prayer. What is more, they fall into the category of prayer regardless of whether they technically rely on the rhetorical device of apostrophe. Even those among them which do not turn directly to God, instead probing the thorny paradoxes of God’s paradoxically simultaneous presence and absence are an attempt to establish some form of communication with the elusive Other. Thomas once said in an interview: “One of the advantages and the challenges of living in a country parish as a priest is the silence and the loneliness, and one has spent quite a lot of time in small churches on one’s knees, seeking for God, trying to establish contact and being rewarded by silence, and a feeling of absence, because it is we who are in him rather than he who is in any of our buildings or traps”²². There is certainly no sarcasm in saying that one is “rewarded” by silence. Thomas makes it clear that silence is not God’s refusal to speak to man, but a space in which one can contemplate His infinite otherness. As one of the finest commentators on Thomas’s poetry has remarked: “Who is it who ever saw God? Whoever heard him speak? We have to live virtually the whole of our lives in the presence of an invisible and mute God. But that was never a bar to anyone seeking to come into contact with Him. That is what prayer is”²³.

²¹ The line is particularly difficult to interpret for somebody whose native linguistic furniture contains no convenient handles on the use of articles, and who must remain at least to some extent ignorant of the more excitingly subtle nuances of their usage.

²² [In:] Davis, *Poetry and Theology*, op. cit., p. 49.

²³ B. Morgan, *Strangely Orthodox. R. S. Thomas and his Poetry of Faith*, Llandysul 2006, p. 17.

Abstract / Summary:

This essay tries to analyse a handful of poems by the Welsh poet Ronald Stuart Thomas (1913-2000) in an attempt to explore some of the ambiguities and ambivalences with which Thomas's poetry is riddled. His work focused either on Wales and Welsh people, often in a distinctly caustic manner, or on the challenges religion and faith must confront today. Many of his poems feature descriptions of churches, chapels and other places of worship; these are usually secluded buildings lying in half-deserted villages, rather than the imposing cathedrals and magnificent abbeys of great cities. The churches and chapels which appear in his verse have the double status of official places of worship but also of locations in which a far more intimate communion with the divine can be forged. These prevailingly empty places with their stark interior, dim lights, resonant silence and an air of Protestant frigidity can be treated as objective correlatives of faith, a stony *analogon* of the modern man's spiritual plight, a tangible symbol of religion's demise.

The problem signalled in the title of this article has appeared in critical works on Thomas, as well as occasional elucidations of his work, but so far there has been no single scholarly article of substantial length which would focus solely on this issue. While, for reasons of time and space, this essay makes no claims to exhaustiveness, it has the ambition of being an important contribution to literary criticism in the realm of contemporary religious verse. The methods used are those of orthodox literary criticism, the core of which lies in close reading of the text and remaining alert to both shades of meaning of words used by the poet as well as structural aspects of the text which make poetry so rich in hermeneutic possibilities.

Key words:

Church, chapel, faith, God, kneel, pray, silence,

Polish title / Tytuł po polsku:

Kościoły i kaplice Ronalda Stuarta Thomasa

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Niniejszy artykuł jest próbą analizy kilku utworów walijskiego poety Ronalda Stuarta Thomasa (1913-2000). Wieloznaczna i złożona twórczość Thomasa dotyczyła głównie Walii i jej mieszkańców, których poeta zwykle przedstawiał w bardzo krytyczny sposób. Równie często opisywał on wyzwania, jakie w dzisiej-

szym świecie czekają na wiarę i religię. Niektóre wiersze Thomasa zawierają opisy kościołów, kaplic oraz innych miejsc kultu; zazwyczaj są to osamotnione budynki leżące w na poły opuszczonych wioskach raczej niż imponujące katedry i okazałe opactwa wielkich miast. Owe kościoły i kaplice pełnią podwójną rolę – są to oficjalne miejsca kultu, lecz również przestrzeń umożliwiającą nawiązanie bardziej intymnej relacji z tym, co boskie. Ciemne i opustoszałe wnętrza tych miejsc oraz panująca w nich atmosfera „protestanckiego” zimna każą traktować je jako swego rodzaju obiektywny korelat wiary, kamienny *analogon* duchowych rozterek człowieka wiary w dzisiejszym świecie, czy nawet jako namacalny symbol schyłku religii.

Zagadnienie zasygnalizowane w tytule tego artykułu było niejednokrotnie podejmowane w krytycznych opracowaniach poezji Thomasa, lecz jak dotąd nie doczekało się żadnego studium poświęconego wyłącznie temu problemowi. Z powodu braku miejsca i czasu niniejszy esej z pewnością nie może rościć sobie pretensji do wyczerpania tematu, jednak ma nadzieję być przyczynkiem w dyskusji na temat współczesnej poezji religijnej. Narzędzia metodologiczne użyte przez autora to tradycyjne instrumentarium hermeneutyczne, które przede wszystkim kładzie nacisk na uważne wczytanie się w tekst oraz dokładną analizę jego warstwy semantycznej oraz strukturalnej.

Słowa-klucze / Key words in Polish:

kościół, kaplica, wiara, Bóg, klęczeć, modlitwa, cisza

Bibliography:

Primary bibliographical sources:

Thomas R. S., „Two Chapels” (in): *R. S. Thomas: Selected Prose*. S. Anstey (ed.), Seren, Bridgend 1995, p. 43-47.

Thomas R. S., *Collected Poems. 1945-1990*, Phoenix, London 2000, pp. 560.

Thomas, M. W., *R. S. Thomas. Serial Obsessive*, University of Wales Press, Cardiff 2013, pp. 335.

Secondary bibliographical sources:

Allchin A. M., *Emerging: A Look at Some of R. S. Thomas' More Recent Poems*, „Theology LXXXI”, 683: 1978, p. 352-61.

Davis W. V., *R. S. Thomas, Poetry and Theology*, Baylor University Press, Waco 2007, pp. 219.

Herbert Z., *The Collected Prose. 1948-1998*, A. Valles (ed.), Harper Collins Publishers, New York 2010, pp. 736.

McGill W. J., *Poets' Meeting. George Herbert, R.S. Thomas, and the Argument with God*, McFarland and Company Inc. Publishers, Jefferson 2004, pp. 219.

Merchant W. M., *R. S. Thomas*, The University of Arkansas Press, Fayetteville 1990, pp. 77.

- Morgan B.**, *Strangely Orthodox. R. S. Thomas and his Poetry of Faith*, Gomer Press, Llandysul 2006, pp. 64.
- Morris B.**, *The Topography of R. S. Thomas*, "The Little Review", 13/14: 1980, p. 5-11.
- Phillips D. Z.**, *Poet of the Hidden God. Meaning and Mediation in the Poetry of R. S. Thomas*, Wipf & Stock Publishers, Eugene 1986, pp. 204.
- Pike D. E.**, *Two Poets Visit Maesyronen* at: <http://daibach-welldigger.blogspot.com/2013/03/two-poets-visit-maesyronen.html> [accessed: 23.05.2014]
- Shepherd E.**, *R. S. Thomas: Conceding an Absence: Images of God Explored*, St. Martin's Press, New York 1996, pp. 232.
- Ward J. P.**, *The Poetry of R.S. Thomas*, Seren, Bridgend 2001, pp. 242.
- Williams R.**, "Suspending the Ethical" (in): *Echoes to the Amen. Essays after R. S. Thomas*, D. W. Davies (ed.) University of Wales Press, Cardiff 2009, p. 206-219.
- Wintle J.**, *Furious Interiors. Wales, R. S. Thomas and God*, Harper Collins Publishers Ltd., London 1996, pp. 492.

Information about the Author:

Information about the author in English:

Przemysław Michalski PhD, studied at the Department of English at the Jagiellonian University in Cracow (1990-1996). His M.A. thesis concerned the problem of *Kierkegaardian Notion of Despair in the Selected Poetry of T. S. Eliot* (1996). In 2005 he defended his doctoral dissertation on the problem of mysticism in the Hopkin's poetry (*Elements of Mysticism in the Poetry of Gerard Manley Hopkins*, Jagiellonian University, Cracow 2005). He is currently affiliated at the Pedagogical University of Cracow, Faculty of Philology, Institute of Modern Languages, Department of English, where he works as assistant professor. His main interests include comparative literature, literary criticism, modern religious poetry (metaphysical poetry), as well as parallels and intersections between literature, philosophy and religion. E-mail: przemyslawmichalski[at]wp.pl

Informacja o autorze po polsku / Information about the Author in Polish:

Przemysław Michalski, PhD, doktor nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa, studiował w Zakładzie Anglistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (1990-1996). Jego praca magisterska dotyczyła problemu Kierkegaardowskiego pojęcia rozpacz w wybranej poezji Thomasa Stearns'a Eliota (*Kierkegaardian Notion of Despair in the Selected Poetry of T. S. Eliot* [Kierkegaardowskie pojęcie rozpacz w wybranej poezji T. S. Eliota] (Uniwersytet Jagielloński, Kraków 1996). W 2005 roku obronił dysertację doktorską na temat problemu mistyki w poezji G. M. Hopkinsa (*Elements of Mysticism in the Poetry of Gerard Manley Hopkins* [Elementy mistyki w poezji Gerarda Manley'a Hopkins'a], Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2005). Obecnie jest afiliowany w Uniwersytecie Pedagogicznym imienia Komisji Edukacji Narodowej (Kraków), gdzie pracuje jako adiunkt na Wydziale Filologicznym w Instytucie Języków Nowożytnych, w Katedrze Literatury Anglojęzycznej [Anglistyki]. Jego główne zainteresowania dotyczą literaturoznawstwa porównawczego [komparatystyki literatury], krytyki literackiej, nowoczesnej poezji religijnej (metafizycznej), jak również paraleli i punktów wspólnych [przecięć] pomiędzy literaturą, filozofią i religią. E-mail: przemyslawmichalski[at]wp.pl

[Polski przekład: Marek Mariusz Tytko]

Informace o autorovi v češtině / Information about the Author in Czech:

Przemysław Michalski, PhD, doktor humanitních věd v oblasti literární vědy, studoval na katedře anglistiky Jagellonské univerzity v Krakově (1990–1996), kde obhájil magisterskou práci *Kierkegaardian Notion of Despair in the Selected Poetry of T. S. Eliot* („Kierkegaardovské pojetí zoufalství na vybraných ukázkách poezie Thomase Stearnse Eliota“, Jagellonská univerzita, Krakov 1996). V r. 2005 obhájil doktorskou disertaci *Elements of Mysticism in the Poetry of Gerard Manley Hopkins* („Prvky mystiky v poezii Gerarda Manleyho Hopkinse“). V současné době působí na Pedagogické univerzitě Národní vzdělávací komise v Krakově, kde působí jako adjunkt na katedře anglistiky Ústavu moderních jazyků Filologické fakulty. Jeho hlavní zájmy se týkají srovnávací literatury, literární kritiky, současné religiózní (metafyzické) poezie, paralel a společných prvků mezi literaturou, filozofií a náboženstvím. E-mail: przemyslawmichalski[at]wp.pl

[Český překlad: Libor Martinek]

Informácie o autorovi v slovenčine / Information about the Author in Slovak:

Przemysław Michalski, PhD., doktor humanitných vied v oblasti literárnej vedy. Študoval na Katedre anglistiky Jagellonskej univerzity v Krakove (1990 – 1996), kde obhájil magisterskú prácu *Kierkegaardian Notion of Despair in the Selected Poetry of T. S. Eliot* („Kierkegaardovské poňatie zúfalstva na vybraných ukázkach poézie Thomase Stearnse Eliota“, Jagellonská univerzita, Krakov 1996). V r. 2005 obhájil dizertačnú prácu *Elements of Mysticism in the Poetry of Gerard Manley Hopkins* („Prvky mystiky v poézii Gerarda Manleyho Hopkina“). V súčasnej dobe pôsobí na Pedagogickej univerzite Národnej vzdelávacej komisie v Krakove ako odborný asistent na Katedre anglistiky Ústavu moderných jazykov Filologickej fakulty. Jeho hlavné záujmy sa týkajú porovnávacej literatúry, literárnej kritiky, súčasnej religióznej (metafyzickej) poézie, paralel a spoločných prvkov medzi literatúrou, filozofiou a náboženstvom. E-mail: przemyslawmichalski[at]wp.pl

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке/ Information about the Author in Russian:

Пшемислав Михальский – PhD, доктор наук, хабилюванный (литературоведение). Изучал английскую филологию в Ягеллонском Университете в Кракове (1990-1996). Его магистерская диссертация посвящена кьеркегоровскому понятию отчаяния в лирике Т. С. Элиота (*Kierkegaardian Notion of Despair in the Selected Poetry of T. S. Eliot*, 1996). В 2005 г. защитил докторскую диссертацию о проблеме мистицизма в поэзии Дж. М. Хопкинса (*Elements of Mysticism in the Poetry of Gerard Manley Hopkins*, Ягеллонский Университет, Краков, 2005). В настоящее время – адъюнкт в Педагогическом Университете имени Комиссии Народного Образования в Кракове, на филологическом факультете в Институте новых языков, на кафедре англистики (англоязычных литератур). Научные интересы относятся к сфере сравнительного литературоведения, литературной критики, новейшей религиозной (метафизической) поэзии, а также параллелей и точек соприкосновения литературы, философии и религии. E-mail: przemyslawmichalski[at]wp.pl

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the Author in Ukrainian:

Пшемислав Михальський – PhD, доктор наук, габілітований (літературознавство). Вивчав англійську філологію в Ягеллонському Університеті у Кракові (1990-1996). Його магістерська праця присвячена к'єркегорівському поняттю відчаю у ліриці Т. С. Еліота (*Kierkegaardian Notion of Despair in the Selected Poetry of T. S. Eliot*, 1996). У 2005-му захистив докторську дисертацію про проблему містицизму в поезії Дж. М. Гопкінса (*Elements of Mysticism in the Poetry of Gerard Manley Hopkins*, Ягеллонський Університет, Краків, 2005). Наразі – ад'юнкт у Педагогічному Університеті імені Комісії Народної Освіти у Кракові, на філологічному факультеті Інституту нових мов, на кафедрі англістики (англомовних літератур). Наукові інтереси стосуються царини порівняльного літературознавства, літературної критики, новітньої релігійної (метафізичної) поезії, а також паралелей і пунктів дотичності літератури, філософії та релігії. E-mail: przemyslawmichalski[at]wp.pl

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

STEFAN RADZISZEWSKI (Kielce, Poland)

e-mail: stefanradziszewski[at]gmail.com

Judas the Cat (Nikos Kazantzakis' Marxist-ish Tempter)

“Let God forgive him – God, because I cannot. May Israel's blood, tears and ashes fall upon his head!”
(Judas about Jesus)¹.

“[Come], that I may teach you about [secrets] no person [has] ever seen”
(Jesus to Judas)².

“All sold to foreign avarice: the land and the sky and the underground. All sold for what we may call –
please excuse the paradoxical expression – the reactionaries' tragic frivolity.
And it is so, in truth, that the price of grand treasons tends to be insignificant as compared to what is
risked to accomplish them, and to the terrible evils which follow from them, and their motives are no
less insignificant and petty, though always turbid and shameful.
If you asked: Apart from the thirty silver pieces, why did Judas sell Christ?, it would be very difficult to
find the answer.”³

In *The Last Temptation of Christ*, the most important character is Judas⁴.
Nikos Kazantzakis opens his novel with a dream featuring Judas, and in the ending
(in the dream/temptation-on-the-cross sequence) one hears a conversation between
Jesus and Judas. Why doesn't *The Last Temptation* faithfully tell the story of Christ,

¹ N. Kazantzakis, *The Last Temptation of Christ*, transl. by P.A. Bien, New York 1998, p. 493.

² *Gospel of Judas*, transl. by Rodolphe Kasser, Marvin Meyer, and Gregor Wurst, in collaboration with François Gaudard, 2006, http://www.nationalgeographic.com/lostgospel/_pdf/GospelofJudas.pdf, p. 4.

³ “*Toda vendida a la codicia extranjera: el suelo y el cielo y el subsuelo. Vendida toda por lo que pudiéramos llamar – perdonadme lo paradójico de la expresión – la trágica frivolidad de los reaccionarios.*

Yes que, en verdad, el precio de las grandes traiciones suele ser insignificante en proporción a cuanto se arriesga para realizarlas, y a los terribles males que se siguen de ellas, y sus motivos no son menos insignificantes y mezquinos, aunque siempre turbios e inconfesables.

Si preguntáis: Aparte de los treinta dineros, ¿por qué vendió Judas al Cristo?, os veríais en grave aprieto para responderos.” From: A. Machado, *Meditación del día*, [in:] M. Alonso, A. Tello (eds.), *Antonio Machado: Poeta En El Exilio*, Anthropos Editorial, 1985, p. 109 (my own translation).

⁴ Both in Kazantzakis' novel and in the film by Martin Scorsese (*The Last Temptation of Christ*, 1988), “znovu najważniejszy okazuje się Judasz [...] po raz kolejny decydujący okazuje się Judasz” – “again Judas turns out to be most important [...] and again, Judas proves to be decisive” (M. Lis, *Ostatnie kuszenie Chrystusa*, [in:] *Światowa encyklopedia filmu religijnego*, M. Lis, A. Garbicz (eds.), Kraków 2007, pp. 388-389).

but concerns itself instead with the traitor-apostle? Why is it that the central figure of *The Last Temptation of Christ* is not Christ, but Judas? According to Kazantzakis, everyone carries Jesus in themselves, and carries Judas in themselves. In each human soul there continues the unceasing battle. The Jesus in the novel is a dreamer, and lives in a world of ideas and of contemplating Divine mysteries. Judas, on the contrary, is a man of action, a doer. He does not think of God but of people. He is active, and always fights until the very end. It is, consequently, he who wins.

1. Nikos the Rebel

Who is the author of *The Last Temptation of Christ*? Nikos Kazantzakis was an impetuous man, adventurous, stubborn, and determined. He loved Homer, Bergson, Nietzsche and Zorba⁵. Among his spiritual guides he listed Buddha, Christ, St. Francis, El Greco and Lenin. He valued fight, clean conscience and nobleness the most. His works were concerned with the fight of the man, who – while he does not believe in anything – does not stop fighting, and seeks God, whom in the end he shall actually never and nowhere find⁶. Such was the main protagonist of Kazantzakis' *Odyssey* (his most important work, which he started seven times; following Homer's example, the work consists of 24 rhapsodies and 33 333 verses) – a lonesome traveller, who in his wandering talks to Managis (Buddha), Captain One (Don Quixote) and the fisherman (Christ), to finally change into a Nietzschean superhuman⁷, die and dematerialise, reaching absolute peace in nirvana. Similarly, in *The Last Temptation of Christ* we shall not find descriptions of Judas' or Jesus' deaths⁸, because Kazantzakis wants his protagonists to dissolve into

⁵ Giorgis Zorba, the model for the protagonist of *Zorba the Greek*, made famous by the performance of Anthony Quinn in Mihalis Kakogiannis' film (1964).

⁶ See: N. Chadzinikolau, *Literatura nowogrecka 1453-1983 (Modern Greek Literature 1453-1983)*, Warsaw-Poznań 1985, p. 122.

⁷ Kazantzakis admired Nietzsche and his works, although he dissociated himself from the idea of the superhuman (see: D. Augustyniak, *Poszukiwania Boga w literaturze kreteńskiej na przykładzie twórczości Nikosa Kazantzakisa* [The Search for God in Crete Literature on the Example of Nikos Kazantzakis' Works], Poznań 2009, p. 67). In my opinion, the Judas in *The Last Temptation* is a character which combines the features of a classical hero and a modern fighter for his nation's independence, but he also (or maybe: mainly) has the features of the eternal superhuman (K, 442-448) – and thus Kazantzakis' explanations that he was not imitating Nietzsche there bring to mind explanations that the little Nikos might give when swearing he did not know where the carrot juice went, while his whole face was orange in colour. Another issue is the motive determining rejection of the superhuman idea, as declared by the Greek writer. *The Last Temptation* was written after WWII, so maybe Kazantzakis was unwittingly cutting himself off the Nazi doctrine of "masters and slaves"? Or is it maybe that he could not completely agree with Nietzsche's hatred towards Christianity as he himself deeply admired Jesus as a person?

⁸ It was treated differently by Charles Robert Carnier in his film *Judas* (2004). In his version, Judas is an ardent patriot who hates the Romans. When Jesus makes him realise his own spiritual emptiness, Judas

nothingness. Jesus dissolves in the matter (as Jesus-Lazarus), and Judas disappears in the world of the spirit.

Kazantzakis' philosophy, combining the ideas of Nietzsche, Lenin, and elements of Buddhism, does not lead towards Christianity, by any means. However, the passion with which the Greek scandalist asked his questions about the sense of human existence ought to be appreciated. Nikos Chadzinikolau, speaking of the philosophy of life of the author of *The Last Temptation of Christ*, states:

„*Nic nie istnieje! Ani życie, ani śmierć!* Ten „bohaterski nihilizm” wywołał wiele nieporozumień. Kazantzakis nie walczył jak Syzyf ze swoim kamieniem. Dochodząc coraz wyżej, spostrzegał, że rośnie horyzont i jeszcze bardziej oddala się niebo. Jaki więc cel? Jaki obowiązek? Zatrzymać się, czy iść dalej? Bóg kiedyś był siłą, teraz jest słabością. Walczy, by uratować się. I człowiek musi walczyć, żeby poznać nie tylko wartość poświęcenia, ale i bezskuteczność poświęcenia, nie tylko pragnienie wolności, ale i fikcję wolności, żeby połączyć się z Bogiem, osiągnąć jedność. Bóg jest więc to stan, siła w człowieku, „płomień trawiący jego wnętrze”, nigdy jednak ponad człowiekiem, ponad jego pragnienia i żądania. *Sensem naszego Boga – pisał – jest walka. W tej walce rozwijają się i nieustannie działają ból, radość i nadzieja*”⁹.

The text in my loose translation:

[“*Nothing exists! Neither life nor death!* That “heroic nihilism” has caused many misunderstandings. Kazantzakis did not fight like Sisyphus against his boulder. Reaching ever higher grounds, he noticed that the horizon grew and the sky moved away further. So what aim? What duty there was? Should he stop or continue? God was once strength, now He is a weakness. He fights to save himself. And the man must fight to know not only the value of sacrifice, but also the futility of it, not only the desire for freedom, but also the fiction of freedom in order to merge with God, attain unity. God is thus a state, a strength in the man, a “flame consuming his soul”, but never beyond the man, beyond his desires and demands. *The sense of our God, he wrote, is to fight. In that fight there develop and constantly act the pain, joy and hope*”.]

Kazantzakis remained faithful to his beliefs until the end. As an agnostic and non-conformist, he wished his grave to have the inscription: *I hope for nothing. I fear nothing. I am free*. But the most valuable description of the writer can be found in the history of Crete dwellers. The Iraklion-born author of *Zorba the Greek* – just like the inhabitants of the island – can fight and suffer; accustomed to death,

curses Him and himself, and then turns Him in to the high priests. “Zrozpaczony, próbuje bezskutecznie ratować swojego Nauczyciela. Śmierć Jezusa i Judasza (przez samobójcze powieszenie) następują w tym samym momencie. Na ułamek sekundy przed zgonem Judasz ma wizję, w której słyszy z ust Nauczyciela, iż za chwilę będą razem w raju” – “In despair he tries in vain to save his Teacher. The deaths of Jesus and Judas (the latter hanging himself) occur at the same moment. A fraction of a second before he dies, Judas has a vision in which he hears from his Teacher that in a moment they will be in paradise together” (S. Bobowski, *Judas (Judas)*, [in:] *Światowa encyklopedia filmu religijnego (The World Encyclopaedia of Religious Films)*, pp. 229-230).

⁹ N. Chadzinikolau, op. cit., p. 122.

he seeks pride, fight, resurrection; he puts everything on the line, even if there be no hope, he shall never yield to fate's tragic nature¹⁰. Such is his Judas in *The Last Temptation*. Similar to the traitor-apostle... only at first sight. In reality, Kazantzakis' Iscariot does not come from Kerieth, but from Iraklion, and resembles a descendant of Heracles (the patron of that Crete city), who equals gods with his strength and valour¹¹.

2. Judas the Zealot

In Kazantzakis' novel, Judas belongs to the Brotherhood of Saint Assassins. He confesses that when talking to Phillip, whom he tries to make into one of the fighters:

"Turn over well in your mind the words we exchanged. Keep mum; don't let out the secret to anyone. Decide all by yourself. If you're a man and you come to the right decision, I'll reveal to you who we plan to strike [...] You were a mere nothing until now; no one cared whether you were dead or alive. I was the same – a nothing – until the day I entered the brotherhood, but ever since then I've been a different person: I became a man. No more Judas the rebeard, the blacksmith [...] Now I'm working for a great purpose, do you hear? – for a great purpose; and whoever works for a great purpose, even if he's the humblest of the lot, he becomes great" (K, 115-116).

The Saint Brotherhood calls to a fight against the Romans and preaches the coming of the Messiah who will give freedom back to Israel:

"Don't pay tribute to the infidels. We have only one Lord, Adonai. Kill every Jew who disobeys the sacred Law, who laughs, speaks or works with the enemies of our God, the Romans. Strike, kill, clear the road so that the Messiah may pass! Cleanse the world, make ready the streets – he is coming!" (K, 114).

In *The Last Temptation*, Judas is not a common criminal. He is a Jewish patriot fighting for the liberation of Israel¹². His connection to the zealots' movement is indicated several times in the novel. In his conversation with Phillip:

The rebeard looked around him and lowered his voice:

"Phillip, can you kill? [...]"

"I haven't killed a man yet, but I'd be able to, yes, without a doubt [...]"

Phillip shuddered. He understood.

¹⁰ See: *ibidem*, p. 128.

¹¹ Judas created in the image of the author of *The Last Temptation*, who should be more aptly named Judas-Nikos than an apostle from the Gospel, is the subject of one of my essays (see *Kot czarny. Literatura dla odważnych (Black Cat. Literature for the Bold)*, Kielce 2011, pp. 9-35).

¹² See W. M. Stabryła, *Judasz – sprawiedliwy Starego Testamentu (Judas – the Righteous of the Old Testament)*, "Ruch Biblijny i Liturgiczny", 2007, No. 2, pp. 85-95.

“Are you one of them – one of the Zealots?” (K, 113-114).

Some time earlier, we seen Judas plotting together with Barabbas, who will later be imprisoned for murder.

“The redbear bolted forward in a frenzy, no longer able to control his heart. He wanted to shout *Long live freedom!* and had already parted his lips, but his companion Barabbas seized him and placed his hand over his mouth” (K, 47).

Finally, as Thomas talks to Jesus, Iscariot is characterised as a particularly dangerous man. Thomas warns Jesus –

“Listen to me: here we’ve got to deal with man – with dishonest, seven-times-shrewd man. To begin with, watch out for Judas the redbear. Before I left Nazareth, I saw him whispering with the mother of the crucified Zealot, and then with Barabbas and two or three other knife-wielding cronies of his from the brotherhood. I heard them mention your name” (K, 129).

Thomas’ warning is very much justified, because the Saint Brotherhood has sentenced Jesus to death. Judas is to execute the sentence – death sentence – passed by the zealots. As a model zealot, Iscariot sets off to meet his prey – he goes to the desert to kill Jesus there. Yet the crime is not committed, although everything is in Judas’ favour:

“Suddenly Judas began to hiss – softly at first and with much tenderness, but all at once the sound grew stronger, became fierce and menacing, and the son of Mary, who had lain down to sleep, jumped up in terror [...]

“Judas, my brother, is that you?” he asked quietly. [...] “I’m delighted to see you, Judas, my brother. I’m ready [...]”

The blacksmith groaned and knit his brows. He did not like, did not like – indeed, it disgusted him to touch a neck which was offered undefended, like a lamb’s. What he wanted was resistance, body-to-body grappling, and the kill to come at the very end as was appropriate for real men, after the blood had become heated: a just reward for the struggle.

The son of Mary waited, his neck stretched forward. But the blacksmith thrust out his huge hand and pushed him away.

“Why don’t you resist?” he growled. “What kind of a man are you? Get up and fight!” (K, 155-156).

Judas cannot understand Jesus’ attitude. Why doesn’t Jesus fight for his life? Why does he want to give up his life so willingly? Paralysed with his victim’s defencelessness, Judas escapes. More than that,

“Ever since the day he left the monastery, he had been unrecognizable” (K, 162).

Judas did not execute the sentence on Jesus, because a bizarre idea was born in him: maybe Jesus *was* the Messiah foretold by the prophets. If he was not

afraid to die, maybe he would lead the uprising against Romans. Judas decided to test that (deciding he could always “eliminate” Jesus later).

The would-be killer turns into an apostle of the Messiah – the carpenter from Nazareth. Actually, he just pretends to be an apostle in order to be better able to watch the potential Messiah and prepare new rings of conspirators who at the right time would start a war against the Romans. Judas

“had gone around the villages [...] He would enter the houses, work, listen to the talk and register in his mind the words and deeds of each man, in order to inform the brotherhood of everything. But where was the old rebeard – the rowdy, the wrangler!” (K, 162).

Judas the zealot becomes a silent agent, who awaits the opportune moment. For him, Jesus is only a tool to be used to attain his own plans. Seeing that crowds are starting to gather around the teacher from Nazareth, Judas decides to wait for the situation to develop. He treats Jesus with contempt – seeing the beggars that Jesus meets, he says derisively to Peter:

“Son of Mary” (K, 182);

when he looked at Jesus,

“his hard blue eyes looked daggers at the son of Mary” (K, 183).

But he also yields – and observes that with growing alarm – to a strange fascination with Jesus’ teachings:

“Judas leaned against the pine tree and stroked his red beard in a rage.

“So, son of the Carpenter,” he grumbled, “that’s what you’ve come to tell us, is it? Is this the stupendous message you bring us? You want us to love the Romans, eh? Are we supposed to hold out our necks like you do your cheek, and say, ‘Dear brother, slaughter me, please?’ (K, 185-186).

However, when listening to Jesus preach about the kingdom of heaven (which is not a state in geographical terms, but a spiritual space, freedom from evil and hatred) and call to unite¹³, Judas loses patience:

“the rebeard kept his indignation within him, brooding over it and forcing himself to be patient and wait. He does not know what he’s talking about, he grumbled to himself. He lives in a dream world and hasn’t the slightest idea of what goes on around him. My heart will change only if the world about me changes. Only if the Romans disappear from the land of Israel will I find relief!” (K, 196-197).

¹³ “Change your heart, and heaven and earth will embrace, Israelites and Romans will embrace, all will become one.” (K, 196).

At the same time, Judas keeps a close and stubborn eye on Jesus. It seems to him that the candidate for the Messiah will awaken and suddenly start preaching a holy war against the Romans. Certainly, he is fed up with listening to the Gospel about loving your enemies (in his view, those are teachings for the weak, for a clan of slaves), and he does not attempt to hide that, but all the time watches the situation develop in order to use an opportune moment and declare a revolution. Should Jesus oppose his plans, Judas will not hesitate to turn against Him:

“Son of Mary, I don’t fit in with the others [...] I am a wild, uncompromising beast I was born out of wedlock and my mother threw me into the wilderness, where I suckled on the milk of the wolf. I became rough, rigid, and honest. Whoever I love, I’m dirt under his feet; whoever I hate – I kill [...] I am even able to kill someone I love, if I see him slip away from the true path (K, 203).

That declaration of Judas is as much brutal and cruel, as it is strikingly honest. Poor, miserable Judas, lost in the world of war and blood, looks towards Jesus, with a heart full of doubts – who is that mysterious young man from Nazareth? A dreamer or a madman? A true prophet, or a false messiah who will bring undoing unto Israel? Rather than delve in theological speculation, Kazantzakis’ Judas takes action¹⁴ – he stops being silent, and goes on to realise his plan. Since Jesus did not dare to declare a holy war for the freedom of Israel, Judas will use him like a banner. People, fascinated with the words and miracles of the teacher from Nazareth, will follow Him, when Judas (as His apostle) calls for driving the Romans out of Jerusalem.

3. Judas the Apostle

The Judas in Kazantzakis’s novel is strong. None of the other apostles can match him. The *Gospel of Judas* shows Iscariot in the same manner:

“They all said, “We have the strength.” But their spirits did not dare to stand before [him], except for Judas Iscariot.”¹⁵ (*Gospel of Judas*).

It might be said that Judas is Jesus’ right-hand man:

“The sun fell upon the lake and illuminated the world. The redbeard took the lead, blazing trail. Jesus followed” (K, 206).

And in another place:

¹⁴ “Watch out, son of Mary. I’ve said it once and I say it again: watch out, take the road I tell you. Why do you think I go along with you? Well, you’d better learn: it’s to show you your way.” (K, 204).

¹⁵ *Gospel of Judas*, p. 1.

Jesus “would call Judas” (K, 230) or “They left. Judas went in the lead” (K, 233).

Judas leads Jesus to Jerusalem so that in the holy city the prophet from Nazareth is revealed to be the true Messiah. Then the whole nation would take up arms.

For Judas, Jesus is no more a common carpenter from Nazareth, whom he earlier contemptuously called *son of Mary*. He has now become *son of David*, The Messiah sent by God. Hence it is the more intensively that he encourages Jesus to act, and wants no more delay:

“God lives for many years,” he shouted. “He is immortal; he can be patient therefore and wait. But I’m human, a thing, I tell you, that’s in a hurry. I don’t want to die before I see what I have now only in my mind – not only see it, but touch it with my hands!” (K, 246).

For Judas this is the time to start realising his plan. Alone at the head of the group of apostles (K, 292), Judas looks upon other disciples with a sense of superiority, because he feels chosen – only he is the confidant of Jesus’ true secret:

Thank you, God of Israel, for not fashioning me in their image. I was born in the desert; I’m made of Bedouin granite, not of soft Galilean soil [...] I – the savage, the devil, the cutthroat – I shall not abandon him (K, 258).

Judas wants to free Israel together with Jesus. The closer the fulfilment of his plans, the more his love to Jesus grows, and he makes a declaration of faithfulness – even in extreme adversity¹⁶. Judas is a true soldier, who knows no fear. He abandons his service to the Brotherhood (Barabbas demands that he execute the sentence on Jesus – K, 292) and forgets about the Zealot movement, as following Jesus becomes the most important thing for him. The powerful, blind hatred of the Romans changes in Judas into an equally fierce attachment and love to the Teacher from Nazareth. In his theological deliberations, Judas sees Jesus as the new John Baptist. So far, Jesus from Nazareth was a gentle lamb, and the prophet from the River Jordan was violent like a lion – after John Baptist’s death, the Messiah has combined those two personalities in the body of Jesus. He has become, in Judas’ eyes, the lamb and lion in the same body, like a fearful ancient monster (K, 297).

Despite many imponderables (Iscariot’s heart is plagued by recurrent doubts), Judas has already made his decision – he will follow Jesus until the end. Only he is able to keep up with Him in fulfilling God’s mission. He becomes the first among the apostles and... the one most faithful, as proven by the shocking dialogue:

¹⁶ “You damned stalwarts [...] One day every single one of you will forsake him – mark my words – while I alone shall not betray him” (K, 286).

“Judas: I’m with you to the death. You know that.

Jesus: Not enough! Do you hear – not enough. Till beyond death! ... Let us go!” (K, 295).

Judas expects that after John Baptist, who baptised with water, Jesus will bring a greater baptism – one with fire. As Jesus’ confidant, he looks down upon the other apostles, he laughs at them when they come back beaten after preaching the Gospel. More than that, he becomes Jesus’ personal guard in danger:

“Judas had now seized the strongest of the stalwarts and was stepping on him, the knife at his throat. But Jesus arrived in time to pull back the redbear’s arm. “Judas, my brother,” he cried, “no blood! no blood!”

“What then – water?” shouted the redbear, enraged. “have you forgotten that you hold an ax? The hour has come!” (K, 311)

Iscariot continually reminds Jesus of the mission to free Israel, and does not allow a moment’s weakness:

“Revolution! Remember the Maccabees! They expelled the Greeks. It’s our turn now” (K, 347).

At the same time, he is filled with various doubts. He does not know who the mysterious Messiah is, and how to understand the mission of freeing Israel from its captivity:

“Who is the Messiah?” he murmured. “Who? Is it perhaps the entire people? [...] Why must we grope in an agony, trying to see which one is the Messiah? That’s it: the people are the Messiah – I, you, every one of us. The only thing we have to do is take up arms!” (K, 227).

Starting with chapter XXV (there are thirty three chapters in the novel), Kazantzakis uses, with growing frequency, the expression “faithful dog” when speaking of Judas. Before the description of Mary Magdalene’s death there appears

“a black, red-spotted dog [...], its tongue hanging out” (K, 451).

The valley Magdalene is walking through is suddenly covered with cypresses and palms, and the landscape resembles a cemetery. Judas the faithful dog, often called redbear by Kazantzakis, not only seems to be present at the execution, but even instigates it (the black, red-spotted dog is likely to function as a symbol of Iscariot here).

Judas always accompanies Jesus and never leaves his side (K, 384). He doesn’t allow Jesus to leave anywhere without his knowledge:

“The redbear growled and bared his teeth like a sheep dog that hears his master’s voice” (K, 246).

He knows – or maybe just intuitively feels – that something great will happen, that the most important event in his life and the history of Israel is about to happen. Over and over, Iscariot renews his declaration of fidelity towards his Master:

“But Judas interrupted. ‘I’ll come with you, Master; I won’t leave you.’ ‘Come,’ said the master. ‘I won’t leave you either.’

Off they went toward Jerusalem, the two in front and Judas behind like a sheep dog” (K, 377).

The tension and apprehension grow in the novel. Judas feels that the final hour is close. Is Jesus the Messiah, or just another false prophet? Will Israel be freed, or will the Romans drown the country in its own blood? Judas is not a passive bystander – he takes matters into his hands, because he has been called to be an actor in the mysterious play.

4. Judas Betrayed

The Evangelists present Judas’ betrayal variously. Luke writes that “Then entered Satan into Judas surnamed Iscariot, being of the number of the twelve. And he went his way, and communed with the chief priests and captains, how he might betray him unto them. And they were glad, and covenanted to give him money. And he promised” (22, 3-6). Mark adds: Judas “sought how he might conveniently betray him” (14, 11). And John states strongly: “And supper being ended, the devil having now put into the heart of Judas Iscariot, Simon’s son, to betray him...” (13, 2)¹⁷. In *The Last Temptation*, it is Jesus’ initiative – it is He who assigns the mission to the last apostle:

“Judas,” Jesus answered after a deep silence, “I am now going to confide a terrible secret to you.” Judas bowed his red-haired head and waited with gaping mouth.

“You are the strongest of all the companions. Only you, I think, will be able to bear it. I have said nothing to the others, nor will I. They have no endurance. [...]

For the world to be saved, I, of my own will, must die.” (K, 385-387)

¹⁷ Card. Martini offers an interesting interpretation of the fragment from John. He states that the oldest codes – Codex Sinaiticus, Codex Vaticanus, and the Vulgate – say: *When the devil put it in his heart that Judas betray Him*. Jesus has put it in his own heart that he had to go to His Father and that he wanted to love his own unto the end. Satan put something different in his own heart – that Judas had to betray Jesus. Satan saw Judas being the weakest, a little embittered and discontented; he saw Judas standing at the border of the final split. (After: C. M. Martini, *Lud w drodze* (orig. *Popolo in cammino*), transl. by S. Obirek, Kraków 1992, p. 99). – All Bible quotes after King James Version.

Judas –

“had expected a different Messiah, a Messiah with a sword, a Messiah at whose cry all the generations of the dead would fly out of their tombs in the valley of Josaphat [...] And the Messiah would sit on the throne of David with the Universe as a cushion under his feet, for him to step on. This, this was the Messiah Judas Iscariot had expected” (K, 387).

Meanwhile, Jesus wants to give his life voluntarily to redeem all people. What is more, the zealot and rebel who by accompanying Jesus was turned into His friend, must participate in the mysterious redemption sacrifice. At the same time, a sense of superiority, of being chosen, grows within him. He takes little notice of the apostles, who become second-class disciples to him:

“He detested the sight and sound of them; he could speak only with the rabbi. A terrible secret joined the two of them and separated them from the rest.” (K, 392)

Actually, the Judas from the novel has been cheated by Jesus. He wanted Jesus, as the Messiah, to free Israel. However, Jesus is not only unable to fulfil Judas’ plans, but even asks him for help in something that is completely against the head (and the heart) of Iscariot. And so – according to Kazantzakis – Judas’ betrayal proves his fidelity. During the last supper, Judas

“having received the sop went immediately out: and it was night” (J 13, 30).

Similarly in *The Last Temptation*: After Judas leaves the supper room, a strong gust of wind blows out the light of candles on the menorah. The very moment of treason (the kiss of Judas) is almost imperceptible in Kazantzakis’ version:

Jesus “felt Judas’s heavy-breathed mouth glued to his own and heard a hoarse, despairing voice: ‘Hail, Rabbi!’” (K, 392).

The innocent Jesus and the innocent Judas meet in the olive garden to redeem mankind together. They are the only ones who know what they participate in. Without Judas, Jesus would not be able to accomplish the work of redemption. In Kazantzakis’ “gospel”, Judas strongly resembles Abraham, who sacrifices Isaac, his son – he is like the father of the human family who sacrifices the Lamb which has to die to expiate people’s sins.

5. Judas the Immortal

In Kazantzakis' novel Judas is a character that "absorbs" the successive people standing in his way to Jesus. It is Judas who brings about the death of Mary Magdalene (K, 451), who takes Simon Peter's place among the apostles (K, 212; 406). It is he – and not St John – who is the Lord's beloved disciple (K, 206; 410). At first, Kazantzakis' Judas was a zealot, a villain – then he gradually transforms into Judas of the black matter, absorbing everyone who stands in his way to Jesus. He becomes the only and most important companion for Jesus:

"'Judas!'" but the unsociable disciple was at the very end and did not hear.

"Judas!" Jesus shouted again, desperately.

"Here!" the rebeard replied. He pushed aside the other disciples in order to pass through. "What do you want, Rabbi?"

"Stay next to me, Judas. Keep me company."

"Don't worry, Rabbi, I won't leave you." He took the rope from Peter's hand and began to lead.

"Do not abandon me, Judas, my brother," Jesus said once more." (K, 407)

But what shocks the most, is that the black matter which constitutes Judas' personality absorbs Jesus more and more strongly. It seems almost as if they were merged into one person, as proven by the dialogue in which Judas – using the plural of *we mustn't* or *us* – stresses his communion with Jesus:

"John leaned close to Jesus's breast.

"What are you thinking about, Rabbi?" he asked.

But Jesus pushed him away.

"Judas, come here beside me," he said, and he supported himself on the rebeard's sturdy arm.

"Courage, Rabbi," Judas whispered. "the hour has come; we mustn't let them be ashamed of us."

Jacob stared with hatred at Judas." (K, 410).

The apostles cannot save Jesus, who now wants to talk to Judas only. And only Judas receives a blessing to complete the work of betrayal:

"'Tonight,'" he said, "we shall be praying under the olive trees of Gethsemane, past the Cedron Valley. Judas, my brother, go – with God's blessing. God be with you!"

Judas parted his lips. He wanted to say something, but changed his mind. The door was open. He rushed out, and his large feet were heard stamping heavily down the stone stairs" (K, 428).

The *Gospel of Judas* ends in turning Jesus in:

"And he received some money and handed him over to them."¹⁸

¹⁸ *Gospel of Judas*, p. 7.

Similarly with Kazantzakis – after the last supper and the kiss of betrayal, the story of Judas breaks off. The novel passes over both the despair of the traitor, who brings the thirty silver pieces back to the high priests, and Judas's death. Iscariot appears once more – in the *last temptation* from the title (Jesus' dream, included in the last four chapters of the novel). Thus Jesus meets Judas in his dream at the beginning of the novel; the dream comes again during the last temptation, as Christ is dying on the cross. The temptation from the title is a demonic vision in which Jesus sees his happy future. He lives in Bethany, in the house of Lazarus whom he physically resembles. Now, as Jesus-Lazarus, he becomes the happy husband to Mary Magdalene, and later to Martha and Mary (K, 412-422). The calm, happy life is good, because it has become a fully human life. All that is going to happen if Jesus abandons the nonsensical – in the tempter's logic – suffering on the cross.

In the dream sequence there also appear the apostles, blaming Jesus. Had he been crucified, they could have preached the Gospel, but he deserted. However, their complaints and grievances are more ridiculous than threatening. They are weak, cowardly people whose opinion is of no great consequence. And then Judas returns:

a "colossus", "like a withered, lightning-charred tree", "full of vigor, and unyielding", "his obstinate skull is steaming with rage" – "desert lion" (K, 488-489).

Jesus-Lazarus makes an attempt at conversing with his beloved disciple and friend:

"But Jesus had fixed his eyes on his old savage companion and was speaking to him sweetly. 'Judas [...] you went down to Jerusalem, seized the traitorous Sadducees, tied red ribbons around their necks and slaughtered them like lambs on the altar of the God of Israel. You're a great, gloomy, desperate soul, Judas. Since the day we separated you haven't seen a single day of gladness. Judas, my brother, I missed you very much. Welcome!'" (K, 489).

At first Judas is silent – but he has not come in order to be silent. His accusation is cried out in the face of heaven and earth:

"Judas suddenly lashed out [...] and uttered a great, savage cry: 'Traitor! [...] Your place was on the cross where the God of Israel put you to fight. But you got cold feet and the moment death lifted its head, you couldn't get away fast enough [...] And you changed your face and your name, you fake Lazarus, to save yourself!'" (K, 490-491).

It seems that Judas will kill Jesus, that he will execute the sentence passed forty years earlier by the zealots. The apostles flee in panic – they are just a group of old men, and Judas is strong. There comes the final confrontation:

"Judas and Jesus were now standing face to face" (K, 492).

The world stops to await the outcome of that meeting. And then... Judas' anger suddenly turns into a profession of love.

““You broke my heart, son of the Carpenter,” bellowed Judas, “how do you expect me to speak to you affectionately? Sometimes I want to scream and wail like a widow and bang my head against the rocks! Curse the day you were born, the day I was born, the hour I met you and you filled my heart with hopes! When you used to go in the lead and draw us along behind you and speak to us about heaven and earth, what joy that was, what freedom, what richness! [...] You took me in your arms – do you remember? – and begged, “Betray me, betray me. I must be crucified and resurrected so that we can save the world!”

Judas stopped for a moment and sighed. His wounds had reopened and begun to drain [...] A tear popped into Judas's eye. Crushing it angrily, he resumed his shouting. His heart was still not empty.

“ ‘I am the lamb of God,’ you bleated. ‘I go to the slaughter so that I may save the world. Judas, my brother, do not be afraid. Death is the door to immortality. I must pass through this door. Help me!’ And I loved you so much, I trusted you so much, that I said, “Yes” and went and betrayed you. And you... you [...]

“Quiet! Quiet!” Jesus begged. The blood began to run from his five wounds.” (K, 491-492)

For Judas, Jesus is a traitor. He is dead and buried:

“Let God forgive him – God, because I cannot. May Israel's blood, tears and ashes fall upon his head!” (K, 493).

The apostles realise their own fall and join Iscariot, who has turned out to be the only faithful one:

“Judas, step in front, lead us!” (K, 495).

And Jesus begs his forgiveness:

“«Judas, my brother, forgive me!» and started to rush into the redbear's arms. But Judas jumped back, put out his hands and would not let him come near” (K, 493).

Judas replies with the words said by Christ Arisen to Mary Magdalene:

Don't touch me!

(but how could she have heard that – here Kazantzakis is exceptionally carefree in his usually faithful attitude to the Gospel – if there was no morning of Resurrection because Jesus turned out a traitor and escaped from the cross?!).

Jesus finally understands: he is a coward and a traitor. He should have been crucified, but he lacked the courage. Everyone looks upon him with anger and hatred:

“You deceived us [...] Judas is right: you broke your word. Our lives have gone to waste”
(K, 494).

And at that moment... the dream ends. Jesus is alone. Plunged into darkness, he is hanging on the cross.

“His head quivered. Suddenly he remembered where he was, who he was and why he felt pain. A wild, indomitable joy took possession of him. No, no, he was not a coward, a deserter, a traitor. No, he was nailed to the cross. He had stood his ground honorably to the very end; he had kept his word. [...] His disciples were alive and thriving. They were gone over sea and land and were proclaiming the News. Everything had turned out as it should, glory be to God!” (K, 495-496)

Such is the ending to the “Gospel of Kazantzakis”. The novel gives no description of Judas’ or Jesus’ deaths. The author wants his characters to dissolve into nothingness. Jesus dissolves in the matter; as Lazarus – on abandoning the messianic aspirations – he blends into a world of breath and blood. Judas attains a different *nirvana* – spiritual nothingness. Faithful until the end, he seeks Jesus to right everything. He is the only one not to betray Him, he is faithful until the very end. He exists beyond time, does not grow old, and remains faithful to his ideals. Essentially... he is like Nikos Kazantzakis, the heroic nihilist!

* * *

In the *Gospel of John*, Judas

“was a thief, and had the bag, and bare what was put therein” (12, 6).

In *Gospel of Judas*, he was the thirteenth disciple, and a man cursed. In *The Last Temptation of Christ* he is the winner. In the final scene of his last meeting with Jesus

“Judas stopped for a moment and sighed. His wounds had reopened and begun to drain [...] “Quiet! Quiet!” Jesus begged. The blood began to run from his five wounds” (K, 491-492).

It is Judas who wakes Jesus to life, who wakes him from the temptation of lethargy. Jesus returns to the cross because he does not want to betray the faithful Judas, he doesn’t want him to fight alone... However, Kazantzakis’ novel is not part of the Apocrypha preaching the victory of the Gospel of love. Actually, Kazantzakis’ work is not about the story of Jesus; it is a story of dreams. A dream begins, and a dream ends the novel. In either dream, Jesus meets... Judas. And it is Judas who stands at the heart of the story – Judas is the final victor. One might even – on read-

ing *The Last Temptation of Christ* – risk posing the thesis that there exists only Judas, and all else is a dream.

But whence the “cat” from the title, if in presenting Judas Kazantzakis uses the image of a black dog which faithfully follows Christ? A work from four centuries ago – *The Sixth Vision, of Hell* (1608) – is to blame for that. The author, Francisco de Quevedo, thus describes his journey through the land of the damned:

“But if you would see somewhat worth the while, leave these fellows, and follow me; and I’ll shew ye *Judas* and his *Brethren*, the *Stewards* and *Purse-bearers* [...] he brought me to *Judas* and his *Companions* [...] and an *Eunuch* into the Bargain: Which perhaps (nay probably) He was; for nothing but a *Capon’d*, a *thing unman’d*, could ever have been guilty of so Sordid, and Treacherous a Villany, as to sell, and betray his Master, with a Kiss; and after that, so Cowardly, as to Hang himself in despair, when he had done.”¹⁹

Quevedo calls Judas a perfidious traitor and an avaricious rascal, who sold his Teacher, Lord and God, for “so base a price”. The damned Iscariot thus replies to the accusation:

“If Men (said he) were not ungrateful; they would rather Pity, or Commend me, for an Action so much to their Advantage, and done in Order to their Redemption. The Misery is mine, that am to have no part my self, in the Benefit I have procured to others. Some *Hereticks* there are, (I must confess to my Comfort,) that adore me for’t. But do you take *me* for the *only Judas*? No, No, There have been many since the Death of my Master, and there are at this day, more wicked, and ungrateful”²⁰.

In the times of the author of *The Vision of Hell*, “cat” was the name for thieves. In *The Last Temptation*, Judas is by no means – despite the stubborn repeating that the traitor-apostle was faithful to Christ (Kazantzakis is truly feigning utter ignorance here!) – dog-faithful. The Judas from the novel is a cat: first he stole Jesus from poor Mary Magdalene and caused her death. Then he stole the Master from the apostles. Finally, he robbed the man from Nazareth himself – in Kazantzakis’ work it is Judas who ultimately decides everything, he takes on the role of the guide, or even of the Messiah. Judas becomes Jesus, and the true Jesus will later play Lazarus. Kazantzakis knows very well where he is heading, he fawns and puns to the readers: after all, the final victor in his novel was to be Iscariot.

Abstract (Summary):

In this paper I analyze the character of Judas in the famous novel by Nikos Kazantzakis. In *The Last Temptation of Christ*, Jesus is weak and full of doubt,

¹⁹ F. de Quevedo, *The visions*, transl. by Roger L’Estrange, London 1696, p. 226-7; original capitals and italics.

²⁰ *Ibid.*, pp. 228-9.

whereas Judas is a volcano of energy. Furthermore, the Greek writer of makes his Judas a superman. Only through his help does Jesus fulfil the mission. In the novel Judas is a realist, while Jesus lives in a dream world. Finally, Judas wins, and he is true to himself. Kazantzakis' creation of Judas is different both from what we know from the *Gospel of John*, as well as the version of the apocryphal *Gospel of Judas*. Kazantzakis, however, does not tell the history of Judas as another version of the fall of the traitor apostle, but announces an original version of Judas which stands in opposition to that of ecclesiastical orthodoxy. It is a story of – a man who struggles with God (and even against God) for his own immortality.

Key words:

Judas, betrayal, traitor, Gospel, Jesus

Bibliography:

Primary literature / Primary bibliographical sources:

Kazantzakis Nikos, *Ostatnie kuszenie Chrystusa*, tł. Jan Wolff, SAWW, Poznań 1992, ss. 447.

Personal name

Kazantzakis Nikos, *The last temptation of Christ*, translated from the Greek by P. A. Bien, Simon and Schuster, New York 1960, 506 p. [the edition also in New York 1998. The original Greek version: *Teleutaios peirasmos*].

Secondary literature / Secondary bibliographical sources:

Augustyniak Danuta M., *Poszukiwania Boga w literaturze kretańskiej na przykładzie twórczości Nikosa Kazantzakisa*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2009, pp. 194.

Bobowski Sławomir, *Judas*, [w:] *Światowa encyklopedia filmu religijnego*, ed. Marek Lis, Adam Garbicz, introduction by Krzysztof Zanussi, Biały Kruk, Kraków 2007, p. 229-230.

Chadzinikolau Nikos, *Literatura nowogrecka 1453-1983*, PWN, Warszawa-Poznań 1985, pp. 335.

Kazantzakis Nikos, *Grek Zorba*, transl. by Nikos Chadzinikolau, Książka i Wiedza, Warszawa 1973, pp. 328.

Ewangelia Judasza, tł. Wincenty Myszor, Księgarnia Św. Jacka, Katowice 2006, pp. 96.

Lis Marek, ks., *Ostatnie kuszenie Chrystusa*, [in:] *Światowa encyklopedia filmu religijnego*, idem (ed.), Adam Garbicz, introduction by Krzysztof Zanussi, Biały Kruk, Kraków 2007, p. 388-389.

Machado Antonio, *Medytacja dnia*, [in:] Artur Międzyrzecki, *Rimbaud, Apollinaire i inni (Wybór przekładów)*, Czytelnik, Warszawa 1988, p. 502-504.

Martini Carlo Maria, kard., *Lud w drodze: medytacje*, transl. by Stanisław Obirek, WAM, Kraków 1992, pp. 120.

Pismo święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych. Biblia Tysiąclecia (3rd ed.), Pallotinum, Poznań-Warszawa 1990.

Radziszewski Stefan, father, *Wszyscy jesteśmy Judaszami. Zwycięstwo Judasza w „Ostatnim kuszeniu Chrystusa”*, [in:] idem, *Kot czarny. Literatura dla odważnych*, Jedność, Kielce 2011, p. 9-35.

Stabryła Wojciech Maciej, *Judas – sprawiedliwy Starego Testamentu*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, 2007, nr 2, p. 85-95.

Quevedo Francisco, de~, *Sny: Godzina dla każdego, czyli Fortuna mózgiem obdarzona*, transl. by Kalina Wojciechowska, introduction by Kazimierz Piekarec, PIW, Warszawa 1982, pp. 224.

Information about the Author:

Information about the Author in English:

Fr Stefan Radziszewski (born 1971), ThD, PhD, Doctor of Divinity (homiletics, KUL, 2005, doctoral thesis on *Przepowiadanie homilijne biskupa Mieczysława Jaworskiego jako odpowiedź na zasadnicze wyzwania czasów współczesnych* [Bishop Mieczysław Jaworski's sermon prophecies as an answer to the fundamental challenges of today]), Doctor of Humanities (Polish Philology, KUL, 2009, doctoral thesis on *Pomiędzy duchem a materią. Wokół zagadnień wczesnej poezji Anny Kamieńskiej* [Between the spirit and the matter. About the issues of Anna Kamieńska's early poems]), catechist of the Nazareth school (the Jadwiga of Poland's School of the Sisters of the Holy Family of Nazareth) in Kielce, chaplain of the Catholic Intellectuals' Club (KIK) in Kielce; author of books: *Kamieńska ostiumiczna* [2011] (*Ostiumic Kamieńska*, about Anna Kamieńska's poetry), *Katechizm sercem pisany* [2006] (*Heart-written Catechism*), about the sermons of Bishop Mieczysław Jaworski, *Kot czarny: Literatura dla odważnych* (Black cat. Literature for the brave) [2011] and *Kot biały: Literatura dla samotnych* (White cat. Literature for the sad and lonely) [2012], *Siedem twarzy Judasza* [2012] (*Seven Faces of Judas*), about the apostle-traitor in the literature of the 20th century, *Poezja w sutannie* [2011] (*Poetry in cassock*, an anthology) and *Rekolekcje dla młodzieży* [2012] (*Retreat for the young*), an audio-book; he has classes in literature at the Jan Kochanowski University in Kielce, at the Higher Theological Seminary in Kielce, and runs a seminar theatre.

Information about the Author in Polish / Informacja o Autorze po polsku:

Ks. Stefan Radziszewski (ur. w 1971), PhD, dr teologii (homiletyka, KUL, 2005, praca doktorska pt. *Przepowiadanie homilijne biskupa Mieczysława Jaworskiego jako odpowiedź na zasadnicze wyzwania czasów współczesnych*), dr nauk humanistycznych (filologia polska, KUL, 2009, praca doktorska pt. *Pomiędzy duchem a materią. Wokół zagadnień wczesnej poezji Anny Kamieńskiej*), prefekt kieleckiego Nazaretu, kapelan Klubu Inteligencji Katolickiej w Kielcach; autor książek: *Kamieńska ostiumiczna* [2011] (o poezji Anny Kamieńskiej), *Katechizm sercem pisany* [2006] (o kazaniach bpa Mieczysława Jaworskiego), *Kot czarny: Literatura dla odważnych* [2011] oraz *Kot biały: Literatura dla samotnych* [sic!] [2012], *Siedem twarzy Judasza* [2012] (apostoł zdrajca w literaturze XX wieku), *Poezja w sutannie* [2011] (antologia) oraz *Rekolekcje dla młodzieży* [2012] (audiobook); prowadzi zajęcia z literatury w Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach, Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach oraz teatr seminaryjny.

Information about the Author in Czech / Informace o autorovi v češtině:

P. Stefan Radziszewski (nar. 1971), Ph.D., dr. teologie (homiletika, Katolická univerzita v Lublinu, 2005, doktorská práce *Homilie Mieczysława Jaworského jako odpověď na zásadní výzvy současnosti*), dr. humanitních věd (polonistika, KUL, 2009, doktorská práce *Mezi duchem a hmotou. K problematice rané poezie Anny Kamieńské*), prefekt kieleckého Nazaretu, kaplan Klubu katolické inteligence v Kielcích; autor knih *Kamieńska ostiumiczna* [„Kamieńská ostiumická“, 2011] (o poezii Anny Kamieńské), *Katechizm sercem pisany* [„Katechismus psaný srdcem“, 2006] (o kázáních biskupa Mieczysława Jaworského), *Kot czarny: Literatura dla odważnych* [„Černá kočka, Literatura pro

odvážné“; 2011], *Kot biały. Literatura dla samutnych* [sic!] [„Бílá kočka. Literatura pro samutné“ [sic!]; 2012], *Siedem twarzy Judasza* [„Sedm tváří Jidáše“; 2012] (apoštol zrádce v literatuře 20. století), *Poezja w sutannie* [„Poezie v sutane“; 2011] (antologie) a *Rekolekcji dla młodzieży* [„Útočiště pro mládež“; 2012] (audiokniha); přednáší literaturu na Univerzitě Jana Kochanowského v Kielcích, na Vyšším duchovním semináři v Kielcích a vede seminární divadlo.

[Český překlad: Libor Martinek]

Information about the Author in Slovak / Informácie o autorovi v slovenčine:

P. Stefan Radziszewski (nar. 1971), Ph.D., dr. teológie (homiletika, Katolícka univerzita v Lubline, 2005, doktorská práca *Homilie Mieczysława Jaworského ako odpoveď na zásadné výzvy súčasnosti*), dr. humanitných vied (polonistika, KUL, 2009, doktorská práca *Medzi duchom a hmotou. K problematike rannej poézie Anny Kamieńskej*), prefekt kieleckého Nazaretu, kaplán Klubu katolíckej inteligencie v Kielciach; autor kníh *Kamieńska ostiumiczna* [„Kamieńská ostiumnická“ 2011] (o poézii Anny Kamieńskej), *Katechizm sercem pisany* [„Katechizmus písaný srdcom“; 2006] (o kázňach biskupa Mieczysława Jaworského), *Kot czarny. Literatura dla odważnych* [„Čierna mačka. Literatura pre odvážnych“; 2011], *Kot biały. Literatura dla samutnych* [sic!] [„Biela mačka. Literatura pre smutných“ [sic!]; 2012], *Siedem twarzy Judasza* [„Sedm tváří Jidáše“; 2012] (apoštol zradca v literatúre 20. storočia), *Poezja w sutannie* [„Poezia v sutane“; 2011] (antológia) a *Rekolekcji dla młodzieży* [„Útočište pre mládež“; 2012] (audiokniha); prednáša literatúru na Univerzite Jána Kochanowského v Kielciach, na Vyššom duchovnom seminári v Kielciach a vedie seminárne divadlo.

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučeková]

Information about the Author in Russian /

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке:

Ксёндз Стефан Радзиевский (г.р. 1971), PhD, доктор теологии (гомилетика, Католический университет в Люблине, 2005; докторская диссертация «Гомилетические предсказания епископа Мечислава Яворского как ответ на главные вызовы современности»), доктор гуманитарных наук (польская филология, Католический университет в Люблине, 2009; докторская диссертация «Между духом и материей. О проблематике ранней поэзии Анны Каменской»). Префект общеобразовательного лицея «Назарет» (лицей сестёр-назаретянок имени Св. Королевы Ядвиги в Кельце), капеллан Клуба католической интеллигенции в Кельце. Автор книг: «Каменская остиумическая» / «Каменская на выходе» (2011, о поэзии Анны Каменской), «Катехизис, писанный сердцем» (2006, о проповедях епископа М. Яворского), «Чёрный кот. Литература для отважных» (2011), «Белый кот. Литература для одуноких» [sic!] (2012), «Семь облиций Иуды» (2012, об апостоле-предателе в литературе XX века), «Поэзия в сутане (антология)» (2011) и «Собрание для молодёжи» (2012, аудиокнига). Ведёт занятия по литературе в Университете имени Яна Кохановского в Кельце, на Высшем теологическом семинаре в Кельце и в семинарском театре.

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Information about the Author in Ukrainian /

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою:

Ксьондз Стефан Радзівський (р. н. 1971), PhD, доктор теології (гомілетика, Католицький університет у Любліні, 2005; докторська дисертація «Гомілетичні пророцтва єпископа Мечислава Яворського як відповідь на засадничі виклики сучасності»), доктор гуманітарних наук (польська філологія, Католицький університет у Любліні, 2009; докторська дисертація «Між духом і матерією. Про проблематику ранньої поезії Анни Каменської»). Префект загальноосвітнього ліцею «Назарет» (ліцей сестер-назаретянок імені Св. Королеви Ядвіги в Кельце), капелан Клубу католицької інтелігенції в Кельце. Автор книг: «Каменська остіумічна» / «Каменська на виході» (2011, про поезію Анни Каменської), «Катехізис, писаний серцем» (2006, про проповіді єпископа М. Яворського), «Чорний кіт. Література для відважних» (2011), «Білий кіт. Література для самотних» [sic!] (2012), «Сім облич Іуди» (2012, про апостола-зрадника в літературі XX ст.), «Поезія в сутані (антологія)» (2011) та «Збірник для молоді» (2012, аудіо-книга). Веде заняття з літератури в Університеті імені Яна Кохановського в Кельце, на Вищому теологічному семінарі в Кельце та в семінарському театрі.

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

Information about the Author (in Belarusian) /

Звесткі пра аўтараў (на-беларуску):

Кс. Стэфан Радзішэўскі (нар. у 1971), PhD, кандыдат тэалагічных навук (гамілетыка, КЛТУ, 2005, кандыдацкая дысертацыя *Przepowiadanie homilijne biskupa Mieczysława Jaworskiego jako odpowiedź na zasadnicze wyzwania czasów współczesnych* [Гамілетычнае прадбачанне біскупа Мечыслава Яворскага ў якасці адказа на асноўныя заклікі сучаснасці]), кандыдат гуманістычных навук (польская філологія, КЛТУ, 2009, кандыдацкая дысертацыя *Pomiędzy duchem a materią. Wokół zagadnień wczesnej poezji Anny Kamieńskiej*. [Паміж духам і матэрыяй. У кантэксце праблем ранняй паэзіі Ганны Каменскай]), прэфект Назарэтанскай школы ў Кельцах, капелан каталіцкага інтэлектуальнага клуба (КІК) у Кельцах, аўтар кніг: *Kamieńska ostiumiczna* [2011], (*Ostium Каменска*, пра паэзію Ганны Каменскай), *Katechizm sercem pisany* [2006] [*Катэхізіс, напісаны сэрцам*] (пра казанні біскупа Мечыслава Яворскага), *Kot czarny. Literatura dla odważnych* [2011] [*Чорны кот. Літаратура для смелых*], а таксама *Kot biały. Literatura dla samotnych* [2012] [*Белы кот. Літаратура для сумных і самотных*], *Siedem twarzy Judasza* [2012] [*Сем абліччаў Юды (апостал-зраднік у літаратуры XX стагоддзя)*], *Poezja w sutannie* [2011] [*Паэзія ў сутанне (анталогія)*], а таксама *Rekolekcje dla młodzieży* [2012] [*Рэкалекцыі для моладзі (аўдыёкніга)*]; выкладае літаратуру ў Універсітэце Яна Кахановскага ў Кельцах, Вышэйшай духоўнай семінарыі ў Кельцах, а таксама кіруе семінарскім тэатрам.

[Тлумачэнне на беларускую мову: Eugeniusz Pańkow, Helena Antoniewicz]

STEFAN RADZISZEWSKI (Kielce, Poland)

e-mail: stefanradziszewski[at]gmail.com

Judasz kot (marksizujący kusiciel Nikosa Kazantzakisa)

„Niech mu Bóg przebaczy – Bóg, bo ja nie potrafię. Niech spadną na jego głowę krew, łzy i
prochy Izraela!”
(Judasz o Jezusie)¹.

„Chodź, a pouczę cię o rzeczach ukrytych, których nie widział nikt z ludzi”
(Jezus do Judasza)².

„Sprzedane obcej zachłanności: ziemia, niebo i podziemie. Sprzedane wskutek – wybaczenie
paradoksalność określenia – tragicznej lekkomyślności naszych wsteczników. W istocie bowiem cena
wielkich zrad bywa znikoma w porównaniu z tym, co się naraża dla ich urzeczywistnienia, i ze
strasliwym złem, które przynoszą, wypływając z przesłanek nie mniej błahych i marnych, choć
niejasnych zazwyczaj i skrywanych. Jeśli zapytacie, dlaczego właściwie, pomijając trzydzieści srebrni-
ków, Judasz sprzedał Chrystusa, niełatwo znajdziecie odpowiedź”³.

W *Ostatnim kuszeniu Chrystusa* najważniejszy jest Judasz⁴. Nikos Kazantzakis otwiera swoją powieść snem z Judaszem w roli głównej, zaś w finale (w scenie snu-kuszenia na krzyżu) słuchamy rozmowy Jezusa z Judaszem. Dlaczego *Ostatnie kuszenie* nie opowiada wiernie historii Chrystusa, ale zajmuje się apostołem zdrajcą? Dlaczego centralną postacią *Ostatniego kuszenia Chrystusa* nie jest Chrystus, ale Judasz? Zdaniem Kazantzakisa każdy z nas nosi w sobie Jezusa i nosi w sobie Judasza. W duszy każdego człowieka toczy się nieustanna walka. Powieściowy Jezus jest marzycielem, żyje w świecie idei i kontemplacji Bożych tajemnic. Judasz przeciwnie, to człowiek czynu, działania, nie myśli o Bogu, ale o ludziach, jest aktywny i zawsze walczy do końca. To on w konsekwencji zwycięża.

¹ N. Kazantzakis, *Ostatnie kuszenie Chrystusa*, tł. J. Wolff, Poznań 1992, s. 446.

² *Ewangelia Judasza*, tł. W. Myszor, Katowice 2006, s. 45.

³ A. Machado, *Medytacja dnia*, [w:] A. Międzyrzecki, *Rimbaud, Apollinaire i inni (Wybór przekładów)*, Warszawa 1988, s. 503.

⁴ Zarówno w powieści Kazantzakisa, jak i w wersji filmowej Martina Scorsese (*The Last Temptation of Christ*, 1988), „znowu najważniejszy okazuje się Judasz [...] po raz kolejny decydujący okazuje się Judasz” (M. Lis, *Ostatnie kuszenie Chrystusa*, [w:] *Światowa encyklopedia filmu religijnego*, red. M. Lis, A. Garbicz, Kraków 2007, s. 388-389).

1. Nikos buntownik

Kim jest autor *Ostatniego kuszenia Chrystusa*? Nikos Kazantzakis to człowiek porywczy, żądny przygód, uparty i zdecydowany. Wielbiciel Homera, Bergsona, Nietzschego i Zorby⁵. Do swoich przewodników duchowych zaliczał Buddę, Chrystusa, św. Franciszka, El Greca i Lenina. Najbardziej cenił walkę, czyste sumienie i szlachetność. Tematem jego twórczości była walka człowieka, który nie wierząc w nic, nie przestaje walczyć, i szuka Boga, którego zresztą ostatecznie nigdy i nigdzie nie znajdzie⁶. Taki był główny bohater *Odysei* Kazantzakisa (najważniejszego jego dzieła, którego pisanie zaczynał siedem razy, na wzór Homera dzieło składa się z 24 pieśni i 33 333 wersów) – samotny wędrowiec, który w swojej tułaczce rozmawia z Managisem (Buddą), Kapetanem Jeden (Don Kichotem) i rybakiem (Chrystusem), aby u kresu przemienić się w nietzscheańskiego nadczłowieka⁷, umrzeć i zdematerializować się, osiągając całkowity spokój w nirwanie. Podobnie w *Ostatnim kuszeniu Chrystusa*: nie odnajdziemy opisów śmierci Judasza i Jezusa⁸, bowiem Kazantzakis pragnie, aby jego bohaterowie rozplynęli się w nicości. Jezus rozplywa się w materii (jako Jezus-Łazarz), a Judasz znika w świetle ducha.

Filozofia Kazantzakisa, łącząca idee Nietzschego, Lenina oraz elementy buddyzmu, nie prowadzi bynajmniej w stronę chrześcijaństwa. Chociaż wypada

⁵ Giorgis Zorba, pierwowzór powieściowego *Greka Zorby*, którego rozślawił swoją aktorską kreacją Anthony Quinn w filmie Mihalisa Kakogiannisa (1964).

⁶ Zob. N. Chadzinikolau, *Literatura nowogrecka 1453-1983*, Warszawa-Poznań 1985, s. 122.

⁷ Kazantzakis podziwiał Nietzschego i jego dzieła, chociaż odżegnywał się od idei nadczłowieka (zob. D. Augustyniak, *Poszukiwania Boga w literaturze kretańskiej na przykładzie twórczości Nikosa Kazantzakisa*, Poznań 2009, s. 67); w moim mniemaniu Judasz w *Ostatnim kuszeniu* jest bohaterem łączącym cechy klasycznego herosa i nowoczesnego bojownika o niepodległość swojego narodu, ale posiada także (a może nade wszystko) przymiot wiecznego nadczłowieka (K, 442-448) – zatem tłumaczenie Kazantzakisa, iż w tym wypadku nie powiela Nietzschego, przypominają wyjaśnienia małego Nikosia, który przysięga, że nie wie, gdzie się podział sok marchewkowy, podczas gdy cała jego buzia jest pomarańczowa. Inną kwestię stanowi motyw, decydujący o odrzuceniu idei nadczłowieka, deklarowanym przez greckiego powieściopisarza. *Ostatnie kuszenie* pisane jest już po II wojnie światowej, więc może Kazantzakis mimowolnie odcina się od hitlerowskiej doktryny „panów i niewolników”? A może po prostu nie potrafi zgodzić się do końca z nietzscheańską nienawiścią do chrześcijaństwa, skoro sam żywi głęboki zachwyt wobec osoby Jezusa.

⁸ Inaczej postąpił autor filmu *Judasz*, Charles Robert Carner (*Judas*, 2004): w jego wersji Judasz jest żarliwym patriotą, który nienawidzi Rzymian; gdy Jezus uświadamia mu jego pustkę duchową, Judasz przeklina Go i siebie, a potem wydaje arcykapłanom; „zrozpaczony, próbuje bezskutecznie ratować swojego Nauczyciela. Śmierć Jezusa i Judasza (przez samobójcze powieszenie) następują w tym samym momencie. Na ułamek sekundy przed zgonem Judasz ma wizję, w której słyszy z ust Nauczyciela, iż za chwilę będą razem w raju” (S. Bobowski, *Judasz*, [w:] *Światowa encyklopedia filmu religijnego*, s. 229-230).

docenić niezwykłą pasję, z jaką grecki pisarz-skandalista stawiał swoje pytania o sens ludzkiej egzystencji. Nikos Chadzinikolau, mówiąc o filozofii życia autora *Ostatniego kuszenia Chrystusa*, stwierdza:

„*Nic nie istnieje! Ani życie, ani śmierć!* Ten „bohaterski nihilizm” wywołał wiele nieporozumień. Kazantzakis nie walczył jak Syzyf ze swoim kamieniem. Dochodząc coraz wyżej, spostrzegał, że rośnie horyzont i jeszcze bardziej oddala się niebo. Jaki więc cel? Jaki obowiązek? Zatrzymać się, czy iść dalej? Bóg kiedyś był siłą, teraz jest słabością. Walczy, by uratować się. I człowiek musi walczyć, żeby poznać nie tylko wartość poświęcenia, ale i bezskuteczność poświęcenia, nie tylko pragnienie wolności, ale i fikcję wolności, żeby połączyć się z Bogiem, osiągnąć jedność. Bóg jest więc to stan, siła w człowieku, „płomień trawiący jego wnętrze”, nigdy jednak ponad człowiekiem, ponad jego pragnienia i żądania. *Sensem naszego Boga – pisał – jest walka. W tej walce rozwijają się i nieustannie działają ból, radość i nadzieja*”⁹.

Swoim przekonaniom Kazantzakis jest wierny do końca. Jako agnostyk i antykonformista poleca, by na jego grobie umieścić napis: *Nie oczekuję niczego. Nie boję się niczego. Jestem wolny*. Ale najbardziej cenną charakterystykę pisarza odnajdujemy w historii mieszkańców Krety. Pochodzący z Iraklionu autor *Greka Zorby* – podobnie jak mieszkańcy wyspy – potrafi walczyć i cierpieć, przyzwyczajony do śmierci szuka dumy, walki, zmartwychwstania, rzuca wszystko na jedną szalę, nawet gdyby nie było nadziei ratunku, nie podda się nigdy tragiczności losu¹⁰. Taki jest jego Judasz w *Ostatnim kuszeniu*. Podobny do apostoła zdrajcy... tylko na pierwszy rzut oka. Tak naprawdę bowiem Iskariota w wersji Kazantzakisa nie pochodzi z Kariothu, ale z Iraklionu, i przypomina potomka Heraklesa (patron kreteńskiego miasta), który swoją siłą i walecznością dorównuje bogom¹¹.

2. Judasz zelota

Judasz w powieści Kazantzakisa należy do Bractwa Świętych Zabójców. Wyznaje to w rozmowie z Filipem, którego próbuje uczynić jednym z bojowników:

„Przemyśl dobrze to wszystko, co dziś usłyszałeś. Nic nie rozpowiadaj. Nie zdradź tajemnicy nikomu. Sam musisz podjąć decyzję. Jeśli jesteś mężczyzną i zdecydujesz właściwie, powiem ci na kogo planujemy zamach [...] Do dziś byłeś niczym! Nikogo nie obchodziło, czy żyjesz, czy nie. Ja też taki byłem – nikt – do dnia, kiedy stałem się członkiem Bractwa. Teraz jestem kimś innym – stałem się mężczyzną. Nie ma już rudobrodego Judasza, kowala [...] Teraz służę wielkim rzeczom – słyszysz? –

⁹ N. Chadzinikolau, op. cit., s. 122.

¹⁰ Vide: ibidem, s. 128.

¹¹ O Judaszu, który jest stworzony na obraz i podobieństwo autora *Ostatniego kuszenia* i bardziej zasługuje na miano Judasza-Nikosa niż apostoła z Ewangelii, pisał Stefan Radziszewski w jednym ze swoich esejów (vide: S. Radziszewski, *Kot czarny. Literatura dla odważnych*, Kielce 2011, s. 9-35).

wielkim. A ktokolwiek służy wielkim celom, nawet jeśli jest najmniejszym z małych, staje się wielki” (K, 107-108).

Święte Bractwo wzywa do walki z Rzymianami i głosi przyjście Mesjasza, który przywróci Izraelowi wolność:

„Nie płąćcie daniny niewiemy. Mamy tylko jednego Pana, Adonai. Zabijajcie każdego Żyda, który złamie święte Pismo, który śmieje się, rozmawia lub pracuje z wrogami naszego Boga, Rzymianami. Atakujcie, zabijajcie, oczyśćcie drogi, aby Mesjasz mógł przejść! Oczyśćcie świat i przygotujcie ulice – On nadchodzi” (K, 106).

Judasz nie jest w *Ostatnim kuszeniu* pospolitym przestępcą. Jest żydowskim patriotą walczącym o wyzwolenie Izraela¹². W powieści wielokrotnie wskazywany jest jego związek z ruchem zelotów. W rozmowie z Filipem:

„Rudobrody rozejrzał się wkoło i zniżył głos:

– Filipie, potrafiłbyś zabić? [...]

– Nie zabiłem jeszcze człowieka, ale chyba bym potrafił... Tak, bez wahania [...]

Filip wzdrygnął się. Zrozumiał.

– Czy ty jesteś jednym z nich? Jednym z zelotów?” (K, 106).

Jeszcze wcześniej widzimy Judasza spiskującego wraz z Barabaszem, który później zostanie uwięziony za morderstwo.

„Rudobrody rzucił się z pasją do przodu, tracąc panowanie nad sobą. Chciał krzyknąć *Niech żyje wolność!* i rozchylił już wargi, ale jego towarzysz Barabasz schwycił go i położył mu rękę na ustach” (K, 46).

Wreszcie w rozmowie Tomasza z Jezusem Iskariota zostaje scharakteryzowany jako szczególnie niebezpieczny człowiek. Tomasz ostrzega Jezusa –

„Posłuchaj mnie: musimy poradzić sobie z pewnym człowiekiem – z nieuczciwym, po siedmiokroć przebiegłym człowiekiem. Przede wszystkim, strzeż się Judasza Rudobrodego. Zanim opuściłem Nazaret, widziałem jak szeptali z matką ukrzyżowanego zeloty. Później z Barabaszem, z dwoma czy trzema jego przyjaciółmi, nożownikami z Bractwa. Słyszałem, jak wymawiali twoje imię” (K, 119-120).

Przestroga Tomasza jest jak najbardziej uzasadniona, bowiem Święte Bractwo skazało Jezusa na śmierć. Judasz ma wykonać wyrok wydany przez zelotów – karę śmierci. Iskariota jako wzorowy zelota rusza na spotkanie ze swoją ofiarą – wyrusza na pustynię, aby tam zabić Jezusa. Zbrodnia nie zostaje jednak dokonana, pomimo że wszystko sprzyja Judaszowi:

¹² Vide: W. M. Stabryła, *Judasz – sprawiedliwy Starego Testamentu*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” r. 2007, nr 2, s. 85-95.

„Nagle Judasz zaczął syczeć – najpierw łagodnie i czule, potem coraz silniej, rozkazująco; syn Marii, który już ułożył się do snu, podskoczył ze strachu [...]

– Judaszu, mój bracie, to ty? – zapytał cicho [...] Cieszę się, że cię widzę, Judaszu, mój bracie. Jestem gotów [...]

Kowal stęknął i ściągnął wargi. Wcale mu się to nie podobało – dotknięcie bezbronnego gardła napawało go obrzydzeniem. Chciał oporu, walki wręcz: śmierć miała przyjść na końcu – jak u prawdziwych mężczyzn – jako sprawiedliwa nagroda za walkę.

Syn Marii wyciągnął szyję i czekał. Kowal odepchnął go swą ogromną łapą.

– Dlaczego się nie opierasz? – warknął. – Co z ciebie za mężczyzna. Wstań i walcz!” (K, 142).

Judasz nie potrafi zrozumieć postawy Jezusa. Dlaczego Jezus nie walczy o swoje życie? Dlaczego pragnie dobrowolnie oddać swe życie? Porażony bezbronnością swej ofiary Judasz ucieka. Więcej,

„od dnia ucieczki z klasztoru zmienił się nie do poznania” (K, 147).

Judasz nie wykonał wyroku na Jezusie, ponieważ pojawiła się w nim przedziwna myśl: a może to właśnie Jezus jest zapowiadany przez proroków Mesjaszem. Skoro nie lęka się własnej śmierci, być może stanie na czele powstania przeciwko Rzymianom. Judasz postanawia to sprawdzić (zawsze przecież może „zlikwidować” Jezusa później).

Niedoszły morderca przemienia się w apostoła Mesjasza, którym jest cieśła z Nazaretu. To znaczy – tak naprawdę udaje tylko apostoła, aby łatwiej obserwować potencjalnego Mesjasza i przygotowywać nowe siatki konspiratorów, którzy w odpowiednim czasie ruszą na wojnę przeciwko Rzymianom. Judasz

„krążył po wioskach [...] wchodził do domów, pracował, przysłuchiwał się rozmowom i rejestrował w pamięci słowa i czyny każdego człowieka, aby donieść o wszystkim Bractwu. Gdzież podział się dawny rudobrody – tamten kłótlivy awanturnik!” (K, 147).

Judasz zelota staje się milczącym agentem, który czeka na właściwą chwilę. Jezus jest dla niego tylko narzędziem w osiągnięciu własnych planów. Widząc, że wokół nauczyciela z Nazaretu zaczynają gromadzić się tłumy, Judasz postanawia oczekiwać na rozwój wypadków. Odnosi się do Jezusa z pogardą – do Piotra, na widok żebraków, z którymi spotyka się Nazarejczyk, mówi z szyderstwem:

„Syn Marii” (K, 166);

gdy patrzył na Jezusa –

„w jego zimnych, stalowych oczach igrały mordercze błyski” (K, 167).

Ale ulega też – i obserwuje to z rosnącym niepokojem – dziwnej fascynacji nauką Jezusa:

„Judasz oparł się o sosnę i gniewnie tarmosił rudą brodę.

– A zatem, synu cieśli – powiedział sarkastycznie – przyszedłeś tu, aby nam właśnie to powiedzieć? Czy to jest ta wspaniała nowina? Chcesz, byśmy kochali Rzymian, co? Mamy nadstawiać karki, tak jak ty swój policzek, i mówić: «Drogi bracie, proszę, zabij mnie»” (K, 170).

Słuchając nauki Jezusa o królestwie niebieskim (które nie jest określonym geograficznie państwem, ale przestrzenią duchową, wolnością od zła i nienawiści) oraz wezwania do jedności¹³, Judasz traci jednak cierpliwość:

„rudobrody ukrył tylko głębiej swoje oburzenie, z trudem zmuszając się do dalszej cierpliwości. Ten człowiek nie wie, co mówi – mruczał pod nosem. – Żyje w świecie marzeń i pojęcia nie ma, co się wokół niego dzieje. Moje serce odmieni się tylko wraz ze światem wokół mnie. Dopiero gdy Rzymianie opuszczą ziemię Izraela, pocuję ulgę!” (K, 179).

Jednocześnie Judasz uparcie „pilnuje” Jezusa. Wydaje mu się, że kandydat na Mesjasza ocknie się i nagle zacznie głosić świętą wojnę z Rzymianami. Zapewne słuchanie Ewangelii o miłości nieprzyjaciół uprzykrzyło mu się (w jego mniemaniu to nauka dla słabych, dla klanu niewolników), czego zresztą nie kryje, ale cały czas czuwa nad rozwojem wydarzeń, aby wykorzystać stosowną chwilę i ogłosić rewolucję – jeśli Jezus sprzeciwi się tym zamiarom, Judasz nie zawaha się obrócić przeciwko Niemu:

„Synu Marii, nie pasuję do twojej gromady [...] Jestem dziką, bezlitosną bestią. Jestem nieślubnym dzieckiem, moja matka porzuciła mnie w lesie, gdzie piłem mleko wilczycy. Tam stałem się twardy, surowy i szczerzy. Jeśli kogoś kocham, zrobię dla niego wszystko; gdy kogoś nienawidzę, zabijam go [...] Jestem nawet zdolny zabić kogoś, kogo kocham, jeśli zobaczę, że zbacza z drogi prawdy” (K, 185).

Ta autodeklaracja Judasza jest tyleż brutalna i okrutna, co porażająco szczerza. Biedny, nieszczęśliwy Judasz, zagubiony w świecie wojny i krwi, patrzy w stronę Jezusa z sercem pełnym wątpliwości – kim jest ten tajemniczy młodzieniec z Nazaretu? Marzycielem czy szaleńcem? Prawdziwym prorokiem czy fałszywym mesjaszem, który przyniesie Izraelowi zgubę? Zamiast teologicznych spekulacji Judasz Kazantzakisa postanawia działać¹⁴ – porzuca milczenie i przechodzi do realizacji swego planu. Skoro Jezus nie odważył się, aby ogłosić świętą wojnę o

¹³ „Zmieńcie swoje serca, a niebo i ziemia padną sobie w objęcia, Izraelici i Rzymianie także – i zapanuje jedność” (K, 179).

¹⁴ „Uważaj, synu Marii. Już ci to raz powiedziałem, ale powtórzę raz jeszcze: uważaj, obierz właściwą drogę, powiadam ci. Jak myślisz, dlaczego chodzę za tobą? Może lepiej, żebyś się wreszcie dowiedział – po to, żeby wskazać ci drogę” (K, 185-186).

wolność Izraela, Judasz posłuży się nim niczym sztandarem. Lud, zachwycony słowami i cudami Nauczyciela z Nazaretu, ruszy za Nim, gdy Judasz (jako Jego apostoł) wezwie do wypędzenia Rzymian z Jerozolimy.

3. Judasz apostoł

Judasz w powieści Kazantzakisa jest silny, żaden z apostołów nie potrafi mu sprostać. Podobnie przedstawia Iskariotę *Ewangelia Judasza*:

„I wszyscy powiedzieli: *jesteśmy mocni*. Ale ich duch nie mógł się odważyć, aby stanąć w jego obecności, poza Judaszem Iskariotą”¹⁵.

Można powiedzieć, że Judasz jest prawą ręką Jezusa:

„Słońce padło na jezioro i rozjaśniło świat. Rudobrody szedł na przedzie torując drogę. Za nim podążał Jezus” (K, 188).

A w innym miejscu: Jezus

„co chwila przywoływał Judasza” (K, 208)

oraz

„Odeszli. Przodem szedł Judasz” (K, 210).

Judasz prowadzi Jezusa do Jerozolimy, aby w świętym mieście objawiło się, iż prorok z Nazaretu jest prawdziwym Mesjaszem. Wówczas cały naród chwyci za broń.

Jezus nie jest już dla Judasza zwykłym cieślą z Nazaretu, którego wcześniej pogardliwie nazywał *synem Marii*, ale stał się *synem Dawida*, zesłanym przez Boga Mesjaszem. Dlatego tym gwałtowniej zachęca Jezusa do działania i nie chce dłużej zwlekać:

„Bóg żyje wiele lat – zawołał. – Jest nieśmiertelny i dlatego może cierpliwie czekać. Ale ja jestem człowiekiem, istotą, której się spieszy. Nie chcę umrzeć, nie ujrawszy tego, o czym teraz myślę. Chcę to nie tylko ujrzeć, ale też dotknąć własnymi rękami!” (K, 223).

Dla Judasza rozpoczął się czas realizacji jego planów. Samotny na czele grupy apostołów (K, 256) Judasz z wyższością patrzy na innych uczniów, bowiem czuje się wybrany, tylko on jest powiernikiem prawdziwej tajemnicy Jezusa:

¹⁵ *Ewangelia Judasza*, s. 38.

„Dzięki ci, Boże Izraela, że nie stworzyłeś mnie na ich podobieństwo. Urodziłem się na pustyni, jestem wykuty z beduińskiego granitu, a nie z miękkiej gleby Galilei [...] ja – dzikus, diabeł, zabijaka – ja go nie opuszczę” (K, 258).

Judasz pragnie z Jezusem dokonać wyzwolenia Izraela. Im bliżej realizacji jego planów, tym bardziej rośnie w nim miłość do Jezusa i pojawia się deklaracja wierności, nawet w najgorszej niedoli¹⁶. Judasz to prawdziwy żołnierz, który nie zna lęku. Porzuca swoją służbę dla Bractwa (Barabasz domaga się, aby wykonał wyrok na Jezusie – K, 265) i zapomina o ruchu zelotów, bowiem droga za Jezusem staje się dla niego najistotniejsza. Potężna i ślepa nienawiść do Rzymian zmienia się w Judaszu w równie wielkie przywiązanie i miłość dla Nazarejczyka. W swoich dywagacjach teologicznych Judasz postrzega Jezusa jako nowego Jana Chrzciciela. Do tej pory Jezus z Nazaretu był łagodnym barankiem, zaś prorok znad Jordanu był gwałtowny jak lew – po śmierci Jana Chrzciciela Mesjasz połączył te dwie osobowości w ciele Jezusa, stał się barankiem i lwem w jednym ciele, niczym starożytny potwór budzący trwogę (K, 270).

Pomimo wielu niewiadomych (wątpliwości raz po raz nawiedzają serce Iskarioty) Judasz już podjął decyzję – pójdzie za Jezusem aż do końca, tylko on jest w stanie dotrzymać mu kroku w wypełnieniu Bożego posłannictwa. Stał się pierwszym w gronie apostołów i... najwierniejszym, czego dowodzi wstrząsający dialog:

„Judasz: Będę z tobą aż do śmierci. Wiesz o tym.

Jezus: To nie dosyć! Słyszysz? Nie dosyć. Po śmierci też!... Chodźmy!”

(K, 269).

Judasz oczekuje, iż po Janie Chrzcicielu, który chrzczył wodą, Jezus przynosi większy chrzest – chrzest ogniem. Jako powiemnik Jezusa z wyższością patrzy na resztę apostołów, śmieje się z nich, gdy po głoszeniu Ewangelii powracają pobici, więcej, staje się strażą przyboczną Jezusa, gdy zagraża niebezpieczeństwo:

„Judasz złapał najsilniejszego z mężczyzn, przystawił mu nóż do gardła, ale Jezus w porę odciągnął rudobrodęgo.

– Judaszu, mój bracie – wykrzyknął. – Bez krwi! Żadnej krwi!

– A co, woda? – odparł wściekle rudobrody. – Zapomniałeś, że niesiesz topór? Nadszedł czas” (K, 283).

Iskariota nieustannie przypomina Jezusowi o misji wyzwolenia Izraela i nie pozwala na chwilę słabości:

¹⁶ „Przekłęci wyznawcy [...] Pewnego dnia każdy z was go zdradzi – zapamiętajcie sobie moje słowa – a ja jeden pozostanę mu wierny” (K, 260).

„Rozpętaj powstanie! Przypomnij sobie Machabeuszy! Wypędzili Greków. Teraz nasza kolej” (K, 316).

Jednocześnie pełen jest rozmaitych wątpliwości, nie wie, kim jest tajemniczy Mesjasz i w jaki sposób rozumieć misję wyzwolenia Izraela z niewoli:

„Kim jest Mesjasz? – wyszeptał. Kim on jest? A może to cały naród? [...] Dlaczego szukamy w bólu, po omacku, próbując znaleźć tego, który jest Mesjaszem? Tak jest: naród to Mesjasz – ja, ty, my wszyscy. Musimy tylko chwycić za broń!” (K, 206).

Począwszy od XXV rozdziału (powieść liczy XXXIII rozdziały) Kazantzakis, mówiąc o Judaszu, coraz częściej sięga po formułę „wiemy pies”. Przed opisem śmierci Marii Magdaleny pojawia się

„pies z wywieszonym językiem, czamy w rude łaty” (K, 408).

Wąwóz, którym idzie Magdalena nagle pokrywają cyprysy i palmy, zaś krajobraz przypomina cmentarz. Judasz-wiemy pies, którego często Kazantzakis nazywa rudobrodym, wydaje się nie tylko obecny przy egzekucji, ale jest jej inicjatorem (czamy pies w rude łaty to zapewne symbol Iskarioty).

Judasz stale towarzyszy Jezusowi i nigdy go nie odstępował (K, 347-348). Nie pozwala, aby Jezus gdziekolwiek oddalił się bez jego wiedzy:

„Rudobrody warknął i obnażył zęby jak pies pasterski, który słyszy głos swego pana” (K, 223).

Wie, a może tylko intuicyjnie przeczuwa, iż stanie się coś wielkiego, wydarzy się najważniejsza rzecz w jego życiu i historii całego Izraela. Raz po raz Iskariota ponawia deklaracje wierności wobec swojego Mistrza:

„– Pójdę za tobą, Mistrzu, nie opuszczę cię – przerwał Judasz.
– Dobrze, chodź – powiedział Mistrz. – I ja ciebie nie opuszczę.
I odeszli w stronę Jerozolimy, Jezus z centurionem, a za nimi, jak pies pasterski, szedł Judasz” (K, 341).

Napięcie i niepokój w powieści narastają. Judasz czuje, że ostateczna godzina jest już blisko. Jezus jest Mesjaszem czy tylko kolejnym fałszywym prorokiem? Izrael zostanie wyzwolony czy Rzymianie pogrążą kraj we krwi? Judasz nie jest biernym obserwatorem zdarzeń – bierze sprawy w swoje ręce, albowiem został powołany, aby stać się aktorem tajemniczego spektaklu.

4. Judasz zdradzony

Ewangelisci przedstawiają zdradę Judasza na różne sposoby. Łukasz zapisuje, iż

„szatan wszedł w Judasza, zwanego Iskariotą, który był jednym z Dwunastu. Poszedł więc i umówił się z arcykapłanami i dowódcami straży, jak ma im Go wydać. Ucieszyli się i ułożyli się z nim, że dadzą mu pieniądze. On zgodził się” (Łk 22, 3-6).

Marek uzupełnia: Judasz

„odtąd szukał dogodnej sposobności, jak by Go wydać” (14, 11).

Natomiast Jan stwierdza mocno:

„W czasie ostatniej wieczerzy, gdy diabeł już włożył w serce Judaszowi Iskariocie, synowi Szymona, aby Go wydał...” (13, 2)¹⁷.

W *Ostatnim kuszeniu* inicjatywa należy do Jezusa – to On zleca ostatniemu apostołowi misję:

„– Judaszu – odpowiedział Jezus po chwili głębokiego milczenia – powierzę ci straszną tajemnicę.

Judasz pochylił głowę, otworzył usta i czekał.

– Jesteś najsilniejszy z nas wszystkich. Chyba tylko ty będziesz w stanie to udźwignąć. Nie powiedziałem nic innym i nie powiem. Oni nie wytrzymaliby tego [...]

Żeby ocalić świat, muszę umrzeć, całkowicie z własnej woli” (K, 349-350).

Judasz

„pragnął Mesjasza z mieczem, na którego zawołanie pokolenia martwych powstałyby z grobów w dolinie Jozafata [...] Mesjasz siedziałby na tronie Dawida, a świat byłby poduszką pod jego stopami. To był Mesjasz, jakiego oczekiwał Judasz Iskariota” (K, 350).

Tymczasem Jezus pragnie dobrowolnie oddać swoje życie za zbawienie wszystkich ludzi. Więcej, zelota i buntownik, który w czasie przebywania z Jezu-

¹⁷ Kard. Martini podaje interesującą interpretację Janowego fragmentu: „Najstarsze kodeksy (*Synajski*, *Watykański* i sama *Wulgata*) brzmią następująco: *Kiedy diabeł włożył już w swoje serce, żeby Judasz Go wydał* [...] Jezus, by tak powiedzieć, włożył w swoje serce, że musi przejść do Ojca i pragnie ukochać swoich aż do końca. Szatan w swoje serce włożył inną sprawę: Judasz musi zdradzić Jezusa. Szatan widział, że Judasz jest najsłabszy, że jest trochę zgorzkniały i niezadowolony, że znajduje się na granicy ostatecznego zerwania” (C. M. Martini, *Lud w drodze: medytacje*, tł. S. Obirek, Kraków 1992, s. 99).

sem zmienił się w Jego przyjaciela, musi współuczestniczyć w tajemniczej ofercie odkupienia. Jednocześnie narasta w nim poczucie wyższości, bycia wybranym. Nie zauważa apostołów, którzy stają się dla niego uczniami drugiej kategorii:

„Judasz nie chciał na nich nawet patrzeć [...] gardził nimi; mógł teraz rozmawiać tylko z Jezusem. Straszliwa tajemnica połączyła ich i oddaliła od innych” (K, 355).

Tak naprawdę powieściowy Judasz został oszukany przez Jezusa. Chciał, aby Jezus jako Mesjasz wyzwolił Izraela, a tymczasem on nie tylko nie potrafi zrealizować planów Judasza, ale jeszcze prosi go o pomoc w czymś, co nie mieści się w głowie (i sercu) Iskarioty. Tak więc – wedle Kazantzakisa – zdrada Judasza jest dowodem jego wierności. Podczas ostatniej wieczerzy Judasz

„po spożyciu kawałka chleba zaraz wyszedł. A była noc” (J 13, 30).

Podobnie w *Ostatnim kuszeniu*: po wyjściu Judasza z wieczerzika silny podmuch wiatru gasi światło świec płonących na menorze. Sam moment zdrady (pocałunek Judasza) u Kazantzakisa jest prawie niezauważalny: Jezus

„poczuł na ustach oddech Judasza i usłyszał chrapliwy, rozpaczliwy głos: Witaj, Rabbi” (K, 392).

Niewinny Jezus i niewinny Judasz spotykają się w ogrodzie oliwnym, aby wspólnie dokonać odkupienia. Tylko oni wiedzą, w czym uczestniczą. Bez Judasza Jezus nie mógłby dokonać dzieła odkupienia. W „ewangelii” Kazantzakisa Judasz jest bardzo podobny do Abrahama, który składa ofiarę z Izaaka, swojego syna – jest niczym ojciec ludzkiej rodziny, składający w ofierze Baranka, który musi umrzeć, aby odkupić winy świata.

5. Judasz nieśmiertelny

W powieści Kazantzakisa Judasz jest bohaterem, który „wchłania” kolejne osoby stojące na jego drodze do Jezusa. To Judasz doprowadza do śmierci Marii Magdaleny (K, 355), zajmuje miejsce Szymona Piotra w gronie apostołów (K, 193; 366), to on – a nie święty Jan – jest umiłowanym uczniem Pana (K, 179-180, 374-375).

Początkowo Judasz Kazantzakisa był zelotą, czarnym charakterem – stopniowo przeobraża się w Judasza-czarną materię, pochłaniając wszystkich, stojących na jego drodze do Jezusa. Staje się dla Jezusa jedynym i najistotniejszym towarzyszem:

„– Judaszu! – ale stroniący od ludzi uczeń siedł na samym końcu i nie słyszał go.
 – Judaszu! – zawołał ponownie Jezus z rozpaczą w głosie.
 – Jestem! – odpowiedział rudobrody. Rozepchnął na boki innych uczniów, żeby przedostać się do przodu. – Czego chcesz, Rabbi?
 – Zostań przy mnie, Judaszu. Dotrzymaj mi towarzystwa.
 – Nie martw się, Rabbi, nie opuszczę cię. – Wziął postronek z rąk Piotra i wysunął się na czoło.
 – Nie opuszczaj mnie, Judaszu, mój bracie – powiedział ponownie Jezus” (K, 368).

Najbardziej wstrząsające jest jednak to, że czarna materia, którą stanowi osobowość Judasza, coraz mocniej pochłania Jezusa. Wydaje się, iż doszło do scalenia ich w jedną osobę, o czym świadczy dialog, w którym Judasz – używając liczby mnogiej *nie możemy; za nas* – podkreśla swoją wspólnotę z Jezusem:

„Jan pochylił się blisko do piersi Jezusa.
 – O czym myślisz, Rabbi? – zapytał.
 Lecz Jezus odepchnął go od siebie.
 – Judaszu, podejdź tutaj, stań koło mnie – powiedział i wsparł się na silnym ramieniu rudobrodego.
 – Odwagi, Rabbi – szepnął Judasz. – Nadeszła godzina; nie możemy dopuścić, by się za nas wstydzili.
 Jakub patrzył na Judasza z nienawiścią” (K, 370).

Apostołowie nie potrafią ocalić Jezusa, który chce rozmawiać już tylko z Judaszem. I to on otrzymuje błogosławieństwo, aby mógł dopełnić dzieła zdrady:

„– Dzisiaj w nocy – powiedział – będziemy się modlić w gaju oliwnym Getsemani. Judaszu, mój bracie, idź już z Bożym błogosławieństwem. Bóg z tobą!
 Judasz otworzył usta. Chciał coś powiedzieć, ale rozmyślił się. Drzwi były otwarte. Wyszedł szybko i słychać było stąpanie jego ciężkich stóp po kamiennych schodach” (K, 387).

Ewangelia Judasza kończy się wydaniem Jezusa:

„Judasz wziął pieniądze i wydał go im”¹⁸.

Podobnie u Kazantzakisa – po ostatniej wieczerzy i pocałunku zdrady, narracja o Judaszu urywa się. Powieść przemilcza zarówno rozpacz zdrajcy, który oddaje arcykapłanom trzydzieści srebrników, jak i śmierć Judasza. Iskariota pojawia się dopiero w tytułowym *ostatnim kuszeniu* (sen Jezusa, w czterech ostatnich rozdziałach powieści). A zatem Jezus spotkał Judasza w swoim śnie na początku powieści; sen pojawia się ponownie podczas tzw. ostatniego kuszenia, w godzinie konania Chrystusa na krzyżu. Tytułowe kuszenie to demoniczna wizja, w której Jezus widzi swoją szczęśliwą przyszłość. Zamieszka w Betanii, w domu Łazarza,

¹⁸ *Ewangelia Judasza*, s. 52; 63.

do którego upodobni się fizycznie. Teraz jako Jezus-Łazarz stanie się szczęśliwym mężem Marii Magdaleny, a później Marty i Marii (K, 412-422).

Spokojne, szczęśliwe życie jest dobre, ponieważ stało się życiem w pełni ludzkim. To wszystko stanie się, jeśli Jezus zrezygnuje z bezsensownego – wedle logiki kusiciela – cierpienia na krzyżu.

W scenie snu pojawiają się również apostołowie, którzy mają do Jezusa pretensje. Gdyby został ukrzyżowany, mogliby głosić Ewangelię, a tymczasem on zdezerterował. Ale ich skargi bardziej śmieszą niż przerażają. Są słabymi i tchórzliwymi ludźmi, których opinia nie ma większego znaczenia. I wówczas powraca Judasz:

„olbrzym”, „jak uschnięte drzewo osmalone przez piorun”, „nieustępliwy i pełen życia”, „jego uparta czaszka aż paruje od gniewu” – „pustynny lew” (K, 442).

Jezus-Łazarz próbuje podjąć rozmowę ze swoim umiłowanym uczniem i przyjacielem:

„Jezus wbił wzrok w swego starego, dzikiego towarzysza i przemówił do niego słodkim głosem.

– Judaszu [...] wróciłeś do Jerozolimy, pojmałeś zdrajców i zabiłeś ich co do jednego na ołtarzu Boga Izraela. Jesteś wielką, mroczną, zrozpaczoną duszą, Judaszu. Odkąd się rozstaliśmy, ani przez jeden dzień nie byłeś zadowolony. Judaszu, mój bracie, tęskniłem za tobą. Witaj!” (K, 443).

Judasz początkowo milczy, ale przecież nie przybył, aby milczeć. Jego oskarżenie zostaje wykrzyczane w obliczu nieba i ziemi:

„Judasz rzucił się do przodu [...] i wydał z siebie dziki okrzyk:

– Zdrajca! [...] Twoje miejsce było na krzyżu. Tam kazał ci walczyć Bóg Izraela. Ale przestraszyłeś się i gdy śmierć podniosła głowę, uciekłeś [...] Zmieniłeś twarz i nazwisko, udawałeś Łazarza, żeby się ratować” (K, 444).

Wydaje się, że Judasz zabije Jezusa, wykona wyrok, który czterdzieści lat wcześniej został wydany przez zelotów. Apostołowie w popłochu uciekają, to przecież gromada staruszków, zaś Judasz jest silny. Następuje ostateczna konfrontacja:

„Judasz i Jezus stali twarzą w twarz” (K, 444).

Świat zatrzymał się, by oczekiwać na finał spotkania. I wtedy... gniew Judasza nagle zmienia się w wyznanie miłości.

„Złamałeś mi serce, synu cieśli – krzyknął Judasz – jak mam do ciebie mówić? Czasami mam ochotę wyć jak wdowa i walić głową w mur! Niech przeklęty będzie dzień, w którym się urodziłeś, dzień, w którym ja się urodziłem, godzina, kiedy cię poznałem i napelniałem moje serce nadzieją!

Gdy chodziłeś z nami i mówiłeś o ziemi i niebie, jaka to była radość, wolność i bogactwo [...] Wziąłeś mnie kiedyś w ramiona i błagałeś: *Zdradź mnie, zdradź. Muszę zostać ukrzyżowany, żebyśmy mogli ocalić świat, pamiętasz?*

Judasz przestał mówić i westchnął. Jego rany otworzyły się i zaczęły krwawić [...] Łza spłynęła z oka Judasza. Wylał ją z gniewem i zaczął znów krzyczeć. Jego serce nadal nie było puste.

– *Ja jestem barankiem Bożym – beczaleś. – Idę na rzeź, żeby ocalić świat. Judaszu, mój bracie, nie bój się. Śmierć to brama do nieśmiertelności. Trzeba przez nią przejść. Pomóż mi!* A ja tak bardzo cię kochałem, tak bardzo ci ufałem, że zgodziłem się i zdradziłem cię. Ale ty... ty [...]

– *Zamilcz! Zamilcz!* – błagał Jezus. Krew zaczęła płynąć z jego pięciu ran” (K, 445).

Dla Judasza Jezus jest zdrajcą. Jest martwy i pogrzebany:

„Niech mu Bóg przebaczy – Bóg, bo ja nie potrafię. Niech spadną na jego głowę krew, łzy i prochy Izraela!” (K, 446).

Apostołowie uświadamiają sobie własny upadek i przyłączają się do Iskarioty, który okazał się wierny jako jedyny:

„Judaszu, stań na przedzie i prowadź nas!” (K, 448).

A Jezus błaga o przebaczenie:

„Judaszu, mój bracie, przebac mi! – i chciał rzucić się w ramiona rudobrodego. Ale Judasz odskoczył, wyciągnął pięści i nie pozwolił mu się zbliżyć” (K, 447).

Judasz odpowiada słowami, które usłyszała od Zmartwychwstałego Maria Magdalena:

„Nie dotykaj mnie!”

(ale jak mogła usłyszeć – Kazantzakis jest tu wyjątkowo niefrasobliwy w wierności Ewangelii – skoro nie było poranka zmartwychwstania, bo Jezus zdradził i uciekł z krzyża?!).

Jezus w końcu zrozumiał: jest tchórzem i zdrajcą. Powinien zostać ukrzyżowany, zabrakło mu odwagi. Wszyscy patrzą na niego z gniewem i nienawiścią:

„Oszukałeś nas [...] Judasz ma rację: zламаłeś słowo. Zmamowaliśmy nasze życie” (K, 447).

I wówczas... sen się kończy. Jezus jest sam. Pograżony w ciemnościach wisi na krzyżu.

„Jego głowa kiwała się na boki. Nagle przypomniał sobie, gdzie jest, kim jest i dlaczego czuje ból. Ogarnęła go dzika, nieposkromiona radość. Nie, nie jest tchórzem, dezerterem i zdrajcą! Wisi na krzyżu. Wytrwał do samego końca; dotrzymał słowa [...] Jego uczniowie żyli i mieli się dobrze. Roze-

szli się w różne strony świata, żeby głosić Dobrą Nowinę. Wszystko było tak, jak być powinno, chwała Panu!” (K, 448).

Taki jest finał „ewangelii według Kazantzakisa”. W powieści nie odnajdziemy opisów śmierci Judasza i Jezusa, bowiem autor pragnie, aby jego bohaterowie rozplynęli się w nicości. Jezus rozplywa się w materii, jako Łazarz – po rezygnacji z mesjańskich aspiracji – wtapia się w świat z oddechu i krwi. Judasz dostępuje innej nirwany – nicości duchowej. Wierny do końca szuka Jezusa, aby wszystko naprawić. Jako jedyny nie zdradził, jest wierny do końca. Istnieje poza czasem, nie starzeje się, jest wierny swoim ideałom. W sumie... jest niczym Nikos Kazantzakis, bohaterski nihilista!

* * *

Według *Ewangelii Jana*, Judasz

„był złodziejem i mając trzos wykradał to, co składano” (12, 6).

Wedle zapisu *Ewangelii Judasza*, był trzynasty i był przeklęty. W *Ostatnim kuszeniu Chrystusa* jest zwycięzcą. W finałowej scenie ostatniego spotkania z Jezusem

„Judasz przestał mówić i westchnął. Jego rany otworzyły się i zaczęły krwawić [...] *Zamilcz! Zamilcz!* – błagał Jezus. Krew zaczęła płynąć z jego pięciu ran” (K, 445).

To Judasz przywraca Jezusa do życia, budzi go z letargu-pokusy. Jezus wraca na krzyż, ponieważ nie chce zdradzić wiernego Judasza, nie chce, by on walczył sam... Powieść Kazantzakisa nie jest jednak apokryfem, który głosi zwycięstwo Ewangelii miłości. Tak naprawdę bowiem dzieło Kazantzakisa nie jest historią Jezusa, ale opowieścią o snach. Powieść rozpoczyna i kończy sen. W jednym i drugim Jezus spotyka... Judasza. I to właśnie Judasz jest centralną postacią powieści – Judasz jest ostatecznym zwycięzcą. Można nawet – czytając *Ostatnie kuszenie Chrystusa* – zaryzykować tezę: istnieje tylko Judasz, wszystko inne jest snem.

Dlaczego jednak tytułowy „kot”, skoro Kazantzakis przedstawiając Judasza sięga po obraz czarnego psa, który wiernie podąża za Chrystusem? Wszystkiemu winno dzieło sprzed czterech wieków – *Sen o piekle* (1608). Francisco de Quevedo opisuje swoją wędrówkę przez krainę potępionych:

„Tam, w najgłębszej czeluści piekielnej, zobaczycie Judasza z jego przeklętą familią potępionych skarbników [...] zobaczyłem z bliska Judasza w otoczeniu jego bezwstydných następców [...] wydawał mi się bowiem rzeźnicem, wszelkich cech męskich pozbawionym. I nie może to być inaczej,

gdyż natura tak podła i fałszywa znaleźć się może w takim jedynie, co ni mężem, ni niewiastą nie jest. Któż jeśli nie eunuch mógłby być tak ze wstydu wyzuty, by całować Chrystusa w zdradzieckim zamiarze? Któż jeśli nie eunuch wydałby duszę na potępienie, żeby swój pusty worek napelnić? Któż tak mało miałby w sobie męstwa, by się powiesić, niepomny miłosierdzia Bożego?”¹⁹.

Quevedo nazywa Judasza nikczemnym zdrajcą i najpodlejszym z ludzi, który sprzedał swego Nauczyciela, Pana i Boga, za marny grosz, a potępiony Iskariota odpowiada na oskarżenie:

„A wam co do tego, coście na tym stracili? Aż zanadto na zdrowie wam wyszło, com uczyni! To ja powinienem wyrzekać, bo na mnie się wszystko skrupiło. Byli heretycy, co mnie czcili, bom pierwszy dał lekarstwo na chorobę. I nie myślcie, żem jest jedynym Judaszem, bo odkąd umarł Chrystus na krzyżu, wielu innych, gorszych ode mnie, wciąż się pojawia, bardziej niewdzięcznych”²⁰.

W czasach autora *Snu o piekle* „kotami” nazywano złodziei. Judasz w *Ostatnim kuszeniu* nie jest wcale – pomimo upartego powtarzania, iż apostoł zdrajca był wierny Chrystusowi (Kazantzakis rzeczywiście udaje Greka!) – wierny jak pies. Powieściowy Judasz jest kotem: najpierw skradł Jezusa biednej Marii Magdaleny i spowodował jej śmierć. Potem ukradł Mistrza apostołom. W końcu ograbił samego młodzieńca z Nazaretu – u Kazantzakisa ostatecznie to Judasz o wszystkim decyduje, on przejmuje rolę przewodnika, a nawet Mesjasza. Judasz staje się Jezusem, zaś prawdziwy Jezus wcieli się później w rolę Łazarza. Kazantzakis dobrze wie dokąd zdąży, łąsi się i mruczy do czytelników: wszak w jego powieści to Iskariota ostatecznym zwycięzcą być miał.

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

W niniejszym opracowaniu analizuję postać Judasza w głośnej, skandalizującej, powieści Nikosa Kazantzakisa. W *Ostatnim kuszeniu Chrystusa* Jezus jest słaby i pełen wątpliwości, a Judasz to wulkan energii. Więcej, grecki pisarz swojego Judasza czyni nadczłowiekiem. Tylko dzięki jego pomocy Jezus podejmuje się wypełnienia misji, do której został przeznaczony. Powieściowy Judasz jest realistą, podczas gdy Jezus żyje w świecie marzeń. Ostatecznie Judasz zwycięża, tylko on jest wierny samemu sobie. Kreacja Judasza u Kazantzakisa różni się zarówno od tego, co wiemy z Ewangelii św. Jana, jak i od wersji apokryficznej Ewangelii Judasza. Kazantzakis nie opowiada jednak historii Judasza jako kolejnej wersji upadku apostoła zdrajcy, ale ogłasza oryginalną (choć przeciwną kościelnej ortodoksji)

¹⁹ F. de Quevedo, *Sny: Godzina dla każdego, czyli Fortuna mózgiem obdarzona*, tł. K. Wojciechowska, wstęp K. Piekarec, Warszawa 1982, s. 69.

²⁰ Tamże, s. 70.

wersję Judasza – człowieka, który walczy z Bogiem (a nawet przeciwko Bogu) o własną nieśmiertelność.

Słowa-klucze / Key words in Polish:

Judasz, zdrada/zdrajca, Ewangelia, Jezus

The title in English:

Judas the Cat (Nikos Kazantzakis' Marxist-ish Tempter)

Abstrakt (Streszczenie) po angielsku / Abstract (Summary) in English:

In this paper I analyze the character of Judas in the famous Nikos Kazantzakis's novel. In *The Last Temptation of Christ*, Jesus is weak and full of doubt, and Judas is a volcano of energy. Furthermore, the Greek writer of his Judas makes a superman. Only through Jesus take his help to fulfill the mission for which it was intended. Judas is a realist novels, while Jesus lives in a dream world. Finally, Judas wins, but he is true to himself. Creation of Judas in Kazantzakis is different both from what we know from the *Gospel of John*, as well as the version of the apocryphal *Gospel of Judas*. Kazantzakis, however, does not tell the history of Judas as the next version of the fall of the traitor apostle, but announces original (although the opposite of ecclesiastical orthodoxy) version of Judas – a man who struggles with God (and even against God) for his own immortality.

Key words:

Judas, betrayal, traitor, Gospel, Jesus

Bibliografia / Bibliography:

Źródło / Primary bibliographical source:

Kazantzakis Nikos, *Ostatnie kuszenie Chrystusa*, tł. Jan Wolff, SAWW, Poznań 1992, ss. 447.

Opracowania / Secondary bibliographical sources:

Augustyniak Danuta M., *Poszukiwania Boga w literaturze kretańskiej na przykładzie twórczości Nikosa Kazantzakisa*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2009, ss. 194.

Bobowski Sławomir, *Judas*, [w:] *Światowa encyklopedia filmu religijnego*, red. Marek Lis, Adam Garbicz, wstęp Krzysztof Zanussi, Biały Kruk, Kraków 2007, ss. 229-230.

Chadzinikolau Nikos, *Literatura nowogrecka 1453-1983*, PWN, Warszawa-Poznań 1985, ss. 335.

Kazantzakis Nikos, *Grek Zorba*, tł. Nikos Chadzinikolau, Książka i Wiedza, Warszawa 1973, ss. 328.

Ewangelia Judasza, tł. Wincenty Myszor, Księgarnia Św. Jacka, Katowice 2006, ss. 96.

Lis Marek ks., *Ostatnie kuszenie Chrystusa*, [w:] *Światowa encyklopedia filmu religijnego*, red. idem, Adam Garbicz, wstęp Krzysztof Zanussi, Biały Kruk, Kraków 2007, ss. 388-389.

Machado Antonio, *Medytacja dnia*, [w:] Artur Międzyrzecki, *Rimbaud, Apollinaire i inni (Wybór przekładów)*, Czytelnik, Warszawa 1988, ss. 502-504.

Martini Carlo Maria kard., *Lud w drodze: medytacje*, tł. Stanisław Obirek, WAM, Kraków 1992, ss. 120.

Pismo święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych. Biblia Tysiąclecia (wyd. III), Pallotinum, Poznań-Warszawa 1990.

Radziszewski Stefan, ks., *Wszyscy jesteście Judaszami. Zwycięstwo Judasza w „Ostatnim kuszeniu Chrystusa”*, [w:] idem, *Kot czarny. Literatura dla odważnych*, Jedność, Kielce 2011, ss. 9-35.

Stabryła Wojciech Maciej, *Judasz – sprawiedliwy Starego Testamentu*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 2007, nr 2, ss. 85-95.

Quevedo Francisco, de-, *Sny. Godzina dla każdego, czyli Fortuna mózgiem obdarzona*, tł. Kalina Wojciechowska, wstęp Kazimierz Piekarec, PIW, Warszawa 1982, ss. 224.

Information about the Author:

Information about the Author in English:

Fr Stefan Radziszewski (born 1971), ThD, PhD, Doctor of Divinity (homiletics, KUL, 2005, doctoral thesis on *Przepowiadanie homilijne biskupa Mieczysława Jaworskiego jako odpowiedź na zasadnicze wyzwania czasów współczesnych* [Bishop Mieczysław Jaworski's sermon prophecies as an answer to the fundamental challenges of today]), Doctor of Humanities (Polish Philology, KUL, 2009, doctoral thesis on *Pomiędzy duchem a materią. Wokół zagadnień wczesnej poezji Anny Kamieńskiej* [Between the spirit and the matter. About the issues of Anna Kamieńska's early poems]), catechist of the Nazareth school (the Jadwiga of Poland's School of the Sisters of the Holy Family of Nazareth) in Kielce, chaplain of the Catholic Intellectuals' Club (KIK) in Kielce; author of books: *Kamieńska ostiumiczna* [2011] (*Ostiumic Kamieńska*, about Anna Kamieńska's poetry), *Katechizm sercem pisany* [2006] (*Heart-written Catechism*), about the sermons of Bishop Mieczysław Jaworski, *Kot czarny. Literatura dla odważnych* (Black cat. Literature for the brave) [2011] and *Kot biały. Literatura dla samotnych* (White cat. Literature for the sad and lonely) [2012], *Siedem twarzy Judasza* [2012] (Seven Faces of Judas), about the apostle-traitor in the literature of the 20th century, *Poezja w sutannie* [2011] (Poetry in cassock, an anthology) and *Rekolekcje dla młodzieży* [2012] (Retreat for the young), an audio-book; he has classes in literature at the Jan Kochanowski University in Kielce, at the Higher Theological Seminary in Kielce, and runs a seminar theatre.

Information about the Author in Polish / Informacja o Autorze po polsku:

Ks. Stefan Radziszewski (ur. w 1971), PhD, dr teologii (homiletyka, KUL, 2005, praca doktorska pt. *Przepowiadanie homilijne biskupa Mieczysława Jaworskiego jako odpowiedź na zasadnicze wyzwania czasów współczesnych*), dr nauk humanistycznych (filologia polska, KUL, 2009, praca doktorska pt. *Pomiędzy duchem a materią. Wokół zagadnień wczesnej poezji Anny Kamieńskiej*), prefekt kieleckiego Nazaretu, kapelan Klubu Inteligencji Katolickiej w Kielcach; autor książek: *Kamieńska ostiumiczna* [2011] (o poezji Anny Kamieńskiej), *Katechizm sercem pisany* [2006] (o kazaniach bpa Mieczysława Jaworskiego), *Kot czarny. Literatura dla odważnych* [2011] oraz *Kot biały. Literatura dla samotnych* [sic!] [2012], *Siedem twarzy Judasza* [2012] (apostół zdrajca w literaturze XX wieku), *Poezja w sutannie* [2011] (antologia) oraz *Rekolekcji dla młodzieży* [2012] (audiobook); prowadzi

zajęcia z literatury w Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach, Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach oraz teatr seminaryjny.

Information about the Author in Czech / Informace o autorovi v češtině:

P. Stefan Radziszewski (nar. 1971), Ph.D., dr. teologie (homiletika, Katolická univerzita v Lublinu, 2005, doktorská práce *Homilie Mieczysława Jaworského jako odpověď na zásadní výzvy současnosti*), dr. humanitních věd (polonistika, KUL, 2009, doktorská práce *Mezi duchem a hmotou. K problematice rané poezie Anny Kamieńské*), prefekt kieleckého Nazaretu, kaplan Klubu katolické inteligence v Kielcích; autor knih *Kamieńska ostiumiczna* [„Kamieńská ostiumická“; 2011] (o poezii Anny Kamieńské), *Katechizm sercem pisany* [„Katechismus psaný srdcem“; 2006] (o kázáních biskupa Mieczysława Jaworského), *Kot czarny. Literatura dla odważnych* [„Černá kočka. Literatura pro odvážné“; 2011], *Kot biały. Literatura dla samutnych* [sic!] [„Bílá kočka. Literatura pro smutné“ [sic!]; 2012], *Siedem twarzy Judasza* [„Sedm tváří Jidáše“; 2012] (apoštol zrádce v literatuře 20. století), *Poezja w sutannie* [„Poezie v sutaně“; 2011] (antologie) a *Rekolekcji dla młodzieży* [„Útočiště pro mládež“; 2012] (audiokniha); přednáší literaturu na Univerzitě Jana Kochanowského v Kielcích, na Vyšším duchovním semináři v Kielcích a vede seminární divadlo.

[Český překlad: Libor Martinek]

Information about the Author in Slovak / Informácie o autorovi v slovenčine:

P. Stefan Radziszewski (nar. 1971), Ph.D., dr. teológie (homiletika, Katolícka univerzita v Lubline, 2005, doktorská práca *Homilie Mieczysława Jaworského ako odpoveď na zásadné výzvy súčasnosti*), dr. humanitných vied (polonistika, KUL, 2009, doktorská práca *Medzi duchom a hmotou. K problematike ranej poézie Anny Kamieńskej*), prefekt kieleckého Nazaretu, kaplán Klubu katolíckej inteligencie v Kielciach; autor kníh *Kamieńska ostiumiczna* [„Kamieńská ostiumická“ 2011] (o poézii Anny Kamieńskej), *Katechizm sercem pisany* [„Katechizmus písaný srdcom“; 2006] (o kázňach biskupa Mieczysława Jaworského), *Kot czarny. Literatura dla odważnych* [„Čierna mačka. Literatúra pre odvážnych“; 2011], *Kot biały. Literatura dla samutnych* [sic!] [„Biela mačka. Literatúra pre smutných“ [sic!]; 2012], *Siedem twarzy Judasza* [„Sedm tváří Judáša“; 2012] (apoštol zradca v literatúre 20. storočia), *Poezja w sutannie* [„Poézia v sutane“; 2011] (antológia) a *Rekolekcji dla młodzieży* [„Útočisko pre mládež“; 2012] (audiokniha); prednáša literatúru na Univerzite Jána Kochanowského v Kielciach, na Vyššom duchovnom seminári v Kielciach a vedie seminárne divadlo.

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučeková]

Information about the Author in Russian /

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке:

Ксе́ндз Стефан Радзи́евский (г.р. 1971), PhD, доктор теологии (гомилетика, Католический университет в Люблине, 2005; докторская диссертация «Гомилетические предсказания епископа Мечислава Яворского как ответ на главные вызовы современности»), доктор гуманитарных наук (польская филология, Католический университет в Люблине, 2009; докторская диссертация «Между духом и материей. О проблематике ранней поэзии Анны Каменской»). Префект общеобразовательного лицея «Назарет» (лицей сестёр-назаретянок имени Св. Королевы Ядвиги в Кельце), капеллан Клуба католической интеллигенции в Кельце. Автор книг: «Каменская остиумическая» / «Каменская на выходе» (2011, о поэзии Анны Каменской),

«Катехизис, писанный сердцем» (2006, о проповедях епископа М. Яворского), «Чёрный кот. Литература для отважных» (2011), «Белый кот. Литература для одунокних» [sic!] (2012), «Семь обличей Иуды» (2012, об апостоле-предателе в литературе XX века), «Поэзия в сутане (антология)» (2011) и «Собрание для молодёжи» (2012, аудиокнига). Ведёт занятия по литературе в Университете имени Яна Кохановского в Кельце, на Высшем теологическом семинаре в Кельце и в семинарском театре.

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Information about the Author in Ukrainian /

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою:

Ксьондз Стефан Радзівський (р. н. 1971), PhD, доктор теології (гомілетика, Католицький університет у Любліні, 2005; докторська дисертація «Гомілетичні пророцтва єпископа Мечислава Яворського як відповідь на засадничі виклики сучасності»), доктор гуманітарних наук (польська філологія, Католицький університет у Любліні, 2009; докторська дисертація «Між духом і матерією. Про проблематику ранньої поезії Анни Каменської»). Префект загальноосвітнього ліцею «Назарет» (ліцей сестер-назаретянок імені Св. Королеви Ядвіги в Кельце), капелан Клубу католицької інтелігенції в Кельце. Автор книг: «Каменська остіумічна» / «Каменська на виході» (2011, про поезію Анни Каменської), «Катехизис, писаний серцем» (2006, про проповіді єпископа М. Яворського), «Чорний кіт. Література для відважних» (2011), «Білий кіт. Література для самотних» [sic!] (2012), «Сім облич Іуди» (2012, про апостола-зрадника в літературі XX ст.), «Поэзия в сутани (антологія)» (2011) та «Збірник для молоді» (2012, аудіо-книга). Веде заняття з літератури в Університеті імені Яна Кохановського в Кельце, на Вищому теологічному семінарі в Кельце та в семінарському театрі.

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

Information about the Author (in Belarusian) /

Звесткі пра аўтараў (на-беларуску):

Кс. Стэфан Радзішэўскі (нар. у 1971), PhD, кандыдат тэалагічных навук (гамілетыка, КЛТУ, 2005, кандыдацкая дысертацыя *Przepowiadanie homilijne biskupa Mieczysława Jaworskiego jako odpowiedź na zasadnicze wyzwania czasów współczesnych* [Гамілетычнае прадбачанне біскупа Мечыслава Яворскага ў якасці адказа на асноўныя заклікі сучаснасці]), кандыдат гуманістычных навук (польская філологія, КЛТУ, 2009, кандыдацкая дысертацыя *Pomiędzy duchem a materią. Wokół zagadnień wczesnej poezji Anny Kamieńskiej*. [Паміж духам і матэрыяй. У кантэксце праблем ранняй паэзіі Ганны Каменскай]), прэфект Назарэтанскай школы ў Кельцах, капелан каталіцкага інтэлектуальнага клуба (КІК) у Кельцах, аўтар кніг: *Kamieńska ostiumiczna* [2011], (*Ostium Каменска*, пра паэзію Ганны Каменскай), *Katechizm sercem pisany* [2006] [Катэхізіс, напісаны сэрцам] (пра казанні біскупа Мечыслава Яворскага), *Kot czarny. Literatura dla odważnych* [2011] [Чорны кот. Літаратура для смелых], а таксама *Kot biały. Literatura dla samotnych* [2012] [Белы кот. Літаратура для сумных і самотных], *Siedem twarzy Judasza* [2012] [Сем абліччаў Іуды (апостал-зраднік у літаратуры XX стагоддзя)], *Poezja w sutannie* [2011] [Паэзія ў сутанне (анталогія)], а таксама *Rekolekcje dla młodzieży* [2012] [Рэкалекцыі для моладзі (аўдыёкніга)]; выкладае літаратуру ў Універсітэце Яна Кахановскага ў Кельцах, Вышэйшай духоўнай семінарыі ў Кельцах, а таксама кіруе семінарскім тэатрам.

[Тлумачэнне на беларускую мову: Eugeniusz Pańkow, Helena Antoniewicz]

II. Book Reviews

(II. Recenzje książek)

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
e-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

[Rev.] *Poezja w sutannie*, wybór – opracowanie – komentarz ks. Stefan Radziszewski, Jedność, Kielce 2011, ss. 271, fot.

Ks. Stefan Radziszewski, kapłan z Kielc, doktor teologii i doktor literaturoznawstwa w jednej osobie, teolog literatury, krytyk literacki, należy do czołówki polskich uczonych zajmujących się badaniem literatury w kontekście *sacrum*. Książka pt. *Poezja w sutannie* jest antologią tekstów ułożoną przez ks. Radziszewskiego według klucza „poezji kapłańskiej”. Wybrał on spośród stu kilkudziesięciu znanych polskich duchownych, którzy piszą poezje, także poezje religijne, ośmiu autorów. Twórcami poezji wybranymi przez antologistę są następujący poeci-kapłani: 1) ks. prof. Janusz Artur Ihnatowicz, 2) ks. prof. Jerzy Szymik, 3) ks. Janusz A. Kobierski, 4) ks. Wacław Buryła, 5) ks. prof. Stanisław Kobielus, 6) ks. Grzegorz Stachura, 7) ks. prof. Jan Sochoń, 8) ks. dr Kazimierz Wójtowicz CR.

Książka powstała w następujący sposób. Ks. Radziszewski poprosił ośmiu kapłanów-poetów o wybór wierszy (*słowo poezji*) i komentarz do poezji w formie wywiadu lub wypowiedzi (*słowo poety*), nadto sam skomentował tę poetycką twórczość kapłańską (*słowo o poezji*). Dzięki temu trójpodziałowi wypowiedzi powstała kapitalna (źródłowo) antologia polskiej poezji kapłańskiej, która zawiera także autokomentarze jej żyjących twórców do swojej własnej poezji oraz do poezji czy sztuki w ogóle w kontekście innych, ważnych kwestii. Pozycji tej nie może ominąć żaden badacz współczesnej, polskiej poezji religijnej (nurtu kapłańskiego w poezji). Poeci owi różnią się między sobą sposobami tworzenia, stylistyką, podejściem do życia, ale niejedną mają cechę wspólną: 1) chrześcijaństwo, 2) polskość, 3) kapłaństwo.

Polska poezja religijna jest bardzo bogata i różnorodna. Tysiące autorów pisze wiersze na tematy religijne, chrześcijańskie. Tysiące autorów przyznaje się do chrześcijaństwa, jednak bycie kapłanem i poetą w jednej osobie to rzecz podwójnie zobowiązująca, ponieważ kapłan postrzegany jest jako wzór do naśladowania. Także inni przyglądają się jego twórczości z większą uwagą przez sam fakt, że jest on kapłanem, a więc niejako „na świeczniku”.

Struktura książki jest następująca: Na początku pomieszczono tekst redaktorski pt. *Zamiast wstępu, czyli wyjaśnienie sprawy, kilka uwag wprowadzających oraz instrukcja obsługi* (s. 8-11).

Redaktor książki załączył przy tym list do kapłanów m.in. następującej treści:

„Czcigodny Książe, [...] pomyślałem: // a gdyby poeci w sutannach napisali kilka słów refleksji, quasi-esej o swoim patrzeniu na poezję? [...] Ośmiu kapłanów. Jaki jest klucz doboru właśnie tych poetów (poza posiadaniem przez nich koloratki)? Cóż, po prostu lubię ich teksty... Banalna odpowiedź? Ale uczciwa. // A zatem proponuję, aby (na wzór [Zbigniewa] Herberta) postawić sobie pytanie o poezję, na które głośno mógłby Czcigodny ksiądz odpowiedzieć sobie i innym. Jeżeli jednak pragnie Ksiądz indywidualnego zestawu pytań, nie omieszkam takowych posłać. Można również posłużyć się (powróćmy do Herberta) kwestionariuszem Prousta, który załączam [...] Kielce, 7 listopada 2009 r.” (s. 10).

Tyle o metodologii. I dalej dopisał:

„A księża odpowiedzieli...! // W ten oto sposób powstało opracowanie o poezji i... pełne poezji. I o poetach // w sutannach // Ks. Stefan Radziszewski” (s. 11).

Dla formalności, podaję ujednolicone pytania z kwestionariusza Marcela Prousta. Kwestionariusz podany przez ks. Radziszewskiego przy okazji wypowiedzi (np. *Poeci w sutannie* s. 110-114) za Zbigniewem Herbertem, tj. za książką pt. *Herbert nieznamy*, s. 254-257 (powtarzalny, przykładowy wykaz pytań może się przydać innym badaczom poezji):

- „1. Co jest dla Ciebie największym nieszczęściem? [...]
2. Gdzie chciałbyś żyć? [...]
3. Na czym polega doskonale szczęście na ziemi? [...]
4. Jakie błędy najłatwiej wybaczasz? [...]
5. Ulubiony bohater powieściowy? [...]
6. Ulubiona postać w historii? [...]
7. Ulubione bohaterki w rzeczywistości? [...]
8. Ulubione bohaterki literackie? [...]
9. Ulubiony malarz? [...]
10. Ulubiony kompozytor? [...]
11. Jakie cechy najbardziej cenisz u mężczyzny? [...]
12. Jakie cechy najbardziej cenisz u kobiety? [...]
13. Ulubiona cnota? [...]
14. Ulubione zajęcie? [...]
15. Kim albo czym chciałbyś być? [...]
16. Twój główny rys charakteru? [...]
17. Co najbardziej cenisz u przyjaciół? [...]
18. Twoja największa wada? [...]
19. Twój sen o szczęściu? [...]
20. Co byłoby dla Ciebie największym nieszczęściem? [...]

21. Jaki chciałbyś być? [...]
22. Ulubiony kolor? [...]
23. Ulubiony kwiat? [...]
24. Ulubiony ptak? [...]
25. Ulubiony pisarz? [...]
26. Ulubiony poeta? [...]
27. Bohaterowie w rzeczywistości? [...]
28. Bohaterki w historii? [...]
29. Ulubione imiona? [...]
30. Czego najbardziej nie cierpisz? [...]
31. Jakimi postaciami historycznymi najbardziej gardzisz? [...]
32. Jakie osiągnięcia militarne najbardziej podziwiasz? [...]
33. Jakie reformy najbardziej podziwiasz? [...]
34. Jaki talent chciałbyś mieć? [...]
35. Jak chciałbyś umrzeć? [...]
36. Twój obecny stan ducha? [...]
37. Twoje motto? [...]”¹

(*Poeeci w sutannie*, s. 110-114, passim).

Tyle tytułem uzupełnienia o kwestionariuszu Prousta, o którym ks. Radziszewski wspominał we wstępie przy okazji.

Następnie, po owym redaktorskim wprowadzeniu, ks. Stefan Radziszewski przedstawia sylwetki ośmiu poetów kapłanów (a raczej to owi kapłani sami się przedstawiają własną poezją i wypowiedzią o poezji – komentarzem odautorskim).

Książka składa się zatem z ośmiu zasadniczych rozdziałów, każdy rozdział dotyczy jednego księdza-poety. Tytuły owych rozdziałów mają jakoś charakteryzować danego twórcę lub jego twórczość. Każdy rozdział poprzedza czarno-biała fotografia danego twórcy (duchownego).

- 1) *Ludzka komedia* (ks. Janusz Artur Ihnatowicz), (s. 13-39),
- 2) *Lutnia i brewiarz* (ks. Jerzy Szymik), (s. 41-80),
- 3) *Architektura łaski* (ks. Janusz A. Kobierski), (s. 81-122),
- 4) *Prawda cierpienia* (ks. Wacław Buryła), (s. 123-166),
- 5) *Ciemność i blask* (ks. Stanisław Kobielski), (s. 167-184),
- 6) *Sonety pełne pokory* (ks. Grzegorz Stachura), (s. 185-208),
- 7) *Zapis podróży* (ks. Jan Sochoń), (s. 209-236),
- 8) *Wielkanocny śpiew* (ks. Kazimierz Wójtowicz CR), (s. 237-258).

Na zakończenie książki ks. Stefan Radziszewski dodał od siebie tekst pt. *Poezja i dobroć* (s. 259-266).

Oczywiście, jest to nawiązanie do polskiego poety z XIX w. – Cypriana Norwida (*Do Bronisława Z.*). Przytoczę je nie tylko dla formalności, ale dla kon-

¹ Stefan Radziszewski, *Poeeci w sutannie*, Kielce 2011, s. 110-114.

tekstu „poezji kapłańskiej”. Ideał kapłana – poety: człowiek taki jest twórczy i dobry, zdaje się tym tytułem rozdziału podsumowującego mówić ks. Stefan Radziszewski). A oto cytat Norwidowski, kanoniczny dla polskich poetów, zwłaszcza dla polskich poetów religijnych (chrześcijańskich, zwłaszcza katolickich):

„«Co piszę?» – mnie pytałeś – oto list ten piszę do Ciebie –
Zaś nie powiedz, iż drobną szlę Ci dań – **tylko poezję!**
Tę, która bez złota uboga jest – lecz złoto bez niej,
Powiadam Ci, zaprawdę, **jest nędzą-nędz...**
Zniknie i przepelźnie obfitość rozmaita,
Skarby i siły przewieją – ogóły całe zadrzą,
Z rzeczy świata tego zostaną tylko dwie,
Dwie tylko: **poezja i dobroć...** i więcej nic...
Umiejętność nawet bez dwóch onych zblednieje w papier,
Tak niebłahą są dwójką te siostry dwie!...”

(Do Bronisława Z).²

Norwidowski kontekst dla poezji ośmiu poetów-kapłanów polskich jest znaczący. Ks. Stefan Radziszewski w ramach tego rozdziału, poza standardową notką poetów o autorze (czyli o sobie samym) oraz fotografii swojej osoby „w sutannie”, a raczej – w ornamencie przy kazalnicy (wszak jest kapłanem, ale nie – poetą), dopisał tekst pt. *Ostatnie słowo, czyli o ks. Twardowskim, o Dawidzie i Norwidzie oraz o tym, jak Adama Mickiewicza cytował Błogosławiony Papież* (s. 262-264).

To ciekawa relacja naocznego świadka ze spotkania m.in. z ks. Janem Twardowskim w Kielcach w Liceum Plastycznym w 1993 r. Wartością poezji jest pokora – podsumowuje Radziszewski: „Pokorna poezja ma przyszość” (s. 263).

Poza tym w tekście owym znajduje się jakby podsumowanie antologii poetycko-kapłańskiej autorstwa ks. Radziszewskiego, albo w zasadzie: jego redaktorstwa. Ks. Stefan zestawiał ze sobą cytaty księży-poetów w swoisty *collage*. I uzupełnił po swojemu (także Norwidem). Oto, co wyszło z owego zestawienia-podsumowania książki:

„Poeta to ten, kto pragnie nieść innym światło, ale – jeśli to poeta w sutannie, pragnie też prowadzić do Boga – także przez swoją (nie-swoją) poezję. Poezja w sutannie to książka, w której w jednej przestrzeni spotyka się ośmiu poetów, aby pomówić ze sobą o poezji. Więcej, tej rozmowie może przysłuchiwać się uważny czytelnik. Nie jest łatwe doprowadzić do takiej rozmowy w rzeczywistości. Tyle różnych spraw, zajęć, obowiązków, powinności. A życie tylko jedno... Właściwie na nic nie mamy czasu. A jednak udało się zaprosić kapłanów na wspólne nieszpory i jeszcze coś. I w ten oto sposób powstała niezgorsza pieśń.

² Cyprian Norwid, *Wiersze wybrane*, <http://literat.ug.edu.pl/~literat/cnwybor/index.htm> [Access: 03.07.2014].

Ks. Ihnatowicz otwiera drzwi, aby popatrzeć na ogród zatopiony w świetle i usłyszeć, jak śpiewają kwiaty. Ks. Szymik z uśmiechem reklamuje stoicki spokój mądrego Diogenesa. Ks. Kobierski przeprowadza relację z Wieczernika i z niepokojem spogląda w lustro – ubrany w szatę Cyrenejczyka. Ks. Buryła prowadzi swoją niekończącą się rozmowę z Anną od Dwóch ciemności. Ks. Kobielus zaprasza do tańca. Ks. Sochoń oprowadza po ulicach Mediolanu. Ks. Wójtowicz niepokój uczniów idących do Emaus zamienia w Credo. I wreszcie najmłodszy, ks. Stachura, kreśli sonet-przypowieść o sługach nieużytecznych. Ilu poetów, tyle wierszy. Każdy pisany innym atramentem, bowiem w każdym inaczej bije serce. A nad nimi król Dawid uderza w lutnię i śpiewa. Błogosławiony poeta, bowiem opiewa piękno, a piękno kształtem jest miłości...

Dawid zmienił się w Norwida i nici z biblijnej pointy! Tak bywa z poetami, że logika nielogiczna, a wszelkie plany zawodne. Trudno wszak nie do nas należy ostatnie słowo. Zakończeniem mów niechaj więc będą życzenia, jakie Jan Paweł II wypowiada w *Liście do artystów*: »Wýjdzie z zamętu świat ducha... Ze słów, które Adam Mickiewicz napisał w czasach bardzo trudnych i bolesnych dla swojej ojczyzny, pragnę zaczerpnąć życzenie dla was: niech wasza sztuka przyczynia się do upowszechnienia prawdziwego piękna, które będzie niejako echem obecności Ducha Bożego i dzięki temu przekształci materię, otwierając umysły na rzeczywistość wieczną« (4 kwietnia 1999)”

(*Poezja w sutannie*, s. 264)

Ks. Radziszewski nawiązał tu znów w podsumowaniu do Cypriana Norwida, który pisał – jak wiadomo – następujące słowa:

„- Spytał się tedy wiecznego - człowieka,
Spytał się dziejów o spowiedź piękności:
Wiecznego człeka, bo ten nie zazdrości,
Wiecznego człeka, bo bez żądy czeka,
Spytał się tego bez namietności:
“Cóż wiesz o **pięknem** ?...”
... “**Kształtem jest Miłości**” -
On mi przez Indy - Persy - Egipt - Greków -
Stoma języki i wiekami wieków,
I granitami rudymi, i złotem,
Marmurem - kością słoniów - człeka potem,
To mi powiada on Prometej z młotem.
Kształtem miłości piękno jest - i tyle,
Ile ją człowiek oglądał na świecie,
W ogromnym Bogu albo w sobie-pyle,
Na tego Boga wystrojonym dziecię;
Tyle o pięknem człowiek wie i głosi -
Choć każdy w sobie cień **pięknego** nosi
I każdy - każdy z nas - tym **piękna pyłem**.”³

(C. Norwid, *Bogumił. Dialog, w którym jest rzecz o sztuce i stanowisku sztuki jako forma*)

³ <http://literat.ug.edu.pl/cnprom/0004.htm> [Access 03.07.2014].

Należałoby po kolei omówić poglądy ośmiu księży-poetów na poezję. Lecz zapewne z tego powstałaby osobna książka. Zadaniem tej krótkiej recenzji jest jednak raczej zachęta do poczytania antologii *Poeci w sutannie*, pobieżne jej przedstawienie Czytelnikowi i dodanie kontekstów literackich. Wydaje się, że duch Norwidowski jest obecny poprzez Jana Pawła II w twórczości każdego z tych polskich poetów duchownych. Zapewne niejednokrotnie ta ważna książka będzie cytowana w przyszłości jako autentyczne, oryginalne źródło wypowiedzi polskich poetów przełomu XX i XXI wieku.

Książka zawiera także *Aneks* (s. 265-266), gdzie podano wykaz źródeł dla poezji ośmiu omawianych twórców „w sutannach”.

Abstrakt / Streszczenie polskie / Abstract / Summary in Polish:

Autor w tekście przedstawia książkę-antologię poetycką pt. *Poeci w sutannie* pod redakcją ks. Stefana Radziszewskiego. W książce znajdują się poezje oraz komentarze do własnej poezji autorstwa następujących ośmiu polskich księży-poetów: 1) ks. prof. Janusz Artur Ihnatowicz, 2) ks. prof. Jerzy Szymik, 3) ks. Janusz A. Kobierski, 4) ks. Wacław Buryła, 5) ks. prof. Stanisław Kobiela, 6) ks. Grzegorz Stachura, 7) ks. prof. Jan Sochoń, 8) ks. dr Kazimierz Wójtowicz CR.

Słowa-klucze / Key-words in Polish:

ks. Janusz Artur Ihnatowicz, ks. Jerzy Szymik, ks. Janusz A. Kobierski, ks. Wacław Buryła, ks. Stanisław Kobiela, ks. Grzegorz Stachura, ks. Jan Sochoń, ks. Kazimierz Wójtowicz CR, poezja kapłańska, poezja polska, krytyka literacka, polscy poeci katoliccy, teoria literatury, literaturoznawstwo,

The title in English:

[Review of the book:] *Poets in the Cassock*, selection – edition – comments by Father Stefan Radziszewski, Publishing Jednosc, Kielce 2011, pp 271, photos.

Abstract in English:

The author presents the book – an anthology of poetry entitled *Poeci w sutannie* [Poets in the Cassock] edited by Fr. Stefan Radziszewski. In the book there are poems and comments on their own poetry by eight Polish priests-poets: 1) Fr. Prof. Janusz Artur Ihnatowicz, 2) Fr. Prof. Jerzy Szymik, 3) Fr. Janusz A. Kobierski, 4) Fr. Wacław Buryła, 5) Fr. Prof. Stanisław Kobiela, 6) Fr. Grzegorz Stachura, 7) Fr. Prof. Jan Sochoń, 8) Fr. Dr Kazimierz Wójtowicz CR (a resurrectionist).

Key-words in English:

Father Janusz Artur Ihnatowicz, Father Jerzy Szymik, Father Janusz A. Kobierski, Father Wacław Buryła, Father Stanisław Kobiela, Father Grzegorz Stachura, Father Jan Sochón, Father Kazimierz Wojtowicz CR, priest poetry, Polish poetry, literary criticism, Polish Catholic poets, theory of literature, literary studies,

Bibliography:

Poezja w sutannie, wybór – opracowanie – komentarz ks. Stefan Radziszewski, Jedność, Kielce 2011, ss. 271, fot.

JANINA KWIEK-OSIOWSKA (Cracow, Poland)

e-mail: ninakwieko[at]interia.pl

[Rev.] Wojciech Kudyba, *W końcu świat*, Towarzystwo Przyjaciół Sopotu, Sopot 2014, ss. 120, Biblioteka „Toposu”, t. 94.

Wojciech Kudyba, literaturoznawca, krytyk literacki współczesnej twórczości poetyckiej, poeta, także – religijny. Urodził się w 1965 r. w Tomaszowie Lubelskim. Tu mieszkali jego dziadkowie i spora część rodziny. W swoim ostatnim zbiorze wierszy pt. *W końcu świat* (Sopot 2014) zamieścił tekst zatytułowany *Próba życiorysu*. Natrafiam w nim na następujące fragmenty:

„W roku 1968 r. moi rodzice przenieśli się do Tyszowców, ale Tomaszów był zawsze ważny, potem już po rozdrobnieniu województw – Zamość jako miasto wojewódzkie”¹.

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Tyszowce to dla poety szczególnie miasto. Jak pisze,

„[...] Przed wojną mieszkało w nim tylko kilka rodzin polskich, znakomitą większość mieszkańców stanowili Żydzi i Ukraińcy. Podobnie było w wielu wołyńskich miasteczkach”².

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Ich mieszkańcy – czytamy dalej – byli często wielojęzyczni. Ojciec poety mówił po ukraińsku tak samo dobrze, jak po polsku. Mias-teczko to znane jest z tego, że w 1655 r. zawiązała się tam antyszwedzka konfederacja, o czym pisał Henryk Sienkiewicz w *Potopie*. Stąd wywodził się obecnie mało znany, ciekawy poeta Arnold Ślucki.

W Tyszowcach Kudyba ukończył szkołę podstawową i liceum ogólnokształcące, w rok przed maturą przeczytał *Sklepy cynamonowe* Brunona Schulza, który pochodził z Małopolski Wschodniej. Współczesny autor stwierdził:

¹ W. Kudyba, *Próba życiorysu*, [w:] *W końcu świat*, idem, Sopot 2014, s. 108-109.

² Ibidem, s. 108-109.

„Schulz zrobił ze mnie poetę”³.

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

W dalszych częściach eseju natrafiam na informację, że lektura utworów Schulza „popchnęła” Kudybę do podjęcia studiów polonistycznych w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Równolegle uzupełniał wykształcenie muzyczne, ale dyplomu organistowskiego nie zdobył, bo bardziej fascynowała go literatura. W 1989 r. ukończył studia z tytułem magistra filologii polskiej. Zakochany w nowosądeckim, ożenił się i zamieszkał w Nowym Sączu, gdzie podjął pracę w jednym z liceów ogólnokształcących. Pod koniec studiów i jeszcze na początku lat dziewięćdziesiątych, początek wakacji spędzał w jednej ze szkół we Fribourgu w Szwajcarii, gdzie – by zarobić na życie – pełnił funkcję pomocnika woźnego. W czasie wolnym słuchał wykładów profesora filozofii Emmanuela Levinasa. W latach 1997-2007 (z przerwami) jako stypendysta podjął w Belgii, w uniwersytecie Mons-Hainaut studia (przez jeden semestr), a następnie zaliczył kilka semestrów studiów w niemieckich uniwersytetach w Bohum, Münster, Eichstatt i Kiel.

W 1998 roku obronił pracę doktorską, która została opublikowana pod tytułem: *Aby mowę chrześcijańską odtworzyć na nowo... Norwida mówienie o Bogu* (Lublin 2000). Jego rozprawa habilitacyjna *Rana, która Przyzywa Boga. O twórczości poetyckiej Janusza Stanisława Pasierba* została opublikowana w Lublinie w 2006 r. Obydwie te prace wskazują na kierunek jego zainteresowań literaturoznawczych. Choć powoli podejmował decyzję, o czym pisze w wymienionym, już kończącym tomik *W końcu świat* dodatku: *Próba życiorysu*:

„Dość długo szukałem własnej drogi - może przez to [...], że raz po raz zdradzałem poezję z krytyką (literacką), krytykę z historią (literatury), historię z teorią literatury – chociaż kochałem je wszystkie”.

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Wybrał to, co głównie wiąże się z poezją religijną. Przez pewien czas był wykładowcą w Państwowej Podhalańskiej Wyższej Szkole Zawodowej, w Nowym Targu, a pobyt tam wykorzystał do poznania pobliskich Gorców, które Go oczarowały. Obecnie pracuje w Katedrze Literatury Współczesnej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Nowym Sączu, prowadzi także warsztaty w Studium Literacko-Artystycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Jego twórczość poetycka rozpoczęła się od debiutu w 1992 r. na łamach pisma „W Drodze”, gdzie wygrał konkurs poetycki; następnie współpracował z

³ Ibidem, s. 108.

lubelskim „Akcentem”. W 1993 r. otrzymał wyróżnienie w konkursie Lubelskiego Oddziału Stowarzyszenia Pisarzy Polskich za tomik poezji *Wierność małej rzeczy* oraz małą antologię wierszy inspirowanych postacią Jana Pawła II *Po Jego śladach* (2014).

Moim zdaniem, wpływ na drogę poetycką W. Kudyby wywarło czasopiśmo „Topos”, na łamy którego trafił pierwotnie jako recenzent, a także jako poeta później w 2001 r.. Wokół tego czasopisma wydawanego przez Stowarzyszenie Przyjaciół Sopotu, utworzyło się środowisko (jak kiedyś wokół periodyku „Współczesność”), twórców literatury, które pracowało nie tylko nad tekstami, ale także nad samoświadomością pisarzy.

Po publikacjach tomiku poezji *Wierność małym rzeczom* (Lublin 1994) oraz *Zwykły porządek rzeczy* (Nowy Sącz 1997), *Wiersze dla księdza Jana i innych bliskich osób* (Nowy Sącz 2000) wydał w Bibliotece „Toposu”: trzy tomy poezji: *Tyszowce i inne miasta* (2005), *Gorce Pana* (2008), *Ojciec się zmienia* (2011), oraz tom szkiców interpretacyjnych *Wiersze wobec innego* (2012). „Topos”, podobnie jak niegdyś „Współczesność”, kształtuje pewien określony typ twórczości literackiej.

Poeta, z czym się dotąd w ogóle nie spotkałam w polskiej poezji, w tomie pt. *W końcu świat* podjął niecodzienną pracę nad własnymi wierszami. Utwory poetyckie, publikowane w wymienionych wyżej tomikach – jak napisał –

„pozostały zmienione”, niekiedy w sposób „radikalny”.

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Dotąd zauważyłam tylko pojedyncze próby „doskonalenia” wierszy, nigdy w takiej ilości i z pewnymi ustalonymi zasadami. Przyczyną decyzji o podjęciu tej pracy była świadomość poety,

„że się sam próbował zmienić, rozszerzyć własną przestrzeń wewnętrzną – kształtowały (go) zdarzenia, lektury, spotkania, podróże, długie (ciekawe i wzbogacające) rozmowy. [...] „Pewna część poprawek ma związek z troską o zmianę językowego wolumenu wiersza – bardzo mi zależało, by był jak najszerszy, chwytął rozmaite pokłady tradycji i rejestry polszczyzny. Niektóre zabiegi – (łączyły się) troską o rozszerzenie sensu pojedynczych utworów poprzez ich wpisanie w pewne pasma archetypicznych obrazów. Jeszcze inne zmiany (wynikały) z próby powiększenia obrazu najbliższych kontekstów: biograficznych, geograficznych, literackich. Bardzo ważne dla mnie było ujednolicenie interpunkcji. [...] We wszystkich warstwach wypowiedzi lirycznej próbuję osiągnąć efekt poruszonej formy (chciałbym by była jednocześnie zachowana i przekroczone). Wyraźne są też zmiany kompozycyjne.”.

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Zmianie podległ układ wierszy w dążeniu do tego, by nowy tomik był „nową, spójną całością”. Dla osiągnięcia tego celu – jak napisał Kudyba:

„dokonywałem różnych przesunięć, zmian tytułów, poprawek wewnątrz wierszy, (eliminowałem pewne wiersze) i dopisywałam nowe utwory.”.

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Dla przykładu dokonywanych zmian, przemian, zaprezentuję dwa wiersze, wybrane przypadkowo, w celu porównania, układając je obok siebie, aby czytelnik mógł sam stwierdzić, linijka po linijce, jakie różnice zachodzą pomiędzy obydwoma wersjami wszak jednego i tego samego utworu, występującego tylko pod innymi tytułami. W kolumnie po lewej stronie pomieszczono tu wersję starszą utworu pt. *Krościenko*⁴, natomiast w kolumnie po prawej stronie umieszczono wersję nowszą tego samego utworu, ale pod innym tytułem – *Kopia Górka*⁵).

Dla czytelników spoza Rzeczypospolitej nieznających topografii Pienin oraz dziejów Kościoła Katolickiego w Polsce, informuję, że Kopia Górka to wzniesienie w Krościenku, w polskich górach, gdzie mieści się centrum oazowe (Ruchu Światło-Życie) założone w latach 70. XX w. przez Sługę Bożego ks. Franciszka Blachnickiego.

Czytam (w zestawieniu porównawczym) owe dwa utwory poetyckie Wojciecha Kudyby:

⁴ W. Kudyba, *Krościenko* [wiersz], [w:] *Gorce Pana*, Sopot 2008, s. 36.

⁵ Idem, *Kopia Górka* [wiersz], [w:] *W końcu świat*, Sopot 2014.

Krościenko

Czerwiec. Krościenko. Płynie srebrny Cedron
Nocą po Gorcach szumią o czymś deszcze
Trwa namiot spotkań i wciąż grają świerszcze
W zielonych cieniach. Nie odjeżdżaj jeszcze

Już późno, jesień schodzi z Kopiej Górki
W długie doliny, coś mówi w obłokach
Na polach żniwa – znów staje się wieczność
Niepostrzeżenie. Zostań chwilę chociaż

Gdzieś tu, pod śniegiem musi być Wieczernik
Z kuźni na wzgórzu lecą drzazgi złota
Prosto na drogę i palą się w oknach
Nie odchodź, *dzień* się już nachylił – popatrz

Wiosna wśród buków rozmawiamy w świetle
Błyszcz łśni jak Tabor, drożdź budzi hejnałem
Sennych sąsiadów, wschodzą przebiśniegi
Czemu chcesz znowu iść do Jeruzalem?

Kopia Górka

Czerwiec. Krościenko. Szepce srebrny Cedron
Nocą po Gorcach szumią o czymś deszcze
Trwa namiot spotkań, drożdź wija gniazdo
W zielonych cieniach. Nie odjeżdżaj jeszcze.

Już późno jesień schodzi z Radziejowej
W długie doliny, coś mówi w obłokach
We mgle na polach – znów staje się wieczność
Niepostrzeżenie. Zostań chwilę chociaż

Gdzieś tu, pod śniegiem musi być Wieczernik
Z kuźni na wzgórzu lecą drzazgi złota
Prosto na drogę i palą się w oknach
Nie odchodź, *dzień* się już nachylił – popatrz

Znów w Wielkiej Nocy Ktoś wędruje w świetle
Zbliża się cisza, Ktoś wędruje w świetle
Błyszcz łśni jak Tabor, budzą się zawilce
Czemu Cię nie ma, chociaż ciągle jesteś?

pamięci ks. Franciszka Blachnickiego

W. Kudyba jest poetą rzadko spotykanym. Nie przekazuje swoich refleksji nad otaczającym go światem, nad stosunkiem Boga do człowieka i człowieka do Boga – wprost, bezpośrednio i prosto, bo też założenie poety jest zupełnie różne od tego, o czym marzył Adam Mickiewicz:

„O, gdybym kiedyś dożył tej pociechy, / Żeby te księgi zbłądziły pod strzechy [...]”

(Adam Mickiewicz, *Epilog*, [w:], idem, *Pan Tadeusz*).

Współczesny poeta wymaga istnienia czytelnika z pewnym określonym zasobem wiedzy i z umiejętnością skojarzeniową, który potrafi snuć refleksje filozoficzne na określony temat.

Życie i twórczość poetycka Kudyby są skomplikowane, na co dowody znajdujemy w jego poezji. Związany jest z wieloma miastami Polski: Zamościem, Tomaszowem, Tyszowcami, Starym Sączem, Krakowem, Częstochową, na co wskazują bezpośrednio tytuły wierszy, oraz z Warszawą (wiersz *Stolica*) i Nowym Sączem, co pośrednio zdradza w wierszu (*Mała ojczyzna*). Nowy Sącz to miasto, z którym związała go zwłaszcza miłość do żony i oczarowanie górami okalającymi tę miejscowość. W wierszach pojawiają się ponadto nazwy miejscowości: Krasnobród, Zamość, Tyszowce (*Rozmowa*).

O oczarowaniu szczytami Sądeckizyny i wzgórzami Zamojszczyzny oraz o znajomości topografii górskiej i wyżynnej świadczy fakt, że w jego wierszach zawarte są takie nazwy gór, dolin, czy przełęczy, górskich rzek. Wymienione niżej motywy (nazwy) górskie pojawiają się w następujących utworach: „Dolina Uci-chła”. „Srałówki” (*Widok ze Srałówek do Doliny Ucichłej*), „Kudłoń” (*Cień*), „Gorc”, „Turbacz” (*Żal*), „Obidowiec”, „Koczorz”, „Suchy Groń” (*Czekanie*), „Wierch Spalony”, „Solnik” (*Przebudzenie*), „Dermowa” (*Spowiedź*), „Jaworzyna”, „Zbójecka Jama” (*Jama*), „Jaworzyna”, „Gorce” (*Kopia Górka*), „Pucółowski Stawek” (*Tymianek*), „Dunajec” (*Jamna*).

Autor wiele poetyckich utworów poświęcił swojej rodzinie. Można by tu dla przykładu podać kilka tytułów. W wierszu pt. *Dom* wspomina dom rodzinny chyba w Tysowcach i jego otoczenie: ścieżka z mleczem i chrząstkiem, z drewutnią, dom, który może

„ogrzać ręce przed długą podróżą” (*Dom*).

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

W wierszach: *List od mamy I* i *List od mamy II*, *Mama* pisze zawsze ciepło „mama” nie: „matka”. W utworach: *Żegnanie (pamięci taty)*, *List (I)* oraz *List (II)* – pojawia się wspomnienie ojca. W wierszach *Opowieść Ojca (I)* oraz *Opowieść Ojca (II)* – ma miejsce rozmowa w ojcem, a właściwie z jego cieniem. Tekst pt. *Dziesięć słów Ojca* kojarzy się z Dekalogiem.

Można by się zdziwić, dlaczego nie ma wierszy o żonie? Ale, gdy się przyjrzyć dokładniej jego tekstom, to zauważyć można jej obecność prawie w każdym wierszu, np. w przytoczonym powyżej utworze pt. *Kopia Górka* kilkakrotnie zwraca się do kogoś, kto mu towarzyszy, kto jest wraz z nim:

„Nie odjeżdżaj jeszcze. [...]
Zostań chwilę chociaż. [...]
Nie odchodź [...] popatrz, [...]
Czemu Cię nie ma, chociaż ciągle jesteś?” (*Kopia Górka*)

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

W wierszu *Czekanie*:

„Nigdzie nas nie było, [...]
Nagle nas zabrakło” (*Czekanie*)

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

W wierszu pt. *Ciern* czytam:

„Chwycicie nas krzewy dzikiej róży. [...]
Nad przepaściami chrońcie [...],
Wzywajcie nas przez lzy czerwone, [...]
Otwórzcie nasze skryte rany, [...]
Leczcie nas z lęku.” (*Ciern*)

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Religijność swych wierszy przekazuje Wojciech Kudyba w bardzo różnorodny sposób. Właściwie to rzadko używa słowa Bóg, Jezus. Zastępuje je synonimami lub symbolami, zaznaczonymi pisownią z dużej litery, np.:

„byliśmy jak mozaika Pana” (*Mozaika*); „Byliśmy Kościołem” (*Tomaszów*); „Był to wielki wóz siana, był to Kościół” (*Wóz siana*); „Spięte żebrami mostów dzielnice są jak Twoje Ciało. / I Słowo, przez które wszystko, co się stało, trwa” (*Kraków*); „Może jest szeptem, może Niestychanym Wiatrem w kominie [...] wielki Pan, nasz Ojciec” (*Ziemia*).

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Autor w tekst wierszy wplata wyrazy związane z wiarą, Biblią i Ewangelią, np. w wierszu *Dzieci* wymienia następujące, biblijne postacie: Kain, Abel, Noe, Abraham i Izaak, Józef, Syn Jakuba. A w wierszu pt. *Kopia Góra*:

„srebrny Cedron”, „Tabor” (*Kopia Góra*).

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

W wierszu pt. *Jamna* czytam:

„W Jamnej Dunajec stawał się Jordanem.” (*Jamna*)

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Kudyba nawiązuje do faktów opisanych w Piśmie Świętym, np.:

„W Jamnej jedliśmy chleb i ryby z Panem.” (*Jamna*)

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Przyroda w wierszach poety modli się tak, jak człowiek, o czym sygnalizuje on w kilku wierszach:

„Bo wciąż modlą się lipy w alejach kościoła” (*Dzieci*); „Wciąż tam jesteśmy – modląc się, poszcząc, śpiewając – Chrząszcz, robaki, ludzie, ropuchy, szerszenie” (*Siwa Dolina*); „Pod lodem rzeka Modli się za nami” (*Widok ze Srałówek do Doliny Ucichłej*)

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

W niektórych wierszach Autor wprowadza dla potwierdzenia pewnych faktów, które prezentuje, cytaty, raczej mało znane i nierozpoznawalne przez Czytelnika. Źródła tych cytatów winny być wskazane w przypisach pod wierszem, np. wiersz pt. *Duchy (I)* kończy się cytatem wyodrębnionym przez kursywę:

„Pełno ich dookoła / *Jakoby nikogo nie było.*”

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Tam W. Kudyba dodał przypis odsyłający do klasyka (Jan Kochanowski, *Tren VIII*). Oraz w innym miejscu:

Ujął ją sen żelazny; twardy, nieprzespany

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Tu z kolei W. Kudyba odesłał w przypisie do innego utworu Mistrza z Czarnolasu (Jan Kochanowski, *Tren VII*).

Jeśli chodzi o cechy utworów poetyckich autorstwa Wojciecha Kudyby, to trzeba stwierdzić, że są to w większości wiersze tradycyjne z pewnymi odstępstwami. Mają one budowę ciągłą albo stroficzną, z regularnymi zwrotkami, a wersy pisane są z dużej litery na początku. Ale już reguły rymu i rytmu nie są w nich przestrzegane. Interpunkcja jest stosowana w wierszach, zgodnie z obowiązującymi zasadami. Wiersze mają tytuły, np.: *Tam, To, Woda*, które nie znamionują, nie sugerują treści wiersza, ale mobilizują czytelnika do zbadania ich tajemnicy, do szukania ich treści.

Poeta często operuje pisownią z wielkiej litery ważnych wyrazów, zwłaszcza tych o znaczeniu symbolicznym, np.: słowo „Rozmowa” tu synonim modlitwy:

„Są i tacy, którzy widzą w podobnej Rozmowie / Pewien rodzaj spichrza” (*Oderwanie*); „Rozmowa to miejsce zupełnie osobne” (*Miejsce*); „drzwi tej Rozmowy / Wychodzą wprost na ścieżkę” (*Dom*); „Wiosną Rozmowa jest jak lasy Umbrii” (*Alwernia*); „Rozmowa jest jak podróż” (*Rozmowa*).

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Preferowanymi przez Poetę tzw. środkami artystycznymi, tropami są wyliczenia i powtórzenie o charakterze anafory, bardzo często wprowadzane łącznie:

„Z gniazdek, z pustych orzechów, z liści [...] Z grobu, z morwowego sadu, Z drzewa, z wi-
szącym ptaszkiem [...] Z dalekich doli, Z duszą na ramieniu” (*Mamotrawny*); „Kim jest ten, który jest /
Jak szmer codzienny, Jak krople w oknie” (*Woda*); „zdziczałe jabłonie / Podstępne jaskry, wrogie kresy
ostów, / Rubieże lebiód, złośliwe łopuchy, / Splątane zioła, ciemny chaos chwastów, / Straszny bór
pokrzyw” (*Ogród klasyków*).

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

W Jego wierszach pojawiają się też porównania, np.:

„On był jak reszta” (*To*); „grabie, widły jak korzenie / Wtulone w miękkie trawy” (*Wóz siana*); „Miasta w środku ziemi są jak trudna Rozmowa” (*Środek i obwód*)

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

oraz metafory, np.

„różnice pogrzebów, długie słuchanie [...] języka doliny” (*Wstępowanie*); „Na dziedzińcu
Ujęty w kamienne trakty, powiązany mostkami Strumień” (*On będzie miasto*); „Księga zapieczętowa-
na kurzem”; „W szlachetnej szacie mchów” (*Ogień*).

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Wszystkie te tropy są niecodzienne, oryginalne, swoiste dla autora *Gorców Pana*.

Wojciech Kudyba sięga czasem do języka potocznego, do jego gorszej odmiany, ale niekoniecznie do wulgaryzmów, np. wymienia słowa:

„pożeraczom gnoju, gnidom, zrobionym w trąbę, zwykłym bubkom, bajoro” (*Sromowce*),

(W. Kudyba, *W końcu świat*).

Tu czyni to po to, by Czytelnikowi uświadomić fakt, że nie tylko to, co jest piękne, kocha Bóg, ale i to, co brzydkie, bo tego też jest Stwórca.

Twórczość poetycka Wojciecha Kudyby, zawiera teksty i podteksty, wymaga ona czytelnika, który nie będzie bierny w jej odczytywaniu. Lektura jego poezji, dla jednych będzie ucztą intelektualną i bodźcem do refleksji różnego typu, ale innych może zniechęcić.

Ze względu na oryginalność w ujmowaniu tajemnic świata, na bardzo świadome wykorzystanie języka, jako tworzywa literackiego – warto zapoznać się z tomem poezji *W końcu świat*¹.

Abstrakt / Streszczenie polskie / Abstract / Summary in Polish:

Recenzja zawiera opis struktury poetyckiej książki Wojciecha Kudyby pt. *W końcu świat* (Sopot 2014). Autorka opisuje treść (zawartość) i analizuje porównawczo niektóre utwory poetyckie z tej książki.

Słowa-klucze / Key-words in Polish:

Wojciech Kudyba (1965-), poezja polska, liryka metafizyczna, literatura 21. wieku,

The title in English:

[Rev.] Wojciech Kudyba, *The World at last* [*The World in the End*], Publishing of Sopot's Friends Society, Sopot 2014, pp. 119, [1]. [The Polish title: *W końcu świat*]

Abstract in English:

The review contains a description of the structure of Wojciech Kudyba's book of poetry *W końcu świat* [The world at last] (Sopot 2014). The author describes the content and carries out a comparative analysis of some of his poems included in the volume.

Key-words in English:

Wojciech Kudyba (1965-), Polish poetry, metaphysical lyric, literature in the 21. century,

Bibliography / Bibliografia:

Wojciech Kudyba, *W końcu świat*, Wydawnictwo Przyjaciół Sopotu, Sopot 2014, ss. 119, [1], seria: Biblioteka „Toposu”, T. 94.

¹ Od Redakcji: Tom Wojciecha Kudyby nosi dwuznaczny tytuł *W końcu świat*, który może oznaczać zarówno 1. *Wreszcie świat* [The World at last], jak i *Świat w końcu*, tj. świat na końcu [The World in the End]. Stąd trudność w jednoznacznym tłumaczeniu tytułu na języki obce, np. angielski (*licentia poetica*), bo w przekładzie ta polska wieloznacznościowość i polskie „migotanie” znaczeń znikają [M.M.T].

Information about the Author

Information about the Author in English:

Janina Kwiek-Osiowska (b. 1937), Ph.D. in Polish linguistics. She attended the Pedagogical Secondary School in Nowy Sącz (left it in 1954) and pursued a course of studies in Polish Philology in The Higher School of Pedagogy, graduating in 1958 (her M. A. thesis *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera* [Stanisław Szober's cultural and linguistic output] was written under the supervision of prof. Stanisław Jodłowski). In 1972 she obtained a doctoral degree from the Faculty of Humanities of the Higher School of Pedagogy, having written a dissertation under the supervision of Prof. Stanisław Jodłowski entitled: *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* [The development of the Polish adverbial phrase of manner]. She was a teacher of Polish at the Maria Konopnicka Secondary School in Nowy Sącz (1959-81), a specialist in methods of teaching of the Polish language and literature at the Centre of Teachers' Professional Advancement (1981-89), a member of the Polish Linguistic Society, of the Society of the Polish Language Lovers and of the Authors' Society ZAIKS. She is the author of many books, such as : *ABC polskiej gramatyki*, [An ABC of Polish grammar], *Leksykon szkolny* [A school lexicon] (Warszawa, 1992, 1994), *Autorów sądzą ich dzieła* [The authors are judged by their works], *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* [An anthology of poems about Polish writers and their work], (4 volumes; Kraków 2000, 2001, 2002; the remaining work that has not been published includes 17 volumes ; the manuscript is in the Jagiellonian Library), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* [The Blessed Kinga and the Nowy Sącz Region] (Kraków, 1986), *Dzieje Polski w w literaturze pięknej i źródłach historycznych: Materiały pomocnicze do nauczania historii* [The history of Poland in literature and in historical sources. Auxiliary materials for teaching history], Part I (Kraków, 1986) and Part II (Kraków, 1989) *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w szkole średniej (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami)* (Krakow 1984) [Elements of Polish historical grammar in the secondary school. Texts and exercises], *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* (Krakow, 1988), [Linguistic innovations in school teaching], *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* (Wrocław-Kraków 1978), [Lovers and defenders of the Polish language], *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* (Kraków 1987), [Teaching Polish at school in a slightly different way], *Poeta wiecznie żywy: Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej- w 130 rocznicę śmierci* (Krakow, 1985), [Adam Mickiewicz and his work in Polish poetry – on 130th anniversary of the poet's death], *"Słowo jako narzędzie ułomne...": Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych. Praca zbiorowa.* (Kraków 1994), [“The word as an imperfect tool...”. Auxiliary materials for ‘the study of the language’ subject for the teachers of Polish above the primary school level], *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów* (Kraków 1988) [School terminology of the study of the language (in a systematic order) for teachers and pupils], *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* (Kraków, 1990), [Selected topics from the study of the language and of descriptive poetics in schools above the primary level], *Ziemio moja sądecka: antologia poezji i prozy* (Krakow, 1991, 1993, 2010) [My Nowy Sącz homeland: an anthology of poetry and prose]. She edited a few little volumes published in the Polish Love Lyric Series, such as *Erotyki* (Erotic verse] by Adam Mickiewicz (Kraków 1992, 1994), *Erotyki* by Kazimierz Przerwa-Tetmajer (Kraków, 1993), *Erotyki* by Łucja Danielewska (Krakow 1994), *Erotyki* by Maria Pawlikowska-Jasnorzewska (Krakow 1885), *Erotyki* by Władysław Broniewski (Kraków 1997). She is also the editor of two unpublished volumes of contemporary Polish religious poetry : *Pocieszycielko nasza* [Our Comforter – a selection of Marian poetry], *Poetyckie ‘władzenie się’ z Bogiem* (wybór wierszy chrześcijańskich) [Poetic ‘wrestling’ with God] – a selection of Christian poetry], and an unpublished anthology of verse about Chopin: *“Kształtem miłości piękno jest “: Wybór*

wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze [“Beauty is the shape of love”: a selection of poems by Polish poets on Fryderyk Chopin, his work and his performance.] The typescript, illustrated with notes from his music sheets, is in the Chopin Museum in Żelazowa Wola. Dr Kwiek-Osiowska is also the author of the methodology book, entitled “*W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie*”: *Kompendium wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami*. [“In my Polish language that is my homeland”: a compendium of the Polish language with exercises and illustrating texts] – the manuscript is in the Jagiellonian Library.

[English translation by Teresa Bela]

Information about the Author in Polish / Informacja o Autorce po polsku:

Janina Kwiek-Osiowska (1937-), PhD, dr nauk humanistycznych w zakresie języka polskiego (językoznawstwo), językoznawczyni, pedagogka, abiturientka Liceum Pedagogicznego w Nowym Sączu (1954), absolwentka studiów filologii polskiej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie (V 1958, promotor: prof. Stanisław Jodłowski), autorka pracy magisterskiej pt. *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera* (Kraków 1958), uzyskała stopień doktora w Wyższej Szkole Pedagogicznej na Wydziale Humanistycznym na podstawie dysertacji pt. *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* (Kraków, II 1972, promotor: prof. St. Jodłowski), nauczycielka języka polskiego II LO im. M. Konopnickiej w Nowym Sączu (1959-1981), metodyczka-polonistka w Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie (1981-1989), członkini Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, Stowarzyszenia Autorów ZAIKS, autorka książek, m.in.: *ABC polskiej gramatyki. Leksykon szkolny* (Warszawa 1992, 1994²), „*Autorów – sądzą ich dzieła...*”. *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* (cztery zeszyty, Kraków 2000, 2001, 2002, całość niewydana – 17 zeszytów, maszynopis w Bibliotece Jagiellońskiej), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* (Kraków 1986), *Dzieje Polski w literaturze pięknej i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 1.* (Kraków 1985), *Dzieje Polski w literaturze i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 2* (Kraków 1989), *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w szkole średniej. (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami)* (Kraków 1984), *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* (Kraków 1988), *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* (Wrocław-Kraków 1978), *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* (Kraków 1987), *Poeta wiecznie żywy. Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej – w 130 rocznicę śmierci* (Kraków 1985), „*Słowo jako narzędzie ulomne...*”. (Materiały pomocnicze do „*Nauki o języku*” dla polonistów szkół ponadpodstawowych). *Praca zbiorowa* (Kraków 1994), *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów* (Kraków 1988), *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* (Kraków 1990), „*Ziemia moja sądecka...*”. *Antologia poezji i prozy* (Kraków 1991, 1993², 2010³). Redagowała tomiki z serii Biblioteczki Polskiej Poezji Miłosnej. W jej ramach opracowała: *Erotyki Adama Mickiewicza* (Kraków 1992, 1994²), *Erotyki Kazimierza Przerwy-Tetmajera* (Kraków 1993), *Erotyki Łucji Danielewskiej* (Kraków 1994), *Erotyki Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej* (Kraków 1995), *Erotyki Władysława Broniewskiego* (Kraków 1997). Redaktorka dwóch nieopublikowanych antologii współczesnej polskiej poezji religijnej: *Pocieszycielko nasza...* (wybór wierszy maryjnych), *Poetyckie „władzenie się” z Bogiem* (wybór wierszy chrześcijańskich) oraz niewydanej antologii chopinowskiej pt. „*Kształtem miłości piękno jest...*”. *Wybór wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze* (maszynopis w Muzeum Chopina w Żelazowej Woli, ilustrowany nutami z jego utworów). Autorka książki metodycznej pt. „*W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie*”. *Kompendium wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami* (maszynopis w Bibliotece Jagiellońskiej).

Informace o autorce v češtině / Information about the Author in Czech:

Janina Kwiek-Osiowska (nar. 1937), PhD, doktorka humanitních věd v oblasti polského jazyka (jazykovědy), jazykovědkyně, pedagožka, abiturientka Pedagogického lycea v Novém Sonči (Nowy Sącz, 1954). Vystudovala polskou filologii na Vysoké škole pedagogické v Krakově (v r. 1958, vedoucí práce: prof. Stanisław Jodłowski), autorka magisterské práce *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera* („Jazykově-kulturní dílo Stanisława Szobera“, Krakov 1958), obhájila doktorát na Vysoké škole pedagogické na Fakultě Humanitních studií prací *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* („Vývoj polského příslovečného určení způsobu“, Krakov, II 1972, vedoucí práce: prof. St. Jodłowski), profesorka polštiny na II LO (všeobecně vzdělávacím lyceu) M. Konopnické v Novém Sonči (1959–1981), metodička-polonistka w Centru vzdělávání učitelů v Krakově (1981–1989), členka Polskiego Towarzystwa Językoznawczego (Polského jazykovědného sdružení), Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego (Sdružení přátel polského jazyka), Stowarzyszenia Autorów ZAIKS (Sdružení autorů ZAIKS), autorka knih, mj.: *ABC polskiej gramatyki. Leksykon szkolny* („ABC polské gramatiky. Školní lexikon“, Varšava 1992, 1994), „Autorów – sądzą ich dzieła...“. *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* („Autory soudí jejich díla...“. *Antologie poezie o polských spisovatelích a jejich tvorbě, čtyři sešity*, Krakov 2000, 2001, 2002, celek nevydán – 17 sešitů, strojopis v Jagellonské knihovně), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* („Blahoslavená Kinga a země sončská“, Krakov 1986), *Dzieje Polski w literaturze pięknej i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 1.* („Historie Polska v krásné literatuře a historických pramenech. Příručka k výuce historie, 1. část“, Krakov 1985), *Dzieje Polski w literaturze i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 2* („Historie Polska v krásné literatuře a historických pramenech. Příručka k výuce historie, 2. část“, Krakov 1989), *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w szkole średniej. (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami)* („Prvky historické gramatiky polštiny na střední škole. Příručka s cvičeními“, Krakov 1984), *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* („Jazykové inovace ve školní výuce“, Krakov 1988), *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* („Přátelé a obránci polštiny“, Vratislav – Krakov 1978), *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* („Jazykověda na střední škole poněkud netradičně“, Krakov 1987), *Poeta wiecznie żywy. Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej – w 130 rocznicę śmierci* („Básník věčně živý. Adam Mickiewicz a jeho tvorba v polské poezii – k 130. výročí úmrtí“, Krakov 1985), „Słowo jako narzędzie ulomne...“. (*Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych*). *Praca zbiorowa* („Slovo jako křehký instrument. Příručka do Jazykovědy pro polonisty středních škol“, Krakov 1994), *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów* („Školní terminologie jazykovědy /v systematickém pojetí/ pro učitele a žáky“, Krakov 1988), *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* („Vybrané otázky z jazykovědy a popisné poetiky na střední škole“, Krakov 1990), „Ziemio moja sądecka...“. *Antologia poezji i prozy* („Moje sončská země...“. *Antologie poezie a prózy*, Krakov 1991, 1993, 2010). Redigovala sbírky poezie z edice Knihovničky polské milostné poezie. V jejím rámci zpracovala: *Erotyki Adama Mickiewicze* („Milostné básně“ Adama Mickiewicze; Krakov 1992, 1994), *Erotyki Kazimierze Przerwy-Tetmajera* („Milostné básně“ Kazimierze Przerwy-Tetmajera; Krakov 1993), *Erotyki Łucje Danielewské* (Krakov 1994), *Erotyki Marie Pawlikowské-Jasnorzewské* („Milostné básně“ Marie Pawlikowské-Jasnorzewské; Krakov 1995), *Erotyki Władysława Broniewského* („Milostné básně“ Władysława Broniewského; Krakov 1997). Redaktorka dvou nepublikovaných antologií současné polské religiózní poezie: *Pocieszycielko nasza...* („Utěšitelko naše“, výbor mariánských básní), *Poetyckie „wadzenie się” z Bogiem* („Básnické »spory« s Bohem“, výběr křesťanských básní) a nevydané chopinové antologie „*Kształtem miłości piękno jest...*“. *Wybór wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze* („Formou lásky je krása...“ Výbor básní polských básníků o Fryderyku Chopinovi, jeho tvorbě a hře“, strojopis v Muzeu F. Chopina v Želazové Woli, ilustrovaný notami z jeho děl). Autorka metodické publikace „*W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie*“. *Kompendium*

wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami („V moji Mateřštině-polštině. Kompendium informací o polštině s cvičeními a výkladovými texty“, strojopis v Jagellonské knihovně).

[Český překlad: Libor Martinek]

Informácie o autorke v slovenčine / Information about the Author in Slovak:

Janina Kwiek-Osiowska (nar. 1937), PhD., doktorka humanitných vied v oblasti poľského jazyka (jazykovedy), jazykovedkyňa, pedagogička, abiturientka Pedagogického lýcea v Novom Sonči (Nowy Sącz, 1954). Vyštudovala poľskú filológiu na Vysokjej škole pedagogickej v Krakove (v r. 1958, vedúci práce: prof. Stanisław Jodłowski), autorka magisterskej práce *Dorobek kulturalno-języczny Stanisława Szobera* („Jazykovo-kultúrne dielo Stanisława Szobera“, Krakov 1958), obhájila doktorát na Vysokjej škole pedagogickej na Fakulte Humanitných štúdií prácou *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* („Vývoj poľského príslovkového určenia spôsobu“, Krakov, II 1972, vedúci práce: prof. St. Jodłowski), profesorka poľštiny na II LO (všeobecnovzdelávacom lýceu) M. Konopnickej v Novom Sonči (1959 – 1981), metodička-polonistka v Centre vzdelávania učiteľov v Krakove (1981 – 1989), členka Poľského Towarzystwa Językoznawczego (Poľského jazykovedného združenia), Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego (Združenie priateľov poľského jazyka), Stowarzyszenia Autorów ZAIKS (Združenie autorov ZAIKS), autorka kníh: *ABC polskiej gramatyki. Leksykon szkolny* („ABC poľskej gramatiky. Školský lexikón“, Varšava 1992, 1994), „*Autorów – sądzą ich dzieła...*“ *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* („Autori súdia ich diela...“ *Antológia poézie o poľských spisovateľoch a ich tvorbe*, štyri zväzky, Krakov 2000, 2001, 2002, celok nevydaný – 17 zväzkov, strojopis v Jagellonskej knižnici), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* („Blahoslavená Kinga a zem sončská“, Krakov 1986), *Dzieje Polski w literaturze pięknej i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 1.* („História Poľska v krásnej literatúre a historických prameňoch. Príručka k výučbe histórie, 1. časť“, Krakov 1985), *Dzieje Polski w literaturze i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 2* („História Poľská v krásnej literatúre a historických prameňoch. Príručka k výučbe histórie, 2. časť“, Krakov 1989), *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w szkole średniej. (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami)* („Prvky historickej gramatiky poľštiny na strednej škole. Príručka s cvičeniami“, Krakov 1984), *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* („Jazykové inovácie v školskej výučbe“, Krakov 1988), *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* („Priatelia a obrancovia poľštiny“, Vratislav – Krakov 1978), *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* („Jazykoveda na strednej škole trochu netradične“, Krakov 1987), *Poeta wiecznie żywy. Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej – w 130 rocznicę śmierci* („Básnik večne živý. Adam Mickiewicz a jeho tvorba v poľskej poézii – k 130. výročiu úmrtia“, Krakov 1985), „*Słowo jako narzędzie ulomne...*“ (*Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych*). *Praca zbiorowa* („Slovo ako krehký nástroj. Príručka k jazykovede pre polonistov stredných škôl“, Krakov 1994), *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów* („Školská terminológia jazykovedy /v systematickom poňatí/ pre učiteľov a žiakov“, Krakov 1988), *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* („Výbrané otázky z jazykovedy a opisnej poetiky na strednej škole“, Krakov 1990), „*Ziemio moja sądecka...*“ *Antologia poezji i prozy* („Moja sončská zem...“ *Antológia poézie a prózy*, Krakov 1991, 1993, 2010). Redigovala zbierky poézie z edície Knižovníčky poľskej milostnej poézie. V jej rámci spracovala: *Erotyki Adama Mickiewicza* („Milostné básne“ Adama Mickiewicza; Krakov 1992, 1994), *Erotyki Kazimierze Przerwy-Tetmajera* („Milostné básne“ Kazimierza Przerwy-Tetmajera; Krakov 1993), *Erotyki Łucje Danielewskiej* („Milostné básne“ Łucje Danielewskej; Krakov 1994), *Erotyki Marie Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej* („Milostné básne“ Marie Pawlikowskej-Jasnorzewskej; Krakov 1995), *Erotyki Władysława Broniewskiego* („Milostné básne“ Władysława Broniewského;

Krakov 1997). Redaktorka dvoch nepublikovaných antológií súčasnej poľskej religióznej poézie: *Pocieszycielko nasza...* („Utešiteľka naša“, výber mariánskych básní), *Poetyckie „wzalenie się” z Bogiem* („Básnické »spory« s Bohom“, výber kresťanských básní) a nevydané chopinovské antológie „*Kształtem miłości piękno jest...*”. *Wybór wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze* („Formou lásky je krása...“). Výber básní poľských básnikov o Fryderykovi Chopinovi, jeho tvorbe a hre“, strojopis v Múzeu F. Chopina v Želazovej Woli, ilustrovaný notami z jeho diel). Autorka metodické publikácie „*W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie*”. *Kompendium wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami* („V mojej Materčine-poľštine“. Kompendium informácií o poľštine s cvičeniami a výkladovými textami, strojopis v Jagellonskej knižnici).

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке / Information about the Author in Russian:

Янина Квек-Осёвская (1937-), доктор философии (PhD), доктор гуманитарных наук в области польского языка (языкознание), преподаватель, педагог. Абитуриентка Педагогического Лицея в Новым Сонче (1954), выпускница курсов польской филологии в Высшей Педагогической Школе в Кракове (май 1958, научный руководитель – проф. Станислав Йолдовский), автор магистерского исследования *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera* / «Культурно-языковые достижения Станислава Шобера» (Краков, 1958). Защитила научную степень доктора в Высшей Педагогической Школе на гуманитарном отделении на основании защиты диссертации *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* / «Развитие польского обстоятельства способа действия» (Краков, февраль 1972, научный руководитель – проф. Станислав Йолдовский). Учительница польского языка в общеобразовательном лицее (II LO) имени М. Конопницкой в Новым Сонче (1959-1981), методист-полонист в Центре повышения педагогической квалификации в Кракове (1981-1989). Член польского языковедческого общества, Общества любителей польского языка, Содружества авторов ZAKS (Związek Autorów i Kompozytorów Scenicznych). Автор книг, в частности: *ABC polskiej gramatyki. Leksykon szkolny* / «Основы польской грамматики» (Варшава, 1992, 1994²), „*Autorów – sądzą ich dzieła...*”. *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* / «“Авторов судят по произведениям...” Антология стихов о польских писателях и их творчестве» (в 4 ч., Краков, 2000, 2001, 2002, полностью не издана – 17 тетрадей, машинопись в Ягеллонской библиотеке), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* / «Благословенны Кинга и земля сондецкая» (Краков, 1986), *Dzieje Polski w literaturze pięknej i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 1.* / «Польские произведения в художественной литературе и исторических источниках. Вспомогательные материалы к изучению истории» (Ч. 1 – Краков, 1985, и Ч. 2 – там же, 1989), *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w szkole średniej. (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami)* / «Элементы исторической грамматики польского языка в средней школе: вспомогательные материалы с упражнениями» (Краков, 1984), *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* / «Языковые инновации в школьном обучении» (Краков, 1988), *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* / «Почитатели и защитники польского языка» (Вроцлав – Краков, 1978), *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* / «Наука о языке в школе несколько по-другому» (Краков, 1987), *Poeta wiecznie żywy. Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej – w 130 rocznicę śmierci* / «Поэт вечно живой. Адам Мицкевич и его творчество в польской поэзии (к 130-летию годовщины смерти)» (Краков, 1985), „*Słowo jako narzędzie ułomne...*”. *(Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych). Praca zbiorowa* / «“Слово как искалеченный инструмент...” Вспомогательные материалы к “Науке о языке” для полонистов в специальных школах» (Краков, 1994), *Szkolna*

terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów / «Школьная терминология науки о языке (в систематическом изложении) для учителей и учеников» (Краков, 1988), *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* / «Избранные задания из науки о языке и описательной поэтике в специальных школах» (Краков, 1990), „*Ziemio moja sądecka...*”. *Antologia poezji i prozy* / «“Земля моя сондецкая...” Антология поэзии и прозы» (Краков, 1991, 1993², 2010³). Редактировала томики серии «Польская библиотека любовной лирики». В частности: *Erotyki* / «Любовная лирика» Адама Мицкевича (Краков, 1992, 1994²), *Erotyki* / «Любовная лирика» Казимежа Пшервы-Тетмайера (Краков, 1993), *Erotyki* / «Любовная лирика» Люции Данилевской (Краков, 1994), *Erotyki* / «Любовная лирика» Марии павликовской-Ясножевской (Краков, 1995), *Erotyki* / «Любовная лирика» Владислава Броневского (Краков, 1997). Редактор двух неопубликованных антологий современной польской религиозной поэзии: *Pocieszytelko nasza...* / «Утешительница наша...» (избранное из мариинской поэзии), *Poetyckie „władzenie się” z Bogiem* «Поэтический спор с Богом» (избранное их лирики, обращенной к Христу) и неизданной шопеновской антологии „*Kształtem miłości piękno jest...*”. *Wybór wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze* / «“Род любви есть красота...” Избранные стихотворения польских поэтов о Фредерике Шопене, его творчестве и мастерстве пианиста» (машинопись в Музее Шопена в Желязовой Воле, иллюстрированная нотами его произведений). Автор методической книги „*W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie*”. *Kompendium wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami* / «“В моей Отчизне польской”. Компендиум исследований о польском языке с текстами-иллюстрациями» (машинопись в Ягеллонской библиотеке).

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the Author in Ukrainian:

Яніна Квек-Осьовська (1937-), доктор філософії (PhD), доктор гуманітарних наук у царині польської мови (мовознавство), викладачка, педагог. Абітурієнтка Педагогічного Ліцею в Новим Сончу (1954), випускниця курсів польської філології у Вищій Педагогічній Школі у Кракові (травень 1958, науковий керівник – проф. Станіслав Йолдовський), авторка магістерської праці *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera* / «Культурно-мовний доробок Станіслава Шобера» (Краків, 1958). Здобула науковий ступінь доктора у Вищій Педагогічній Школі на гуманітарному відділі, захистивши дисертацію *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* / «Розвиток польської обставини способу дії» (Краків, лютий 1972, науковий керівник – проф. С. Йолдовський). Вчителька польської мови в загальноосвітньому ліцеї (II LO) імені М. Конопніцької в Новим Сончу (1959-1981), методист-полоніст у Центрі підвищення (педагогічної) кваліфікації у Кракові (1981-1989). Член польського мовознавчого товариства, Товариства любителів польської мови, Співдружності авторів ZAIKS (Związek Autorów i Kompozytorów Sceniczych). Автор багатьох книг, зокрема: *ABC polskiej gramatyki. Leksykon szkolny* / «Основи польської граматики» (Варшава, 1992, 1994²), „*Autorów – sądzą ich dzieła...*”. *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* / «“Авторів судять за їхніми творами...” Антологія віршів про польських письменників та їхню творчість» (у 4 кн., Краків, 2000, 2001, 2002, не видана повністю – 17 зошитів машинопису знаходяться у Ягеллонській бібліотеці), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* / «Благословенна Кінга і земля сондецка» (Краків, 1986), *Dzieje Polski w literaturze pięknej i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. I.* / «Польські твори в художній літературі та історичних джерелах. Допоміжні матеріали для вивчення історії» (Ч. 1 – Краків, 1985, Ч. 2 – там само, 1989), *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w*

szkole średniej. (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami) / «Елементи історичної граматики польської мови в середній школі: допоміжні матеріали та вправи» (Краків, 1984), *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* / «Мовні інновації у шкільному навчанні» (Краків, 1988), *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* / «Шанувальники та захисники польської мови» (Вроцлав – Краків, 1978), *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* / «Наука про мову у школі: трохи інакше» (Краків, 1987), *Poeta wiecznie żywy. Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej – w 130 rocznicę śmierci* / «Поет вічно живий. Адам Міцкевич та його творчість у польській поезії (до 130-ї річниці смерті)» (Краків, 1985), „*Slowo jako narzędzie ulomne...*”. (*Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych*). *Praca zbiorowa* / «“Слово як скалічений інструмент...” Допоміжні матеріали до “Науки про мову” для полоністів у спеціальних школах: збірник» (Краків, 1994), *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów* / «Шкільна термінологія науки про мову (у систематичному викладі) для учителів та учнів» (Краків, 1988), *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* / «Вибрані завдання з науки про мову та описової поетики у спеціальних школах» (Краків, 1990), „*Ziemio moja sądecka...*”. *Antologia poezji i prozy* / «“Земле моя сондецька...” Антологія поезії та прози» (Краків, 1991, 1993², 2010³). Редагувала збірки серії «Польська бібліотека любовної лірики». Зокрема: *Erotyki* / «Любовна лірика» Адама Міцкевича (Краків, 1992, 1994²), *Erotyki* / «Любовна лірика» Казимежа Пшерви-Тетмаєра (Краків, 1993), *Erotyki* / «Любовна лірика» Люції Данилевської (Краків, 1994), *Erotyki* / «Любовна лірика» Марії Павліковської-Ясножевської (Краків, 1995), *Erotyki* / «Любовна лірика» Владислава Броневського (Краків, 1997). Редактор двох неопублікованих антологій сучасної польської релігійної поезії: *Pocieszycielko nasza...* / «Утішнице наша...» (вибране з маріїнської поезії), *Poetyckie „władzenie się” z Bogiem* / «Поетичне змагання з Богом» (вибране з лірики, зверненої до Христа) і шопенівської антології „*Kształtem miłości piękno jest...*”. *Wybór wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze* / «“Кшталтом любові є краса...” Вибране з польських поетів про Фредеріка Шопена, його творчість і гру» (машинопис у Музеї Шопена в Желязовій Волі, ілюстрований нотами його творів). Автор методичної книги „*W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie*”. *Kompendium wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami* / «“У моїй Вітчизні-польщизні”. Компендіум досліджень про польську мову з текстами-ілюстраціями» (машинопис у Ягеллонській бібліотеці).

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

JANINA KWIEK-OSIOWSKA (Cracow, Poland)

E-mail: ninakwieko[at]interia.pl

[Rev.] Milena Kindziuk, *Matka Papieża. Poruszająca opowieść o Emilii Wojtyłowej*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2013, ss. 351.

Milena Kindziuk opublikowała książkę „reportażową” pt. *Matka Papieża* wydaną przez wydawnictwo „Znak” w Krakowie w 2013 roku. To poruszająca opowieść o Emilii Wojtyłowej, matce Karola Wojtyły (papieża Jana Pawła II).

Reportaż – jest to

„gatunek publicystyczno-literacki obejmujący utwory o charakterze sprawozdania z wydarzeń, których autor był bezpośrednim świadkiem lub uczestnikiem, czyli oparty na tym, co autor poznał w autopsji. Powstał on w 2. połowie XIX wieku”¹.

W XX wieku zrodziła się m.in. nowa postać reportażu, tj. reportaż oparty nie na autopsji, ale na wiarygodnych źródłach, w tym i na relacjach ludzi, którzy mają coś do powiedzenia na wybrany temat i są wiarygodni.

O ile mistrzem reportażu klasycznego był np. Egon Erwin Kisch, którego owocem podróży dziennikarskich były reportaże, takie jak np. *Szalejący reporter; Raj amerykański, Chiny bez maski, Meksyk*, o tyle wybitnym reprezentantem nowego typu reportażu opartego na źródłach, który można by nazwać „historycznym”, był np. Janusz Roszko, publicysta krakowski, autor m.in. reportaży *Pogański książę silny wielce czy Kolebka Siemowita*.

Obecnie pojawił się kolejny „historyczny” reportaż oparty na źródłach, tj. książka autorstwa Mileny Kindziuk pt. *Matka Papieża*. Autorka już na początku swojej książki przytacza słowa doktor Wandy Półtawskiej przez 60. lat zaprzyjaźnionej z Karolem Wojtyłą, której zdradziła pomysł napisania „reportażu” o matce Papieża. W. Półtawska odpowiedziała Milenie Kindziuk:

¹ *Słownik terminów literackich*, red. Janusz Sławiński, Ossolineum, Wrocław 1976, s. 371-372.

„O matce? Nie ma sensu! Nic pani nie znajdzie, nikt jej nie pamięta. Lepiej napisać książkę na temat nauczania Jana Pawła II o kobiecie”².

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Ale publicystka ta nie zrezygnowała ze swego zamysłu i dzięki temu powstała wspaniała biografia Emilii Wojtyłowej (z domu Kaczorowskiej), która wzrusza i skłania do refleksji w trakcie czytania, pozostając w pamięci czytelnika na bardzo długo.

Karol Wojtyła rzadko wypowiadał się o swojej matce, która osierociła go, gdy miał zaledwie dziewięć lat. Jednak, jak wspomina siostra Tobiana Sobotka, przełożona sercanek:

„Ale sam też nigdy o niej nie opowiadał. Pamiętał jedynie o rocznicy jej śmierci i wtedy się za nią modlił”³

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Nikt z rodziny Emilii, ani jej męża, nikt z ludzi, którzy mogli ją znać np. sąsiedzi, nie zapamiętał jej. Autorka z tego też „buduje” wniosek, że musiała to być kobieta skromna, mimo elegancji stroju, nierzucająca się w oczy, słabego zdrowia, często chorująca, mało pokazująca się poza domem. Potwierdzają to takie choćby wypowiedzi.

Ludwika Wojtyła z Czańca, kuzynka Papieża zauważa:

„Mały Lolek przyjeżdżał do nas czasami z Wadowic, ale zawsze z ojcem. Emilia zwykle zostawała w domu. Nie pamiętam jej wizyty u nas. Nie umiem o niej nic konkretnego powiedzieć”⁴.

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Kaja Kwiecińska-Wiatrowska, kuzynka Emilii Wojtyłowej dodaje:

„Tak naprawdę to nic o niej nie wiadomo, nie żyje już nikt, kto miałby o niej jakieś wspomnienia”⁵.

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Pewną ciekawostkę podaje do wiadomości Jan Wojtyła z Czańca, kuzyn Karola Wojtyły:

² Cyt. za: Milena Kindziuk, *Matka Papieża. Poruszająca opowieść o Emilii Wojtyłowej*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2013, s. 11.

³ Ibidem, s. 11.

⁴ Ibidem, s. 11-12.

⁵ Ibidem, s. 12.

„Gościło u nas wielu dziennikarzy. Ale pani pierwsza pyta o mamę Ojca Świętego!”⁶

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Inny fakt przedstawia biograf Jana Pawła II – George Weigel, pisząc, że

„autobiograficzne pisma Jana Pawła II w rzeczywistości milczą na temat jego matki, notując jedynie wypowiedź papieża mówiącego, że »mniej jestem świadom jej wkładu w moje religijne wychowanie, a był on z pewnością bardzo duży«⁷.

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Autorka umie w doskonały sposób wysnuwać wnioski, dochodząc m.in. do stwierdzenia, że

„ślad(ów) matki Papieża, mocno rozrzucon[ych], można [szukać] w miejscach, w których ona mieszkała: w Krakowie, Hranicach na Morawach, Bielsku-Białej (niegdyś Biała), Wadowicach. I w stronach rodzinnych jej pradziadów: w Magnuszewie na Mazowszu, Michałowie na Zamojszczyźnie, [...] a także w Warszawie [...]”⁸.

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Ta wielość miejsc, w których należało być i które należało „zbadać” nie przeraziła Mileny Kindziuk, pracowitej dziennikarki.

Autorka przyznaje, że

„Szukanie wiadomości o Emilii Wojtyłowej jest zbieraniem tkwiących w ludzkiej pamięci okruszków. Jeden po drugim, tak by w końcu złożyć je w logiczną całość, jak puzzle. Tylko w ten sposób można ocalić od zapomnienia postać matki Papieża Polaka”⁹.

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Publicystka wiele potrafi „odczytać” z kilku zdjęć, jakie pozostały, na których jest uwieczniona Emilia Wojtyłowa. Zdjęcia wskazują na to, że matka Karola Wojtyły pozostawiła mu

„w spadku przedziwne podobieństwo do siebie, co zauważył kiedyś prymas Stefan Wyszyński”¹⁰.

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

⁶ Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*, ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem, s. 14.

⁹ Ibidem, s. 15.

¹⁰ Ibidem, s. 30.

Ze zdjęcia ślubnego rodziców „odczytała” jej cechy charakterystyczne:

„Jej twarz emanuje szlachetnością, dobrocią. Jest poważna, subtelna. Jakby lekko zamyślona, skupiona. [...] Wizerunek Emilii podpowiada więc, jaką miała osobowość: nie lubiła pozy, była naturalna. To zdjęcie pozwala ją lepiej poznać, zrozumieć.”¹¹.

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Milena Kindziuk przewertowała tomy różnych dokumentów, zwłaszcza spisy ludności np. Krakowa, co było pracochłonne, ale stwarzało możliwości ustalenia genealogii dwu rodzin: Kaczorowskich i Wojtyłów. Przodkowie rodziny Emilii Kaczorowskiej dość mocno związani byli z rodem magnackim Zamoyskich w Klemensowie, Warszawie i Krakowie, gdzie np. jej dziadek pełnił kolejno funkcje zaufanego stajennego zajmującego się końmi i stangreta, a następnie zarządcy majątku. Po śmierci hrabiego Zamoyskiego, ojciec Emilii Kaczorowskiej

„jako dwudziestolatek przeniósł się z Michalewa do Galicji, do Krakowa, gdzie powędrował [najprawdopodobniej] za hrabią Andrzejem Zamoyskim. [...] w Krakowie Ojciec Emilii [Kaczorowskiej] zajmował się: rymarstwem, końskimi siodłami i powozami”¹².

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Ze spisów ludności udało się autorce ustalić daty, kiedy Emilia uczęszczała do szkoły. O typie ówczesnego szkolnictwa w Krakowie dowiedziała się autorka zapewne z innych dostępnych źródeł.

Dla wytrawnego reportera wszystko może być wiarygodnym materiałem źródłowym, np. damska torebka z XIX wieku, która zachowała się po Emilii Wojtyłowej, a którą

„prawdopodobnie miała u siebie jedna z ciotek Papieża i gdy ksiądz Karol Wojtyła został arcybiskupem Krakowa, przekazała mu tę torebkę, jako pamiątkę po matce”¹³.

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Torebka ta pozwoliła Milenie Kindziuk wysnuć następujące wnioski: była ona własnością Emilii, ponieważ ma ją na jednym z zachowanych zdjęć; torebka ta świadczy o pozycji społecznej, o tym, że pochodziła z zamożnej rodziny rzemieślniczej, miejskiej; że nosiła się modnie, tak,

¹¹ Ibidem, s. 29.

¹² Ibidem, s. 23.

¹³ Ibidem, s. 25.

„jak np. Salomea Słowacka, Ewelina Tańska, albo Helena Modrzejewska”¹⁴.

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Wymowne były też kolory i krój noszonych wówczas przez kobiety strojów. Kroje i kolory sukni oznaczały to, czy dana kobieta jest panną czy mężatką. Strój Emilii (widoczny na fotografii) wskazuje na to, że była ona już wtedy mężatką.

Benedyktyńska cierpliwość Mileny Kindziuk pozwoliła jej na zdobycie wiedzy o bohaterce książki. Przejmująca historia przyjsia na świat Karola Wojtyły

„jest znana dzięki położnej, która opiekowała się Emilią i przyjmowała poród [...]. Dziś ta kobieta już nie żyje”¹⁵.

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Autorka książki nie zaprzestała poszukiwań i udało jej się

„odnaleźć miejscowego historyka, któremu akuszerka o tym opowiedziała”¹⁶.

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Dużo wiadomości o Emilii Wojtyłowej (Kaczorowskiej) autorka zaczerpnęła z ksiąg parafialnych, gdzie np. odnotowano fakt, że Emilia poprosiła w 1920 r. swoją siostrę Marię, wtedy już zamężną,

„aby została matką chrzestną jej syna Karola”¹⁷.

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

W księgach parafialnych odnotowano także zgon jej matki i innych członków rodziny.

Milena Kindziuk skrupulatnie informuje czytelnika o realiach czasów, w jakich żyła Emilia Kaczorowska (Wojtyłowa), zwłaszcza o tych, które podlegały zmianom. Pisząc o ojcu Karola Wojtyły (papieża), tj. o Karolu Wojtyle seniorze, który był wojskowym, autorka podaje elementarną wiedzę o umundurowaniu i zwyczajach w wojsku austro-węgierskim cesarsko-królewskiej armii. C. k. adiutant Karol Wojtyła (senior)

¹⁴ Ibidem, s. 27.

¹⁵ Ibidem, s. 9.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem, s. 51.

„Codziennie rano wkładał swój szaroniebieski mundur, przepasywał się skórzanym pasem i szedł do pracy [w adiutanturze] w koszarach. Jak każdy wojskowy na głowie nosił czapkę z austriacką oznaką i inicjałami cesarza Franciszka Józefa: »FJ«. Wadowickie oddziały i dowództwo w Krakowie miały do dyspozycji ogromne Koszary im. Cesarza Franciszka Józefa. Długi, dwupiętrowy budynek ciągnął się wzdłuż ulicy Rajskiej [w Krakowie].”¹⁸.

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Pisząc o I wojnie światowej, Milena Kindziuk informuje czytelnika o przebiegu walk 56. pułku, do którego należał ojciec papieża, prostując fakt udziału Karola Wojtyły seniora w bitwie pod Gorlicami podczas I wojny światowej. Zabieg sprostowań świadczy tylko o tym, że publicystka zna opracowania na temat Jana Pawła II i jego rodziny i odnosi się do nich. Sprostowania odautorskie pojawiają się w książce kilkakrotnie. M. Kindziuk, opisując fakt, że Wojtyłowie przeprowadzili się do Wadowic, kiedy tam został oddelegowany do służby Karol Wojtyła (senior), nakreśliła przy okazji szkic dziejów tego miasta założonego w XIII w.

Reporterka napisała swą książkę w ten sposób, że suche fakty przyobkleła formę beletrystyczną, operując krótkimi wypowiedzeniami bardzo różnego typu. Język dostosowała do przedstawionej treści. Oto kilka fragmentów zbeletryzowanego tekstu dla przykładu:

„Emilia jawi się jako wielka nieobecna. Cicha. Tak jakby specjalnie usunęła się w cień, żeby później lepiej było widać jej syna”¹⁹.

„Papież Jan Paweł II na matkę spoglądał codziennie. Na biurku Ojca Świętego, niedaleko łóżka w jego pokoju w Pałacu Apostolskim w Watykanie stało zdjęcia rodziców [...] [wykonane] niedługo po ślubie”²⁰.

Jej decyzja o urodzeniu drugiego syna, mimo niebezpieczeństwa grożącego dziecku i jej samej, była

„zgodna z systemem wartości, jaki wyznawała. Zdała się na zamysł Stwórcy. I na swą intuicję kobiety i matki. Będzie tak, jak jest zapisane w górze – tłumaczyła sobie. Była gotowa do ofiary. Dla niego. Dla dziecka, które nosiła w sobie”²¹.

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Warte uwagi są słowa podsumowujące tę „pieśń o matce”:

¹⁸ Ibidem, s. 73.

¹⁹ Ibidem, s. 15.

²⁰ Ibidem, s. 29.

²¹ Ibidem, s. 139.

„A cóż powiedzieć o matce, która wydała na świat świętego? Do takich należy Emilia. Dlatego tym bardziej jej dzieje nie kończą się wraz z jej śmiercią. I należą do innych ludzi, do kolejnych pokoleń”²².

(Cyt. za: M. Kindziuk, *Matka Papieża*).

Słowa te zostały wsparte fragmentem wiersza napisanego przez Karola Wojtyłę (juniora) pt. *Emilii, matce mojej*:

„Nad Twoją białą mogiłą
o Matko – zgasłe kochanie –
me usta szeptały bezsilą:
– Daj wieczne odpoczywanie –”
(ibidem, s. 201).

Sentymentalna opowieść jest zarazem skarbnicą różnorodnej wiedzy o rodzinie Papieża i o polskiej przeszłości.

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Autorka analizuje treść książki Mileny Kindziuk (ur. 1970-), na temat Emilii Wojtyłowej (1884-1929), matki Karola Wojtyły – papieża Jana Pawła II. Książka przynależy do literatury faktu, jest to reportaż z miejsc jej pobytu oraz próba odtworzenia jej biografii, mimo niezachowania się wielu źródeł archiwalnych i skąpości przekazów pamiętnikarskich. Autorka analizuje osobowość Emilii Wojtyłowej na podstawie szczątków wypowiedzi i fotografii, opisując sylwetkę tej kobiety na tle jej najbliższego środowiska (Wadowice, Kraków).

Słowa-klucze / Key words in Polish:

Kindziuk Milena (1970-), Wojtyła Emilia (1884-1929), matka papieża, Jan Paweł II papież, Karol Wojtyła (1920-2005), literatura faktu, reportaż, Wadowice, Kraków, Polska, XX wiek, poezja papieska,

Title in English:

[Rev.:] Milena Kindziuk, *The Pope's Mother. A Moving Story about Emilia Wojtyła*, Social Publishing Institute “Znak” [“Sign”] Cracow 2013, pp. 351.

²² Ibidem, s. 184.

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The author analyses the content of the book by Milena Kindziuk (b. 1970), about Emilia Wojtyłowa (1884-1929), the mother of Karol Wojtyła – John Paul II. It is a non-fiction book, a kind of reportage on the places where Emilia Wojtyłowa lived. It is an attempt at reproducing her biography, in spite of the scarcity of archival sources and memoir materials. The author presents Emilia Wojtyła's personality on the basis of very few incomplete statements, opinions, and photographs describing the figure of that woman in her closest milieu. (Wadowice, Cracow).

Key words:

Kindziuk Milena (1970-), Wojtyła Emilia (1884-1929), the Pope's mother, Pope John Paul II, Karol Wojtyła (1920-2005), non fiction literature, reportage, Wadowice, Cracow, Poland, 20th Century, pope's poetry,

Bibliografia / Bibliography:

Słownik terminów literackich, pod red. Janusza Sławińskiego, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław 1976.

Kindziuk Milena, *Matka Papieża. Poruszająca opowieść o Emilii Wojtyłowej*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2013, ss. 351.

Information about the Author

Information about the Author in English:

Janina Kwiek-Osiowska (b. 1937), Ph.D. in Polish linguistics. She attended the Pedagogical Secondary School in Nowy Sącz (left it in 1954) and pursued a course of studies in Polish Philology in The Higher School of Pedagogy, graduating in 1958 (her M. A. thesis *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera* [Stanisław Szober's cultural and linguistic output] was written under the supervision of prof. Stanisław Jodłowski). In 1972 she obtained a doctoral degree from the Faculty of Humanities of the Higher School of Pedagogy, having written a dissertation under the supervision of Prof. Stanisław Jodłowski entitled: *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* [The development of the Polish adverbial phrase of manner]. She was a teacher of Polish at the Maria Konopnicka Secondary School in Nowy Sącz (1959-81), a specialist in methods of teaching of the Polish language and literature at the Centre of Teachers' Professional Advancement (1981-89), a member of the Polish Linguistic Society, of the Society of the Polish Language Lovers and of the Authors' Society ZAIKS. She is the author of many books, such as : *ABC polskiej gramatyki*, [An ABC of Polish grammar], *Leksykon szkolny* [A school lexicon] (Warszawa, 1992, 1994), *Autorów sądzą ich dzieła* [The authors are judged by their works], *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* [An anthology of poems about Polish writers and their work], (4 volumes; Kraków 2000, 2001, 2002; the remaining work that has not been published includes 17 volumes ; the manuscript is in the Jagiellonian Library), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* [The Blessed Kinga and the Nowy Sącz Region] (Kraków, 1986), *Dzieje Polski w w*

literaturze pięknej i źródłach historycznych: Materiały pomocnicze do nauczania historii [The history of Poland in literature and in historical sources. Auxiliary materials for teaching history], Part I (Kraków, 1986) and Part II (Kraków, 1989) *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w szkole średniej (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami)* (Kraków 1984) [Elements of Polish historical grammar in the secondary school. Texts and exercises], *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* (Kraków, 1988), [Linguistic innovations in school teaching], *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* (Wrocław-Kraków 1978), [Lovers and defenders of the Polish language], *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* (Kraków 1987), [Teaching Polish at school in a slightly different way], *Poeta wiecznie żywy: Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej- w 130 rocznicę śmierci* (Kraków, 1985), [Adam Mickiewicz and his work in Polish poetry – on 130th anniversary of the poet's death], *"Słowo jako narzędzie ułomne...": Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych. Praca zbiorowa.* (Kraków 1994), [“The word as an imperfect tool...”. Auxiliary materials for ‘the study of the language’ subject for the teachers of Polish above the primary school level], *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów* (Kraków 1988) [School terminology of the study of the language (in a systematic order) for teachers and pupils], *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* (Kraków, 1990), [Selected topics from the study of the language and of descriptive poetics in schools above the primary level], *Ziemio moja sądecka: antologia poezji i prozy* (Kraków, 1991, 1993, 2010) [My Nowy Sącz homeland: an anthology of poetry and prose]. She edited a few little volumes published in the Polish Love Lyric Series, such as *Erotyki* (Erotic verse) by Adam Mickiewicz (Kraków 1992, 1994), *Erotyki* by Kazimierz Przerwa-Tetmajer (Kraków, 1993), *Erotyki* by Łucja Danielewska (Kraków 1994), *Erotyki* by Maria Pawlikowska-Jasnorzewska (Kraków 1985), *Erotyki* by Władysław Broniewski (Kraków 1997). She is also the editor of two unpublished volumes of contemporary Polish religious poetry: *Pocieszycielko nasza* [Our Comforter – a selection of Marian poetry], *Poetyckie ‘władzenie się’ z Bogiem* (wybór wierszy chrześcijańskich) [Poetic ‘wrestling’ with God] – a selection of Christian poetry], and an unpublished anthology of verse about Chopin: *“Kształtem miłości piękno jest”*: Wybór wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze [“Beauty is the shape of love”: a selection of poems by Polish poets on Fryderyk Chopin, his work and his performance.] The typescript, illustrated with notes from his music sheets, is in the Chopin Museum in Żelazowa Wola. Dr Kwiek-Osiowska is also the author of the methodology book, entitled *“W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie”: Kompendium wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami.* [“In my Polish language that is my homeland”: a compendium of the Polish language with exercises and illustrating texts] – the manuscript is in the Jagiellonian Library.

[English translation by Teresa Bela]

Information about the Author in Polish / Informacja o Autorce po polsku:

Janina Kwiek-Osiowska (1937-), PhD, dr nauk humanistycznych w zakresie języka polskiego (językoznawstwo), językoznawczyni, pedagożka, abiturientka Liceum Pedagogicznego w Nowym Sączu (1954), absolwentka studiów filologii polskiej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie (V 1958, promotor: prof. Stanisław Jodłowski), autorka pracy magisterskiej pt. *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera* (Kraków 1958), uzyskała stopień doktora w Wyższej Szkole Pedagogicznej na Wydziale Humanistycznym na podstawie dysertacji pt. *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* (Kraków, II 1972, promotor: prof. St. Jodłowski), nauczycielka języka polskiego II LO im. M. Konopnickiej w Nowym Sączu (1959-1981), metodyczka-polonistka w Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie (1981-1989), członkini Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, Stowarzyszenia Autorów ZAIKS, autorka książek, m.in.: *ABC*

polskiej gramatyki. *Leksykon szkolny* (Warszawa 1992, 1994²), „Autorów – sądzą ich dzieła...”. *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* (cztery zeszyty, Kraków 2000, 2001, 2002, całość niewydana – 17 zeszytów, maszynopis w Bibliotece Jagiellońskiej), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* (Kraków 1986), *Dzieje Polski w literaturze pięknej i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 1.* (Kraków 1985), *Dzieje Polski w literaturze i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 2* (Kraków 1989), *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w szkole średniej. (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami)* (Kraków 1984), *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* (Kraków 1988), *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* (Wrocław-Kraków 1978), *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* (Kraków 1987), *Poeta wiecznie żywy. Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej – w 130 rocznicę śmierci* (Kraków 1985), „Słowo jako narzędzie ulomne...”. (Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych). *Praca zbiorowa* (Kraków 1994), *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów* (Kraków 1988), *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* (Kraków 1990), „Ziemia moja sądecka...”. *Antologia poezji i prozy* (Kraków 1991, 1993², 2010³). Redagowała tomiki z serii Biblioteczki Polskiej Poezji Miłosnej. W jej ramach opracowała: *Erotyki Adama Mickiewicza* (Kraków 1992, 1994²), *Erotyki Kazimierza Przerwy-Tetmajera* (Kraków 1993), *Erotyki Łucji Danielewskiej* (Kraków 1994), *Erotyki Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej* (Kraków 1995), *Erotyki Władysława Broniewskiego* (Kraków 1997). Redaktorka dwóch nieopublikowanych antologii współczesnej polskiej poezji religijnej: *Pocieszycielko nasza...* (wybór wierszy maryjnych), *Poetyckie „wadzenie się” z Bogiem* (wybór wierszy chrześcijańskich) oraz niewydanej antologii chopinowskiej pt. „*Kształtem miłości piękno jest...*”. *Wybór wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze* (maszynopis w Muzeum Chopina w Żelazowej Woli, ilustrowany nutami z jego utworów). Autorka książki metodycznej pt. „*W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie*”. *Kompendium wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami* (maszynopis w Bibliotece Jagiellońskiej).

Informace o autorce v češtině / Information about the Author in Czech:

Janina Kwiek-Osiowska (nar. 1937), PhD, doktorka humanitních věd v oblasti polského jazyka (jazykovědy), jazykovědkyně, pedagožka, abiturientka Pedagogického lycea v Novém Sonči (Nowy Sącz, 1954). Vystudovala polskou filologii na Vysoké škole pedagogické v Krakově (v r. 1958, vedoucí práce: prof. Stanisław Jodłowski), autorka magisterské práce *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera* („Jazykově-kulturní dílo Stanisława Szobera“, Krakov 1958), obhájila doktorát na Vysoké škole pedagogické na Fakultě Humanitních studií práci *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* („Vývoj polského příslovecného určení způsobu“, Krakov, II 1972, vedoucí práce: prof. St. Jodłowski), profesorka polštiny na II LO (všeobecně vzdělávacím lyceu) M. Konopnické v Novém Sonči (1959–1981), metodická-polonistka v Centru vzdělávání učitelů v Krakově (1981–1989), členka Polskiego Towarzystwa Językoznawczego (Polského jazykovědného sdružení), Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego (Sdružení přátel polského jazyka), Stowarzyszenia Autorów ZAIKS (Sdružení autorů ZAIKS), autorka knih, mj.: *ABC polskiej gramatyki. Leksykon szkolny* („ABC polské gramatiky. Školní lexikon“, Varšava 1992, 1994), „Autorów – sądzą ich dzieła...”. *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* („Autory soudí jejich díla...“). *Antologie poezie o polských spisovatelích a jejich tvorbě*, čtyři sešity, Krakov 2000, 2001, 2002, celek nevydán – 17 sešitů, strojopis v Jagellonské knihovně), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* („Blahoslavená Kinga a země sončská“, Krakov 1986), *Dzieje Polski w literaturze pięknej i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 1.* („Historie Polska v krásné literatuře a historických pramenech. Příručka k výuce historie, 1. část“, Krakov 1985), *Dzieje Polski w literaturze i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 2* („Historie Polska v krásné literatuře a historických pramenech. Příručka k výuce historie, 2. část“, Krakov 1989), *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w*

szkole średniej. (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami) („Prvky historické gramatiky polštiny na střední škole. Příručka s cvičeními“, Krakov 1984), *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* („Jazykové inovace ve školní výuce“, Krakov 1988), *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* („Přátelé a obránci polštiny“, Vratislav – Krakov 1978), *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* („Jazykověda na střední škole poněkud netradičně“, Krakov 1987), *Poeta wiecznie żywy. Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej – w 130 rocznicę śmierci* („Básník věčně živý. Adam Mickiewicz a jeho tvorba v polské poezii – k 130. výročí úmrtí“, Krakov 1985), „*Słowo jako narzędzie ułomne...*“ (*Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych*). *Praca zbiorowa* („Slovo jako křehký instrument. Příručka do Jazykovědy pro polonisty středních škol“, Krakov 1994), *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów* („Školní terminologie jazykovědy /v systematickém pojetí/ pro učitele a žáky“, Krakov 1988), *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* („Výbrané otázky z jazykovědy a popisné poetiky na střední škole“, Krakov 1990), „*Ziemia moja sądecka...*“ (*Antologia poezji i prozy* („Moje soněská země...“). *Antologie poezie a prózy*, Krakov 1991, 1993, 2010). Redigovala sbírky poezie z edice *Knihovničky polské milostné poezie*. V jejím rámci zpracovala: *Erotyki Adama Mickiewicze* („Milostné básně“ Adama Mickiewicze; Krakov 1992, 1994), *Erotyki Kazimierze Przerwy-Tetmajera* („Milostné básně“ Kazimierze Przerwy-Tetmajera; Krakov 1993), *Erotyki Łucje Danielewské* (Krakov 1994), *Erotyki Marie Pawlikowské-Jasnorzewské* („Milostné básně“ Marie Pawlikowské-Jasnorzewské; Krakov 1995), *Erotyki Władysława Broniewského* („Milostné básně“ Władysława Broniewského; Krakov 1997). Redaktorka dvou nepublikovaných antologií současné polské religiozní poezie: *Pocieszycielko nasza...* („Utěšitelko naše“, výbor mariánských básní), *Poetyckie „władzenie się” z Bogiem* („Básnické »spory« s Bohem“, výběr křesťanských básní) a nevydané chopinovské antologie „*Kształtem miłości piękno jest...*“ (*Wybór wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze* („Formou lásky je krása...“ Výbor básní polských básníků o Fryderyku Chopinovi, jeho tvorbě a hře“, strojopis v Muzeu F. Chopina v Želazové Woli, ilustrovaný notami z jeho děl). Autorka metodické publikace „*W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie*“ (*Kompedium wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami* („V moji Materštině-polštině. Kompedium informací o polštině s cvičeními a výkladovými texty“, strojopis v Jagellonské knihovně).

[Český překlad: Libor Martinek]

Informácie o autorke v slovenčine / Information about the Author in Slovak:

Janina Kwiek-Osiowska (nar. 1937), PhD., doktorka humanitných vied v oblasti poľského jazyka (jazykovedy), jazykovedkyňa, pedagogička, abiturientka Pedagogického lýcea v Novom Sonči (Nowy Sącz, 1954). Vyštudovala poľskú filológiu na Vysokej škole pedagogickej v Krakove (v r. 1958, vedúci práce: prof. Stanisław Jodłowski), autorka magisterskej práce *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera* („Jazykovo-kultúrne dielo Stanisława Szobera“, Krakov 1958), obhájila doktorát na Vysokej škole pedagogickej na Fakulte Humanitných štúdií prácou *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* („Vývoj poľského príslovkového určenia spôsobu“, Krakov, II 1972, vedúci práce: prof. St. Jodłowski), profesorka poľštiny na II LO (všeobecnovzdelávacom lýceu) M. Konopnickej v Novom Sonči (1959 – 1981), metodička-polonistka v Centre vzdelávania učiteľov v Krakove (1981 – 1989), členka Poľského Towarzystwa Językoznawczego (Poľského jazykovedného združenia), Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego (Združenie priateľov poľského jazyka), Stowarzyszenia Autorów ZAIKS (Združenie autorov ZAIKS), autorka kníh: *ABC polskiej gramatyki. Leksykon szkolny* („ABC poľskej gramatiky. Školský lexikón“, Varšava 1992, 1994), „*Autorów – sądzą ich dzieła...*“ (*Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* („Autori súdia ich diela...“). *Antológia poézie o poľských spisovateľoch a ich tvorbe*, štyri zošity, Krakov 2000, 2001, 2002, celok nevydaný – 17 zošitov, strojopis v Jagellonskej

knihnici), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* („Blahoslavená Kinga a zem soněská“, Krakov 1986), *Dzieje Polski w literaturze pięknej i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 1.* („História Poľska v krásnej literatúre a historických prameňoch. Príručka k výučbe histórie, 1. časť“, Krakov 1985), *Dzieje Polski w literaturze i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 2* („História Poľská v krásnej literatúre a historických prameňoch. Príručka k výučbe histórie, 2. časť“, Krakov 1989), *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w szkole średniej. (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami)* („Prvky historickej gramatiky poľštiny na strednej škole. Príručka s cvičeniami“, Krakov 1984), *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* („Jazykové inovácie v školskej výučbe“, Krakov 1988), *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* („Priatelja a obrancovia poľštiny“, Vratislav – Krakov 1978), *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* („Jazykoveda na strednej škole trochu netradične“, Krakov 1987), *Poeta wiecznie żywy. Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej – w 130 rocznicę śmierci* („Básnik večne živý. Adam Mickiewicz a jeho tvorba v poľskej poézii – k 130. výročiu úmrtia“, Krakov 1985), „*Słowo jako narzędzie ulomne...*“ (*Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych*). *Praca zbiorowa* („Slovo ako krehký nástroj. Príručka k jazykovede pre polonistov stredných škôl“, Krakov 1994), *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów* („Školská terminológia jazykovedy /v systematickom poňatí/ pre učiteľov a žiakov“, Krakov 1988), *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* („Vybrané otázky z jazykovedy a opisnej poetiky na strednej škole“, Krakov 1990), „*Ziemio moja sądecka...*“ (*Antologia poezji i prozy* („Moja soněská zem...“). Antológia poézie a prózy, Krakov 1991, 1993, 2010). Redigovala zbierky poézie z edície Knihovničky poľskej milostnej poézie. V jej rámci spracovala: *Erotyki Adama Mickiewicza* („Milostné básne“ Adama Mickiewicza; Krakov 1992, 1994), *Erotyki Kazimierze Przerwy-Tetmajera* („Milostné básne“ Kazimierza Przerwy-Tetmajera; Krakov 1993), *Erotyki Łucje Danielewskiej* („Milostné básne“ Łucje Danielewskej; Krakov 1994), *Erotyki Marie Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej* („Milostné básne“ Marie Pawlikowskej-Jasnorzewskej; Krakov 1995), *Erotyki Władysława Broniewskiego* („Milostné básne“ Władysława Broniewského; Krakov 1997). Redaktorka dvoch nepublikovaných antológií súčasnej poľskej religióznej poézie: *Pocieszycielko nasza...* („Utešiteľka naša“, výber mariánskych básní), *Poetyckie „władzenie się” z Bogiem* („Básnické »spory« s Bohom“, výber kresťanských básní) a nevydané chopinovské antológie „*Kształtem miłości piękno jest...*“ (*Wybór wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze* („Formou lásky je krásna...“). Výber básní poľských básnikov o Fryderykovi Chopinovi, jeho tvorbe a hre“, strojopis v Múzeu F. Chopina v Želazovej Woli, ilustrovaný notami z jeho diel). Autorka metodickej publikácie „*W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie*“ (*Kompendium wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami* („V mojej Materčine-poľštine“). Kompendium informácií o poľštine s cvičeniami a výkladovými textami, strojopis v Jagellonskej knižnici).

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке / Information about the Author in Russian:

Янина Квек-Осёвская (1937-), доктор философии (PhD), доктор гуманитарных наук в области польского языка (языкознание), преподаватель, педагог. Абитуриентка Педагогического Лицея в Новым Сонче (1954), выпускница курсов польской филологии в Высшей Педагогической Школе в Кракове (май 1958, научный руководитель – проф. Станислав Йолдовский), автор магистерского исследования *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera* / «Культурно-языковые достижения Станислава Шобера» (Краков, 1958). Защитила научную степень доктора в Высшей Педагогической Школе на гуманитарном отделении на основании защиты дис-

сертации *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* / «Развитие польского обстоятельства способа действия» (Краков, февраль 1972, научный руководитель – проф. Станислав Йолдовский). Учительница польского языка в общеобразовательном лицее (II LO) имени М. Конопницкой в Новым Сонче (1959-1981), методист-полонист в Центре повышения педагогической квалификации в Кракове (1981-1989). Член польского языковедческого общества, Общества любителей польского языка, Содружества авторов ZAIKS (Związek Autorów i Kompozytorów Scenicznych). Автор книг, в частности: *ABC polskiej gramatyki. Leksykon szkolny* / «Основы польской грамматики» (Варшава, 1992, 1994²), „*Autorów – sądzą ich dzieła...*”. *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* / «“Авторов судят по произведениям...”» Антология стихов о польских писателях и их творчестве» (в 4 ч., Краков, 2000, 2001, 2002, полностью не издана – 17 тетрадей, машинопись в Ягеллонской библиотеке), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* / «Благословенны Кинга и земля сондецкая» (Краков, 1986), *Dzieje Polski w literaturze pięknej i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 1.* / «Польские произведения в художественной литературе и исторических источниках. Вспомогательные материалы к изучению истории» (Ч. 1 – Краков, 1985, и Ч. 2 – там же, 1989), *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w szkole średniej. (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami)* / «Элементы исторической грамматики польского языка в средней школе: вспомогательные материалы с упражнениями» (Краков, 1984), *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* / «Языковые инновации в школьном обучении» (Краков, 1988), *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* / «Почитатели и защитники польского языка» (Вроцлав – Краков, 1978), *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* / «Наука о языке в школе несколько по-другому» (Краков, 1987), *Poeta wiecznie żywy. Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej – w 130 rocznicę śmierci* / «Поэт вечно живой. Адам Мицкевич и его творчество в польской поэзии (к 130-летию годовщины смерти)» (Краков, 1985), „*Słowo jako narzędzie ulomne...*”. *(Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych). Praca zbiorowa* / «“Слово как искалеченный инструмент...” Вспомогательные материалы к “Науке о языке” для полонистов в специальных школах» (Краков, 1994), *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów* / «Школьная терминология науки о языке (в систематическом изложении) для учителей и учеников» (Краков, 1988), *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* / «Избранные задания из науки о языке и описательной поэтике в специальных школах» (Краков, 1990), „*Ziemio moja sądecka...*”. *Antologia poezji i prozy* / «“Земля моя сондецкая...” Антология поэзии и прозы» (Краков, 1991, 1993², 2010³). Редактировала томики серии «Польская библиотека любовной лирики». В частности: *Erotyki* / «Любовная лирика» Адама Мицкевича (Краков, 1992, 1994²), *Erotyki* / «Любовная лирика» Казимежа Пшервы-Тетмайера (Краков, 1993), *Erotyki* / «Любовная лирика» Люции Данилевской (Краков, 1994), *Erotyki* / «Любовная лирика» Марии павликовской-Ясножевской (Краков, 1995), *Erotyki* / «Любовная лирика» Владислава Броневского (Краков, 1997). Редактор двух неопубликованных антологий современной польской религиозной поэзии: *Pocieszycielko nasza...* / «Утешительница наша...» (избранное из мариинской поэзии), *Poetyckie „wzwanie się” z Bogiem* «Поэтический спор с Богом» (избранное их лирики, обращенной к Христу) и неизданной шопеновской антологии „*Kształtem miłości piękno jest...*”. *Wybór wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze* / «“Под любви есть красота...”» Избранные стихотворения польских поэтов о Фредерике Шопене, его творчестве и мастерстве пианиста» (машинопись в Музее Шопена в Желязовой Воле, иллюстрированная нотами его произведений). Автор методической книги „*W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie*”. *Kompendium wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami* / «“В моей Отчизне польской”. Компендиум исследований о польском языке с текстами-иллюстрациями» (машинопись в Ягеллонской библиотеке).

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the Author in Ukrainian:

Яніна Квек-Осьовська (1937-), доктор філософії (PhD), доктор гуманітарних наук у царині польської мови (мовознавство), викладачка, педагог. Абітурієнтка Педагогічного Ліцею в Новим Сончу (1954), випускниця курсів польської філології у Вищій Педагогічній Школі у Кракові (травень 1958, науковий керівник – проф. Станіслав Йолдовський), авторка магістерської праці *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera* / «Культурно-мовний доробок Станіслава Шобера» (Краків, 1958). Здобула науковий ступінь доктора у Вищій Педагогічній Школі на гуманітарному відділі, захистивши дисертацію *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* / «Розвиток польської обставини способу дії» (Краків, лютий 1972, науковий керівник – проф. С. Йолдовський). Вчителька польської мови в загальноосвітньому ліцеї (II LO) імені М. Конопніцької в Новим Сончу (1959-1981), методист-полоніст у Центрі підвищення (педагогічної) кваліфікації у Кракові (1981-1989). Член польського мовознавчого товариства, Товариства любителів польської мови, Співдружності авторів ZAIKS (Związek Autorów i Kompozytorów Scenicznych). Автор багатьох книг, зокрема: *ABC polskiej gramatyki. Leksykon szkolny* / «Основи польської граматики» (Варшава, 1992, 1994²), „*Autorów – sądzą ich dzieła...*”. *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* / «Авторів судять за їхніми творами...» Антологія віршів про польських письменників та їхню творчість» (у 4 кн., Краків, 2000, 2001, 2002, не видана повністю – 17 зошитів машинопису знаходяться у Ягеллонській бібліотеці), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* / «Благословенна Кінга і земля сондецька» (Краків, 1986), *Dzieje Polski w literaturze pięknej i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 1.* / «Польські твори в художній літературі та історичних джерелах. Допоміжні матеріали для вивчення історії» (Ч. 1 – Краків, 1985, Ч. 2 – там само, 1989), *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w szkole średniej. (Materiały pomocnicze do ćwiczeń)* / «Елементи історичної граматики польської мови в середній школі: допоміжні матеріали та вправи» (Краків, 1984), *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* / «Мовні інновації у шкільному навчанні» (Краків, 1988), *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* / «Шанувальники та захисники польської мови» (Вроцлав – Краків, 1978), *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* / «Наука про мову у школі: трохи інакше» (Краків, 1987), *Poeta wiecznie żywy. Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej – w 130 rocznicę śmierci* / «Поет вічно живий. Адам Міцкевич та його творчість у польській поезії (до 130-ї річниці смерті)» (Краків, 1985), „*Słowo jako narzędzie ulonne...*”. *(Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych)*. *Praca zbiorowa* / «Слово як скалічений інструмент...» Допоміжні матеріали до “Науки про мову” для полоністів у спеціальних школах: збірник» (Краків, 1994), *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów* / «Шкільна термінологія науки про мову (у систематичному викладі) для учителів та учнів» (Краків, 1988), *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* / «Вибрані завдання з науки про мову та описової поетики у спеціальних школах» (Краків, 1990), „*Ziemio moja sądecka...*”. *Antologia poezji i prozy* / «Земле моя сондецька...» Антологія поезії та прози» (Краків, 1991, 1993², 2010³). Редагувала збірки серії «Польська бібліотека любовної лірики». Зокрема: *Erotyki* / «Любовна лірика» Адама Міцкевича (Краків, 1992, 1994²), *Erotyki* / «Любовна лірика» Казимежа Пшерви-Тетмаєра (Краків, 1993), *Erotyki* / «Любовна лірика» Люції Данилевської (Краків, 1994), *Erotyki* / «Любовна лірика» Марії Павліковської-Ясножевської (Краків, 1995), *Erotyki* / «Любовна лірика» Владислава Броневського (Краків, 1997). Редактор двох неопублікованих антологій сучасної польської релігійної поезії: *Pocieszycielko nasza...* / «Утішнице наша...» (вибране з маріїнської поезії), *Poetyckie „władzenie się” z Bogiem* / «Поетичне змагання з Богом» (вибране з лірики, зверненої

до Христа) і шопенівської антології „*Kształtem miłości piękno jest...*”. *Wybór wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze* / «“Кшталтом любові є краса...” Вибране з польських поетів про Фредеріка Шопена, його творчість і гру» (машинопис у Музеї Шопена в Желязовій Волі, ілюстрований нотами його творів). Автор методичної книги „*W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie*”. *Kompendium wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami* / «“У моїй Вітчизні-польщизні”. Компендіум досліджень про польську мову з текстами-ілюстраціями» (машинопис у Ягеллонській бібліотеці).

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

III. Reports

(III. Sprawozdania)

JANINA KWIEK-OSIOWSKA (Cracow, Poland)

E-mail: ninakwieko[at]interia.pl

Wojciech Kudyba, twórca poezji religijnej

Literackie i naukowe drogi Wojciecha Kudyby¹ konsekwentnie wiodą nas przez różnorodne obszary spotkania poezji i religii. Autor *Wierszy wobec Innego* (Sopot 2012) jest absolwentem filologii polskiej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, a obecnie profesorem w Katedrze Literatury Współczesnej w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Wiele lat temu funkcjonował przede wszystkim w środowisku norwidologów jako autor rozprawy pt. „*Aby mowę chrześcijańską odtworzyć na nowo...*”. Norwida mówienie o Bogu (Lublin 2000). Stopniowo przeniósł jednak swoje zainteresowania w stronę współczesności, publikując monografię pt. *Rana która przyzywa Boga. O twórczości poetyckiej Janusza St. Pasierba* (Lublin 2006), a także wiele artykułów dotyczących najnowszej poezji spod znaku *sacrum*. W artykule pt. *Poezja i religia po 1989 roku* (2014) napisał m.in.:

„Zmieniło się prawie wszystko: nie tylko mapa naszej poezji religijnej ale także sposób mówienia o relacji literatura – religia, postrzeganie religijności, a wreszcie miejsce religii w kulturze i komunikacji społecznej. Przed 1989 r. było inaczej. Dziś jest inaczej. Wraz ze śmiercią ks. Janusza Stanisława Pasierba (w 1993 r.) i ks. Jana Twardowskiego (2006) pewien sposób pisania wierszy religijnych stał się zamkniętym rozdziałem podręcznika. Z mapy polskiej nauki zniknął zasłużony Zakład Badań nad Literaturą Religijną KUL (który wciąż jest w fazie skomplikowanych przekształceń). Zmieniło się też coś, co można nazwać atmosferą. [...] Mieliśmy do czynienia z niezwykle fenomenem: jak pokazują badania, stopień akceptacji dla Kościoła wynosił w końcu lat 80. ponad 90 proc. Ważny dokument zbliżenia rozmaitych środowisk do Kościoła stanowią ówczesne książki Adama Michnika – m.in. *Kościół. Lewica. Dialog* oraz *Z dziejów honoru w Polsce. Wypisy więzienne*. Świątynie i inne kościelne budynki stały się wówczas miejscami licznych spotkań literackich, tomiki z poezją religijną (m.in. wiersze ks. Jana Twardowskiego) rozchodziły się w setkach tysięcy egzemplarzy. Sytuacja zmieniła się jednak radykalnie po 1989 r. Na początku lat 90. wskaźnik akceptacji dla Kościoła gwałtownie opadł do ok. 40 proc. Jest rzeczą oczywistą, że cięń rozmaitych antykościelnych

¹ Vide: *Wojciech Feliks Kudyba*, hasło [w:] Wikipedia, adres strony internetowej: http://pl.wikipedia.org/wiki/Wojciech_Kudyba [dostęp: 04.07.2014]

Wojciech Kudyba, prof. UKSW dr hab., hasło [w:] Wydział Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, adres strony internetowej: <http://www.wnh.uksw.edu.pl/node/279> [dostęp: 04.07.2014].

kampanii medialnych unosił się także nad kulturą literacką, zmieniał opinie i postawy, sprawiał, że w sferze literatury pozytywne odniesienia do religii łatwo mogły ulegać stereotypizacji i deprecjacji².

(W. Kudyba, *Poezja i religia po 1989 roku*, „Frona”, 2014)

Świadomość dotyczącą procesów rządzących literaturą od początku Kudyba łączył z własnymi działaniami literackimi. W *Próbie życiorysu*, zamieszczonej w tomie pt. *W końcu świat* (Sopot 2014) napisał:

„Dość długo szukałem własnej drogi – może przez to [...], że raz po raz zdradzałem poezję z krytyką (literacką), krytykę z historią (literatury), historię z teorią literatury – chociaż kochałem je wszystkie.”³.

(Wojciech Kudyba, *Próba życiorysu*, [w:], idem, *W końcu świat*)

Dziś widać, że konsekwentnie wybrał wszystko, co wiąże się z poezją religijną. Jego twórczość poetycka rozpoczęła się, kiedy był już człowiekiem dojrzałym i w pełni ukształtowanym. Miał 26. lat, gdy debiutował w 1992 r. na łamach poznańskiego czasopisma OO. Dominikanów „W Drodze”. Jego debiutancki tomik to *Wierność w małej rzeczy* (Lublin 1994), następnie wydał: *Zwykły porządek rzeczy* (Nowy Sącz 1997) i *Wiersze dla księdza Jana i innych bliskich osób* (Nowy Sącz 2000). Później pojawiły się książki w poetyckiej serii sopockiego czasopisma „Topos”, z którym Kudyba jest związany od 2001 r. Mowa tu o zbiorach wierszy *Tyszowce i inne miasta* (Sopot 2005), *Gorce Pana* (Sopot 2008) oraz *Ojciec się zmienia* (Sopot 2011).

Artur Fryz w recenzji pt. *Wierność małym rzeczom. O twórczości Wojciecha Kudyby*⁴, zacytował fragment jego wiersza:

„Jeśli trudno pozostać wiernym
Małym rzeczom – najprostszym
Poruszeniom Łaski, zwykłej

Poezji”

(Wojciech Kudyba)

A. Fryz (1999) zwrócił także uwagę na to, że cytowaną Kudybą frazę:

² W. Kudyba, *Poezja i religia po 1989 roku*, „Frona” 2014 nr 1, s. 204.

³ Idem, *W końcu świat*, Sopot 2014, s. 109.

⁴ Artur Fryz [recenzja], *Wierność małym rzeczom. O twórczości Wojciecha Kudyby*, „Almanach Sądecki” [wyd. Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana”. Oddział Nowosądecki, Nowy Sącz], rocznik 8: 1999, Nr 3 (28), s. 80.

„można potraktować jako motto przyświecające całej twórczości poetyckiej nowosądeckiego pisarza i krytyka literackiego. Jest to twórczość, w której postawa wierności temu, co w życiu zasadnicze i cenne, odgrywa zasadniczą rolę. Podmiot liryczny w wierszach W. Kudyby wielokrotnie przyjmuje postawę obrońcy podstawowych wartości – zagrożonych przez codzienny zgiełk. [...] Jego debiutanckie teksty – to właściwie utwory biblijne.”⁵

(Artur Fryz, *Wierność małym rzeczom. O twórczości Wojciecha Kudyby*, „Almanach Sądecki”, 1999)

Słowa te wskazują na specyfikę twórczości poetyckiej Wojciecha Kudyby, który jako poeta jest wnikliwym obserwatorem otaczającego go życia i ludzkich postaw, a przy tym równocześnie publicznie deklaruje się jako człowiek wierzący, dając swoimi wypowiedziami publicznymi (artykułami, książkami) dowody znajomości źródłowych tekstów dotyczących religii chrześcijańskiej, obeznanie w Biblii.

Wiara definiowana jest jako –

„przeświadczenia o prawdziwości dogmatycznych twierdzeń opartych na uznaniu ich za objawione przez Boga”⁶.

(*Słownik języka polskiego*, pod red. Mieczysława Szymczaka, 1981)

W. Kudyba stawia sobie, moim zdaniem, za główny cel znalezienie właściwej drogi do czytelnika, który, jak Nike w wierszu Zbigniewa Herberta „waha się”, lub który jest sceptycznie nastawiony do wiary, zgodnie z uproszczonym jej pojmowaniem jako czegoś przestarzałego i niepotrzebnego tzw. cywilizowanemu człowiekowi.

Wojciech Kudyba jako poeta szuka i eksperymentuje. Napisał w nocy *Od autora*, która poprzedza wiersze z tomu pt. *W końcu świat* następujący autokomentarz:

„próbowałem się zmienić, rozszerzyć własną przestrzeń wewnętrzną – kształtowały mnie zdarzenia, lektury, spotkania (z ciekawymi ludźmi), (kształcące) podróże, długie nieraz rozmowy. [...] Pewna część poprawek ma związek z troską o zmianę językowego wolumenu wiersza – [...], z troską o rozszerzenie sensu pojedynczych utworów poprzez wpisanie ich w pewne pasma archetypicznych obrazów. Jeszcze inne – z próbą powiększenia obszaru najbliższych kontekstów: biograficznych, geograficznych, literackich. [...] We wszystkich warstwach wypowiedzi lirycznej próbuję osiągnąć efekt poruszanej formy – chciałbym, aby była jednocześnie zachowana i przekroczona”⁷.

(Wojciech Kudyba, *Od autora*, [w:] idem, *W końcu świat*, 2014)

⁵ A. Fryz, ibidem.

⁶ *Wiara* (hasło), [w:] *Słownik języka polskiego*, pod red. M. Szymczaka, t. 3, PWN, Warszawa 1981, s. 690.

⁷ W. Kudyba, *W końcu świat*, Sopot 2014, s. 5.

Moim zdaniem, swoje zamierzenia omawiany twórca poezji w pełni zrealizował. Wojciech Kudyba jest takim poetą, który wprost i bezpośrednio nie przekazuje swoich refleksji nad otaczającym go światem, nad stosunkiem Boga do człowieka, człowieka do Boga i człowieka do człowieka, czy stosunkiem człowieka do otaczającej go natury stworzonej przez Boga. Moim zdaniem, jego poezja religijna jest twórczością „innovacyjną” formalnie, wysublimowaną, intelektualną i wymagającą od czytelnika posiadania pewnego, określonego zasobu wiedzy. Modelowy czytelnik religijnej poezji Kudyby powinien mieć zdolność odczytywania tekstów oraz ich podtekstów, nadto – umiejętność snucia refleksji. Kudyba w swojej książce o Norwidzie pokazywał, że poeta – dążąc do odnowy „mowy chrześcijańskiej” – unika leksyki religijnej, szuka pośrednich sposobów ekspresji. Wydaje się, że sam postępuje podobnie we własnej praktyce poetyckiej. Poniżej cytuję przykłady z wierszy zawartych w tomie pt. *W końcu świat* (Sopot 2014), podając w nawiasach tylko tytuły cytowanych wierszy z tego tomu.

Choć wiersze W. Kudyby są na pewno religijne, to jednak niezbyt często pojawia się w nich słowo „Bóg”. Częściej zastępują je **synonimy**, zaznaczone pisownią z wielkiej litery; np.:

„mozaika Pana” (*Mozaika*); „Spięte żebrami mostów dzielnice są jak Twoje Ciało” (*Kra-ków*); „powoli stawać się stolicą Pana” (*Stolica*); „Nasz Ojciec – który jest / Którego nie mamy” (*Wiatr*); „wielki Pan, nasz Ojciec” (*Ziemia*);

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Pojawiają się także **symbole** w tak skonstruowanych kontekstach słów, że łatwo je rozszyfrować:

np. w wierszu *Wiatr* symbolem Boga jest **wiatr**: „Nie można Go zobaczyć [...] Nie pozwala się chwycić, zamykać, rozumieć / Wywołać z ognia, z grobu / Z czarnych dziur, z powietrza” (*Wiatr*); w wierszu *Ziemia*: „Może jest szeptem, Niesłychanym / Wiatrem w kominie” (*Ziemia*). **Kościół**: „Byliśmy Kościołem (*Tomaszów*); „Był to wóz siana, był to Kościół” (*Wóz siana*); „Łączą w mistyczny Kościół nasze drobne kości” (*Sromowce*); dość popularnym symbolem Boga jest też wyraz **słowo**: „I Słowo, przez które wszystko, co się stało, trwa” (*Kraków*); „Jest noc i każde słowo / Może stać się iskrą” (*Dom*); „Słowa nas opuszczają, wchodzą w głąb ogrodu” (*Miejsce*); „Jak łatwo Słowo może stać się miastem!” (*Mala ojczyzna*); funkcję tę mogą też pełnić wyrazy: **miasto** w kontekstach: „w końcu staje się miastem; Jest naszym miastem” (*On będzie miasto*); „Jesteś miastem: dalekim, bliskim miejscem zamieszkania; A przecież jesteś miastem. Tak, mieszkamy w tobie” (*Kraków*); „Kręcą się srebrne miasta, błędzą czarne drogi; Słońce wypala miasto / Dziecko je trzyma na dłoni” (*Kamień*); „ziemia ma w końcu gwiazdę / Koniec świata – miasto (*Gwiazda w końcu świata*); **dom**: „Szuka się domu” (*Koliba*); „Być może jest domem; Zdarza się jednak, że nie przestając być domem, / Staje się płomieniem” (*Dom*); „w domach, / które stały się ogniem” (*Widok ze Sralówek do doliny uchichlej*) itp.

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Po tych rozważaniach można już odpowiedzieć poecie na pytanie: **Kim jest ten, który jest?** – zawarte w wierszu *Woda* –

„**wszystkim**, czyli sobą i tym, co sam stworzył” (*Woda*).

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

By współczesnemu czytelnikowi uświadomić, że czy on to akceptuje, czy nie - żyje w świecie stworzonym przez siłę nadprzyrodzoną, siłę wszechmocną i niepowtarzalną, a czy nazwiemy ją Bogiem, Allachem, Buddą itp., to nie można nazwać jej materią, bo wszelkie doświadczenia naukowców wszechczasów, tego nie potwierdzają.

By współczesnemu czytelnikowi przybliżyć problemy przemijania, Poeta ludzkie życie i przemijanie utożsamia z **wędrówką** i wszystkim, co się z nią kojarzy, jako symbole: co prezentują np.: cytaty:

„Ruch bywa wtedy tańcem / Wędrówka – słuchaniem (*Rozmowa*); „Być może jest tylko to: / Niecierpliwa wędrówka do Świętego Miasta” (*Wstępowanie*) i związane z nią: „Dokąd prowadzi droga? Dokąd podróż wieczna / Przez Czas? Droga jest zaufaniem” (*Dzieci*); „puste, długie, sine drogi [...] nie kończą się domem (*Miasta*); „droga wpada w ciemność” (*Ziemia święta*); „Dukt do Częstochowy” (*Środek i obwód*); „Potem tylko dukt drogi; Wstępując do Tyszwic” (*Wstępowanie*).

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

W podobnej konwencji prezentuje Poeta **modlitwę**, który to wyraz pojawia się rzadko i to często w odniesieniu nie do człowieka, np.

„modlą się lipy w alejach kościoła” (*Dzieci*).

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

W funkcji tego wyrazu pojawia się najczęściej słowo **‘rozmowa’**:

„Miasta w środku ziemi [...] Są, jak trudna Rozmowa, zawsze nieskończona” (*Środek i obwód*); „Gdyby chciał, mógłby stać się [...] Rodzajem wieczornej rozmowy” (*On będzie miasto*); „Wiosenna Rozmowa jest jak lasy Umbrii” (*Alwernia*); „Rozmowa jest jak podróż, jak szukanie miejsca / w ruchu” (*Rozmowa*).

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Opisy przyrody, stanowiące u omawianego Poety nie tylko tło, ale przede wszystkim elementy przekazywania pewnych myśli i skłaniania do snucia określonych refleksji; są one bardziej reminiscencjami, niż opisami, akcentują przyrodę

przez oddawanie różnych odczuć jej odbioru (zapach, kolor, wrażenia), poprzez jej fragmentaryczne wymienianie, np.:

„Zapach dzikich, nieznanych traw; Wielkie tęczowe owady; szeroki pień wierzby - zawsze taki sam // Długie, wąskie mokre liście, mokra kora gałązek” (*Mozaika*); „Dziś pracowałem przy klombie, w środku była róża. / Ogród zmieniał kolory [...] róża jest kwitnieniem [...] w róży nie ma siebie” [*List (II)*]; „Czym był ten las liściasty, ta rozmowa / Szelest, ten szmer, trzask chrustu, zawrodo nie czajki / Ten grząski grunt, niepewność, turzyce, kaczące [...] Czym była leśna rzeka? [...] Z brzegami w ostach, w szuwarach / Z pijawkami w głębi; wiersz nosi tytuł” (*Las*).

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

To nie zachwyt nad pięknem przyrody, to lustrzano-przyrodnicze odbicie, to tło, szarego, ciężkiego, ludzkiego życia. Ale to także dowód na Autorską znajomość, dogłębną, „od podszewki”, świata przyrody, to oddzielny temat tej poezji.

O dogłębnej znajomości źródłowych tekstów religijnych i polskiej poezji świadczy świat aluzyjnych nawiązań poety do

- szeroko rozumianej sfery związanej z **wiarą**, na co wskazują liczne cytaty:

„Szepcze srebrny Cedron / Nocą po Gorcach”; „Błyszcz łśni jak Tabor”; „W Jamnej Dunajec stawał się Jordanem Drzewa stały się podobne do aniołów”; „W Jamnej jedliśmy chleb i ryby z Panem”; „Wypala glinę – wielki Pan, nasz Ojciec”; „prosta przypowieść może być o perle”; „ślad kredy na nad drzwiami w mieszkaniach”; „ktoś, kto się przeżegnał”; „Kain, Abel, Noe / Abraham i Izaak, Józef, Syn Jakuba - / To mógł być każdy z nas”; „wpada do obory / I w żłobie krów, tam, gdzie Bóg złożony / Cierpiał i błogosławił, gdzie miejsce naszej jest obrony” (*Przed złem*);

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

- **literatury** – w postaci licznych cytatów, mniej lub bardziej znanych, z wierszy mistrzów pióra, np.:

„Nie mogliśmy się zbudzić i sen nieprzespany / Twardy wciąż nas morzył”

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

(z *Trenów* J. Kochanowskiego, utworu, który zawiera w swym cyklu i *Tren X* – pełen zwątpienia, pod wpływem doznanego nieszczęścia – w Boską miłość człowieka); i aluzyjnych cytatów:

„byliśmy jak mozaika Pana / Jak żywe kamienie”

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

(odwołanie się do powieści Aleksandra Kamińskiego pt. *Kamienie na szaniec* i słów:

„Jak kamienie przez Boga rzucane na szaniec”

(A. Kamiński)

pochodzących z wiersza *Testament mój* J. Słowackiego, zawierającego zdanie, również stanowiące marzenie W Kudyby:

„Jednak zostanie po mnie ta siła fatalna [...] i was, zjadacze chleba – w aniołów przerobi”)

(J. Słowacki);

„Żadnego kurhanu”

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

(żadnej wskazówki). To odwołanie się do Adama Mickiewicza *Stepów Akermajskich* obrazujących koncepcję wędrowności w ujęciu poety;

„Wielka, szara, naga”

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

to aluzja do słów z wiersza Mirona Białoszewskiego:

„Została po nim tylko /szara / naga / jama / szara naga jama”

(M. Białoszewski, „*Ach, gdyby nawet piec zabrali...*” *Moja niewyczerpana oda do radości*)

W utworze M. Białoszewskiego zawarta jest idea wyrażona także później w wierszu omawianego tu poety: wszelkie nieszczęścia przemijają, są one do przeżycia i jak w oryginalnej pisowni „szaranagajama” – zabliznią się);

„Wielki młyn miele piasek / Rzeka wznosi domy / Słońce wypala miasto”

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

to odwołanie się do rozdziału *Szklane domy* i bliskiej W. Kudybie – jego idei, z *Przedwiośnia* S. Żeromskiego).

„Czeka u wrót doliny”

(Z. Herbert, *U wrót doliny*).

W wierszu Z. Herberta mowa jest o końcu świata, w podobny sposób opisuje później ten temat eschatologiczny W. Kudyba.

By obraz nowatorstwa utworów W. Kudyby był pełny, należy jeszcze odkryć inne cechy jego poetyckiego warsztatu, którego tworzywem jest nasz polski język. Autor, we wprost niewiarygodnie różnorodny sposób i dla różnych celów, korzysta z różnych odmian polszczyzny, np., aby w poezji tej każdy czytelnik mógł znaleźć coś, co dobrze zna, co jest mu bliskie, wprowadza On elementy ludowości, na co zwraca uwagę językoznawczyni Jadwiga Puzynina, pisząc:

„Nowością są (głównie) w *Gorcach Pana* elementy ludowości, obecne w tytułach jego wierszy, np. w tytułach, takich, jak *Pieśniczka o dzikiej róży* (są też *Piemiczki: o barankach, wieczorna i poranna*), *Bajdała o Bukowinie*, *Idzie dysc*, *Cuda*, *wianki*. (Te dwa ostatnie żartobliwe tytuły, co też jest ciekawym zabiegiem, poeta zderza z treściami poważnymi i wyrażonymi zupełnie nie ludową formą.) Elementami ludowej stylizacji są pojawiające się w tekstach wierszy gwarowe słowa, takie jak: *fujawica* ‘zamięć’, *mojki* ‘młode odrosty drzew iglastych’, *strągi* ‘zagrody dla owiec’; elementami stylizacji są także ludowe nazwy roślin (używane w okolicach południowej Polski) jak *psiarki* ‘górskie liche trawy’, *skorusyna* ‘jarzębina’, *wiechlina* ‘rodzaj trawy występującej w *Gorcach*’. Poeta wprowadza też, tematy i obrazy charakterystyczne dla myśli i twórczości ludowej; śledzi obecność tak ważnego dla niego wątku więzi z Bogiem w pobożności i fantazji ludowej.”⁸.

(Jadwiga Puzynina, *O poruszającej poezji Wojciecha Kudyby*, 2013)

Poeta sięga też do języka potocznego wprowadzając np. słowa „burdele”; a „maluczkich” tego świata i lekko niepełnosprawnych „obdarza” (co mnie osobiście zabolalo) m.in. wulgarnymi nazwiskami-przezwyiskami „Pierdoła” i „Pierdzimek” lub pisze o nich negatywnie: „muchy nabzdyczone, kąśliwe”.

Autor czerpie z bogatego zasobu ludowych przysłów i powiedzonek, przytaczając je lub aluzyjnie wspominając:

„zagapieni, z otwartymi ustami”, „gryzie się sumienie”, „sądny dzień”, „cuda-wianki”, „kopie pod nami dolki”, „kładzie fundamenty”, „chuchać na zimne”, „biegać jak z pęcherzem”.

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Pewnym zaskoczeniem są skojarzenia w typie turpistycznego ukazywania piękna brzydoty, brzydoty też stworzonej przez Boga. Autor używa wyrazów wprost brzydkich i niemiłych, nazywających kalectwa, choroby, zjawiska i, np. przedmioty odrażające, zniszczone, naznaczone piętnem rozkładu, symbolizujące śmierć, włączając je w zakres języka poetyckiego:

⁸ J. Puzynina, *O poruszającej poezji Wojciecha Kudyby*, „Poradnik Językowy”, r. 2013, nr 5.

„nawet padlina staje się kwitnącym sadem”; „komposty śmieci mogą służyć światłu”; „zjadaliśmy cuchnące resztki”; „kładą nas wolno na lipowych marach”; „z czarną rzepą, z padliną w środku”; „Wspaniałą kulę łajna”.

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Spśród tropów, czyli środków artystycznych, W. Kudyba preferuje przede wszystkim:

- **wyliczenia**, też odmienne od popularnych wyliczeń (nie wylicza jednolitych, np. nazw roślin, rzek, miast, zjawisk przyrody), ale tworzy **wyliczenia** zupełnie **różnorodne**, np.:

„On będzie odtąd znakiem, zamkiem, wichrem, gońcem”; „Złączyć milczeniem, głazem, trawą, gwiazdą zaranną / Pustynią, wężem, drzewem z Ziemią Obiecaną” (*Droga*);

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

- **wyliczenia z powtórzeniami anaforycznymi**:

„Z gniazdek, z pustych orzechów / Z liści, z czarnych grzybów [...] z leniwych malin [...] // Z mrowisk [...] Z podziemnych gospodarstw [...] Z dziur [...] // Z grobu, z morwowego sadu / Z drzewa [...] // Z dalekich dolin do domu [...]” (*Marnotrawny*); „Mogło się wydawać / Że nie ma wyjścia / Że mieści się w głowie / że jest skończony” (*Ogród klasyków*);

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

- **wyliczenia z porównaniem**:

„Są prawie wszyscy [...] Jak owce, wełniste chmury, kłębiaste cietrzewie / Łagodny ogień, szorstki, czuły wiatr na mokrym niebie” (*Tam*);

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

- **metafory o specyficznych skojarzeniach**:

„w chłodnym zamku duszy”; „sznurówka drogi”; „powietrze staje się obłokiem, Światłem”; „smuga śladów”; „obłok, który jest budowlą i miastem”; „kładliśmy ręce i nasze milczenie”; „schyla się pod dłoń wiatru”; „w miejscu uniesień”; „przejrzysty szyfr śniegu”; „płyną ulicą miarowe sylaby pismaków”;

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

- i ich odmiana – **uosobienia**, które są **symbolem jedności** ludzi, zwierząt, roślin, zjawisk itp.:

„Wolno szła mgła”; „w melancholijnej mgle”; „żał nas ogarniał / Niewysłowny, milczał, targał / Bez słów, wciąż ginął, znów wybuchał”;

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

- **porównania** z dziwnymi skojarzeniami:

„posłaniec cierpliwy jak skała”; „widły jak korzenie”; „schody jak świder, na wysoką chmurę / Która [...] zniża się dla nas / Jak deszcz, jak zwinne sieci Pana”; „Z duszą na ramieniu / Ciężką jak żółty księżyc / Jak drogie kamienie”; „Wielki Wyrzucie [...] jesteś jak żar, jak ogień, który nam z nieba spadł”; „wielka zawierucha / Szumi jak płacz, jak lzy Chrystusa”; „Drzewa stały się podobne do Aniołów”;

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

- **pytania retoryczne** (zupełnie podobne do tych z *Trenu* X J. Kochanowskiego) wynikające z poszukiwania Boga:

„Może jest w ziemi [...] może na cmentarzu. // Może jest szeptem, może Niesłyszany / Wiatrem w kominie, może chodzi w chmurach [...] Może się czasem śni, [...] kładzie fundamenty / W ciemności, w ziemi wznosi miasto złote / Wypala glinę – wielki Pan, nasz Ojciec.” (*Ziemia*).

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Ciekawe są też np.:

- **sentencje o charakterze filozoficznym** typu:

„Woda daje - życie, Światło – przemijanie, pełne kształty – sens”

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

- **skojarzeniowe zestawienia**:

„To nie był śnieg, lecz wielki spokój”; „Nie był to mrok, lecz straszna skrucha”; „To nie był grom, lecz długa spowiedź”

(W. Kudyba, *W końcu świat*)

Poniżej przytoczono wypowiedzi krytyków o Kudybowej poezji. Cytaty te przeważnie zostały zgromadzone przez poetę jako dodatek do wierszy w jego tomie poezji pt. *W końcu świat* (2014).

Wszystkie cytowane powyżej zabiegi twórcze (tropy artystyczne) W. Kudyby prowadzą do wniosku, że jego poezje charakteryzują – jak to zauważył w swoim artykule Przemysław Dakowicz –

„jedność obrazu i myśli, tożsamość treści i formy, jakaś zaskakująca, tak rzadko występująca we współczesnej poezji wewnętrzna harmonia, czyniąca wszystkie elementy dzieła koniecznymi [...] bogactwo obrazowania, wielość przedmiotów, miejsc, krajobrazów wydarzeń z przeszłości, z prawdziwym ziemskim gąszczem, labiryntem znaczeń, w którym czytelnik porusza się niejako oszołomiony, odurzony kształtami, barwami, zapachami, by ostatecznie dać się poprowadzić do »środka«, do »centrum«⁹.

(Przemysław Dakowicz, *Potrzeba całości*, „Tygiel Kultury”, 2005).

Adrian Gleń dodał, że

„Nasze widzenie świata, uczy nas W. Kudyba zależy (w dużej mierze) od pozycji ciała niepowtarzalnej i momentalnej faktury barw wyznaczonych przez stany światłości. [...] Problem usytuowania człowieka względem świata widzę jako jeden z podstawowych w refleksji W. Kudyby.”

(Adrian Gleń)

Znany teoretyk literatury i *sacrum* Stefan Sawicki zwrócił ponadto uwagę na to, że

„W wierszach W. Kudyby charakterystyczny jest autorski sposób prezentacji ewokowanej w nich rzeczywistości, który można by paradoksalnie nazwać symbolizmem realistycznym. [...] Sieć skojarzeń nie pozostawia wątpliwości, że chodzi tu o rzeczywistość, na którą wskazuje semantyka Pisma, zwłaszcza Ewangelii, a przecież nie narusza to naszego poczucia, że jesteśmy tu u siebie”¹⁰.

(Stefan Sawicki, „*Gorce Pana*”, czyli próba neosymbolizmu, 2009)

Z kolei według Krzysztofa Lisowskiego –

⁹ Przemysław Dakowicz, *Potrzeba całości*, „Tygiel Kultury” 2005, nr 7-9. Cyt. za: W. Kudyba, *W końcu świat*.

¹⁰ Stefan Sawicki, „*Gorce Pana*”, czyli próba neosymbolizmu, [w:] *Słowa i metody. Księga dedykowana profesorowi Jerzemu Świąchowi*, pod red. A. Kochański et al, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009, s. 605.

„Poszczególne wiersze [...] W. Kudyby można traktować jak rozpisane na cząstki misterium wtajemniczenia i objaśniania”¹¹.

(Krzysztof Lisowski, *Przemiany ojca*, „Nowe Książki”, 2011, nr 6).

K. Lisowski na temat W. Kudyby dodał przy tym, że

„[...] potrafi te najważniejsze sprawy egzystencjalne «uzwycząnić» poprzez stosowanie języka konkretnego, dykcji pełnej uważności, czułości dla detalu. A to sztuka, która nie zawsze udaje się nawet największym poetom”¹².

(Krzysztof Lisowski, *Przemiany ojca*, „Nowe Książki”, 2011, nr 6).

Poezje W. Kudyby dla niektórych krytyków są uczcą intelektualną i bodźcem do refleksji różnego typu. Ze względu na oryginalność w ujmowaniu tajemnic świata i bardzo świadome wykorzystywanie języka jako tworzywa literackiego można tego poetę religijnego zaliczyć w poczet znaczących postaci polskiej literatury współczesnej.

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Autorka opisuje osobę Wojciecha Kudyby, naukowca i poetę religijnego, w sposób ogólny próbując scharakteryzować jego poetycki dorobek twórczy na podstawie kilku książek. Podjęte analizy prowadzą do konkluzji na temat literackich środków stylistycznych, stosowanych przez W. Kudybę. Przykłady używanych przezeń tropów artystycznych autorka wylicza, podając w zestawieniach tytuły wierszy (utworów) z poszczególnych tomów, które zawierają dany typ chwytów literackich. Analiza ma charakter przeglądowy.

Słowa-klucze:

kultura chrześcijańska, literatura chrześcijańska, polska poezja religijna, polska poezja metafizyczna, polska liryka XX wieku, polska liryka XXI wieku

The title in English:

Wojciech Kudyba, the Author of Religious Poetry

¹¹ Krzysztof Lisowski, *Przemiany ojca*, „Nowe Książki”, 2011, nr 6.

¹² Ibidem.

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (streszczenie) po angielsku:

The author describes Wojciech Kudyba, a scholar and a religious poet, trying to characterize his poetic output on the basis of a few books. The analyses carried out in the book lead to the conclusions referring to the stylistic devices used by Wojciech Kudyba. The examples of the poet's artistic tropes are enumerated by the author who in her specifications provides the titles of the poems published in particular volumes along with the information about a particular type of literary devices found in these poems.

[English translation by Teresa Bela]

Key words:

Christian culture, Christian literature, Polish religious poetry, Polish metaphysical poetry, Polish lyrics of the 20th century, Polish lyrics of the 21st century

Wybrana bibliografia / Selected Bibliography / Selected Literature:

Bibliografia podmiotowa (literatura źródłowa) /

Primary bibliographical sources:

Kudyba Wojciech, *Poezja i religia po 1989 roku*, „Frona” 2014 nr 1, s. 204.

Kudyba Wojciech, *W końcu świat*, Sopot 2014.

Bibliografia przedmiotowa (opracowania) /

Secondary bibliographical sources:

Dakowicz Przemysław, *Potrzeba całości*, „Tygiel Kultury”, r. 2005, nr. 7-9.

Fryz Artur, *Wierność małym rzeczom. O twórczości Wojciecha Kudyby*, „Almanach Sądecki” [wyd. Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana”. Oddział Nowosądecki, Nowy Sącz], rocznik 8: 1999, Nr 3 (28), s. 80.

Lisowski Krzysztof, *Przemiany ojca*, „Nowe Książki”, 2011, nr 6.

Puzynina Jadwiga, *O poruszającej poezji Wojciecha Kudyby*, „Poradnik Językowy”, r. 2013, nr 5.

Sawicki Stefan, „Gorce Pana”, czyli próba neosymbolizmu, [w:] *Słowa i metody. Księga dedykowana profesorowi Jerzemu Świąchowi*, pod red. A. Kochański et al, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009, s. 605.

Wiara (hasło), [w:] *Słownik języka polskiego*, pod red. M. Szymczaka, t. 3, PWN, Warszawa 1981, s. 690.

Wojciech Feliks Kudyba, hasło [w:] Wikipedia, adres strony internetowej:

http://pl.wikipedia.org/wiki/Wojciech_Kudyba [dostęp: 04.07.2014]

Wojciech Kudyba, prof. UKSW *dr hab.*, hasło [w:] Wydział Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, adres strony internetowej:

<http://www.wnh.uksw.edu.pl/node/279> [dostęp: 04.07.2014].

Information about the Author

Information about the Author in English:

Janina Kwiek-Osiowska (b. 1937), Ph.D. in Polish linguistics. She attended the Pedagogical Secondary School in Nowy Sącz (left it in 1954) and pursued a course of studies in Polish Philology in The Higher School of Pedagogy, graduating in 1958 (her M. A. thesis *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera* [Stanisław Szober's cultural and linguistic output] was written under the supervision of prof. Stanisław Jodłowski). In 1972 she obtained a doctoral degree from the Faculty of Humanities of the Higher School of Pedagogy, having written a dissertation under the supervision of Prof. Stanisław Jodłowski entitled: *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* [The development of the Polish adverbial phrase of manner]. She was a teacher of Polish at the Maria Konopnicka Secondary School in Nowy Sącz (1959-81), a specialist in methods of teaching of the Polish language and literature at the Centre of Teachers' Professional Advancement (1981-89), a member of the Polish Linguistic Society, of the Society of the Polish Language Lovers and of the Authors' Society ZAIKS. She is the author of many books, such as : *ABC polskiej gramatyki*, [An ABC of Polish grammar], *Leksykon szkolny* [A school lexicon] (Warszawa, 1992, 1994), *Autorów sądzą ich dzieła* [The authors are judged by their works], *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* [An anthology of poems about Polish writers and their work], (4 volumes; Kraków 2000, 2001, 2002; the remaining work that has not been published includes 17 volumes ; the manuscript is in the Jagiellonian Library), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* [The Blessed Kinga and the Nowy Sącz Region] (Kraków, 1986), *Dzieje Polski w literaturze pięknej i źródłach historycznych: Materiały pomocnicze do nauczania historii* [The history of Poland in literature and in historical sources. Auxiliary materials for teaching history], Part I (Kraków, 1986) and Part II (Kraków, 1989) *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w szkole średniej (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami)* (Kraków 1984) [Elements of Polish historical grammar in the secondary school. Texts and exercises], *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* (Kraków, 1988), [Linguistic innovations in school teaching], *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* (Wrocław-Kraków 1978), [Lovers and defenders of the Polish language], *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* (Kraków 1987), [Teaching Polish at school in a slightly different way], *Poeta wiecznie żywy: Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej- w 130 rocznicę śmierci* (Kraków, 1985), [Adam Mickiewicz and his work in Polish poetry – on 130th anniversary of the poet's death], *"Słowo jako narzędzie ulomne...": Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych. Praca zbiorowa.* (Kraków 1994), [“The word as an imperfect tool...”. Auxiliary materials for ‘the study of the language’ subject for the teachers of Polish above the primary school level], *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów* (Kraków 1988) [School terminology of the study of the language (in a systematic order) for teachers and pupils], *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* (Kraków, 1990), [Selected topics from the study of the language and of descriptive poetics in schools above the primary level], *Ziemio moja sądecka: antologia poezji i prozy* (Kraków, 1991, 1993, 2010) [My Nowy Sącz homeland: an anthology of poetry and prose]. She edited a few little volumes published in the Polish Love Lyric Series, such as *Erotyki* (Erotic verse) by Adam Mickiewicz (Kraków 1992, 1994), *Erotyki* by Kazimierz Przerwa-Tetmajer (Kraków, 1993), *Erotyki* by Łucja Danielewska (Kraków 1994), *Erotyki* by Maria Pawlikowska-Jasnorzewska (Kraków 1885), *Erotyki* by Władysław Broniewski (Kraków 1997). She is also the editor of two unpublished volumes of contemporary Polish religious poetry : *Pocieszycielko nasza* [Our Comforter – a selection of Marian poetry], *Poetyckie ‘władzenie się’ z Bogiem (wybór wierszy chrześcijańskich)* [Poetic ‘wrestling’ with God] – a selection of Christian poetry], and an unpublished anthology of verse about Chopin: *“Kształtem miłości piękno jest “: Wybór*

wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze [“Beauty is the shape of love”: a selection of poems by Polish poets on Fryderyk Chopin, his work and his performance.] The typescript, illustrated with notes from his music sheets, is in the Chopin Museum in Żelazowa Wola. Dr Kwiek-Osiowska is also the author of the methodology book, entitled “W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie”: *Kompendium wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami*. [“In my Polish language that is my homeland”: a compendium of the Polish language with exercises and illustrating texts] – the manuscript is in the Jagiellonian Library.

[English translation by Teresa Bela]

Information about the Author in Polish / Informacja o Autorce po polsku:

Janina Kwiek-Osiowska (1937-), PhD, dr nauk humanistycznych w zakresie języka polskiego (językoznawstwo), językoznawczyni, pedagożka, abiturientka Liceum Pedagogicznego w Nowym Sączu (1954), absolwentka studiów filologii polskiej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie (V 1958, promotor: prof. Stanisław Jodłowski), autorka pracy magisterskiej pt. *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera* (Kraków 1958), uzyskała stopień doktora w Wyższej Szkole Pedagogicznej na Wydziale Humanistycznym na podstawie dysertacji pt. *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* (Kraków, II 1972, promotor: prof. St. Jodłowski), nauczycielka języka polskiego II LO im. M. Konopnickiej w Nowym Sączu (1959-1981), metodyczka-polonistka w Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie (1981-1989), członkini Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, Stowarzyszenia Autorów ZAIKS, autorka książek, m.in.: *ABC polskiej gramatyki. Leksykon szkolny* (Warszawa 1992, 1994²), „Autorów – sądzą ich dzieła...”. *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* (cztery zeszyty, Kraków 2000, 2001, 2002, całość niewydana – 17 zeszytów, maszynopis w Bibliotece Jagiellońskiej), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* (Kraków 1986), *Dzieje Polski w literaturze pięknej i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 1.* (Kraków 1985), *Dzieje Polski w literaturze i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 2* (Kraków 1989), *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w szkole średniej. (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami)* (Kraków 1984), *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* (Kraków 1988), *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* (Wrocław-Kraków 1978), *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* (Kraków 1987), *Poeta wiecznie żywy. Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej – w 130 rocznicę śmierci* (Kraków 1985), „Słowo jako narzędzie ulomne...”. (Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych). *Praca zbiorowa* (Kraków 1994), *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów* (Kraków 1988), *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* (Kraków 1990), „Ziemio moja sądecka...”. *Antologia poezji i prozy* (Kraków 1991, 1993², 2010³). Redagowała tomiki z serii Biblioteczki Polskiej Poezji Miłosnej. W jej ramach opracowała: *Erotyki Adama Mickiewicza* (Kraków 1992, 1994²), *Erotyki Kazimierza Przerwy-Tetmajera* (Kraków 1993), *Erotyki Łucji Danielewskiej* (Kraków 1994), *Erotyki Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej* (Kraków 1995), *Erotyki Władysława Broniewskiego* (Kraków 1997). Redaktorka dwóch nieopublikowanych antologii współczesnej polskiej poezji religijnej: *Pocieszytelko nasza...* (wybór wierszy maryjnych), *Poetyckie „wadzenie się” z Bogiem* (wybór wierszy chrześcijańskich) oraz niewydanej antologii chopinowskiej pt. „Kształtem miłości piękno jest...”. *Wybór wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze* (maszynopis w Muzeum Chopina w Żelazowej Woli, ilustrowany nutami z jego utworów). Autorka książki metodycznej pt. „W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie”. *Kompendium wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami* (maszynopis w Bibliotece Jagiellońskiej).

Informace o autorce v češtině / Information about the Author in Czech:

Janina Kwiek-Osiowska (nar. 1937), PhD, doktorka humanitních věd v oblasti polského jazyka (jazykovědy), jazykovědkyně, pedagožka, abiturientka Pedagogického lycea v Novém Sonči (Nowy Sącz, 1954). Vystudovala polskou filologii na Vysoké škole pedagogické v Krakově (v r. 1958, vedoucí práce: prof. Stanisław Jodłowski), autorka magisterské práce *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera* („Jazykově-kulturní dílo Stanisława Szobera“, Krakov 1958), obhájila doktorát na Vysoké škole pedagogické na Fakultě Humanitních studií prací *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* („Vývoj polského příslovecného určení způsobu“, Krakov, II 1972, vedoucí práce: prof. St. Jodłowski), profesorka polštiny na II LO (všeobecně vzdělávacím lyceu) M. Konopnické v Novém Sonči (1959–1981), metodická-polonistka w Centru vzdělávání učitelů v Krakově (1981–1989), členka Polskiego Towarzystwa Językoznawczego (Polského jazykovědného sdružení), Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego (Sdružení přátel polského jazyka), Stowarzyszenia Autorów ZAIKS (Sdružení autorů ZAIKS), autorka knih, mj.: *ABC polskiej gramatyki. Leksykon szkolny* („ABC polské gramatiky. Školní lexikon“, Varsava 1992, 1994), „Autorów – sądzą ich dzieła...”. *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* („Autory soudí jejich díla...“: Antologie poezie o polských spisovatelích a jejich tvorbě, čtyři sešity, Krakov 2000, 2001, 2002, celek nevydán – 17 sešitů, strojopis v Jagellonské knihovně), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* („Blahoslavená Kinga a země sončská“, Krakov 1986), *Dzieje Polski w literaturze pięknej i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 1.* („Historie Polska v krásné literatuře a historických pramenech. Příručka k výuce historie, 1. část“, Krakov 1985), *Dzieje Polski w literaturze i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 2* („Historie Polska v krásné literatuře a historických pramenech. Příručka k výuce historie, 2. část“, Krakov 1989), *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w szkole średniej. (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami)* („Prvky historické gramatiky polštiny na střední škole. Příručka s cvičeními“, Krakov 1984), *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* („Jazykové inovace ve školní výuce“, Krakov 1988), *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* („Přátelé a obránci polštiny“, Vratislav – Krakov 1978), *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* („Jazykověda na střední škole poněkud netradičně“, Krakov 1987), *Poeta wiecznie żywy. Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej – w 130 rocznicę śmierci* („Básník věčně živý. Adam Mickiewicz a jeho tvorba v polské poezii – k 130. výročí úmrtí“, Krakov 1985), „*Słowo jako narzędzie ulomne...*”. (*Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych*). *Praca zbiorowa* („Slovo jako křehký instrument. Příručka do Jazykovědy pro polonisty středních škol“, Krakov 1994), *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów* („Školní terminologie jazykovědy /v systematickém pojetí/ pro učitele a žáky“, Krakov 1988), *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* („Vybrané otázky z jazykovědy a popisné poetiky na střední škole“, Krakov 1990), „*Ziemio moja sądecka...*”. *Antologia poezji i prozy* („Moje sončská země...“: Antologie poezie a prózy, Krakov 1991, 1993, 2010). Redigovala sbírky poezie z edice Knihovničky polské milostné poezie. V jejím rámci zpracovala: *Erotyki Adama Mickiewicze* („Milostné básně“ Adama Mickiewicze; Krakov 1992, 1994), *Erotyki Kazimierze Przerwy-Tetmajera* („Milostné básně“ Kazimierze Przerwy-Tetmajera; Krakov 1993), *Erotyki Łucje Danielewskiej* (Krakov 1994), *Erotyki Marie Pawlikowské-Jasnorzewské* („Milostné básně“ Marie Pawlikowské-Jasnorzewské; Krakov 1995), *Erotyki Władysława Broniewského* („Milostné básně“ Władysława Broniewského; Krakov 1997). Redaktorka dvou nepublikovaných antologií současné polské religiózní poezie: *Pocieszycielko nasza...* („Utěšitelko naše“, výbor mariánských básní), *Poetyckie „wadenie się” z Bogiem* („Básnické »spory« s Bohem“, výběr křesťanských básní) a nevydané chopinovské antologie „*Kształtem miłości piękno jest...*”. *Wybór wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze* („Formou lásky je krása...“: Výbor básní polských básníků o Fryderyku Chopinovi, jeho tvorbě a hře“, strojopis v Muzeu F. Chopina v Želazové Woli, ilustrovaný notami z jeho děl). Autorka metodické publikace „*W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie*”. *Kompendium*

wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami („V moji Materštině-polštině. Kompendium informací o polštině s cvičeními a výkladovými texty“, strojopis v Jagellonské knihovně).

[Český překlad: Libor Martinek]

Informácie o autorke v slovenčine / Information about the Author in Slovak:

Janina Kwiek-Osiowska (nar. 1937), PhD., doktorka humanitných vied v oblasti poľského jazyka (jazykovedy), jazykovedkyňa, pedagogička, abiturientka Pedagogického lýcea v Novom Sonči (Nowy Sącz, 1954). Vyštudovala poľskú filológiu na Vysokej škole pedagogickej v Krakove (v r. 1958, vedúci práce: prof. Stanisław Jodłowski), autorka magisterskej práce *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera* („Jazykovo-kultúrne dielo Stanisława Szobera“, Krakov 1958), obhájila doktorát na Vysokej škole pedagogickej na Fakulte Humanitných štúdií prácou *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* („Vývoj poľského príslovkového určenia spôsobu“, Krakov, II 1972, vedúci práce: prof. St. Jodłowski), profesorka poľštiny na II LO (všeobecnovzdelávacom lýceu) M. Konopnickej v Novom Sonči (1959 – 1981), metodička-polonistka v Centre vzdelávania učiteľov v Krakove (1981 – 1989), členka Poľského Towarzystwa Językoznawczego (Poľského jazykovedného združenia), Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego (Združenie priateľov poľského jazyka), Stowarzyszenia Autorów ZAIKS (Združenie autorov ZAIKS), autorka kníh: *ABC polskiej gramatyki. Leksykon szkolny* („ABC poľskej gramatiky. Školský lexikón“, Varšava 1992, 1994), „*Autorów – sądzą ich dzieła...*“. *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* („Autori súdia ich diela...“. *Antológia poézie o poľských spisovateľoch a ich tvorbe*, štyri zošity, Krakov 2000, 2001, 2002, celok nevydaný – 17 zošitov, strojopis v Jagellonskej knižnici), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* („Blahoslavená Kinga a zem sončská“, Krakov 1986), *Dzieje Polski w literaturze pięknej i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 1.* („História Poľska v krásnej literatúre a historických prameňoch. Príručka k výučbe histórie, 1. časť“, Krakov 1985), *Dzieje Polski w literaturze i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 2* („História Poľská v krásnej literatúre a historických prameňoch. Príručka k výučbe histórie, 2. časť“, Krakov 1989), *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w szkole średniej. (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami)*, („Prvky historickej gramatiky poľštiny na strednej škole. Príručka s cvičeniami“, Krakov 1984), *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* („Jazykové inovácie v školskej výučbe“, Krakov 1988), *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* („Priatelia a obrancovia poľštiny“, Vratislav – Krakov 1978), *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* („Jazykoveda na strednej škole trochu netradične“, Krakov 1987), *Poeta wiecznie żywy. Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej – w 130 rocznicę śmierci* („Básnik večne živý. Adam Mickiewicz a jeho tvorba v poľskej poézii – k 130. výročiu úmrtia“, Krakov 1985), „*Słowo jako narzędzie ulomne...*“. (*Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych*). *Praca zbiorowa* („Slovo ako krehký nástroj. Príručka k jazykovede pre polonistov stredných škôl“, Krakov 1994), *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów* („Školská terminológia jazykovedy /v systematickom poňatí/ pre učiteľov a žiakov“, Krakov 1988), *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* („Vybrané otázky z jazykovedy a opisnej poetiky na strednej škole“, Krakov 1990), „*Ziemio moja sądecka...*“. *Antologia poezji i prozy* („Moja sončská zem...“. *Antológia poézie a prózy*, Krakov 1991, 1993, 2010). Redigovala zbierky poézie z edície Knižovníčky poľskej milostnej poézie. V jej rámci spracovala: *Erotyki Adama Mickiewicza* („Milostné básne“ Adama Mickiewicza; Krakov 1992, 1994), *Erotyki Kazimierze Przerwy-Tetmajera* („Milostné básne“ Kazimierza Przerwy-Tetmajera; Krakov 1993), *Erotyki Łucje Danielewskiej* („Milostné básne“ Łucje Danielewskej; Krakov 1994), *Erotyki Marie Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej* („Milostné básne“ Marie Pawlikowskej-Jasnorzewskej; Krakov 1995), *Erotyki Władysława Broniewskiego* („Milostné básne“ Władysława Broniewského;

Krakov 1997). Redaktorka dvoch nepublikovaných antológií súčasnej poľskej religióznej poézie: *Pocieszytelko nasza...* („Utešiteľka naša“, výber mariánskych básní), *Poetyckie „wadzenie się” z Bogiem* („Básnické »spory« s Bohom“, výber kresťanských básní) a nevydané chopinovské antológie „*Kształtem miłości piękno jest...*”. *Wybór wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze* („Formou lásky je krása...“: Výber básní poľských básnikov o Fryderykovi Chopinovi, jeho tvorbe a hre“, strojopis v Múzeu F. Chopina v Želazovej Woli, ilustrovaný notami z jeho diel). Autorka metodickéj publikácie „*W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie*”. *Kompendium wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami* („V mojej Materčine-poľštine“. Compendium informácií o poľštine s cvičeniami a výkladovými textami, strojopis v Jagellonskej knižnici).

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке / Information about the Author in Russian:

Янина Квек-Осёвская (1937-), доктор философии (PhD), доктор гуманитарных наук в области польского языка (языкознание), преподаватель, педагог. Абитуриентка Педагогического Лицея в Новым Сонче (1954), выпускница курсов польской филологии в Высшей Педагогической Школе в Кракове (май 1958, научный руководитель – проф. Станислав Йолдовский), автор магистерского исследования *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera* / «Культурно-языковые достижения Станислава Шобера» (Краков, 1958). Защитила научную степень доктора в Высшей Педагогической Школе на гуманитарном отделении на основании защиты диссертации *Rozwój polskiego okolicznika sposobu* / «Развитие польского обстоятельства способа действия» (Краков, февраль 1972, научный руководитель – проф. Станислав Йолдовский). Учительница польского языка в общеобразовательном лицее (II LO) имени М. Конопницкой в Новым Сонче (1959-1981), методист-полонист в Центре повышения педагогической квалификации в Кракове (1981-1989). Член польского языковедческого общества, Общества любителей польского языка, Содружества авторов ZAIKS (Związek Autorów i Kompozytorów Scenicznych). Автор книг, в частности: *ABC polskiej gramatyki. Leksykon szkolny* / «Основы польской грамматики» (Варшава, 1992, 1994²), „*Autorów – sądzą ich dzieła...*”. *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości* / «“Авторов судят по произведениям...” Антология стихов о польских писателях и их творчестве» (в 4 ч., Краков, 2000, 2001, 2002, полностью не издана – 17 тетрадей, машинопись в Ягеллонской библиотеке), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka* / «Благословенны Кинга и земля сондецкая» (Краков, 1986), *Dzieje Polski w literaturze pięknej i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. 1.* / «Польские произведения в художественной литературе и исторических источниках. Вспомогательные материалы к изучению истории» (Ч. 1 – Краков, 1985, и Ч. 2 – там же, 1989), *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w szkole średniej. (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami)* / «Элементы исторической грамматики польского языка в средней школе: вспомогательные материалы с упражнениями» (Краков, 1984), *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* / «Языковые инновации в школьном обучении» (Краков, 1988), *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* / «Почитатели и защитники польского языка» (Вроцлав – Краков, 1978), *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* / «Наука о языке в школе несколько по-другому» (Краков, 1987), *Poeta wiecznie żywy. Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej – w 130 rocznicę śmierci* / «Поэт вечно живой. Адам Мицкевич и его творчество в польской поэзии (к 130-летию годовщины смерти)» (Краков, 1985), „*Słowo jako narzędzie ulomne...*”. *(Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych). Praca zbiorowa* / «“Слово как искалеченный инструмент...” Вспомогательные материалы к “Науке о языке” для полонистов в специальных школах» (Краков, 1994), *Szkolna*

terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów / «Школьная терминология науки о языке (в систематическом изложении) для учителей и учеников» (Краков, 1988), *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych / «Избранные задания из науки о языке и описательной поэтике в специальных школах»* (Краков, 1990), „*Ziemio moja sądecka...*”. *Antologia poezji i prozy / «Земля моя сондецкая...*” Антология поэзии и прозы» (Краков, 1991, 1993², 2010³). Редактировала томики серии «Польская библиотека любовной лирики». В частности: *Erotyki / «Любовная лирика»* Адама Мицкевича (Краков, 1992, 1994²), *Erotyki / «Любовная лирика»* Казимежа Пшервы-Тетмайера (Краков, 1993), *Erotyki / «Любовная лирика»* Люции Данилевской (Краков, 1994), *Erotyki / «Любовная лирика»* Марии павликовской-Ясножевской (Краков, 1995), *Erotyki / «Любовная лирика»* Владислава Броневского (Краков, 1997). Редактор двух неопубликованных антологий современной польской религиозной поэзии: *Pocieszycielko nasza... / «Утешительница наша...»* (избранное из мариинской поэзии), *Poetyckie „wzdrzenie się” z Bogiem* «Поэтический спор с Богом» (избранное их лирики, обращённой к Христу) и неизданной шопеновской антологии „*Kształtem miłości piękno jest...*”. *Wybór wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze / «Род любви есть красота...*” Избранные стихотворения польских поэтов о Фредерике Шопене, его творчестве и мастерстве пианиста» (машинопись в Музее Шопена в Желязовой Воле, иллюстрированная нотами его произведений). Автор методической книги „*W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie*”. *Kompendium wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami / «В моей Отчизне польской*”. Компендиум исследований о польском языке с текстами-иллюстрациями» (машинопись в Ягеллонской библиотеке).

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the Author in Ukrainian:

Яніна Квек-Осьовська (1937-), доктор філософії (PhD), доктор гуманітарних наук у царині польської мови (мовознавство), викладачка, педагог. Абітурієнтка Педагогічного Ліцею в Новим Сончу (1954), випускниця курсів польської філології у Вищій Педагогічній Школі у Кракові (травень 1958, науковий керівник – проф. Станіслав Йолдовський), авторка магістерської праці *Dorobek kulturalno-językowy Stanisława Szobera / «Культурно-мовний доробок Станіслава Шобера»* (Краків, 1958). Здобула науковий ступінь доктора у Вищій Педагогічній Школі на гуманітарному відділі, захистивши дисертацію *Rozwój polskiego okolicznika sposobu / «Розвиток польської обставини способу дії»* (Краків, лютий 1972, науковий керівник – проф. С. Йолдовський). Вчителька польської мови в загальноосвітньому ліцеї (II LO) імені М. Конопніцької в Новим Сончу (1959-1981), методист-полоніст у Центрі підвищення (педагогічної) кваліфікації у Кракові (1981-1989). Член польського мовознавчого товариства, Товариства любителів польської мови, Співдружності авторів ZAIKS (Związek Autorów i Kompozytorów Scenicznych). Автор багатьох книг, зокрема: *ABC polskiej gramatyki. Leksykon szkolny / «Основи польської граматики»* (Варшава, 1992, 1994²), „*Autorów – sądcą ich dzieła...*”. *Antologia wierszy o polskich pisarzach i ich twórczości / «Авторів судять за їхніми творами...*” Антологія віршів про польських письменників та їхню творчість» (у 4 кн., Краків, 2000, 2001, 2002, не видана повністю – 17 зошитів машинопису знаходяться у Ягеллонській бібліотеці), *Błogosławiona Kinga i ziemia sądecka / «Благословенна Кінга і земля сондецка»* (Краків, 1986), *Dzieje Polski w literaturze pięknej i źródłach historycznych. Materiały pomocnicze do nauczania historii. Cz. I.* / «Польські твори в художній літературі та історичних джерелах. Допоміжні матеріали для вивчення історії» (Ч. 1 – Краків, 1985, Ч. 2 – там само, 1989), *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego w*

*szkole średniej. (Materiały pomocnicze z ćwiczeniami) / «Елементи історичної граматики польської мови в середній школі: допоміжні матеріали та вправи» (Краків, 1984), *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym* / «Мовні інновації у шкільному навчанні» (Краків, 1988), *Miłośnicy i obrońcy języka polskiego* / «Шанувальники та захисники польської мови» (Вроцлав – Краків, 1978), *Nauka o języku w szkole trochę inaczej* / «Наука про мову у школі: трохи інакше» (Краків, 1987), *Poeta wiecznie żywy. Adam Mickiewicz i jego twórczość w poezji polskiej – w 130 rocznicę śmierci* / «Поет вічно живий. Адам Міцкевич та його творчість у польській поезії (до 130-ї річниці смерті)» (Краків, 1985), „*Słowo jako narzędzie ulomne...*”. (*Materiały pomocnicze do „Nauki o języku” dla polonistów szkół ponadpodstawowych*). *Praca zbiorowa* / «“Слово як скалічений інструмент...” Допоміжні матеріали до “Науки про мову” для полоністів у спеціальних школах: збірник» (Краків, 1994), *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów* / «Шкільна термінологія науки про мову (у систематичному викладі) для учителів та учнів» (Краків, 1988), *Wybrane zagadnienia z nauki o języku i poetyki opisowej w szkołach ponadpodstawowych* / «Вибрані завдання з науки про мову та описової поетики у спеціальних школах» (Краків, 1990), „*Ziemio moja sądecka...*”. *Antologia poezji i prozy* / «“Земле моя сондецька...” Антологія поезії та прози» (Краків, 1991, 1993², 2010³). Редагувала збірки серії «Польська бібліотека любовної лірики». Зокрема: *Erotyki* / «Любовна лірика» Адама Міцкевича (Краків, 1992, 1994²), *Erotyki* / «Любовна лірика» Казимежа Пшерви-Тетмасра (Краків, 1993), *Erotyki* / «Любовна лірика» Люції Данилевської (Краків, 1994), *Erotyki* / «Любовна лірика» Марії Павліковської-Ясножевської (Краків, 1995), *Erotyki* / «Любовна лірика» Владислава Броневського (Краків, 1997). Редактор двох неопублікованих антологій сучасної польської релігійної поезії: *Pocieszycielko nasza...* / «Утішнице наша...» (вибране з маріїнської поезії), *Poetyckie „władzenie się” z Bogiem* / «Поетичне змагання з Богом» (вибране з лірики, зверненої до Христа) і шопенівської антології „*Kształtem miłości piękno jest...*”. *Wybór wierszy poetów polskich o Fryderyku Chopinie, jego twórczości oraz grze* / «“Кшталтом любові є краса...” Вибране з польських поетів про Фредеріка Шопена, його творчість і гру» (машинопис у Музеї Шопена в Желязовій Волі, ілюстрований нотами його творів). Автор методичної книги „*W mojej Ojczyźnie-polszczyźnie*”. *Kompendium wiedzy o języku polskim z ćwiczeniami i ilustrującymi tekstami* / «“У моїй Вітчизні-польщизні”. Компендіум досліджень про польську мову з текстами-ілюстраціями» (машинопис у Ягеллонській бібліотеці).*

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

TOMASZ ŻURAWLEW (Olsztyn, Poland)
ANETA JACHIMOWICZ (Olsztyn, Poland)
E-mail: kulturaduchowa[at]ujwm.edu.pl

Kultura duchowa w języku i tekście

Katedra Filologii Germańskiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego zaprasza do wzięcia udziału w interdyscyplinarnej ogólnopolskiej konferencji naukowej pod tytułem: *Kultura duchowa w języku i tekście*.

Zapraszamy do wzięcia udziału w organizowanej przez nas konferencji naukowej, która odbędzie się w dniach 30 marca - 1 kwietnia 2015 roku z udziałem germanistów, polonistów, teologów, filozofów i badaczy kultury. Chcielibyśmy wspólnie rozpocząć debatę na temat aktualnego stanu duchowości w języku, kulturze oraz literaturze współczesnej Polaków i Niemców. Planujemy połączyć wysiłki uczonych z zakresu wskazanych kierunków nauki, by odpowiedzieć m.in. na pytanie: co się obecnie dzieje lub stało już ze słowem „duch”?

Aby nasza odpowiedź była przekonująca, chcielibyśmy podjąć problematykę duchowości nie tylko w oparciu o współczesne zjawiska kultury, ale również w perspektywie diachronicznej. Proponujemy więc powrót do dziejów „duszy” i „ducha” w klasycznej filozofii greckiej, namysł nad tezami religijnych myślicieli średniowiecznych, czy wreszcie refleksję nad rozwojem filozofii od Hegla po Heideggera po to, by skuteczniej nakreślić obecny kontekst kulturowy – duchową sytuację Polaków i Niemców. Stawiamy sobie za cel możliwie szeroko zakreśloną w tym obszarze refleksję przy założeniu, że namysł nad fenomenem duchowości z jednej strony może ukazać nam stan badań nad współczesną kulturą, z drugiej strony wnieść pewien optymizm do współczesnej humanistyki, w której coraz częściej dyskutuje się o „kwestii lęku” jako wyznaczniku dzisiejszej kondycji ludzkiej.

Pytanie o stan obecnej kultury duchowej wydaje się pilne, wszak dotyczy tej sfery życia ludzkiego, która według badaczy rozumiejących fenomen duchowości [1.] w sensie psychologicznym i ujmujących go [2.] w kontekście religijnym, pomaga lepiej zrozumieć świat i ludzi. [...] Natomiast twórcy *Encyklopedii Katolickiej* rozumieją duchowość jako „formę życia religijnego człowieka, opartą na *sacrum* jako wartości nadrzędnej”.

Z tych obu [1. psychologicznego i 2. religijnego – dop. red.] komplementarnych w stosunku do siebie sposobów rozumienia duchowości wynika jej zwią-

zek z wartościami moralnymi oraz ludzkimi postawami alio- i socjocentrycznymi, dlatego ważne jest podjęcie współpracy uczonych, których dwa uzupełniające się nawzajem zapatrywania na problem kultury duchowej pomogą stworzyć obraz jej aktualnego stanu we współczesnej polszczyźnie i niemieczyźnie, najnowszej literaturze obu narodów oraz kulturze – dzięki niej bowiem, jak wielokrotnie przekonywał św. Jan Paweł II, narody trwają w swej duchowej substancji, duchowej tożsamości.

Zapraszamy społecznie zaangażowanych językoznawców, teolingwistów, reprezentantów lingwistyki aksjologicznej i kulturowej, badaczy literatury – w tym literatury *sacrum*, uczonych teologów, filozofów, znawców i pedagogów kultury oraz pedagogów międzykulturowych, by poddać analizie naukowej m. in. następujące zagadnienia:

- Najnowsze koncepcje etyki i kultury języka obejmujące kontekst komunikacji, zagadnienia pragmatyki, zasady dialogu.
- Słownictwo etyczne Polaków i Niemców.
- Polski a niemiecki sposób mówienia o *sacrum*.
- Manipulacja językowa w mediach.
- Miejsce wartości w językowym obrazie świata Polaków i Niemców.
- Problem sekularyzacji leksyki polskiej i niemieckiej m.in. w ujęciu konfrontatywnym.
- Warstwa biblijna w polskiej i niemieckiej frazeologii w kontekście translacyjnym, stylistyczno-językowym, kulturowym, literackim.
- Współczesna literatura Polaków i Niemców jako łącznik między *sacrum* i *profanum*.
- Życie duchowe współczesnych Polaków i Niemców (kontekst psychologiczny i religijny).
- Pozareligijne wymiary duchowości.
- Stan czytelnictwa nad Wisłą i Sprewą.
- Rzeczywistość sukcesu a świat wartości.

Jesteśmy również otwarci na inne propozycje referatów, które wpisywałyby się w obszar tematyczny konferencji. Do 31 grudnia 2014 roku czekamy na tematy wystąpień i abstrakty.

Zgłoszenia prosimy przysyłać na adres: [kulturaraduchowa\[at\]uwmm.edu.pl](mailto:kulturaraduchowa[at]uwmm.edu.pl) [...]. Planujemy publikację tomu pokonferencyjnego, w którym zamieścimy pozytywnie zrecenzowane referaty. [...] Cieszymy się na wspólne spotkanie z Państwem!

Komitety organizacyjny:
dr Tomasz Żurawlew, dr Aneta Jachimowicz

[Materiał archiwalny]

The title in English:

Spiritual Culture in Language and in Text

Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Streszczenie) po polsku:

Tekst jest zaproszeniem na międzynarodową konferencję zatytułowaną *Kultura duchowa w języku i tekście*, która ma miejsce w Olsztynie w Polsce w 2015 roku. Wydarzenie to poświęcone jest dyskusji duchowego wymiaru współczesnej kultury, szczególnie w Polsce i Niemczech.

Słowa kluczowe po polsku / Key words in Polish:

duchowość, język, tekst, kultura współczesna, tradycja, chrześcijaństwo,

Abstract in English:

The text is an invitation for the international conference entitled *Spiritual culture in language and in text*, that is to take place in Olsztyn in Poland 2015. This event is dedicated to a discussion of spiritual dimensions of contemporary culture, especially in Poland and in Germany.

Key words in English:

spirituality, language, text, contemporary culture, tradition, Christianity,

Bibliography

Żurawlew Tomasz, Jachimowicz Aneta, *Kultura duchowa w języku i tekście* [zaproszenie e-mailowe wysłane z adresu poczty elektronicznej: E-mail: kulturaduchowa[at]uwm.edu.pl] [w elektronicznych zbiorach redakcji]

Netography / Netografia:

Kultura duchowa w języku i tekście [tekst zaproszenia na konferencję naukową w Olsztynie]
http://www.sgp.edu.pl/media/CFP_KULTURA_DUCHOWA.pdf [Dostęp: 30.11.2014]

Information about the Author:

Information about the Author in English:

Tomasz Żurawlew, a German philologist, linguist, an organizer of cultural activities, with a Ph.D. in humanities (in the field of linguistics). He graduated from the Faculty of Humanities of the University of Warmia and Mazury in Olsztyn in 2002, having written an M. A. thesis entitled *Transformationen in der Übertragung der ausgewählten Grimms Volksmärchen ins Polnische* [Transformations in the translation of selected folk fairy tales of the Grimm Brothers into Polish]. On the basis of the dissertation entitled *Poetyka ironii w twórczości Wisławy Szymborskiej w oryginale oraz na przekładach Karla Dedeciusa* [Poetics of irony in the work of Wisława Szymborska in the original and in the translations of Karl Dedecius] he received a Ph. D. degree from the Faculty of Philology and History at the University of Gdańsk in 2008. He is a specialist in the theory of artistic translation, axiological linguistics, theolinguistics and lexical linguistics. He was an assistant in German philology at Olecko College (2002-2007). Since 2008 he has been a lecturer in the Department of German Philology of the University of Warmia and Mazury in Olsztyn. In 2008-2011 he worked as a lecturer in the Pomeranian Higher School of Humanities in Gdynia. He was a co-founder of and a teacher in the Holy Family Secondary School in Olsztyn (since 2011). He published, among others, *Sacrum-Przekład-Recepcja. O niemieckojęzycznym tłumaczeniu „Tryptyku Rzymskiego” Jana Pawła II* [Sacrum – translation – reception. On the German translation of John Paul II's Roman Triptych], „Orbis Linguarum” (2014, no. 40).

[English translation by Teresa Bela]

Information about the Author in German /

Information über den Autor auf Deutsch /

Informacja o autorze po niemiecku:

Tomasz Żurawlew, Doktor der Geisteswissenschaften im Bereich der Sprachwissenschaft, Germanist und Linguist, Kulturanimateur. Das Germanistikstudium schloss er an der Fakultät für Geisteswissenschaften der Warmia- und Mazury- Universität in Olsztyn ab (Magisterarbeit: *Transformationen in der Übertragung ausgewählter Volksmärchen Grimms ins Polnische*. Er promovierte 2008 an der Universität Gdańsk anhand der Dissertation *Zur Poetik der Ironie im Schaffen von Wisława Szymborska: Original und Übersetzung von Karl Dedecius*. Zu seinen aktuellen Forschungsgebieten gehören Literaturübersetzung, Sprachaxiologie, Theolinguistik und lexikalische Semantik. Bis 2008 war er Dozent an der Fakultät für Germanistik der Hochschule in Olecko (Wszechnica Mazurska), in den Jahren 2008-2011 an der Pommerschen Hochschule für Humanistik in Gdynia. Seit 2008 arbeitet er als Dozent am Lehrstuhl für Germanistik an der Warmia- und Mazury- Universität in Olsztyn. Mitbegründer und Lehrer der Katholischen Oberschule St. Familie in Olsztyn (seit 2011). Letztens publizierte er u.a.: *Sacrum - Przekład - Recepcja. O niemieckojęzycznym tłumaczeniu „Tryptyku Rzymskiego” Jana Pawła II*, „Orbis Linguarum” (2014, Nr 40) [*Sacrum - Übersetzung - Rezeption. Zur deutschsprachigen Übersetzung des “Römischen Triptichons” Johannes Paul des II.*, in: “Orbis Linguarum” (2014, Nr. 40)].

Informacja o autorze po polsku / Information about the Author in Polish:

Tomasz Żurawlew, dr, PhD, doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, germanista, językoznawca, animator kultury. Studia filologii germańskiej ukończył na Wydziale Humanistycznym

Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie – pracą magisterską pt. *Transformationen in der Übertragung der ausgewählten Grimms Volksmärchen ins Polnische* [Transformacje w przekładzie wybranych baśni ludowych braci Grimm na język polski] (2002). Na podstawie rozprawy pt. *Poetyka ironii w twórczości Wisławy Szymborskiej w oryginale oraz przekładach Karla Dedeciusa* uzyskał stopień doktora na Wydziale Filologiczno-Historycznym Uniwersytetu Gdańskiego (2008). Specjalista w obszarze teorii przekładu artystycznego, lingwistyki aksjologicznej, teolingwistyki oraz semantyki leksykalnej. Był asystentem na kierunku filologii germańskiej we Wszechnicy Mazurskiej w Olecku (2002-2007). Pracuje jako adiunkt w Katedrze Filologii Germańskiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego (od 2008). W latach 2008-2011 był zatrudniony jako wykładowca w Pomorskiej Wyższej Szkole Humanistycznej w Gdyni. Współtwórca i nauczyciel Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego imienia Świętej Rodziny w Olsztynie (od 2011). Opublikował między innymi *Sacrum – Przekład – Recepcja. O niemieckojęzycznym tłumaczeniu „Tryptyku Rzymskiego” Jana Pawła II*, „Orbis Linguarum” (2014, nr 40).

Informace o autorovi v češtině / Information about the Author in Czech:

Tomasz Żurawlew, dr, PhD, doktor humanitních věd v oblasti jazykovědy, germanista, jazykovec, animátor kultury. Vystudoval germanistiku na Fakultě humanitních věd, Varmińsko-mazurské univerzity v Olsztýnu – magisterská práce *Transformationen in der Übertragung der ausgewählten Grimms Volksmärchen ins Polnische* („Transformace v překladu vybraných lidových pohádek bratrů Grimmů do polštiny“, 2002). Na základě disertace *Poetyka ironii w twórczości Wisławy Szymborskiej w oryginale oraz przekładach Karla Dedeciusa* („Poetika ironie v tvorbě Wisławy Szymborské v originále a překladech Karla Dedeciuse“) obhájil doktorát na Filologicko-historické fakultě Gdaňské univerzity (2008). Specializuje se v oblasti teorie uměleckého překladu, axiologické lingvistiky, teologické lingvistiky a lexikální sémantiky. Byl asistentem oboru germánské filologie na Mazurské univerzitě v Olecku (2002–2007). Pracuje jako adjunkt na katedře germanistiky Varmińsko-mazurské univerzity (od r. 2008). V letech 2008–2011 působil jako přednášející na Pomořské vyšší humanitní škole v Gdyni. Spoluzakladatel a učitel Katolického všeobecně vzdělávacího lycea Svaté rodiny v Olsztýnu (od r. 2011). Vydal mimo jiné *Sacrum – Przekład – Recepcja. O niemieckojęzycznym tłumaczeniu „Tryptyku Rzymskiego” Jana Pawła II*, („Sacrum – překlad – recepcce. O překladu Římského triptychu Jana Pavla II. do němčiny“, *Orbis Linguarum*, 2014, č. 40).

[Český překlad: Libor Martinek]

Informácie o autoroch v slovenčine / Information about the Authors in Slovak:

Tomasz Żurawlew, dr, PhD., doktor humanitných vied v oblasti jazykovedy, germanista, jazykovedec, animátor kultúry. Vyštudoval germanistiku na Fakulte humanitných vied, Varmińsko-mazurskej univerzity v Olsztýne – magisterská práca *Transformationen in der Übertragung der ausgewählten Grimms Volksmärchen ins Polnische* („Transformácia v preklade vybraných ľudových rozprávok bratov Grimmovcov do poľštiny“, 2002). Na základe disertácie *Poetyka ironii w twórczości Wisławy Szymborskiej w oryginale oraz przekładach Karla Dedeciusa* („Poetika ironie v tvorbe Wisławy Szymborskiej v originále a prekladoch Karla Dedeciuse“) obhájil doktorát na Filologicko-historickej fakulte Gdanskej univerzity (2008). Špecializuje sa na oblasť teórie umeleckého prekladu, axiologickej lingvistiky, teologickej lingvistiky a lexikálnej sémantiky. Bol asistentom v odbore germánskej filológie na Mazurskej univerzite v Olecku (2002 – 2007). Pracuje ako odborný asistent na katedre germanistiky Varmińsko-mazurskej univerzity (od r. 2008). V rokoch 2008 – 2011 pôsobil ako prednášajúci na

Pomorskiej wyższej humanitarnej szkole w Gdani. Spoluzakladateľ a učiteľ Katolíckého všeobecnovzdelávacieho lýcea Svätej rodiny v Olštýne (od r. 2011). Vydal okrem iného *Sacrum – Przekład – Recepcja. O niemieckojęzycznym tłumaczeniu „Tryptyku Rzymskiego” Jana Pawła II*, („Sacrum – preklad – recepcia. O preklade Rímskeho triptychu Jána Pavla II. do nemčiny“, *Orbis Linguarum*, 2014, č. 40).

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučková]

Информация об авторах по-русски / Information about the Authors in Russian:

Томаш Журавлев, доктор философии (PhD), доктор гуманитарных наук в сфере языкознания, германист. Языковед, аниматор культуры. Закончил изучение германистики на гуманитарном отделении Варминьско-Мазурского Университета в Ольштыне; магистерская диссертация *Transformationen in der Übertragung der ausgewählten Grimms Volksmärchen ins Polnische* [«Трансформации в польском переводе избранных сказок братьев Гримм»] (2002). После защиты диссертации *Poetyka ironii w twórczości Wisławy Szymborskiej w oryginale oraz przekładach Karla Dedeciusa* [«Поэтика иронии в оригинальном творчестве Виславы Шимборской и в переводах Карла Дедечиуса»] на историко-филологическом отделении Гданьского Университета получил докторскую степень (2008). Специалист в области теории художественного перевода, аксиологической лингвистики, теолингвистики и лексической семантики. Был ассистентом специализации «германская филология» во Вшехнице Мазурской в Олещко (2002-2007). В данное время занимает должность адъюнкта на кафедре германской филологии Варминьско-Мазурского Университета (с 2008 г.). В 2008-2011 гг. преподавал в Поморской Высшей Гуманитарной Школе в Гдыне. Один из основателей и наставников Католического общеобразовательного лицея имени Святой Семьи в Ольштыне (с 2011). Опубликовал, среди прочего, *Sacrum – Przekład – Recepcja. O niemieckojęzycznym tłumaczeniu „Tryptyku Rzymskiego” Jana Pawła II* [«Сакрум – перевод – рецепция. О переводах Римского триптиха Иоанна Павла II на немецкий язык»] („*Orbis Linguarum*”, 2014, nr 40).

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Інформація про авторів / Довідка про авторів українською мовою / Information about the Authors in Ukrainian:

Томаш Журавлев, доктор філософії (PhD), доктор гуманітарних наук у сфері мовознавства. Германіст-мовознавець, аніматор культури. Германістські філологічні студії завершив на гуманітарному відділенні Вармінсько-Мазурського Університету в Ольштині магістерською працею *Transformationen in der Übertragung der ausgewählten Grimms Volksmärchen ins Polnische* [«Трансформації в польському перекладі вибраних казок братів Грімм»] (2002). На підставі захисту дисертації *Poetyka ironii w twórczości Wisławy Szymborskiej w oryginale oraz przekładach Karla Dedeciusa* [«Поетика іронії в оригінальній творчості Віслави Шимборської та в перекладах Карла Дедечиуса»] на історико-філологічному відділенні Гданського Університету отримав докторський ступінь (2008). Спеціаліст у царині теорії художнього перекладу, аксіологічної лінгвістики, теолінгвістики та лексичної семантики. Був асистентом спеціалізації з германської філології у Вшехниці Мазурській в Олещько (2002-2007). Обіймає посаду ад'юнкта на кафедрі германської філології Вармінсько-Мазурського Університету (із 2008 р.). У 2008-2011 рр. викладав у Поморській Вищій Гуманітарній Школі в Гдині. Один із засновників та наставників Католицького загальноосвітнього ліцею імені Святої Родини в Ольштині (із

2011-го). Опублікував, між іншим, *Sacrum – Przekład – Recepcja. O niemieckojęzycznym tłumaczeniu „Tryptyku Rzymskiego” Jana Pawła II* [«Сакрум – переклад – реценція. Про німецькомовні переклади 'Римського триптиха' Яна Павла II»] („Orbis Linguarum”, 2014, nr 40).

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

IV. A Sacred Picture

(IV. Obraz sakralny)

Ilustracja 1 / Illustration 1. *Anna Marta Żukowska na tle Klasztoru Norawank (Armenia), wrzesień 2014 r. Fotografia ze zbiorów prywatnych A.M. Żukowskiej.*

ANNA MARTA ŻUKOWSKA (Lublin, Poland)

E-mail: anmartzuk[at]interia.pl

Ikona Matki Bożej Nieustającej Pomocy

Pierwowzorem prezentowanego wizerunku Matki Bożej Nieustającej Pomocy jest piętnastowieczna ikona przedstawiająca Matkę Bożą Arakiotinę (Pasyjną) przynależąca do szkoły italo-kreteńskiej¹. Według tradycji obraz został skradziony z Krety i w XV w. przewieziony do Rzymu, gdzie ok. 1499 r. umieszczono go w kościele św. Mateusza. Ukrywany podczas Rewolucji Francuskiej, znalazł swoje miejsce w kościele Matki Bożej w Posterula w Rzymie, gdzie przebywał przez siedemdziesiąt lat aż do przybycia redemptorystów do Wiecznego Miasta. Zainteresowanie redemptorystów obrazem wzrosło z chwilą wybudowania przez nich w miejscu zniszczonego kościoła św. Mateusza nowej świątyni pod wezwaniem św. Alfonsa Marii Liguori'ego. W 1865 r. błogosławiony Pius IX na prośbę ojca generała Mikołaja Mauron'a, wyraził zgodę na przeniesienie obrazu do kościoła redemptorystów. Po przeprowadzeniu renowacji ikony przez polskiego malarza Leopolda Nowotnego, w 1866 r. przeniesiono ją w uroczystej procesji do kościoła św. Alfonsa Marii Liguori'ego przy Via Merulana w Rzymie. W dwa lata po rzymskiej koronacji obrazu jej kopie dotarły do Polski. Ponad siedemdziesiąt nowych kopii sprowadził o. Bernard Łubieński².

Ikona Matki Bożej Nieustającej Pomocy przedstawia na złotym tle symbolizującym nieprzenikniony blask nieba, Maryję frontalnie w półpostaci, w typie Hodegetrii z Dzieciątkiem Jezus na lewym ramieniu. Prawą dłonią o smukłych palcach podtrzymuje rączki Dziecka, ukazując tym samym bliską relację z Nim. Na bliską więź z Emmanuelem wskazuje również lekko pochylona w stronę Jezusa głowa Maryi z twarzą wyrażającą powagę, smutek i zadumę. Maryja ubrana jest w ciemnopurpurową suknię (znak godności) oblamowaną wokół szyi i na prawym rękawie złotą tasiemką symbolizującą miłość. Lekko narzucony maforion (płaszcz) w kolorze głębokiego granatu, podbity zielonym ałtaseм okrywa Jej głowę i ramiona. Udrapowany w fałdy z bizantyjskimi wisiorami na ramieniu pokryty jest

¹ Konrad Onasch, Annemarie Schnieper, *Ikony. Fakty i legendy*, Wydawnictwo ARKADY, Warszawa 2013, s. 65.

² *Historia obrazu Matki Bożej Nieustającej Pomocy* na stronie internetowej – adres elektroniczny: www.jozeforun.pl/index.php?go=402san00 [wyświetlono 30.11.2013].

złotym szrafowaniem, które symbolizuje blask Transcendentu. Tuż nad czołem Maryi znajduje się złota gwiazda z ośmioma promieniami, zaś nieco niżej, po lewej stronie promienisty krzyż na wzór gwiazdy. Znaki te symbolizują dziewictwo Maryi przed i po narodzeniu Jezusa.

Spoczywające na ramieniu Matki Dzieciątko Jezus przedstawione jest w całej postaci. Jego ubiór stanowi obszerna, zielona – utożsamiana z Bóstwem – tunika przepasana kontrastującą w kolorze, czerwoną szarfą symbolizującą królewskość. Zarzucony na prawe ramię brązowy himation oznacza człowieczeństwo Jezusa. Jego szaty – podobnie jak szaty Matki – pokryte są złotym szrafowaniem.

Jego odwrócenie głowy w kierunku Archaniola Gabriela trzymającego atrybuty męki krzyżowej: włócznię, trzcinę z gąbką i naczynie z octem. Mały Jezus przejęty trwogą tuli się do Matki. Obiema rączkami chwytą kciuk Jej prawej dłoni szukając u Niej ratunku i pomocy.

Uwieńczeniem kompozycji obrazu są czerwone kontrakcje literowe określające przedstawione osoby. Obraz, podobnie jak jego pierwowzór namalowany jest na desce o wymiarach 52 x 42 cm temperą na podkładzie kredowym³.

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Tekst jest komentarzem do obrazu zamieszczonego na okładce, ilustracji przedstawiającej typ ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Autorka tekstu opisuje krótko historię tego typu wizerunku oraz dokonuje jego analizy formalnej, zgodnie z zasadami deskrypcji obrazów stosowanymi w historii sztuki.

Słowa-klucze:

ikona, kultura chrześcijańska, malarstwo, Matka Boża Nieustającej Pomocy, XX wiek, Kraków, kopia obrazu,

The title in English:

The Icon of Our Lady of Perpetual Help

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The text is a commentary on the picture on the cover. It is an illustration presenting a type of icon of Our Lady of Perpetual Help. The author of the text

³ Serwis Warszawskiej Prowincji Karmelitów Bosych. Ikonograficzna interpretacja obrazu, <http://www.karmelicibosi.pl/Zakon/podkategoria?zakon=kalisz&s...>

briefly describes the history of this type of icon and carries out a formal analysis, according to the principles of iconography applied in art history.

Key words:

icon, Christian culture, painting, Our Lady of Perpetual Help, 20th century, Cracow, a copy of the picture.

A picture on the cover of this volume:

Our Lady of Perpetual Help (a copy, 21st century, Our Lady of the Rosary Church in Cracow – Piaski Nowe) (photo: Andrzej Szełęga)

Obraz na okładce tego tomu:

Matka Boża Nieustającej Pomocy (kopia, 21 wiek, Kościół Matki Bożej Różańcowej w Krakowie – Piaskach Nowych) (foto: Andrzej Szełęga).

Wybrana bibliografia / Selected Bibliography / Selected Literature:

Onasch Konrad, Annemarie Schnieper, *Ikony. Fakty i legendy* [tłum. z ang. Zofia Szanter, z niem. Mariusz Smoliński (fragm.), przekł. Z grec. fragm. hymnów i tekstów liturgicznych ks. dr Henryk Paprocki, Wydawnictwo ARKADY, Warszawa 2013].

Historia obrazu MBNP, www.jozefotorun.pl/index.php?go=402san00 [dostęp 2013-11-30].

Ikoniczna interpretacja obrazu, Serwis Warszawskiej Prowincji Karmelitów Bosych, <http://www.karmelicibosi.pl> [dostęp 2013-11-30]

Information about the Author in English:

Anna Marta Żukowska, PhD, associate professor at the Department of Nursery School Pedagogy, the Faculty of Pedagogy and Psychology of the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin. She specializes in the history of the education in visual arts, in aesthetic education and art therapy. She graduated from the Institute of Artistic Education at the Marie Curie-Skłodowska University (Lublin 1978) focusing her interests on sculpture and painting, wrote her doctoral dissertation entitled *Nauczanie rysunku w polskim szkolnictwie ogólnokształcącym w latach 1918-1939* [*Teaching Drawing in Polish Schools in the Years 1918-1939*] and was granted a post-doctoral degree in humanities (in 2011) on the basis of her monograph *Rysunek i wychowanie plastyczne w szkolnictwie ogólnokształcącym w Polsce po II wojnie światowej* [*Drawing and Education in Visual Arts in Polish Schools after World War II*]. She was Head of the Department of Visual Arts Education at the Institute of Fine Arts, the Artistic Faculty of the Maria Curie-Skłodowska University. Her publications include: *Kształcenie i dokształcanie nauczycieli rysunku dla potrzeb szkół ogólnokształcących w II Rzeczypospolitej* (Lublin 2003) [*Educating Teachers of Drawing for the Needs of Primary and Secondary Schools in Poland between the World Wars*], *Sztuka. Edukacja. Współczesność* (editor: Lublin 2007), [*Art. Education. Contemporary Times*], *Rysunek i wychowanie plastyczne w szkolnictwie ogólnokształcącym w Polsce po II wojnie światowej* [*Drawing and Education in Visual Arts in Polish Schools*]

after World War II] (Lublin 2009), *Koncepcje edukacji plastycznej w Polsce Ludowej* (ed. Mirosława Pawlik-Zalewska, Lodz 2009), [*Conceptions of Education in Visual Arts in the Polish People's Republic*], *Edukacyjny i terapeutyczny aspekt sztuki* (editor: Lublin 2013) [*Educational and Therapeutic Aspects of Art*]. Alongside with her academic work, she develops her artistic interests in practice. Her work includes religious art such as "The Sacred Heart of Jesus", "The Heart of Mary", "Our Lady of the Rosary", "Our Lady of the Priests". These paintings are up in the Church of Our Lady of Sorrows at Krasnik. E-mail: anmartzuk[at]interia.pl

[English translation by Teresa Bela]

Informacja o Autorce (po polsku) / Information about the Author in Polish:

Anna Marta Żukowska, Prof. Ph.D., prof. nadzw., doktor habilitowany nauk humanistycznych, profesorka Zakładu Pedagogiki Przedszkolnej Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie. Specjalizuje się w zakresie: historii edukacji plastycznej, wychowania estetycznego, arteterapii. Ukończyła studia pedagogiczne z ukierunkowaniem na rzeźbę i malarstwo w Instytucie Wychowania Artystycznego w Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej (Lublin 1978), doktorat uzyskała na podstawie dysertacji: *Nauczanie rysunku w polskim szkolnictwie ogólnokształcącym w latach 1918-1939*, habilitowała się w 2011 r. na podstawie rozprawy *Rysunek i wychowanie plastyczne w szkolnictwie ogólnokształcącym w Polsce po II wojnie światowej*. W latach 2004-2011 pełniła funkcję kierownika Zakładu Edukacji Plastycznej w Instytucie Sztuk Pięknych Wydziału Artystycznego UMCS. Monografie: *Kształcenie i doksztalcanie nauczycieli rysunku na potrzeby szkół ogólnokształcących II Rzeczypospolitej* (Lublin 2003); *Sztuka. Edukacja. Współczesność* (redakcja, Lublin 2007); *Rysunek i wychowanie plastyczne w szkolnictwie ogólnokształcącym w Polsce po II wojnie światowej* (Lublin 2009); *Koncepcje edukacji plastycznej w Polsce Ludowej*, monografia zbiorowa pod red. Mirosławy Zalewskiej Pawlak (Łódź 2009); *Edukacyjny i terapeutyczny aspekt sztuki* (redakcja, Lublin 2013). Równoległe z działalnością naukową rozwija zainteresowania artystyczne. Jest autorką obrazów sakralnych: „Serce Jezusa”, „Serce Maryi”, „Matka Boska Różańcowa”, „Matka Boska Kapłańska” wyeksponowanych w Kościele Matki Boskiej Bolesnej w Kraśniku. E-mail: anmartzuk[at]interia.pl

Informace o autorce (v češtině) / Information about the Author (in Czech):

Anna Marta Żukowska, Prof. Ph.D., mimořád. prof., docentka humanitních věd, profesorka katedry předškolní pedagogiky Fakulty pedagogiky a psychologie Univerzity Marie Curie Skłodowské v Lublinu. Specializuje se v oblasti dějin výtvarné výchovy, estetické výchovy a arteterapie. Vystudovala pedagogiku se zaměřením na výtvarné umění v Ústavu umělecké výchovy Univerzity Marie Curie Skłodowské (Lublin 1978), doktorát získala na základě disertace *Výtvarná malba v polském všeobecně vzdělávacím školství v letech 1918–1939*, habilitovala se na základě práce *Kresba a výtvarná výchova v polském všeobecně vzdělávacím školství po druhé světové válce*. V letech 2004–2011 zastávala funkci vedoucí katedry výtvarné výchovy v Ústavu krásných umění Umělecké fakulty UMCS. Monografie: *Vzdělávání a dozdělování učitelů malby pro potřeby všeobecně vzdělávacích škol II. Polské republiky* (Lublin 2003); *Umění. Vzdělávání. Současnost* (redakce, Lublin 2007); *Malířství a výtvarná výchova ve všeobecně vzdělávacím školství v Polsku po druhé světové válce* (Lublin 2009); *Koncepce výtvarné výchovy v Polské lidové republice*, kolektivní monografie v red. Mirosławy Zalewské-Pawlak (Łódź 2009); *Výchovný a terapeutický aspekt umění* (redakce, Lublin 2013). Zároveň s vědeckou činností rozvíjí umělecké zájmy. Je autorkou sakrálních obrazů Ježíšovo srdce, Mariino srdce, Matka Boží Růžencová, Matka Boží Kaplanská vystavených v Kostele Matky Boží Bolestné v Kraśniku. E-mail: anmartzuk[at]interia.pl

[český překlad: Libor Martinek]

Informácie o autorkе (v slovenčine) / Information about the Author (in Slovak):

Anna Marta Żukowska, Prof. Ph.D., mim. prof., docentka humanitných vied, profesorka Katedry predškolskej pedagogiky Fakulty pedagogiky a psychológie Univerzity Márie Curie-Sklodovskej v Lubline. Špecializuje sa na oblasť: dejiny výtvarnej výchovy, estetickú výchovu, arteterapie. Vyštudovala pedagogiku so zameraním na rezbárstvo a výtvarné umenie v Ústave umeleckej výchovy Univerzity Márie Curie-Sklodovskej (Lublin 1978), doktorát získala na základe dizertácie: *Výučba malby v poľskom všeobecnovzdelávacom školstve v rokoch 1918 – 1939*, habilitovala sa v r. 2011 na základe práce *Kresba a výtvarná výchova vo všeobecnovzdelávacom školstve v Poľsku po druhej svetovej vojne*. V rokoch 2004 – 2011 zastávala funkciu vedúcej Katedry výtvarnej výchovy v Ústave Krásnych umení Umeleckej fakulty UMCS. Monografie: *Vzdelávanie a ďalšie vzdelávanie učiteľov malby pre potreby všeobecnovzdelávacích škôl II. Poľskej republiky* (Lublin 2003); *Umenie. Vzdelávanie. Súčasnosť* (redakcia, Lublin 2007); *Malba a výtvarná výchova vo všeobecnovzdelávacom školstve v Poľsku po druhej svetovej vojne* (Lublin 2009); *Koncepcia výtvarnej výchovy v Poľskej ľudovej republike*, kolektívna monografia v red. Mirosławy Zalewskej-Pawlakovej (Łódź 2009); *Výchovný a terapeutický aspekt umenia* (redakcia, Lublin 2013). Zároveň s vedeckou činnosťou rozvíja umelecké záujmy. Je autorkou sakrálnych obrazov: „Serce Jezusa”, „Serce Maryi”, „Matka Boska Różańcowa”, „Matka Boska Kapłańska” vystavených v kostole Matky Bożej Bolesnej v Kraśniku. E-mail: anmartzuk[at]interia.pl

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе (по-русски) / Information about the Author (in Russian):

Анна Марта Жуковская, проф. Ph.D., экстраординарный профессор, доктор гуманитарных наук, профессор кафедры дошкольной педагогики на психолого-педагогическом факультете в Университете Марии Кюри-Склодовской в Люблине. Специализируется в области художественного образования, эстетического воспитания и арттерапии. Получила образование по резьбе и живописи в Институте художественного воспитания в Университете Марии Кюри-Склодовской (Люблин, 1978). Защитила докторскую степень на основании диссертации «Обучение рисунку в польских общеобразовательных школах в 1918-1939 годах», хабилитирована в 2011 году на основании монографии «Рисунок и художественное образование в общеобразовательных школах Польши после Второй мировой войны». В 2004-2011 годах исполняла обязанности руководителя кафедры художественного образования в Институте искусств на Художественном отделении Университета Марии Кюри-Склодовской. Монографии: «Обучение и переобучение учителей рисования для общеобразовательных школ Второй Речи Посполитой» (Люблин, 2003), «Искусство. Образование. Современность» (редактирование; Люблин, 2007), «Рисование и художественное воспитание в общеобразовательных школах Польши после Второй мировой войны» (Люблин, 2009), «Концепция художественного образования в Народной Польше» (коллективная монография под ред. Мирославы Залевской; Łódź, 2009), «Образовательный и терапевтический аспекты искусства» (редактирование; Люблин, 2013). Одновременно с научной деятельностью занималась творчеством. Является автором сакральных произведений: «Сердце Иисуса», «Сердце Марии», «Матерь Божья Ружанцова», «Матерь Божья Капланская», выставляемых в костёле Матери Божьей Болесной в Краснике. E-mail: anmartzuk[at]interia.pl

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

**Інформація про автора / Довідка про автора (українською мовою) /
Information about the Author (in Ukrainian):**

Анна Марта Жуківська, проф., доктор гуманітарних наук (Ph.D.), надзвичайний професор на кафедрі дошкільної педагогіки у відділі педагогіки і психології Університету Марії Кюрі-Скłodовської в Любліні. Спеціалізується в царині історії художньої освіти, естетичного виховання та арттерапії. Закінчила студії зі спеціалізацією «Різьба та малярство» в Інституті мистецького виховання в Університеті Марії Кюрі-Скłodовської в Любліні (1978). Захистила докторську ступінь на підставі дисертації «Навчання рисунку в польських загальноосвітніх школах у 1918-1939 роках»; габілітована в 2011 р. на підставі праці «Рисунок і художнє виховання в загальноосвітніх школах Польщі після Другої світової війни». У 2004-2011 роках виконувала обов'язки керівника відділу художнього виховання в Інституті мистецтв Художнього відділу в Університеті Марії Кюрі-Скłodовської. Монографії: «Навчання та перекаліфікація вчителів малювання для загальноосвітніх шкіл Другої Речі Посполитої» (Люблін, 2003), «Мистецтво. Освіта. Сучасність» (редагування; Люблін, 2007), «Малювання та художнє виховання у загальноосвітніх школах Польщі після Другої світової війни» (Люблін, 2009), «Концепція художньої освіти в Народній Польщі» (колективна монографія під ред. Мирослави Залевської; Лодзь, 2009), «Освітній і терапевтичний аспекти мистецтва» (редагування; Люблін, 2013). Водночас із науковою діяльністю займалася творчістю. Є автором сакральних творів «Серце Ісуса», «Серце Марії», «Мати Божа Ружаньцова», «Мати Божа Капланьська», котрі виставлено у костелі Матері Божої Болесної у Краснику. E-mail: anmartzuk[at]interia.pl

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

Звесткі пра аўтара (на-беларуску) / Information about the Author (in Belarusian):

Анна Марта Жукоўска, праф. Ph.D., праф. надзв., доктар гуманітарных, прафесар кафедры дашкольнай педагогікі факультэта педагогікі і псіхалогіі Універсітэта Марыі Кюры-Складоўскай у Любліне. Спецыялізуецца ў галіне: гісторыі выяўленчага выхавання, эстэтычнага выхавання, тэрапіі праз мастацтва. Скончыла педагогіку па спецыяльнасці скульптура і жывапіс у Інстытуце мастацкага выхавання Універсітэта Марыі Кюры-Складоўскай (Люблін 1978), ступень кандыдата навук прысуджана на падставе дысертацыі: Выкладанне малюнка ў агульнаадукацыйнай школе Польшчы ў 1918 — 1939 гадах, ступень доктара габілітаванага атрымала ў 2011 г. на падставе даследавання Малюнак і выяўленчае выхаванне ў агульнаадукацыйнай школе Польшчы пасля II сусветнай вайны. У 2004 — 2011 гадах была загадчыкам кафедры выяўленчага выхавання ў Інстытуце мастацтваў факультэта мастацтваў УМКС. Манаграфіі: Навучанне і давучанне настаўнікаў малюнка для агульнаадукацыйных школ II Рэчы Пасталітай (Люблін 2003); Мастацтва. Выхаванне. Сучаснасць (рэдакцыя, Люблін 2007); Малюнак і выяўленчае выхаванне ў агульнаадукацыйнай школе Польшчы пасля II сусветнай вайны; Канцэпцыя выяўленчага выхавання ў Народнай Польшчы, калектыўная манаграфія пад рэд. Міраславы Залеўскай Паўляк (Лодзь 2009); Адукацыйны і тэрапеўтычны аспект мастацтва (рэдакцыя, Люблін 2013). Паралельна з навуковай дзейнасцю развіваюцца творчыя інтарэсы. З'яўляецца аўтарам сакральных карцін: „Сэрца Ісуса”, „Сэрца Марыі”, „Боская Маці Ружанцавая”, „Боская Маці Святарская”, выстаўленых у Касцёле Пакутуючай Боскай Маці ў Красьніку. E-mail: anmartzuk[at]interia.pl

[Глумачэнне на беларускую мову: Eugeniusz Pańkow і Olga Pańkowa]

V. Information for Authors
(V. Informacje dla Autorów)

Ilustracja 2 / Illustration 2. *Klasztor (monaster) Norawank w Armenii (XIII w.).*
Źródło: Internet. Armenia.Blog o turystyce, adres internetowy:
<http://armenia.blog.pl/tag/noravank/> [dostęp: 30.06.2014]. Public domain.

[In English]

Evaluation Form

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

CODE of the reviewed article (identification details, including author's name, affiliation, title, and rank are encoded and known only to the editorial board up to the time of publication, because of the double-blind review process)

Title of the reviewed article (text)

Topic of the reviewed article (text)

The review of the article

Rank/title, first name and surname of the reviewer:

1. Table of evaluation according to the criteria

The criteria of evaluation for the text review and the assesment of coherence between the text and the criteria:

	Very weak	Marginal	Acceptable	Good	Excellent
1. Coherence with the profile of the journal					
2. Originality (does the text contain new, important research statements or results, or new, significant information)					
3. Quality of scholarly methodology (research methodology, application of proper methods for research and the principles of publishing scholarly texts)					
4. Practical applicability					
5. Completeness (are all elements of the scholarly text present)					
6. Comprehension by the reader (is the text coherent and logical)					
7. Quality of references and documentation (footnotes)					
8. Structure and style of presentation [organization of material and style of presentation]					
9. Clarity/quality of tables, diagrams					
10. Relevance or topicality of the subject					

Implications: Does the text correctly identify its implications for further	
--	--

scholarly research, theoretical or practical solutions, or social development?	
Does the text reveal or illustrate a connection between theory and practice?	
Can this text be used in practical education, further research, utilizing the input of the article?	
Are the research results presented in the text coherent with the research issues?	

2. RECOMMENDATION

Recommendation/Quality of the article: (please mark only one answer)

ACCEPT WITHOUT REVISIONS (recommended unconditionally)

Accept **after minor** editorial revisions (recommended with some revisions – text fails several criteria)

Accept **after serious** revisions (another review required) (not recommended, text shows promise but does not fulfill the criteria in its current form)

REJECT WITH POSSIBILITY OF REVISION AND RESUBMISSION

REJECT (text does not fulfill the criteria)

signature of the reviewer (or a sign):

3. JUSTIFICATION

.....

.....

.....

[Scholarly value of the reviewed text (no more than 600 characters)]

4. Comments on particular points (1-10) of the criteria:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[no more than 600 characters]

.....

Legible signature of the Reviewer

Place....., date (dd.mm.yyyy)

[In Russian]

Формуляр рецензии

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

КОД рецензируемой статьи (идентифицирующие данные - фамилия и имя Автора, его место работы, научная степень и звание - закодированы и известны только Редакции до момента публикации, поскольку процесс рецензирования анонимный в обоих случаях)

Название рецензируемой статьи (текста)

Тематика рецензируемой статьи (текста)

Рецензия статьи

Степень/звание, имя и фамилия Рецензента:

1. Таблица оценки рецензента по критериям

Критерии рецензирования текста и оценка соответствия текста критериям:	Очень слабое	Слабое (граничное)	Приемлемое	Хорошее	Очень хорошее
1. Соответствие тематике журнала					
2. Оригинальность (есть ли в тексте новые, важные результаты исследований, новая научная информация, т. е. 'добавочная стоимость')					
3. Качество научного уровня (исследовательская методология, точное использование методов исследования и требований к публикациям научных текстов)					
4. Практическое значение					
5. Полнота (присутствие всех составляющих научного текста)					
6. Связь с читателем (последовательность и логичность содержания)					
7. Качество ссылок , качество цитирования (ссылок)					
8. Организация и способ подачи информации (содержания)					
9. Ясность / качество оформления таблиц, диаграмм					
10. Актуальность темы					

Итоги: Правильно ли определено в тексте влияние содержания на осуществление научных исследований, теоретических и практических исследований или на общественную жизнь?	
Наблюдается ли в тексте связь между теорией и практикой?	

Может ли текст использоваться в практике обучения, в дальнейших исследованиях?	
Совпадают ли результаты исследования, представленные в тексте, с научными выводами?	

2. РЕКОМЕНДАЦИЯ

Рекомендация / Качество статьи: (отметить только один ответ)

ПОДДЕРЖИВАЮ БЕЗ ИЗМЕНЕНИЙ (рекомендуется без условий)

Рекомендуется **после некоторых** правок редакции (рекомендуется с условием – текст не соответствует нескольким критериям)

Рекомендуется после **значительных** правок (требуется повторная рецензия) (не рекомендуется, текст не соответствует критериям)

НЕ РЕКОМЕНДУЕТСЯ, ВОЗВРАЩАЕТСЯ (в данном виде) (отклоняется, текст не отвечает требованиям)

Собственноручная подпись Рецензента

3. ОБОСНОВАНИЕ

.....

.....

.....

[ценность рецензируемого текста (максимум 600 знаков)]

4. Некоторые замечания по отдельным пунктам (1-10) критериев:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[максимум 600 знаков]

.....

Собственноручная читаемая подпись Рецензента

Город..... дата (день-месяц-год)

[In Polish]

Formularz recenzji

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

KOD recenzowanego artykułu (dane identyfikacyjne nazwisko i imię Autora, jego afiliacja, stopień i tytuł, są zakodowane i znane tylko Redakcji aż do momentu publikacji, ponieważ proces recenzowania jest podwójnie anonimowy)

Tytuł recenzowanego artykułu (tekstu)

Tematyka recenzowanego artykułu (tekstu)

Recenzja artykułu

Stopień/tytuł, imię i nazwisko Recenzenta:

1. Tabela oceny recenzenckiej według kryteriów

Kryteria recenzji tekstu i ocena zgodności tekstu z kryteriami:	Bardzo słaba	Marginalna	Akceptowalna	Dobra	Bardzo dobra
1. Zgodność z tematyką czasopisma					
2. Oryginalność (czy tekst zawiera nowe, ważne ustalenia badawcze, nowe, znaczące informacje, tj. 'wartość dodana')					
3. Jakość warsztatu naukowego (metodologia badawcza, czy autor stosuje prawidłowe metody badań i czy stosuje zasady wymagane dla publikacji tekstów naukowych)					
4. Przydatność praktyczna					
5. Kompletność (czy są wszystkie elementy tekstu naukowego)					
6. Komunikacja z czytelnikiem (czy treść jest spójna, logiczna?)					
7. Jakość odniesień do literatury, jakość cytowań (przypisów)					
8. Organizacja i sposób prezentacji treści					
9. Przejrzystość / jakość sporządzenia tabel, wykresów					
10. Aktualność tematu					

Implikacje: Czy tekst prawidłowo identyfikuje wpływ jego treści na realizację badań naukowych, przedsięwzięć teoretycznych, praktycznych lub rozwój społeczności?	
Czy tekst stanowi pomost pomiędzy teorią i praktyką?	

Czy tekst może być wykorzystany w praktyce edukacji, w dalszych badaniach?	
Czy wyniki badawcze przedstawione w tekście są zbieżne z wnioskami badawczymi?	

2. REKOMENDACJA

Rekomendacja / Jakość artykułu: (proszę zaznaczyć tylko jedną odpowiedź)

DO ZAAKCEPTOWANIA BEZ ZMIAN (rekomenduję bezwarunkowo)

Do akceptacji **po drobnych** poprawkach redakcyjnych (rekomenduję warunkowo – tekst nie spełnia paru kryteriów)

Do akceptacji **po znaczących** poprawkach (wymagana ponowna recenzja) (nie rekomenduję, tekst nie spełnia kryteriów)

NIE ZAAKCEPTOWANY, ODRZUCONY (w obecnej postaci) (odrzucaam, tekst nie spełnia kryteriów)

własnoręczny podpis Recenzenta (lub parafka)

3. UZASADNIENIE

.....

.....

.....

[merytoryczne walory recenzowanego tekstu (maksymalnie 600 znaków)]

4. Ewentualne uwagi do poszczególnych punktów (1-10) kryteriów:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[maksymalnie 600 znaków]

.....

własnoręczny, czytelny podpis Recenzenta

Miejscowość....., data (dd.mm.rrrr)

[In Czech]

Formulář recenze

Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education

KÓD recenzovaného článku (identifikační údaje jména a příjmení autora, jeho příslušnosti, hodnosti a titulu jsou zakódovány a známy pouze redakci až do zveřejnění, protože recenzní proces je dvakrát anonymní)

Titul recenzovaného článku (textu)

Tematika recenzovaného článku (textu)

Recenze článku

Hodnost / titul, jméno a příjmení recenzenta

1. Tabulka recenzního hodnocení podle kritérií

Kritéria recenze textu i hodnocení shody textu s kritérii:	Velmi slabá	Okrajová	Přijatelná	Dobrá	Velmi dobrá
1. Shoda s tematikou časopisu					
2. Originálnost (zda text obsahuje nové důležité výzkumné poznatky, nové, významné informace, tj. „přidanou hodnotu“?)					
3. Kvalita odborné úrovně (metodologie výzkumu, zda autor použil správné výzkumné metody a uplatňuje zásady nezbytné ke zveřejnění odborných textů)?					
4. Praktické využití					
5. Úplnost (zda jsou obsaženy všechny prvky vědeckého textu?)					
6. Komunikace se čtenářem (zda je obsah konzistentní, logický?)					
7. Kvalita odkazů na literaturu , kvalita citací (poznámek pod čarou)					
8. Organizace a prezentace obsahu					
9. Přehlednost / kvalita přípravy tabulek, grafů					
10. Aktuálnost tématu					

Dopad: Zda text správně identifikuje dopad obsahu na realizaci výzkumu teoretických a praktických projektů a rozvoje společnosti?	
Zda text tvoří most mezi teorií a praxí?	
Zda text může být použit v praktické výuce, v dalších výzkumech (co nového přináší obsah článku?)	
Jsou výsledky výzkumu prezentované v textu v souladu s výzkumnými závěry?	

2. DOPORUČENÍ

Doporučení / Kvalita článku: (vyberte pouze jednu odpověď)

PŘIJATELNÉ BEZ ZMĚN (rozhodně doporučuji)

Přijatelné **po menších** redakčních změnách (doporučujeme podmíněně – text nesplňuje některá kritéria)

Přijatelné **po významných** změnách (požadována opětovná recenze), (nedoporučujeme, text nesplňuje kritéria)

NEPŘIJATO, ODMÍTNUTO (v současné podobě), (odmítnuto, text nesplňuje kritéria)

vlastnoruční podpis recenzenta (nebo parafa)

3. ODŮVODNĚNÍ

.....

.....

.....

(podstatné hodnoty recenzovaného textu (maximálně 600 znaků))

4. Eventuální připomínky k jednotlivým bodům (1–10) kritérií:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

(Maximálně 600 znaků)

.....

vlastnoruční, čitelný podpis recenzenta

Místo....., datum (dd.mm.rrr)

[In Slovak]

Formulár recenzie

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

KÓD recenzovaného článku (identifikačné údaje mena a priezviska autora, jeho príslušnosti, hodnoty a titulu sú zakódované a známe iba redakcii až do zverejnenia, pretože recenzný proces je podvojne anonymný)

Titul recenzovaného článku (textu)

Tematika recenzovaného článku (textu)

Recenzia článku

Hodnosť/titul, meno a priezvisko recenzenta

Tabuľka recenzného hodnotenia podľa kritérií

Kritériá recenzie textu i hodnotenie zhody textu s kritériami:	Veľmi slabá	Okrajová	Prijateľná	Dobrá	Veľmi dobrá
1. Zhoda s tematikou časopisu					
2. Originálnosť (hodnotí sa, či text obsahuje nové dôležité výskumné poznatky, nové významné informácie, t. j. „pridanú hodnotu“)					
3. Kvalita odbornej úrovne (hodnotí sa metodológia výskumu, či autor použil správne výskumné metódy a uplatňuje zásady nevyhnutné na zverejnenie odborných textov)					
4. Praktické využitie					
5. Úplnosť (hodnotí sa, či sú obsiahnuté všetky prvky vedeckého textu)					
6. Komunikácia s čitateľom (hodnotí sa, či je obsah konzistentný, logický)					
7. Kvalita odkazov na literatúru, kvalita citácií (poznámok pod čiarou)					
8. Organizácia a prezentácia obsahu					
9. Prehľadnosť/kvalita prípravy tabuliek, grafov					
10. Aktuálnosť témy					

Dopad: Identifikuje text správne dopad obsahu na realizáciu výskumu teoretických a praktických projektov a rozvoja spoločnosti?	
Tvorí text most medzi teóriou a praxou?	
Môže byť text použitý v praktickej výučbe, v ďalších výskumoch (čo nového prináša obsah článku?)	
Sú výsledky výskumu prezentované v texte v súlade s výskumnými	

závermi?	
----------	--

2. ODPORÚČANIE

Odporúčanie/Kvalita článku: (vyberte iba jednu odpoveď)

PRIJATEĽNÉ BEZ ZMIEN (rozhodne odporúčam)

Prijateľné **po menších** redakčných zmenách (odporúčam podmienene – text nespĺňa niektoré kritériá)

Prijateľné **po významných** zmenách (požadovaná opätovná recenzia), (nedoporučujeme, text nespĺňa kritériá)

NEPRIJATÉ, ODMIETNUTÉ (v súčasnej podobe), (odmietnuté, text nespĺňa kritériá)

vlastnoručný podpis recenzenta (alebo parafa)

3. ODÔVODNENIE

.....

.....

.....

(podstatné hodnoty recenzovaného textu (maximálne 600 znakov)

4. Eventuálne pripomienky k jednotlivým bodom (1–10) kritérií:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

(Maximálne 600 znakov)

.....

vlastnoručný čitateľný podpis recenzenta

Miesto....., dátum (dd.mm.rrrr)

[In Ukrainian]

Формуляр рецензії

Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education

КОД рецензованої статті (ідентифікаційні дані: прізвище й ім'я Автора, його місце роботи, ступінь і звання, зашифровані і відомі тільки Редакції аж до моменту публікації, оскільки процес рецензування є подвійно анонімним)

Назва рецензованої статті (тексту)

Тематика рецензованої статті (тексту)

Рецензія статті

Ступінь / звання, ім'я і прізвище Рецензента:

1. Таблиця оцінки рецензента згідно критеріїв

Критерії рецензування тексту й оцінка відповідності тексту критеріям:	Дуже низька	Маргінальна	Задовільна	Добра	Дуже добра
1.Відповідність тематиці часопису					
2. Оригінальність (чи є в тексті нові важливі дослідницькі тези, нова, важлива інформація, тобто 'додана вартість')					
3. Якість наукового рівня (методологія дослідження, чи правильно автор використовує методи дослідження і чи застосовує вимоги до публікацій наукових текстів)					
4. Практична цінність					
5. Цілісність (чи наявні всі компоненти наукового тексту)					
6. Комунікація з читачем (чи зміст цілісний і логічний?)					
7. Якість посилань на літературу, якість цитат (приміток)					
8. Організація і спосіб подачі змісту					
9. Прозорість / якість оформлення таблиць, графіків і ін.					
10. Актуальність теми					

Імплікація: Чи текст чітко визначає вплив його змісту на проведення наукових досліджень, теоретичних і практичних висновків, на розвиток суспільства?	
Чи у тексті поєднана теорія і практика?	
Чи текст можна використати у практиці навчання, у подальших дослід-	

дженнях, що нового вносить зміст статті?	
Чи результати дослідження, представлені у тексті, збігаються з науковими висновками?	

2. РЕКОМЕНДАЦІЯ

Рекомендація / Якість статті: (прошу зазначити лише одну відповідь)

Підтримується без заперечень (рекомендую без застережень)

Підтримується **після незначних** редакційних поправок (рекомендую з умовою – текст не відповідає кільком критеріям)

Підтримується після **значних поправок** (вимагається повторна рецензія, не рекомендую, текст не відповідає критеріям)

НЕ ПІДТРИМУЮ (в такому вигляді) (не підтримую, текст не відповідає критеріям)

Особистий підпис Рецензента

3. ОБҐРУНТУВАННЯ

.....

.....

.....

[змістові характеристики рецензованого тексту (максимально 600 знаків)]

4. Можливі зауваження до окремих пунктів (1-10) критеріїв:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[максимально 600 знаків]

.....
особистий виразний підпис Рецензента

Місто....., дата (день.місяць.рік)

[In Belarusian]

Фармуляр рэцэнзіі

Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education

Шыфр рэцэнзуемага артыкула (ідэнтыфікацыйныя дадзеныя прозвішча і імя аўтара, месца яго працы, ступень і званне, зашыфруюцца і вядомы толькі рэдакцыі да часу апублікавання, паколькі працэс рэцэнзавання з’яўляецца двойчы ананімным)

Назва рэцэнзуемага артыкула (тэксту)

Тэматыка рэцэнзуемага артыкула (тэксту)

Рэцэнзія артыкула

Навуковая ступень/званне, імя і прозвішча рэцэнзента

1. Табліца рэцэнзэнцкай ацэнкі паводле крытэрыяў

Крытэрыі рэцэнзіі тэксту і ацэнка адпаведнасці тэксту крытэрыям:	Вель мі слаба	Сла ба	Здавальн яюча	Доб ра	Вельмі добра
1. Адпаведнасць тэматыцы часопіса					
2. Арыгінальнасць (ці змяшчаюцца ў тэксце новыя істотныя даследчыцкія азначэнні?)					
3. Якасць навуковага інструментарыя (метадалогія даследавання)					
4. Практычнае выкарыстанне					
5. Завершанасць (адзінства зместу, ці прысутнічаюць усе элементы навуковага тэксту?)					
6. Камунікацыйныя адносіны з чытачом (ці з’яўляецца змест звязным, лагічным?)					
7. Якасць спасылак на літаратуру, якасць цытат (спасылак)					
8. Кампазіцыя і спосаб прэзентацыі зместу					
9. Празрыстасць/ якасць складання табліц, схем					
10. Актуальнасць тэмы					

Вывады: Ці правільна тэкст ідэнтыфікуе уплыў яго зместу на рэалізацыю навуковых даследаванняў, тэарэтычных і практычных пачаткаў або развіццё грамадства?

Ці захоўваецца ў тэксце сувязь паміж тэорыяй і практыкай?	
Ці можа быць тэкст выкарыстаны ў дыдактыцы, далейшых даследаваннях (у чым навізна зместу артыкула)	
Ці супадаюць вынікі і вывады даследавання?	

2. РЕКАМЕНДАЦЫІ

Рекамендацыі/ Якасць артыкула: (выберыце, калі ласка, толькі адзін пункт адказу)

ПРЫНЯЦЬ БЕЗ ЗМЕНАЎ (рэкамендую без дадатковых умоў)

Прыняць **пасля нязначных** рэдакцыйных паправак (рэкамендую ўмоўна — тэкст не адпавядае некалькім крытэрыям)

Прыняць **пасля значных** паправак (неабходна паўторнае рэцэнзаваанне), (не рэкамендую, тэкст не адпавядае крытэрыям)

НЕ ПРЫНЯТЫ, АДХІЛЕНЫ (у дадзеным выпадзе) (адхіляю, тэкст не адпавядае крытэрыям)

подпіс рэцэнзента (або факсімілье)

3. АБГРУНТАВАННЕ

.....

Істотныя рысы рэцэнзуемага тэксту (максімальна 600 знакаў)

4. Магчымыя заўвагі па асобных пунктах (1-10) крытэрыяў:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[максімальна 600 знакаў]

разборлівы подпіс рэцэнзента

Горад....., дата.....(дд.мм.гггг/дзень-месяц-год)

MAREK MARIUSZ TYTKO

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Procedures and timeline of the editorial process [in English]: Terminy i procedura postępowania wydawniczego [po angielsku]:

Texts are currently being received from authors for editorial consideration. We attempt to achieve a high standard of competence in our published articles. Therefore, texts go through a functional, manifold procedure of reviewing (internal evaluation is done by the subject editors of the periodical, external evaluation is done by independent external reviewers). The editorial process for the “Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” is composed of **three phases**.

Firstly, in the **selection phase** (a decision for publishing YES/NO), in case of an initial positive decision (YES), linguistic analysis of the chosen text takes place, and this initial editorial decision (YES/NO) is communicated to the author within one month of receiving the text. For the author, it is a crucial decision about the qualification of a text for external review (YES) or rejecting it because of formal faults (NO). This first phase of evaluation is concerned with analyzing the text with respect to the profile of the periodical and formal requirements. Having read the submitted article, subject editors recommend the text to the editor-in-chief for publication (a decision YES) or for rejection (decision NO).

Secondly, there is the **review phase** in which a selected, text after codification, is sent anonymously to the first independent external reviewer (a specialist in a given branch). Within three months the author of a text receives a final decision concerning the text. A negative decision (NO) – in case of rejecting a text - will contain a brief, clear, competent and formal analysis of the text (identifying weak areas, with explanation). A positive decision (YES) – in case of accepting a text – contains short, clear, competent and formal analysis of the text (identifying strong areas and possible suggestions for changes and improvement). The editor-in-chief acts as mediator during the review process. Authors may refer to the editor-in-chief with questions, doubts, suggestions, expectations, and requests. (e-mail:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl or marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @). The author of a text has a right to answer the external reviewer's remarks and to return (possibly) a modified (or new) version of their text.

Thirdly, in the **third phase**, the text is editorially modified, becoming an integral part of a particular volume of the "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education". In this phase, when the entire contents of a volume are evaluated, the essential responsibility belongs to the second reviewer – a general reviewer of a given volume, who evaluates each volume as an integral unit. Any remarks and suggestions by the external reviewer are sent in the third phase to all the authors, whose texts have been qualified and constitute a given volume of the periodical. They should respond to the suggestions sent by the external reviewer (e. g. to accept or reject), which is a condition for publishing a text in a given volume.

The **three-phase** editorial steps and external review process aim at a formal and linguistic improvement of each text and at making a given volume of the periodical an integral unit.

The anonymous double-blind external review process **is intended for** the following works: a) scholarly dissertations (texts of a size larger than 1 sheet of print – we accept them very seldomly), b) scholarly articles (from 0.5-1 sheets of print, preferably), c) scholarly communications (from 0.25-0.5 sheets of print, but typically 0.5 sheets of print), d) reports of scholarly research (less than 0.25 sheet of print).

External reviewing **does not apply to**: a) introductions (editorial forwards, usually up to 0.25 sheets of print), b) reviews of scholarly books or other works (text up to 0.25 sheets of print), c) bibliographical *syllabi*, d) sources, e) other materials. By the 'sheets of print' we understand 39600 characters of text, i.e. 22 pages of standard text (22 pages x 30 verses x 60 characters per line, counting all characters in the whole text, including spaces in the main text, footnotes, bibliography, summary, key words, etc.).

Names of particularly eminent authors, whose texts represent a distinguished level, will be announced on the first cover page (i.e. the main page of the periodical).

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Marek Mariusz Tytko

[Editor-in-Chief]

(Translated by Sr Adelajda Sielepin CHR, Mark Simon Bonnet and Muir Alan Evenden, revised by Thomas Koziara)

MAREK MARIUSZ TYTKO

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Procedures and timeline of the editorial process [in Russian]: Сроки и процедура издательского процесса:

Тексты Авторов принимаются редакцией к рассмотрению постоянно. Мы стараемся сохранить высокий содержательный уровень публикуемых статей, поэтому тексты проходят процедуру функционального многоступенчатого рецензирования (внутренняя оценка проводится тематическими редакторами журнала, внешнюю оценку проводят независимые внешние рецензенты). Работа редакционного коллектива „Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education” состоит из **трех этапов**:

Первый – **этап выбора** (решение относительно издания - ДА/НЕТ), в случае первичного положительного решения (ДА) происходит доработка (напр. языковая) текста, а решение о публикации (ДА/НЕТ) сообщается Автору в течение 1 месяца со дня поступления текста в редакцию. Для Автора важно решение о передаче текста для внешнего рецензирования (ДА) или отказе в публикации по причине несоблюдения формальных требований (НЕТ). На этом же этапе оценки учитывается соответствие публикации профилю издания, а также техническим (формальным) требованиям. После прочтения предложенного авторского текста (статьи) тематические редакторы рекомендуют главному редактору принять текст к публикации (решение ДА) или отказать (решение НЕТ).

Второй – на этом этапе **рецензирования** предложенный текст направляется после кодирования как анонимный независимому (первому) внешнему рецензенту (специалисту, профессионалу в этой сфере). В течение трех месяцев Автор текста получает окончательное решение в отношении предложенного текста. Отрицательное решение (НЕТ) – в случае отказа редакции – содержит краткий, схематический содержательный и формальный анализ текста (указание на слабые стороны и обоснование редакции). Положительное решение (ДА) – в случае принятия текста редакцией – содержит краткий, схематический содержательный и формальный анализ текста (указание на сильные стороны, возможные изменения или правки). Пересылает рецензию главный редактор, к которому Авторы могут обратиться с вопросами, сомнениями, предложениями, пожеланиями, просьбами

и т.д. (marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl или marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @). Автор текста имеет право ответить на замечания внешнего рецензента и (возможно) передать измененную (новую) версию своего текста.

Третий – на **третьем этапе** присланный и отредактированный текст Автора становится интегральной частью предложенного редакционным коллективом отдельного определенного номера журнала „Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education”. На третьем этапе содержание всего номера оценивает второй внешний рецензент – рецензент очередного выпуска журнала в целом, как интегральное единство. Оценку внешнего рецензента на третьем этапе получают все Авторы, тексты которых приняты в этот номер издания, и они должны ответить на его рекомендации (напр. согласиться или не согласиться), что является условием публикации текста в этом номере.

Целью **трехэтапной процедуры** издательского процесса, внешнего рецензирования является содержательное, формальное, языковое, издательское совершенствование каждого текста, а также формирование целостного интегрального номера журнала.

Двойное анонимное внешнее рецензирование (double-blind review process) **проходят**: а) научные исследования (тексты объемом свыше 1 издательского листа принимаются крайне редко), б) научные статьи (объемом 0,5-1 издательского листа принимаются наиболее охотно), с) научные сообщения (0,25-0,5 издательского листа), d) отчеты научных исследований (меньше 0,25 издательского листа).

Внешнюю рецензию **не проходят**: а) редакторские статьи (редакционные вступления, обычно до 0,25 издательского листа), б) рецензии научных изданий или других работ (текст до 0,25 издательского листа), с) библиографические заметки, d) материалы источников, е) другие материалы. Под ‘издательским листом’ подразумеваем 39600 знаков текста, т.е. 22 страницы стандартного текста (22 страницы x 30 строчек x 60 знаков в строчке, учитывая все знаки текста вместе с отступлениями в главном тексте, сносках, библиографии, резюме, ключевых словах и т.д.).

Фамилии авторов, тексты которых отличает особенно высокий уровень, редакция анонсирует на первой странице обложки (на главной странице издания).

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Марек Мариуш Тытко
[Главный редактор]

(Перевод Светлана Ивановна Кравченко)

MAREK MARIUSZ TYTKO

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Procedures and timeline of the editorial process [in Polish]: Terminy i procedura postępowania wydawniczego:

Teksty Autorów przyjmowane są na bieżąco do rozpatrzenia redakcyjnego. Staramy się zachować wysoki poziom merytoryczny publikowanych artykułów, dlatego poddajemy teksty funkcjonalnej, kilkustopniowej procedurze recenzyjnej (ocena wewnętrzna dokonywana przez redaktorów tematycznych czasopisma, ocena zewnętrzna dokonywana przez niezależnych recenzentów zewnętrznych). Procedura wydawniczego postępowania zespołu redakcyjnego „Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education” składa się z trzech kolejnych faz.

Po pierwsze – **faza wyboru** (decyzja co do wydania TAK/NIE), w razie wstępnej decyzji pozytywnej (na TAK) ma miejsce dopracowanie (np. językowe) wybranego tekstu, a ww. wstępna decyzja wydawnicza (TAK/NIE) przekazywana jest Autorowi w ciągu około 1 miesiąca od dnia wpłynięcia tekstu do redakcji. To jest istotna dla Autora decyzja o zakwalifikowaniu tekstu do zewnętrznego postępowania recenzyjnego (TAK) lub o odrzuceniu tekstu z powodów uchybień formalnych (NIE). W tejże pierwszej fazie oceniana jest zgodność publikacji z kryterium profilu czasopisma oraz z wymogami standardów technicznych (formalnych). Po lekturze proponowanego tekstu autorskiego (artykułu) redaktorzy tematyczni rekomendują redaktorowi naczelnemu tekst do publikacji (decyzja na TAK) lub do odrzucenia (decyzja na NIE).

Po drugie – w następnej **fazie recenzyjnej** zakwalifikowany tekst przesyła się po zakodowaniu jako anonimowy do niezależnego (pierwszego) recenzenta zewnętrznego (specjalistycznego, szczegółowego, specjalisty w danej dziedzinie). W okresie trzech miesięcy Autor tekstu otrzymuje decyzję ostateczną odnośnie do proponowanego tekstu. Decyzja negatywna (na NIE) – w przypadku odrzucenia tekstu przez redakcję – zawiera krótką, schematyczną, merytoryczną i formalną analizę tekstu (wskazanie słabych stron i uzasadnienie redakcyjne). Decyzja pozytywna (na TAK) – w przypadku przyjęcia tekstu przez redakcję – zawiera z kolei krótką, schematyczną, merytoryczną i formalną analizę tekstu (wskazanie mocnych stron, ewentualne sugestie zmian i poprawek). W przekazywaniu recenzji pośredniczy redaktor naczelny redakcji, do którego Autorzy mogą zwracać się z pytaniami, wątpliwościami, sugestiami, życzeniami, prośbami, propozycjami itd. (e-mail:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl lub marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @). Autor tekstu ma prawo odnieść się do uwag recenzenta zewnętrznego oraz przekazać (ewentualnie) zmodyfikowaną (nową) wersję swojego tekstu.

Po trzecie – **w trzeciej fazie** nadesłany i zredagowany tekst Autora staje się integralną częścią zaproponowanego przez zespół redakcyjny danego, osobnego numeru czasopisma „Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education”. W trzeciej fazie oceniania zawartości całego numeru istotną funkcję spełnia drugi recenzent zewnętrzny – recenzent ogólny danego numeru czasopisma, który ocenia każdy numer czasopisma jako integralną całość. Ewentualne sugestie recenzenta zewnętrznego otrzymują w trzeciej fazie wszyscy Autorzy, których teksty zostały zakwalifikowane i wchodzi do danego numeru czasopisma i powinny się do tych sugestii odnieść (np. zaakceptować lub odrzucić), co jest warunkiem opublikowania tekstu w danym numerze.

Trójfazowa procedura postępowania wydawniczego, zewnętrzne recenzowanie ma na celu merytoryczne, formalne, językowe, edytorskie ulepszenie każdego z tekstów oraz stworzenie danego numeru czasopisma jako integralnej całości.

Procesowi podwójnie ślepego (anonimowego) recenzowania zewnętrznego (double-blind review process) **podlegają** złożone do publikacji w czasopiśmie a) rozprawy naukowe (teksty o objętości powyżej ok. 1 arkusza wydawniczego, przyjmujemy je bardzo rzadko), b) artykuły naukowe (ok. 0,5-1 arkusza wydawniczego, przyjmujemy je najchętniej), c) komunikaty naukowe (ok. 0,25-0,5 arkusza wydawniczego, ale zwykle ok. 0,5 arkusza wydawniczego), d) sprawozdania z badań naukowych (mniej niż 0,25 arkusza wydawniczego).

Procesowi recenzowania zewnętrznego **nie podlegają**: a) wstępy (wprowadzenia redakcyjne, zwykle do 0,25 arkusza wyd.), b) recenzje z książek naukowych lub innych dzieł (tekst do ok. 0,25 arkusza wyd.), c) zestawienia bibliograficzne, d) materiały źródłowe, e) inne materiały. Przez ‘arkusz wydawniczy’ rozumiemy liczbę 39600 znaków tekstu, tj. 22 strony tekstu znormalizowanego (22 strony x 30 linijek x 60 znaków w linijce, licząc wszystkie znaki w całym tekście, razem ze spacjami w tekście głównym, przypisach, bibliografii, summary, key words itd.).

Nazwiska autorów, których teksty wybijają się szczególnie wysokim poziomem, redakcja anonsuje na pierwszej stronie okładki (na głównej stronie czasopisma).

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Marek Mariusz Tytko
[Redaktor naczelny]

MAREK MARIUSZ TYTKO

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Procedures and timeline of the editorial process [in Czech]: Podmínky a postup publikačního řízení:

Texty autorů jsou průběžně přijímány k řízení v redakční radě časopisu. Snažíme se udržovat vysokou odbornou úroveň publikovaných článků, proto texty předkládáme k funkční, několikastupňové recenzní proceduře (vnitřní hodnocení provádí tematický redaktor časopisu, externí hodnocení nezávislí externí recenzenti). Postup pro publikování v redakčním řízení v Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education se skládá ze **tří fází**.

Za první – **fáze výběru** (rozhodnutí o publikování ANO / NE), pokud je počáteční rozhodnutí kladné (ANO), následuje zpřesnění (např. jazykové) vybraného textu. Předběžné rozhodnutí (ANO / NE) se oznamuje autorovi přibližně do jednoho měsíce ode dne, kdy redakce tento text obdržela. Jde o důležité rozhodnutí pro autora o přijetí textu do externího recenzního řízení (ANO), nebo nepřijetí textu z důvodů formálních chyb (NE). V této první fázi se hodnotí splnění kritéria zveřejnění podle profilu časopisu a požadavků technických (formálních) norem. Tematický redaktor po přečtení nabízeného autorského textu (článku) doporučí text ke zveřejnění vydavateli (rozhodnutí ANO), nebo ho odmítne (rozhodnutí NE).

Za druhé – v další **fázi recenze** se doporučený text po zakódování jako anonymní odesílá nezávislému (prvnímu) externímu recenzentovi (specialistovi v daném oboru). Autor textu během tří měsíců obdrží konečné rozhodnutí týkající se nabízeného textu k publikaci. Negativní rozhodnutí (NE) – v případě odmítnutí textu redakcí – obsahuje stručnou, schematickou, obsahovou analýzu textu (indikace slabých stránek a redakční důvody). Pozitivní rozhodnutí (ANO) – v případě přijetí textu redakcí – opět obsahuje stručnou, schematickou, obsahovou a formální analýzu textu (uvedení silných stránek, popřípadě návrhy na změny a doplnění). Zasílání recenzí zprostředkovává šéfredaktor, na něhož se autoři mohou obracet s otázkami, pochybnostmi, návrhy, přáními, žádostmi, nabídkami atd.: (e-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl nebo marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @). Autor textu má právo obrátit se s dotazy na externího recenzenta a nabídnout modifikovanou (novou) verzi svého textu.

Za třetí – ve **třetí fázi** se zasláný a zredigovaný autorský text stává nedílnou součástí nového čísla časopisu Religious and Sacred Poetry : An International

Quarterly of Religion, Culture and Education, který navrhuje a připravuje redakční kolektiv. Ve třetí fázi posouzení obsahu celého čísla sehraává důležitou úlohu druhý externí recenzent – obecný redaktor daného čísla, který hodnotí každé vydání časopisu jako celek. Eventuální připomínky externího recenzenta obdrží ve třetí fázi všichni autoři, jejichž texty byly přijaty, a protože vstupují do daného čísla časopisu, měli by se s těmito návrhy vyrovnat (např. je přijmout, nebo odmítnout), což je podmínkou zveřejnění textu v daném čísle.

Třífázový postup pro publikační řízení a vnější recenzování má za cíl věcné, formální, jazykové, redakční zlepšení každého z textů a vytváření každého čísla časopisu jako integrálního celku.

Procesu podvojně slepého (anonymního) externího recenzování (double-blind review process) **podléhají** texty nabízené k publikaci v časopise: a) disertace (texty o objemu větším než asi 1 vydavatelský arch; přijímáme je zřídka), b) vědecké články (asi 0,5–1 tiskového archu; přijímáme je s nejvyšší prioritou), c) vědecké zprávy (cca 0,25–0,5 tiskového archu, ale obvykle asi 0,5 tiskového archu), d) zprávy o výzkumu (méně než 0,25 tiskového archu).

Předmětem externího hodnocení **nejsou**: úvody (redakční úvody, obvykle 0,25 tisk. archu), b) recenze odborných knih a dalších děl (text přibližně 0,25 tisk. archu), c) bibliografické výkazy, d) pramenné materiály, e) jiné materiály. Tiskovým archem se rozumí počet 39 600 znaků textu, tj. 22 stran normalizovaného textu (22 stran x 30 řádků x 60 znaků na řádek, počítající všechny znaky v celém textu s mezerami v hlavním textu, poznámkami pod čarou, bibliografií, summary, key words atd.).

Jména autorů, jejichž texty zejména vynikají vysokou úrovní, redakce inzertuje na přední straně obálky (na hlavní stránce časopisu).

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Marek Mariusz Tytko

[Šéfredaktor]

(Přeložil Libor Martinek)

MAREK MARIUSZ TYTKO

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Procedures and timeline of the editorial process [in Slovak]: Podmienky a postup publikačného konania:

Texty autorov sú prijímané do posúdenia v redakčnej rade časopisu priebežne. Snažíme sa udržať vysokú odbornú úroveň publikovaných článkov, preto texty predkladáme do funkčného, niekoľkostupňového recenzného procesu (vnútorné hodnotenie realizuje tematický redaktor časopisu, externé hodnotenie nezávislí externí recenzenti). Postup publikovania v redakčnom konaní v Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education pozostáva z **troch fáz**.

Po prvé – **fáza výberu** (rozhodnutie o publikovaní ÁNO/NIE), ak je počiatočné rozhodnutie kladné (ÁNO), nasleduje spresnenie (napr. jazykové) vybraného textu. Predbežné rozhodnutie (ÁNO/NIE) sa oznamuje autorovi približne do jedného mesiaca odo dňa, keď redakcia tento text obdržala. Ide o dôležité rozhodnutie pre autora o prijatí textu do externého recenzného konania (ÁNO) alebo o neprijatí textu z dôvodov formálnych chýb (NIE). V tejto prvej fáze sa hodnotí splnenie kritéria zverejnenia podľa profilu časopisu a požiadaviek technických (formálnych) noriem. Tematický redaktor po prečítaní ponúkaného autorského textu (článku) odporúča text na zverejnenie vydavateľovi (rozhodnutie ÁNO) alebo ho odmietne (rozhodnutie NIE).

Po druhé – v ďalšej **fáze recenzie** sa odporúčaný text po zakódovaní ako anonymný odosiela nezávislému (prvému) externému recenzentovi (špecialistovi v danom odbore). Autor textu v priebehu troch mesiacov obdrží konečné rozhodnutie týkajúce sa ponúkaného textu na publikovanie. Negatívne rozhodnutie (NIE) – v prípade odmietnutia textu redakciou – obsahuje stručnú, schematickú, obsahovú analýzu textu (indikáciu slabých stránok a redakčných dôvodov). Pozitívne rozhodnutie (ÁNO) – v prípade prijatia textu redakciou – opäť obsahuje stručnú, schematickú, obsahovú a formálnu analýzu textu (uviedenie silných stránok, popripade návrhy na zmeny a doplnenie). Zasielanie recenzií sprostredkováva šéfredaktor, na ktorého sa autori môžu obracať s otázkami, pochybnosťami, návrhmi, prianiami, žiadosťami, ponukami atď.: (e-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl alebo marek.mariusz.tytko[at]gmail.com). Autor textu má právo obrátiť sa s otázkami na externého recenzenta a ponúknuť modifikovanú (novú) verziu svojho textu.

Po tretie – v **tretej fáze** sa zaslaný a zredigovaný autorský text stáva neoddeliteľnou súčasťou nového čísla časopisu Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education, ktorý navrhuje a pripravuje redakčný kolektív. V tretej fáze posudzovania obsahu celého čísla zohráva dôležitú úlohu druhý externý recenzent – hlavný redaktor daného čísla, ktorý hodnotí každé vydanie časopisu ako celok. Eventuálne pripomienky externého recenzenta obdržia v tretej fáze všetci autori, ktorých texty boli prijaté, a pretože vstupujú do daného čísla časopisu, mali by sa s týmito návrhmi vyrovnat' (napr. príjmu ich alebo odmietnu), čo je podmienkou zverejnenia textu v danom čísle.

Cieľom **trojfázového postupu** v publikačnom konaní a externého recenzovania je vecné, formálne, jazykové, redakčné zlepšenie každého z textov a vytváranie každého čísla časopisu ako integrálneho celku.

Procesu podvojného slepého (anonymného) externého recenzovania (double-blind review process) **podliehajú** texty ponúkané na publikovanie v časopise: a) disertácie (texty s objemom väčším než asi 1 vydavateľský hárok; prijímame ich zriedka), b) vedecké články (asi 0,5–1 vydavateľského hárku; prijímame ich s najvyššou prioritou), c) vedecké správy (cca 0,25–0,5 vydavateľského hárku, ale zvyčajne asi 0,5 vydavateľského hárku), d) správy o výskume (menej ako 0,25 vydavateľského hárku).

Predmetom externého hodnotenia **nie sú**: úvody (redakčné úvody, zvyčajne 0,25 vydavateľského hárku), b) recenzie odborných kníh a ďalších diel (text približne 0,25 vydavateľského hárku), c) bibliografické prehľady, d) pramenné materiály, e) iné materiály. Pod pojmom vydavateľský hárok sa rozumie počet 39 600 znakov textu, t. j. 22 strán normalizovaného textu (22 strán x 30 riadkov x 60 znakov v riadku, počítajúc všetky znaky v celom texte s medzerami v hlavnom texte, poznámkami pod čiarou, bibliografiou, summary, key words atď.).

Mená autorov, ktorých texty osobitne vynikajú vysokou úrovňou, redakcia inzeruje na prednej strane obálky (na hlavnej stránke časopisu).

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Marek Mariusz Tytko

[Šéfredaktor]

(Preložila Ivica Hajdučeková)

MAREK MARIUSZ TYTKO

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Procedures and timeline of the editorial process [in Ukrainian]: Терміни і процедура видавничого процесу:

Тексти Авторів приймаються постійно до редакційного розгляду. Стараємося зберегти високий інтелектуальний рівень публікованих статей, тому вони піддаються функціональному кількаступеневому рецензуванню (внутрішня оцінка проводиться тематичними редакторами часопису, зовнішня оцінка проводиться незалежними зовнішніми рецензентами). Процедура видавничого опрацювання тексту редакцією „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” проходить у три етапи.

Перший – **етап відбору** (рішення щодо прийняття Так/Ні), у випадку позитивного першого рішення (ТАК) відбувається допрацювання (напр. мовне) вибраного тексту, а перше рішення редакції (ТАК/Ні) передається Авторові впродовж 1 місяця від дня поступлення тексту до редакції. Це важливе для Автора рішення про кваліфікацію тексту до зовнішньої рецензії (ТАК) або про відмову через наявність формальних відхилень (Ні). У цей перший етап оцінювання відбувається визначення відповідності публікації профілю часопису і технічним стандартам (формальним). Після прочитання авторського тексту тематичними редакторами текст рекомендується головному редакторові до друку (рішення ТАК) або відкидається (рішення Ні).

Другий – **етап рецензії** – текст відсилається анонімно до незалежного (першого) зовнішнього рецензента (спеціаліста, фахівця у цій сфері). Упродовж трьох місяців Автор тексту отримує остаточне рішення щодо своєї статті. Рішення негативне (Ні) – у випадку відмови редакції – містить короткий, схематичний, змістовий і формальний аналіз тексту (зазначення слабких сторін і редакційне обґрунтування). Позитивне рішення (ТАК) – у випадку прийняття тексту редакцією – містить у свою чергу короткий, схематичний, змістовий і формальний аналіз тексту (зазначення сильних сторін, можливі зміни й поправки). У пересиланні рецензії посередником виступає головний редактор, до якого Автори можуть звернутися із запитаннями, порадами, проханнями, побажаннями і т. д. (e-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl або marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @). Автор тексту має право висловити

своє ставлення до зауважень зовнішнього рецензента, а акож передати йому нову версію свого зміненого тексту.

Третій – **етап входження** тексту Автора до окремого випуску часопису „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education”, сформованого редакцією. На третьому етапі оцінки змісту всього випуску істотну роль відіграє другий зовнішній рецензент – загальний рецензент видання, котрий оцінює кожен випуск часопису як інтегральну цілісність. Рішення зовнішнього рецензента на третьому етапі отримують усі Автори, тексти яких були прийняті до цього номеру видання і повинні висловити свою оцінку (напр. підтримати або відкинути), що є умовою опублікування тексту у цьому випуску.

Триетапна видавнича процедура і зовнішнє рецензування має на меті змістове, формальне, мовне, видавниче покращення кожного тексту, а також формування випуску часопису як інтегральної цілісності.

Подвійному сліпому зовнішньому рецензуванню (анонімному) (double-blind review process) **підлягають** надіслані до друку у часопис: а) наукові розвідки (тексти обсягом більше 1 авторського аркуша, приймаємо їх рідко), б) наукові статті (близько 0,5-1 авторського аркуша, приймаємо найохочіше), с) наукові повідомлення (близько 0,25-0,5 авт. арк., але зазвичай близько 0,5 авт. арк.), d) звіти наукових досліджень (менш як 0,25 авт. арк.).

Зовнішньому рецензуванню **не підлягають:** а) вступи (редакційні передмови, зазвичай до 0,25 авт. арк.), б) рецензії наукових видань або інших праць (текст близько 0,25 авт. арк.), с) бібліографічні огляди, d) джерельні матеріали, е) інші матеріали. Під ‘авторським аркушем’ розуміємо 39600 знаків тексту, тобто 22 сторінки звичайного тексту (22 сторінки x 30 рядків x 60 знаків у рядку, враховуючи всі знаки в усьому тексті, включаючи відступи в головному тексті, примітках, бібліографії, анотації, ключових словах і т. д.).

Прізвища авторів, тексти котрих виділяються особливо високим рівнем, редакція анонсує на першій сторінці обкладинки (на головній сторінці часопису).

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Марек Маріуш Титко

[Головний редактор]

(Переклад: Світлана Іванівна Кравченко)

MAREK MARIUSZ TYTKO

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Procedures and timeline of the editorial process [in Belarusian]: Тэрміны і працэдура выдавецкага працэсу

Тэксты аўтараў прымаюцца на рэдакцыйны разгляд пастаянна. Мы імкнёмся захаваць высокі зместовы ўзровень друкавання публікуемых артыкулаў, дзеля гэтага тэксты падвяргаюцца функцыянальнай, шмагуз-роўневай працэдуры рэцэнзавання (унутраная ацэнка даецца тэматычнымі рэдактарамі часопіса, знешняя ацэнка даецца незалежнымі знешнімі рэцэнзентамі). Працэдура выдавецкага працэсу рэдакцыйнай калегіі «Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education» складаецца з трох чарговых этапаў.

Па-першае – **этап выбару** (рашэнне на выданне ТАК/НЕ), у выпадку станоўчага ўступнага папярэдняга рашэння (ТАК) ёсць магчымасць дапрацаваць (напрыклад, з моўнага боку) выбраны тэкст, гэта папярэдняе рашэнне выдавецтва (ТАК/НЕ) перадаецца аўтару на працягу каля 1 месяца са дня паступлення тэкста ў рэдакцыю. Гэта істотнае для аўтара рашэнне аб дапушчэнні тэкста да знешняга працэсу рэцэнзавання (ТАК) або аб адхіленні тэкста па прычыне фармальных недахопаў (НЕ). Таксама ў першым этапе ацэньваецца адпаведнасць публікацыі крытэрыям профілю часопіса і патрабаванням тэхнічных (фармальных) стандартаў. Пасля азнаямлення з прапанаваным аўтарскім тэкстам (артыкулам) тэматычныя рэдактары рэкамендуюць галоўнаму рэдактару тэкст да друку (рашэнне ТАК) або да адхілення (рашэнне НЕ).

Па-другое – у наступным **этапе рэцэнзавання** дапушчаны тэкст пасля зашыфроўкі дасылаецца ў якасці ананімнага незалежнаму (першаму) знешняму рэцэнзенту (спецыялісту ў дадзенай галіне). На працягу трох месяцаў аўтар тэксту атрымлівае канчатковае рашэнне адносна прапанаванага тэксту. Негапўзнае рашэнне (НЕ) – у выпадку адхілення тэксту рэдакцыяй – змяшчае кароткі, схематычны, сутнасны і фармальны аналіз тэксту (пазначэнне слабых бакоў і рэдакцыйнае абгрунтаванне). Станоўчае рашэнне (ТАК) – у выпадку прыняцця рэдакцыяй тэксту – змяшчае, у сваю чаргу, кароткі, схематычны, сутнасны і фармальны аналіз тэксту (пазначэнне моцных бакоў, прапановы магчымых змен і паправак). У перадачы рэцэнзіі пасрэднікам з'яўляецца галоўны рэдактар, да якога аўтары могуць звяртацца з пытаннямі, сумненнямі, прапановамі, пажаданнямі, просьбамі (e-mail:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl або marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @). Аўтар тэксту мае права адрэагаваць на заўвагі знешняга рэцэнзента, а таксама перадаць (калі патрэба) мадыфікаваную (новую) версію свайго тэксту.

Па-трэцяе – у **трэцім этапе** дапушчаны і адрэдагаваны тэкст аўтара становіцца інтэгральнай часткай прапанаванага рэдкалегій асобнага нумару часопіса «Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education». У трэцім этапе ацэнкі зместу цэлага нумару істотную функцыю выконвае другі знешні рэцэнзент – агульны рэцэнзент цэлага нумару часопіса, які ацэньвае кожны нумар часопіса як інтэгральнае адзінства. Магчымыя прапановы знешняга рэцэнзента ў трэцім этапе атрымліваюць усе аўтары, тэксты якіх былі дапушчаны і ўвайшлі ў дадзены нумар часопіса. Аўтары павінны адрэагаваць на прапановы (прыняць або адхіліць іх), што з’яўляецца ўмовай апублікавання тэксту ў дадзеным нумары.

Трохэтапная працэдура выдавецкага працэсу, знешняе рэцэнзаваўне мае сваёй мэтай зместавае, фармальнае, моўнае і стылістычнае паляпшэнне кожнага з тэкстаў, а таксама стварэнне кожнага нумару часопіса як інтэгральнага адзінства.

Працэсу сляпога знешняга (ананімнага) рэцэнзаваўня (double-blind review process) **падвяргаюцца** дасланыя ў рэдакцыю часопіса а) навуковыя працы (тэксты з аб’ёмам больш за адзін выдавецкі аркуш прымаюцца вельмі рэдка), б) навуковыя артыкулы (каля 0,5-1 выдавецкага аркуша з’яўляюцца найбольш пажаданымі), в) навуковыя паведамленні (каля 0,25-0,5 выдавецкага аркуша, але звычайна каля 0,5 выдавецкага аркуша), г) справаздачы з навуковых даследаванняў (менш за 0,25 выдавецкага аркуша).

Працэсу знешняга рэцэнзаваўня **не падвяргаюцца**: а) уступы (словы ад рэдкалегіі, звычайна да 0,25 выдавецкага аркуша); б) рэцэнзіі на навуковыя кнігі або іншыя творы (тэкст да 0,25 выдавецкага аркуша); г) бібліяграфіі; д) матэрыялы, якія паслужылі крыніцай; е) іншыя матэрыялы. «Выдавецкі аркуш» азначае лічбу 39600 знакаў тэксту, г. зн. 22 старонкі ўнармаванага тэксту (22 старонкі x 30 радкоў x 60 знакаў у радку, улічваючы ўсе знакі ва ўсім тэксце, разам з прабеламі ў асноўным тэксце, спасылкамі, бібліяграфіяй, summary-рэзюмэ і ключавымі словамі).

Прозвішчы аўтараў, тэксты якіх вылучаюцца асабліва высокім узроўнем, рэдакцыя анансуе на першай старонцы вокладкі (на галоўнай старонцы часопіса). <http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Марэк Марыюш Тытко

[Галоўны рэдактар]

(Translation into Belarussian: Eugeniusz Pańkow, Olga Pańkowa,
пераклад на беларускую мову: Яўгеній Аркадзьевіч Панькоў, Вольга Яўгеньеўна
Панькова)

MAREK MARIUSZ TYTKO
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Główne zasady procedury recenzowania tekstów złożonych do publikacji w czasopiśmie „Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education”

**(zgodne z instrukcjami Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczy-
pospolitej Polskiej)**

1. Do oceny tekstów naukowych (rozpraw naukowych / artykułów naukowych / komunikatów naukowych / sprawozdań z badań naukowych), składanych przez Autorów do rozpatrzenia przez Redakcję w celu publikacji w czasopiśmie „Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education” rekomendowani są zewnętrzni Recenzenci wyznaczeni przez członków Międzynarodowej Rady Naukowej tegoż czasopisma.
2. Do oceny (do zrecenzowania) każdego tekstu naukowego (każdej rozprawy, każdego artykułu, każdego komunikatu badawczego, każdego sprawozdania z badań) Redakcja powołuje co najmniej dwóch niezależnych recenzentów zewnętrznych spoza jednostki, w tym co najmniej jednego native speakera dla języka, w którym napisany jest tekst naukowy składany do rozpatrzenia (do zrecenzowania i publikacji).
3. Przez ‘jednostkę’ rozumie się macierzysty uniwersytet, przy którym afiliowani są: Przewodniczący Międzynarodowej Rady Naukowej, Redaktor Naczelny czasopisma oraz Autor tekstu naukowego. Recenzent zewnętrzny nie może być członkiem Redakcji ani członkiem Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education”.
4. Odnosnie do tekstów powstałych języku obcym (tj. w języku innym, niż język polski), czyli tu: w języku angielskim, czeskim, słowackim lub rosyjskim, Redakcja powołuje co najmniej jednego recenzenta zewnętrznego, afiliowanego w naukowej instytucji zagranicznej, spoza państwa, z którego pochodzi Autor tekstu naukowego złożonego do publikacji.
5. Redakcja czasopisma i Wydawca przyjmują jako rozwiązanie model podwójnie anonimowego recenzowania tekstów, w którym Autor (Autorzy) i zewnętrzni Recenzenci nie znają wzajemnie swoich tożsamości (‘proces podwójnie ślepego

recenzowania', ang. double-blind review process), a wszystkie teksty naukowe Autorów są przed wysłaniem kodowane, aby uniemożliwić identyfikację Autora przez Recenzenta oraz identyfikację Recenzenta przez Autora.

6. Jeden raz w roku kalendarzowym na stronie internetowej czasopisma (w serwisie internetowym czasopisma) publikowana jest pełna lista (pełen wykaz, pełen spis) Recenzentów (zewnętrznych). Lista Recenzentów zawiera: imię (imiona), nazwisko, stopień lub tytuł naukowy, afiliację (uniwersytet, miejscowość, państwo). Lista Recenzentów ułożona jest w kolejności alfabetycznej według nazwisk, w porządku rosnącym, wg alfabetu łacińskiego lub polskiego.

7. Redakcja (Wydawca) z każdym Recenzentem podpisuje odrębną umowę regulującą zasady współpracy pomiędzy Recenzentem a Redakcją (pomiędzy Recenzentem a Wydawcą).

8. Recenzja ma zawsze formę pisemną i kończy się jednoznacznym wnioskiem odnośnie do dopuszczenia tekstu do publikacji (tj. przyjęcia) albo odrzucenia tekstu (tj. nieprzyjęcia do publikacji). Formularz recenzji tekstu (rozprawy, artykułu, komunikatu naukowego, sprawozdania z badań) znajduje się na stronie internetowej czasopisma (w serwisie internetowym czasopisma).

9. Jednocześnie z opublikowaniem kolejnego numeru czasopisma, na stronie internetowej czasopisma umieszczane są oddzielnie dla każdego tekstu (rozprawy/artykułu/komunikatu naukowego/sprawozdania z badań), oceny każdego tekstu recenzowanego.

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

Marek Mariusz Tytko

The title in English:

The Main Principles of the Peer Review Procedure of the Texts Sent to Publish in "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education"

Bibliografia:

Źródło tekstu:

http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/?page_id=104
[Access: 03.07.2014]

The Authors of Texts in the Issue 3 (7) 2014

Autorzy tekstów w tomie 3 (7) 2014

Hana Bočková, Doc. PhDr., associate professor at the Masaryk University in Brno (Czech Republic).

Aneta Jachimowicz, PhD, associate professor at the University of Warmia and Mazury (Olsztyn, Poland).

Nadiâ Georgiïvna Kološuk [Nadežda Georgievna Kološuk, Nadiya Georgiïvna Koloshuk (Надія Георгіївна Колошук, Надежда Георгиевна Колошук)] Prof. Ph.D. with habilitation, Doctor of Philology, a professor at Lesya Ukrainka Eastern European National University (Luts'k [Luck], Ukraine).

Kwiek-Osiowska Janina, PhD, associate professor at the Pedagogical University (Cracow, Poland).

Przemysław Michalski, PhD, associate professor at the Pedagogical University (Cracow, Poland).

father Stefan Radziszewski, ThD, PhD, the Nazareth School [the Jadwiga of Poland's School of the Sisters of the Holy Family of Nazareth], (Kielce, Poland).

Kateřina Smyčková, M. A., doctoral student at Charles University in Prague (Czech Republic).

Marek Mariusz Tytko, PhD, a scholar at the Jagiellonian University (Cracow, Poland).

Anna Marta Źukowska, PhD with habilitation, a professor at Maria Curie-Skłodowska University (Lublin, Poland).

Tomasz Źurawlew, PhD, associate professor at the University of Warmia and Mazury (Olsztyn, Poland).

The Authors of the Peer Reviewed Papers in the Issue 3 (7) 2014:

Autorzy artykułów recenzowanych w tomie nr 3 (7) 2014:

Hana Bočková, Doc. PhDr., associate professor at the Masaryk University in Brno (Czech Republic).

Nadiâ Georgiïvna Kološuk [Nadežda Georgievna Kološuk, Nadiya Georgiïvna Koloshuk (Надія Георгіївна Колошук, Надежда Георгиевна Колошук)] Prof. Ph.D. with habilitation, Doctor of Philology, a professor at Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk [Luck], Ukraine).

Przemysław Michalski, PhD, associate professor at the Pedagogical University (Cracow, Poland).

father Stefan Radziszewski, ThD, PhD, the Nazareth School [the Jadwiga of Poland's School of the Sisters of the Holy Family of Nazareth], (Kielce, Poland).

Kateřina Smyčková, M. A., doctoral student at Charles University in Prague (Czech Republic).

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

V. Information on the Editors
(V. Informacje o Redaktorach)

Ilustracja / Illustration 3. Bogusław Żurkowski w Krakowie 10 VI 2012 r. podczas swego wieczoru autorskiego, odbywającego się w ramach cyklu „Poezja religijna” w Podziemnym Salonie Artystyczno-Literacko-Muzycznym (PSALM-ie) przy Parafii p.w. Matki Bożej Różańcowej na Piaskach Nowych (Kraków-Piaski Nowe). W tle zasłonięty – Marek Mariusz Tytko (prowadzący spotkanie autorskie). Autor fotografii: Andrzej Szełęga („Czysta Kultura”). Zdjęcie ze zbiorów prywatnych Marka Mariusza Tytko (Kraków).

Information about the Chief of the International Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in English]:

Bogusław Żurkowski (Prof. Dr hab. Ph.D.) is a retired extraordinary professor of Jagiellonian University and a doctor habilitatus of the humanistic sciences in philology and pedagogy with specializations in didactic studies, cultural sciences, and literary studies. He was an academic teacher of the Jagiellonian University (1982-2010), the vice-president of the Pedagogical Institute (1996-2002), the founder of the Institution of Education through Art (1996-2000), the founder and the head of the Institution of the Pedagogy of Culture (2000-2009), a professor of the Higher Humanistic School in Gdańsk (2010-2013), a scholar and teacher of the Department of Artistic Education, a scholar and teacher at the Institution of Education through Art and Literature in the Higher School of Philosophy and Pedagogy „Ignatianum” (Jesuits) in Cracow (1994-2004), and a scholar and teacher in Institute of Polish Philology in the Higher School of Pedagogy in Opole (1968-1982). His dissertation for his habilitation was, „Literatura – Wartość - Dziecko” [“Literature – Value – Child”] (Kraków 1993). His doctoral dissertation was, „W świecie poezji dla dzieci” [“In the World of Poetry for Children”] (WSP Opole 1975). He has multidisciplinary fields of investigation: pedagogy of culture; literary studies; education through literature and art; communication of culture; axiological education; axiology of literature; literary education. He has diversified experiences of creativity in poetry, practical animation of literary culture („Poezja i Gwiazdy” – „Poetry and Stars”), and literary criticism. He is a member of PEN-Club. He has been elected by writers to be vice-president (1992-1996) and president (1996-2008) of the Cracow Department of the Polish Writers’ Society (when two Polish laureates of the Nobel prize belonged to the department: Czesław Miłosz and Wisława Szymborska). He is a laureate of the International PEN-Club Prize (London 1964) and the only Polish laureate of the International Foundation Carlo Collodi „Pinocchio” Prize (Rome 1983). As a poet, he represented Poland in the United Nations Organization in New York (May 2000) by reading poems. He is a Roman Catholic.

e-mail: boguslaw.zurakowski[at]gmail.com

or through his secretary:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Translated by Sr Adelajda Sielepin CHR, Mark Simon Bonnet and Muir Alan Evenden)

Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry”:

Information about the Chief of the International Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in Polish]:

Bogusław Żurkowski (Prof. UJ dr hab., Ph.D.), emerytowany profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego, doktor habilitowany nauk humanistycznych w zakresie nauk filologicznych, pedagogiki, specjalności: dydaktyka, kulturoznawstwo, literaturoznawstwo. Nauczyciel akademicki Uniwersytetu Jagiellońskiego (1982-2010), wicedyrektor Instytutu Pedagogiki (1996-2002), założyciel Zakładu Wychowania przez Sztukę (1996-2000), założyciel i kierownik Zakładu Pedagogiki Kultury (2000-2009), profesor Gdańskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej (2010-2013), pracownik naukowo-dydaktyczny Katedry Edukacji Artystycznej, Zakładu Wychowania przez Sztukę i Literaturę w Wyższej Szkole Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” (Towarzystwa Jezusowego) w Krakowie (1994-2004), pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Filologii Polskiej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu (1968-1982), rozprawa habilitacyjna: *Literatura – Wartość – Dziecko* (Kraków 1993), habilitacja (Wydział Filozoficzny UJ, Kraków 1994), dysertacja doktorska *W świecie poezji dla dzieci* (WSP Opole 1975). Zainteresowania badawcze multidyscyplinarne (pedagogika kultury, literaturoznawstwo, wychowanie przez literaturę i sztukę, komunikacja kulturowa, edukacja aksjologiczna, aksjologia literatury, wychowanie literackie, dziecko i sacrum). Różnorodne doświadczenia pozaakademickie: twórczość poetycka, praktyczna animacja kultury literackiej („Poezja i Gwiazdy”), krytyka literacka. Członek PEN-Clubu, wielokrotnie demokratycznie wybierany głosem pisarzy – wiceprezes (1992-1996) i prezes (1996-2008) Krakowskiego Oddziału Stowarzyszenia Pisarzy Polskich (w tym czasie członkami tego Oddziału m.in. było dwoje polskich noblistów: Czesław Miłosz i Wisława Szymborska). Laureat Nagrody Międzynarodowej PEN-Clubu (Londyn 1964), jedyny polski laureat Nagrody Międzynarodowej Fundacji Carlo Collodi „Pinocchio” (Rzym 1983). Jako poeta reprezentował Polskę (czytał wiersze) w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku (V 2000). Rzymski katolik.

Kontakt e-mail: boguslaw.zurkowski[at]gmail.com lub przez sekretarza:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

**Information about the Chief of the International
Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in Czech]:**

**Informace o předsedovi Mezinárodní vědecké rady
*Religious and Sacred Poetry***

Bogusław Żurkowski, Prof. GWSH, dr hab. Ph.D., profesor Vyšší odborné školy humanitních studií Gdaňsk, emeritní mimořádný profesor Jagellonské univerzity, docent (dr hab.) humanitních věd v oblasti filologie a pedagogiky; specializace: didaktika, kulturní studia, literární věda. Přednášející na Jagellonské univerzitě (1982–2010), zástupce vedoucího Ústavu pedagogiky (1996–2002), zakladatel Katedry výchovy prostřednictvím umění (1996–2000), zakladatel a vedoucí Oddělení pedagogiky kultury (2000–2009), vědecko-pedagogický pracovník Katedry umělecké výchovy – Oddělení výchovy prostřednictvím umění a literatury ve Vyšší odborné škole filozofie a vzdělávání „Ignatianum“ (Tovaryšstva Ježíšova) v Krakově (1994–2004), vědecko-pedagogický pracovník Ústavu polské filologie na Vyšší odborné pedagogické škole v Opolí (1968–1982); habilitační práce „Literatura – Wartość – Dziecko“ („Literatura – Hodnoty – Dítě“; Krakov, 1993), habilitace (Filozofická fakulta Jagellonské univerzity Krakov, 1994), disertační práce „W świecie poezji dla dzieci“ („Ve světě poezie pro děti“; WSP Opole, 1975). Multidisciplinární výzkumné zájmy: pedagogika kultury, literární věda, vzdělávání prostřednictvím literatury a umění, kulturní komunikace, axiologické vzdělávání, axiologie literatury, literární výchova, dítě a sacrum). Různé mimoakademické zkušenosti: básnická tvorba, praktická animace literární kultury („Poezja i Gwiazdy“, „Poezie a hvězdy“), literární kritika. Člen PEN-klubu, opakovaně demokraticky zvolen hlasy spisovatelů – místopředseda (1992–1996) a předseda (1996–2008) krakovské pobočky Asociace polských spisovatelů (v té době členy pobočky byli dva polští nositelé Nobelovy ceny: Czesław Miłosz a Wisława Szymborska). Laureát Mezinárodního PEN-klubu (London, 1964), jediný polský laureát Ceny Mezinárodní nadace Carlo Collodi „Pinocchio“ (Roma, 1983). Jako básník reprezentoval Polsko (čtení poezie) v sídle Organizace spojených národů v New Yorku (2000). Římský katolík.

Kontakt e-mail: boguslaw.zurkowski[at]gmail.com nebo přes tajemníka: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl nebo:
marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Přeložil Libor Martinek)

**Information about the Chief of the International
Scholarly Council of Religious and Sacred Poetry [in Slovak]:**

**Informácie o predsedovi Medzinárodnej vedeckej rady
*Religious and Sacred Poetry***

Bogusław Żurkowski, Prof. GWSH, dr hab. Ph.D., profesor Vyššej odbornej školy humanitných štúdií Gdaňsk, emeritný mimoriadny profesor Jagellonskej univerzity, docent (dr hab.) humanitných vied v oblasti filológie a pedagogiky; špecializácia: didaktika, kulturológia, literárna veda. Prednášajúci na Jagellonskej univerzite (1982–2010), zástupca vedúceho Ústavu pedagogiky (1996–2002), zakladateľ Katedry výchovy prostredníctvom umenia (1996–2000), zakladateľ a vedúci Oddelenia pedagogiky kultúry (2000–2009), vedecko-pedagogický pracovník Katedry umeleckej výchovy – Oddelenia výchovy prostredníctvom umenia a literatúry na Vyššej odbornej škole filozofie a vzdelávania „Ignatianum“ (Tovaryšstva Ježišovho) v Krakove (1994–2004), vedecko-pedagogický pracovník Ústavu poľskej filológie na Vyššej odbornej pedagogickej škole v Opole (1968–1982); habilitačná práca „Literatura – Wartość – Dziecko“ („Literatúra – Hodnoty – Dieťa“; Krakov, 1993), habilitácia (Filozofická fakulta Jagellonskej univerzity Krakov, 1994), disertačná práca „W świecie poezji dla dzieci“ („Vo svete poézie pre deti“; WSP Opole, 1975). Multidisciplinárne výskumné záujmy: pedagogika kultúry, literárna veda, vzdelávanie prostredníctvom literatúry a umenia, kultúrna komunikácia, axiologické vzdelávanie, axiológia literatúry, literárna výchova, dieťa a sacrum). Rôzne mimoakademické skúsenosti: básnická tvorba, praktická animácia literárnej kultúry („Poezja i Gwiazdy“; „Poézia a hviezdy“), literárna kritika. Člen PEN-klubu, opakovane demokraticky zvolený hlasmi spisovateľov – miestopredseda (1992–1996) a predseda (1996–2008) krakovskej pobočky Asociácie poľských spisovateľov (toho času členmi pobočky boli dvaja poľskí nositelia Nobelovej ceny: Czesław Miłosz a Wisława Szymborska). Laureát Medzinárodného PEN-klubu (London, 1964), jediný poľský laureát Ceny Medzinárodnej nadácie Carlo Collodi „Pinocchio“ (Roma, 1983). Ako básnik reprezentoval Poľsko (čítanie poézie) v sídle Organizácie spojených národov v New Yorku (2000). Rímsky katolík.

Kontakt e-mail: boguslaw.zurkowski[at]gmail.com alebo cez tajomníka: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl alebo:
marek.mariusz.tytko[at]gmail.com
[at] = @
<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Preložila Ivica Hajdučková)

**Information about the Chief of the International
Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in Russian]:**

**Информация о Председателе Международного Научного Совета
*Religious and Sacred Poetry***

Богуслав Жураковский, Проф. ГВШГ, доктор наук, профессор Гданьской Высшей Гуманитарной Школы, в прошлом до пенсии профессор Ягеллонского университета, доктор наук в сфере филологии и педагогики, специальность: дидактика, культурология, литературоведение. Академический преподаватель Ягеллонского университета (1982-2010), заместитель директора Института Педагогики (1996-2002), основатель кафедры воспитания искусством (1996-2000), основатель и руководитель кафедры педагогики культуры (2000-2009), научно-дидактический сотрудник кафедры художественного обучения, кафедры воспитания искусством и литературой в Высшей философско-педагогической школе „Ignatianum” (Общества иезуитов) в Кракове (1994-2004), научно-дидактический сотрудник Института польской филологии в Высшей педагогической школе в Ополе (1968-1982), докторская диссертация: „Литература – Ценности – Ребенок” (Краков 1993), защита (Филологический факультет ЯУ, Краков, 1994), кандидатская диссертация на тему „В мире поэзии для детей” (ВПШ, Ополе, 1975). Широкие научные интересы (педагогика культуры, литературоведение, воспитание литературой и искусством, культурная коммуникация, аксиологическое обучение, аксиология литературы, литературное воспитание, ребенок и сакрум). Разнообразный вневузовский опыт: поэтическое творчество, практическая анимация литературной культуры („Поэзия и Звезды”), литературная критика. Член ПЕН-Клуба. Многократно демократически избирался писателями вице-председателем (1992-1996) и председателем (1996-2008) Краковского отделения Общества польских писателей (членами которого в это время были двое польских писателей – лауреаты Нобелевской премии: Чеслав Милош и Вислава Шимборская). Лауреат Международной награды ПЕН-Клуба (Лондон, 1964), единственный польский лауреат Международной награды Фонда Карло Коллоди „Пиноккио” (Рим, 1983). Как поэт представлял Польшу (читал стихи) в штаб-квартире Организации Объединенных Наций в Нью-Йорке (V 2000). Исповедует католицизм.

Контакт e-mail: boguslaw.zurakowski[at]gmail.com

или через секретаря: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

или: marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Перевод Светлана Ивановна Кравченко)

**Information about the Chief of the International
Scholarly Council of Religious and Sacred Poetry [in Ukrainian]:**

**Інформація про Голову Міжнародної Наукової Ради
*Religious and Sacred Poetry***

Богуслав Жураковський, проф. ІВШГ, доктор наук, професор Гданської вищої гуманістичної школи, професор Ягеллонського університету на пенсії (відставний), доктор гуманітарних наук у галузі філології, педагогіки; спеціалізація: дидактика, культурологія, літературознавство. Академічний викладач Ягеллонського університету (1982-2010), віце-директор Інституту педагогіки (1996-2002), засновник кафедри мистецького виховання (виховання засобами мистецтва) (1996-2000), засновник і керівник кафедри педагогіки культури (2000-2009), науково-педагогічний працівник кафедри художнього навчання, кафедри мистецького і літературного виховання у Вищій філософсько-педагогічній школі „Ięrtianum” (Товариства Ісуса) у Кракові (1994-2004), науково-педагогічний працівник Інституту польської філології у Вищій педагогічній школі в Ополі (1968-1982); докторська дисертація: „Література – Вартості – Дитина” (Краків 1993), захист: Філологічний факультет ЯУ, Краків 1994; кандидатська дисертація „У світі поезії для дітей” (ВІПШ, Ополе 1975). Інтердисциплінарні дослідницькі зацікавлення: педагогіка культури, літературознавство, виховання літературою і мистецтвом, культурна комунікація, аксіологічна освіта, аксіологія літератури, літературне виховання, дитина і сакрум. Різноманітна позаакадемічна діяльність: поетична творчість, практична анімація літературної культури („Поезія і Зірки”), літературна критика. Член ПЕН-клубу, багато разів обирався демократичною більшістю голосів письменників – віце-головою (1992-1996) і головою (1996-2008) Краківського відділу Спілки польських письменників (тоді членами того Відділу були двоє відомих польських нобелівських лауреатів – Чеслав Мілош і Віслава Шимборська). Лауреат Міжнародної нагороди ПЕН-клубу (Лондон 1964), єдиний польський лауреат Нагороди Міжнародного фонду Карло Коллоді „Піноккіо” (Рим 1983). Як поет представляв Польщу (читав поезії) у штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку (V 2000). Римокатолик.

Контакт e-mail: boguslaw.zurkowski[at]gmail.com

Або через секретаря: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

та: marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Переклад: Світлана Іванівна Кравченко)

**Information about the Chief of the International
Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in Belarusian]:**

**Звесткі пра Старшыні Міжнароднага навуковага савета
*Religious and Sacred Poetry***

Багуслаў Журакоўскі, праф. ГВШГ, др хаб. Ph.D., прафесар Гданьскай вышэйшай гуманітарнай школы, у мінулым прафесар Ягелонскага ўніверсітэта, доктар хабілітаваны гуманітарных навук у галіне філалагічных навук, педагогікі, спецыяльнасці: дыдактыка, культуралогія, літаратуразнаўства. Выкладчык Ягелонскага ўніверсітэта (1982-2010), віцэ-дырэктар Інстытута педагогікі (1996-2002), заснавальнік кафедры выхавання праз мастацтва (1996-2000), заснавальнік і кіраўнік кафедры мастацкай адукацыі (2000-2009), навукова-дыдактычны супрацоўнік кафедры мастацкай адукацыі, кафедры выхавання праз мастацтва Вышэйшай філасофска-педагагічнай школы «Ignatianum» (Езусавага Таварыства) у Кракаве (1994-2004), навукова-дыдактычны супрацоўнік Інстытута польскай філалогіі Вышэйшай педагагічнай школы ў Аполе (1968-1982), хабілітацыйная праца: «Літаратура – Каштоўнасць – Дзіця» (Кракаў 1993), хабілітацыя (філасофскі факультэт Ягелонскага ўніверсітэта, Кракаў 1994), кандыдацкая дысертацыя «У свеце паэзіі для дзяцей» (ВПШ Аполе 1975). Шматдысцыплінарная даследчыцкая зацікаўленасць (педагогіка культуры, літаратуразнаўства, выхаванне праз літаратуру і мастацтва, культуралагічная камунікацыя, аксіялагічнае выхаванне, аксіялогія літаратуры, літаратурнае выхаванне, дзіця і святасць). Разнастайная пазаакадэмічная дзейнасць: паэтычная творчасць, практычная анімацыя літаратурнай культуры («Poezja i Gwiazdy»), літаратурная крытыка. Член ПЭН-клубу, шматразова дэмакратычна абраны галасаваннем пісьменнікаў – віцэ-старшыня (1992-1996) і старшыня (1996-2008) Кракаўскага аддзялення Таварыства польскіх пісьменнікаў (у гэты час членамі гэтага аддзялення, між іншым, былі польскія лаўрэаты Нобелеўскай прэміі Чэслаў Мілаш і Віслава Шымборская). Лаўрэат міжнароднай узнагароды ПЭН-клуба (Лондан 1964), адзіны польскі лаўрэат узнагароды Міжнароднага фонду Carlo Collodi «Pinocchio» (Рым 1983). У якасці паэта ён прадстаўляў Польшчу ў штаб-кватэры ААН у Нью-Ёрку (V 2000). Вернік рымска-каталіцкай царквы. Кантакт e-mail: boguslaw.zurakowski[at]gmail.com
або праз сапрапар: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl
або: marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @
<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Translation into Belarusian: Eugeniusz Pańkow, Olga Pańkowa, пераклад на беларускую мову: Яўгеній Аркадзьевіч Панькоў, Вольга Яўгеньеўна Панькова)

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in English]:**

Marek Mariusz Tytko (M.A., Ph.D.) is a doctor of humanistic sciences in pedagogy (2007). His doctoral dissertation was, “Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę” [“Stephan Szuman’s concept of educating through art”]. He is a graduate of Jagiellonian University in three faculties: 1) history, 2) philology, and 3) philosophy. He is a historian of art, a pedagogue and a scientific information specialist. Since 1991, he has been employed at Jagiellonian University. From 1997 to 1998, he was a scholar and teacher in the Institute of Polish Philology at the Higher School of Pedagogy in Cracow. He has multidisciplinary fields of research in pedagogy, philosophy, literary studies, the history of culture, the history of art, the history of literature, science information and library studies. He has rich private experience in writing poetry and the practical animation of literary, artistic, and religious culture. He is Roman Catholic and open for patriotic, Christian, familial, and national values of European cultures.

e-mail contact:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Translated by Sr Adelajda Sielepin CHR, Mark Simon Bonnet and Muir Alan Evenden)

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Polish]:**

**Informacja o Redaktorze Naczelnym
i Sekretarzu Międzynarodowej Rady Naukowej
„*Religious and Sacred Poetry*”:**

Marek Mariusz Tytko (M.A., Ph.D.), doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki (2007), dysertacja doktorska pt. *Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę*, dotycząca również wychowania przez literaturę piękną (Kraków 2006); absolwent trzech Wydziałów: 1) Filozoficzno-Historycznego, 2) Filologicznego i 3) Filozoficznego w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie (Polska), historyk sztuki, pedagog, informacjolog, pracownik Uniwersytetu Jagiellońskiego (od 1991 r.), obecnie nauczyciel akademicki, wcześniej pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Filologii Polskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (1997-1998), zainteresowania badawcze multidyscyplinarne (pedagogika, filozofia, literaturoznawstwo, historia kultury, historia sztuki i literatury, informacja naukowa i bibliotekoznawstwo), różnorodne doświadczenia pozaakademickie: twórczość poetycka, praktyczna animacja kultury literackiej, artystycznej i religijnej, rzymski katolik, otwarty na wartości patriotyczne, chrześcijańskie, rodzinne, narodowe kultur europejskich.

kontakt e-mail:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Czech]:**

**Informace o šéfredaktorovi a tajemníkovi Mezinárodní vědecké rady
*Religious and Sacred Poetry***

Marek Mariusz Tytko, M.A., Ph.D., doktor humanitních věd v oblasti pedagogiky (2007), disertační práce „Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę“ („Koncepce vzdělávání prostřednictvím umění Stefana Szumana“), která se týkala také výchovy prostřednictvím krásné literatury (Krakov 2006); absolvent tří fakult: 1) Filozoficko-historické, 2) Filologické a 3) Filozofické na Jagellonské univerzitě v Krakově (Polsko); historik umění, pedagog, informatik, zaměstnanec na Jagellonské univerzitě (od roku 1991), v současné době akademický učitel, předtím vědecko-pedagogický pracovník Ústavu polské filologie Vyšší odborné pedagogické školy Národní vzdělávací komise v Krakově (1997–1998). Multidisciplinární výzkumné zájmy: pedagogika, filozofie, vědecké informace a knihovnictví, literární věda, dějiny kultury, dějiny umění a literatury). Různé mimoakademické zkušenosti: pedagogika kultury, literární věda, vzdělávání prostřednictvím literatury, umění a náboženství. Římský katolík otevřený vlasteneckým, křesťanským, rodinným, národním a evropským kulturním hodnotám.

kontakt e-mail:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Přeložil Libor Martinek)

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Slovak]:**

**Informácie o šéfredaktorovi a tajomníkovi Medzinárodnej vedeckej rady
*Religious and Sacred Poetry***

Marek Mariusz Tytko, M.A., Ph.D., doktor humanitných vied v oblasti pedagogiky (2007), disertačná práca „Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę“ („Koncepcia vzdelávania prostredníctvom umenia Stefana Szumana“), ktorá sa týkala aj výchovy prostredníctvom krásnej literatúry (Krakov 2006); absolvent troch fakúlt: 1) Filozoficko-historickej, 2) Filologickej a 3) Filozofickej na Jagellonskej univerzite v Krakove (Poľsko); historik umenia, pedagóg, informatik, zamestnanec Jagellonskej univerzity (od roku 1991), v súčasnej dobe akademický učiteľ, predtým vedecko-pedagogický pracovník Ústavu poľskej filológie Vyššej odbornej pedagogickej školy Národnej vzdelávacej komisie v Krakove (1997–1998). Multidisciplinárne výskumné záujmy: pedagogika, filozofia, vedecké informácie a knihovníctvo, literárna veda, dejiny kultúry, dejiny umenia a literatúry). Rôzne mimoakademické skúsenosti: pedagogika kultúry, literárna veda, vzdelávanie prostredníctvom literatúry, umenia a náboženstva. Rímsky katolík otvorený vlasteneckým, kresťanským, rodinným, národným a európskym kultúrnym hodnotám.

kontakt e-mail:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Preložila Ivica Hajdučková)

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Russian]:**

Информация о Главном Редакторе и секретаре Международного Научного Совета *Religious and Sacred Poetry*

Мареk Мариуш Тыгко, M.A., Ph.D., кандидат педагогических наук (2007), кандидатская диссертация „Концепция воспитания искусством Стефана Шумана”, касающаяся также воспитания художественной литературой (Краков 2006); выпускник трех факультетов: 1) философско-исторического, 2) филологического и 3) философского в Ягеллонском университете в Кракове (Польша), историк искусства, педагог, информацииолог, сотрудник Ягеллонского университета (с 1991 г.), В настоящее время академический преподаватель, раньше научно-дидактический сотрудник Института Польской филологии Высшей педагогической школы им. Комиссии Народного Образования в Кракове (1997-1998), широкие научные интересы (педагогика, философия, литературоведение, история культуры, история искусства и литературы, научная информация и библиотековедение), разнообразный вневузовский опыт: поэтическое творчество, практическая анимация литературной, художественной и религиозной культуры, исповедует католицизм, открыт на патриотические, христианские, семейные, национальные ценности европейских культур.

контакт e-mail: marek.mariusz.tytko@uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko@gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Перевод Светлана Ивановна Кравченко)

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Ukrainian]:**

Інформація про Головного Редактора і Секретаря Міжнародної Наукової Ради *Religious and Sacred Poetry*

Мареk Маріуш Титко, кандидат гуманітарних наук у галузі педагогіки (2007), кандидатська дисертація „Концепція мистецького виховання (виховання мистецтвом) Стефана Шумана”, стосується також виховання художньою літературою (Краків 2006); випускник трьох факультетів: 1) філософсько-історичного, 2) філологічного і 3) філософського в Ягеллонському університеті у Кракові (Польща), історик мистецтва, педагог, інформаціолог, працівник Ягеллонського університету (від 1991 р.), на сьогоднішній день викладач, раніше науково-педагогічний працівник Інституту польської філології Вищої педагогічної школи ім. Комісії народної освіти Кракові (1997-1998); інтердисциплінарні наукові зацікавлення: педагогіка, філософія, літературознавство, історія культури, історія мистецтва і літератури, наукова інформація і бібліотекознавство; різноманітні непрофесійні зацікавлення: поетична творчість, практична анімація літературної культури, мистецької і релігійної; римокатолик, прихильник патріотичних, християнських і сімейних цінностей національних європейських культур.

Контакт e-mail:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Переклад: Світлана Іванівна Кравченко)

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Belarusian]:**

Звесткі пра галоўнага рэдактара і Сакратара Міжнароднага навуковага савета *Religious and Sacred Poetry*

Марэк Марынош Тытко, M.A., Ph.D., доктар гуманістычных навук у галіне педагогікі (2007 г.), кандыдацкая дысертацыя «Канцэпцыя выхавання праз мастацтва Стэфана Шумана» ўздымала пытанні выхавання праз мастацкую літаратуру (Кракаў 2006); выпускнік трох факультэтаў: 1) філасофска-гістарычнага 2) філалагічнага і 3) філасофскага ў Ягелонскім універсітэце ў Кракаве (Польшча), гісторык мастацтва, педагог, інфармацыёлаг, працаўнік Ягелонскага ўніверсітэта (з 1991 г.), у дадзены час выкладчык, раней навукова-дыдактычны працаўнік Інстытута польскай філалогіі Вышэйшай педагагічнай школы імя Камісіі Адукацыі Народнай ў Кракаве (1997-1998). Шматдысцыплінарныя даследаванні (педагогіка, філасофія, літаратуразнаўства, гісторыя культуры, гісторыя мастацтва і літаратуры, навуковая інфармацыя і бібліятэчная справа), разнастайныя пазаакадэмічныя інтарэсы: паэтычная творчасць, практычная анімацыя літаратурнай, мастацкай і рэлігійнай культуры. Вернік рымска-каталіцкай царквы, адкрыты да патрыятычных, хрысціянскіх, сямейных, нацыянальных каштоўнасцей еўрапейскіх культур.

Кантакт e-mail: marek.mariusz.tytko@uj.edu.pl

або: marek.mariusz.tytko@gmail.com [at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Translation into Belarussian: *Eugeniusz Pańkow, Olga Pańkowa*, пераклад на беларускую мову: *Яўгеній Аркадзьевіч Панькоў, Вольга Яўгеньеўна Панькова*)

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**